ION ARAMĂ

TRECĂTOAREA DE FIER

ROMAN

ION ARAMĂ

TRECĂTOAREA DE FIER

ION ARAMĂ

TRECĂTOAREA DE FIER

ROMAN

EDITURA MILITARĂ – 1977

Coperta : N. NOBILESCU

Capitolul I

14/27 august 1916

1.

— Nu pleca neînarmat, îl sfătui colonelul.

Căpitanul Crivăț tocmai deschisese dulapul în care-și ținea pistolul. Scoase arma și-i cercetă încărcătura cu o mișcare iute. Colonelul urmă :

— Cu toate că n-o să-ți trebuiască. Herr Iulius nu e omul duelurilor cu pistolul. Preferă metode mai rafinate. Și nici nu cred că-l mai găsești acasă. Consiliul de coroană l-a pus pe gînduri.

— Sau pe fugă, zîmbi Crivăț îndreptîndu-se spre ușă. Am plecat, domnule colonel.

— Nu-ți urez succes, spuse colonelul. Pescarii susțin că urările aduc ghinion. Îți dau în schimb un ordin : nu te expune inutil. Dealtfel, o să te însoțească un comisar din poliția de siguranță.

— Mă descurcam și singur.

— Nu era legal.

— Destul s-a ascuns Herr Iulius în umbra legii noastre prea îngăduitoare.

— Lasă politica și du-te, zise colonelul.

Crivăț plecă grăbit, aproape alergînd. De doi ani aștepta această clipă. Însfîrșit, își spuse, pe cînd mergea pe lunga alee către poartă. Ești arestat, Herr Iulius. În numele legii... Al legii pe care-o încalci de-atîta vreme !

„Fiatul" Biroului Informațiunilor aștepta la poartă cu motorul pornit. Soldatul de la volan își îndreptă capela și

salută cu o mînă, cu cealaltă deschise portiera din spate. Pe banchetă ședea un civil spătos, care salută și el :

— Am onoarea, domnule căpitan. Sînt comisarul Petcu.

— Am onoarea, spuse Crivăț. Mergem ?

— În ce mă privește... zîmbi comisarul, și-și pipăi, prin haină, tocul pistolului.

— Dă-i drumul, Mitică, spuse căpitanul.

Mașina porni de-a lungul Dîmboviței, spre centrul orașului. Crivăț privi cu coada ochiului spre comisar. Comisarul stătea cu buzele strînse, cu ochii țintă înainte. Se întoarse deodată spre el.

— Mare greșeală, domnule căpitan. Să-l lăsăm in pace atîta vreme.

— Ordin de sus, oftă căpitanul Crivăț. Voiau să prindem peștele cel mare.

— Peștele cel mare se prinde greu. Uneori e bine să te mulțumești și cu plèvușca.

— Nici Herr Iulius nu-i plevușcă, surîse Crivăț. După cîte cred eu, lucrează pentru mai mulți stăpîni. Acum doi ani ne-am lovit de el într-o poveste cu cetatea Turtucaia. Un om de-al lui căuta să afle starea bateriilor. După aceea, alt fir ne-a dus tot la el, pornind de la producția de armament. M-am pomenit la statul major cu un funcționar de la Arsenal. Herr Iulius îi oferise o rentă lunară, cu condiția să-i dea informații despre comenzile de armament și muniții. Funcționarul lucra chiar la registratură, avea la-ndemînă toate datele. Un om sărac, cu familie grea... Banii oferiți de Herr Iulius erau o tentație, știți ? Spionul lucrase bine, știa totul despre bietul om. Numai că și-a greșit socotelile...

Căpitanul zîmbi cu gîndul la renghiul pe care-l jucase Biroul Informațiunilor atît lui Iulius cît și patronilor săi : funcționarul fusese îndemnat să accepte cererea spionului și să-i dea datele pe care le furniza statul major. Luni de zile, serviciul de spionaj german a înghițit cu lăcomie date false – cantități de cartușe mult inferioare celor reale, informații despre repararea tunurilor de cetate din fortificația Bucureștiului ; de fapt, tunurilor li se modificau afetele și li se adăugau roți, intrînd în componența bateriilor mobile... Apoi funcționarul fusese mu-

tat la alt serviciu și Herr Iulius trebuise să renunțe la această „sursă"...

Al treilea episod îl dusese pe căpitan chiar în preajma spionului. Dintre porturile pe care le vizita, Herr Iulius părea să aibă predilecție pentru Galați. O anchetă discretă dovedise însă că firma lui Herr Iulius nu angaja aici transporturi mai mari decît în alte porturi dunărene. Atunci ?... Căpitanul Crivăț a pornit pe urmele spionului, la Galați. Îmbrăcat în docher, a asistat la discuțiile acestuia cu căpitanul remorcherului care avea să transporte șlepurile cu grîu pînă la Viena. Mai apoi, sub înfățișarea unui funcționar de port, l-a urmărit la căpitănie și a aflat că negustorului îi venise chef să pescuiască. L-a observat de la distanță cum își pregătește pe îndelete excursia : tașca de piele cu scule pescărești trîntită pe bancă lîngă el, haina așezată cu îngrijire alături, mînecile suflecate și... la drum ! Barca a plutit domol prin fața portului, apoi Herr Iulius a lăsat vîslele și a aruncat undița. Purtată lin pe apele fluviului, barca se apropia de Țiglina, unde se afla o bază a Diviziei de Dunăre. Căpitanul Crivăț, văzînd încotro a luat-o pașnicul negustor, a oprit o trăsură și a pornit cu ea spre Țiglina, în trapul cailor. A coborît la Obor. Și-a continuat urmărirea supraveghind de sus, de pe faleza înaltă, drumul bărcii. Herr Iulius nu arunca nici o privire mîndrelor torpiloare acostate sub malul înalt, în preajma gurii Siretului ; altceva părea să-l preocupe. Cînd și cînd, în vreme ce-și făcea de lucru cu undițele, înălța privirea către vîrful dealului, unde se aflau instalate bateriile fixe ale Marinei...

Seara — o seară frumoasă, de început de mai — căpitanul Crivăț a așteptat o oră întreagă pe trotuar, în fața hotelului „Olimpic". Așteptarea nu i-a fost zadarnică : proaspăt ras, cu cămașă cu guler tare, Herr Iulius a coborît în restaurant. Căpitanul a intrat și el, și-a găsit o masă în preajmă. După o vreme a apărut un locotenent-comandor, cunoștință mai veche, judecînd după familiaritatea cu care-l întîmpinase Herr Iulius. Încălzit de șampanie, marinarul a adus un elogiu meritat cetății Galați. „Bateriile de coastă o fac invulnerabilă, perora el. Numai calibrul principal din cazemate l-ar ține pe dușman la zece

kilometri. Plus tunurile cu tragere repede, amplasate pe faleză..."

— La întoarcere, încheie Crivăț, i-am raportat colonelului meu : „Nu mai încape nici o îndoială. Omul face spionaj, sub pretextul călătoriilor de afaceri. Să punem mîna pe el, înainte de a putea face mai mult rău". „Răbdare, tinere, mi-a spus colonelul. Se tot învîrtește pe la ambasadele Germaniei și Austro-Ungariei ; cine anume îi cere informațiile ? Pentru noi, Herr Iulius e doar o za din lanț ; trebuie să-i aflăm capătul. Un diplomat imperial expulzat pentru spionaj, o întreagă rețea anihilată — asta numesc eu misiune îndeplinită !" „Cred că știu care dintre diplomați..." „Știu și eu, m-a întrerupt colonelul. Te gîndești la atașatul militar austro-ungar. Dar ne trebuie probe". Asta e, domnule comisar. Înțelegi de ce nu ne-am grăbit ?

— Și-acum credeți că ne așteaptă liniștit în casă ?

— Om vedea, spuse Crivăț. Mărește viteza, Mitică !

Mașina se strecură printre trăsurile și automobilele care năpădiseră, ca un făcut, bulevardul. Din Rosetti, o luă pe o stradă liniștită, cu copaci înalți, cu coroane bogate, care se îmbinau deasupra străzii alcătuind un tunel verde. Aerul însuși părea mai răcoros. Ajunseră în fața locuinței lui Herr Iulius. Căpitanul ar fi nimerit casa și legat la ochi ; de cîte ori, după întoarcerea spionului din vreo „călătorie de afaceri", nu-i supraveghease locuința, căutînd să determine cine anume venea să culeagă „recolta" de informații...

— Stop, îi spuse șoferului. Trage pe dreapta și așteaptă. Să mergem, domnule comisar.

Un agent în civil, cu pălăria trasă pe ochi, se ivi de după un copac :

— Dom' comisar, am adus mandatul.

— Bun. Dă colțul și supraveghează spatele casei.

Agentul plecă în fugă, deschizîndu-și tocul pistolului.

Căpitanul se îndreptă cu o mișcare hotărîtă spre portiță. O deschise. Comisarul îl urmă. Se opri la ușa principală a casei. Încercă ușa, era încuiată, căpitanul apăsă pe butonul soneriei. Se auziră pași tîrșiiți, apoi o femeie scundă și grasă se arătă în prag :

— Ce doriți ?

— Îl căutăm pe domnul Iulius.

— Nu-i acasă. Cine sînteți dumneavoastră ?

— Poliția, se răsti comisarul. Dumneavoastră sînteți proprietăreasa ?

— Da. I-am închiriat casa acum doi ani. Domnul Iulius avea recomandații. Nu primesc pe oricine, sînt femeie onorabilă și...

— Iată mandatul de percheziție. Acum putem intra ?

— Vai de mine, poftiți, spuse femeia intimidată. Numai că e cam deranj. Domnul Iulius și-a făcut geamantanele azi la prînz. Avea pe masă pașaportul. Am vrut să-i restitui banii, că-mi plătise chiria pe șase luni înainte, dar era grăbit, a spus că ne socotim cînd s-o întoarce...

— Nu se mai întoarce, rîse scurt comisarul. Asta-i camera lui ?

Arătă spre ușa din dreapta, care se desprindea din salonul spațios dar prost luminat. În aceeași clipă, de afară se auziră două împușcături. Căpitanul și însoțitorul său se repeziră la ușă, cu pistoalele pregătite. Din grădina mică dar bogată în copaci și tufe de tot felul, se arătă agentul, umilit :

— L-am scăpat, domnule comisar.

— Unde ?

— Tocmai cînd dădeam colțul, l-am zărit prin gard. M-am repezit spre el ; a fugit ; l-am somat să stea, am tras... Degeaba. L-am scăpat și gata.

— Cum arăta ? întrebă căpitanul.

— Un om înalt, adus de spate, cu părul cenușiu.

— Nu era el, spuse gînditor căpitanul. Dar după semnalmente, era un om de-al lui. A fost văzut de mai multe ori în preajma lui Herr Iulius. Se întoarse spre proprietăreasă, care rămăsese, palidă, în cadrul ușii : Mai e cineva în grădină ? Servitor, grădinar, ceva ?

— Nu, domnule, sînt singură, spuse femeia. Grădina mi-o îngrijesc cu mîna mea. Cine să fi fost, doamne iartă-mă, că doar la noi...

— Și în casă ? o întrerupse comisarul.

— Nimeni, absolut nimeni. Sînt singură. De cînd a plecat domnul Iulius, bineînțeles. Dar... ce-a făcut ?

— Cercetăm casa, spuse Crivăț hotărît. Dumneata, se adresă sergentului, mai dă o raită prin jurul clădirii.

Intrară în camera din dreapta, o încăpere confortabilă, cu mobilier pretențios. Căpitanul se repezi la cămin unde stăruiau cîteva resturi de hîrtie carbonizată; încercă să recupereze ceva, dar hîrtia fusese bine arsă și nu putu să distingă nimic. Agentul se întoarse repede :

— Nu e nimeni pe afară, dom'căpitan.

— Păi cine să fie, zise proprietăreasa, numai eu și el eram aici, v-am spus. Vine de două ori pe săptămînă o femeie care-mi ajută la curățenie. Îi plăcea curățenia, doamne iartă-mă, vorbesc despre el ca despre un mort...

— Pentru noi e ca și mort, spuse comisarul, apoi se îndreptă spre agent : Du-te imediat la prefectură, raportează că omul a plecat și să se dea telegramă la gara Predeal, poate-l prind cei de la vamă...

Căpitanul se uită la ceas.

— Dac-a apucat acceleratul, nu-l mai prindem, oftă el.

— Încercăm, mormăi comisarul și-i făcu semn sergentului să plece.

Continuară percheziția. Herr Iulius își lăsase în garderob paltonul cu guler de blană ; în buzunare nu găsiră nici o hîrtiuță. Căpitanul trase sertarele biroului : erau goale. Cărțile din bibliotecă erau aliniate cu grijă ; le cercetă foaie cu foaie. Proprietăreasa făcu un gest resemnat :

— Degeaba vă uitați. Nu se prea omora cu cărțile...

— De unde știți ? întrebă căpitanul.

— Păi eu ștergeam praful în fiecare zi. Și găseam cărțile neclintite, cum le lăsam.

— N-avea timp de cărți, rînji comisarul. Dom'le căpitan, iată ce-am găsit.

Îi întinse o recipisă de poștă.

— Primea pachete de acasă ? se miră căpitanul Crivăț.

— Or fi sticlele din grădină, își dădu gazda cu părerea.

— Ce sticle ? întrebară amîndoi deodată.

— Săptămîna trecută le-a primit. Spunea că sînt sticle cu vin vechi, care trebuie să stea la loc bun și liniștit, nici cald nici frig. Le-a dus el însuși și le-a îngropat. Mi-a spus să nu umblu la ele, că se supără foc.

A așezat deasupra o ladă goală, să nu calce nici pisicile prin preajmă. Poftiți să vedeți...

O urmară pe proprietăreasă. Din salon, trecură printr-un coridor și ajunseră pe o terasă înfierbîntată de soare. Proprietăreasa luă dintr-un colț o săpăligă. Coborîră cele cîteva trepte ale terasei, o luară înainte pe poteca dintre două răzoare de flori. În fund, lîngă calcanul casei vecine, văzură lada pusă cu gura-n jos, printre lujerele de lalele.

— Cineva a mișcat-o din loc, spuse femeia. Uitați-vă, mi-a rupt și florile... Dar nu putea fi domnul Iulius. Un om fin ca dumnealui... Și-apoi, a plecat atît de repede, că n-a mai avut vreme să intre-n grădină.

— Atunci... spuse comisarul.

Căpitanul se apucă să cerceteze urmele de pași imprimate în pămîntul moale.

— Un om înalt... murmură el. Pun rămășag că era adus de spate.

— Și avea părul cenușiu, întregi comisarul, parcă în ironie.

Crivăț ridică lada și o dădu deoparte. Comisarul luă săpăliga din mîna proprietăresei.

— Umblați cu grijă, murmură ea. Sticlele sînt lucru delicat.

Comisarul îndepărtă pămîntul negru, afînat. Curînd dădu de capacul unei cutii de carton. Îl ridică atent, apoi se aplecă și scoase la iveală o eprubetă mare, astupată cu un dop pecetluit cu ceară.

— Nu prea seamănă a vin, spuse răgușit căpitanul Crivăț.

Luă eprubeta din mîna comisarului, o privi în lumină. Pe fundul ei se zărea ceva tulbure, un fel de mucegai cenușiu. Comisarul se aplecă, mai scoase cîteva eprubete.

— Să nu deschideți, îl preveni el.

— Nici prin cap nu-mi trece, domnule. Avem destulă vreme să aflăm ce-i înăuntru. Am mai văzut așa ceva la Facultatea de medicină. După părerea mea, sînt niște culturi de bacili.

— Bacili ? repetă comisarul înmărmurit.

Proprietăreasa își acoperi gura cu palma și se dădu un pas înapoi.

— Trebuie duse la laborator, spuse căpitanul Crivăț.

— Bine-nțeles, încuviință comisarul grăbit. Doamnă, cred că nu-i nevoie să vă spunem : nu vorbiți nimănui despre ce-ați auzit și ce-ați văzut. Sînt lucruri foarte grave, înțelegeți ?

Femeia dădu din cap, fără să-și ia mîna de la gură.

2.

Din „Cuvinte către poporul românesc al satelor României din partea Ligii Culturale"

București, 1915

...Școli românești statul nu ridică, iar stăpînirea a silit pe învățători să învețe pe copii ungurește și în școlile susținute de țăranii români. Unde nu s-au putut învoi, au închis școala și astfel în cinci ani au desființat peste 600 de școli românești.

...Toată lumea care a mai rămas în Ardeal, moșnegii, femeile și copiii, despoiați de avutul lor și cu ochii secați de lacrimi, au gîndul la frații din România. Ei știu că numai de aici le poate veni scăparea (...)

Pe Calea Victoriei, trăsurile și automobilele circulau tot mai greu. O mare de lume se îngrămădise în fața afișelor proaspăt lipite pe ziduri, care anunțau declararea stării de asediu. Undeva, către Poșta Mare, răsună o trompetă. Apoi alta, dinspre Palatul regal.

— Ce semnal, e acesta, colonele ? Nu l-am auzit niciodată.

— Mobilizarea generală, doamnă.

— Intrăm în război ?

— Așa cred.

— Însfîrșit !

Un bărbat blond, înalt, de vreo patruzeci de ani, cu o șuviță de păr căzîndu-i de-a curmezișul frunții, se opri și el să citească afișul. Apoi se întoarse și privi spre

„Capşa", căutînd parcă un om căruia să-i împărtăşească gîndurile.

— Bună seara, domnule Bistriţeanu ! auzi în urmă un glas.

— Seara bună, dragă Petrea.

Se opri, dădu mîna cu tînărul care-i arătă cu fruntea spre decretul afişat în faţa Teatrului Naţional :

— Vă bucuraţi, desigur.

— Cum să nu mă bucur ? De atîţia ani aştept această clipă. Se înfăptuieşte un act măreţ. Aud pulsul istoriei, dragă prietene. Fraţii noştri de dincolo aşteaptă de veacuri...

Un om înalt, adus de spate, cu părul cenuşiu, îşi dădu pălăria pe ceafă :

— Asta ne lipsea ! Război cu nemţii ! Păi ne fac praf în cîteva săptămîni !

— Cum vorbeşti dumneata ? sări un alt trecător.

— Eşti filogerman, pesemne ! adăugă altul.

Omul adus de spate bătu în retragere :

— Sînt filoromân, monşer. Dar mă gîndesc la aeroplanele lor. Şi la artileria lor grea, care face prăpăd la Verdun. Şi la situaţia aliaţilor din Galiţia şi Salonic. Nu era momentul să intrăm, asta-i tot ce...

Se întrerupse, privind alarmat în jur. Discursul său rămăsese fără ecou. În locul unei dezbateri cu argumente pro şi contra, cum se obişnuia prin toate cafenelele de doi ani încoace, oamenii păstrau o tăcere grea. Îl priveau doar, neprietenos, şi omul adus de spate citi în ochii lor o ameninţare vagă, mută dar neliniştitoare. Se depărtă în grabă, urmărit de privirile acelea întunecate.

— Nu trebuia să amintească despre tunuri şi avioane, spuse primul trecător. Ştim şi noi asta. Soldatul român e pregătit mai mult pentru parăzi...

— Soldatul român e viteaz, spuse Petrea cu însufleţire. Şi ştie pentru ce luptă. În fiecare cătun s-a dus vestea despre ce se petrece în Ardeal. Va lupta cu entuziasm pentru fraţii lui, pentru unirea tuturor românilor...

— Aşadar, mobilizarea generală... murmură Bistriţeanu.

— Întocmai, spuse tînărul. Eu mă duc chiar în astă seară la statul major. Aş vrea să merg pe front, să

văd ce se petrece și să informez cititorii. Dar mai întîi trebuie să mă prezint la cercul militar.

— Merg și eu.

— Dumneavoastră ? se miră Petrea.

— De ce nu ? S-ar cuveni să fiu în prima linie. Întîi, că mi-s regățean de zece ani. E datoria mea către țară. Și-apoi... de atîta vreme scriu și pledez pentru frații mei de peste munți. Nu sînt un demagog, dragul meu. Aș dori să merg în frunte, cu arma în mînă, și să pun steagul tricolor la ușa primăriei din satul meu... Oricum, mă prezint să mă ia în evidență.

— Atunci să mergem, se bucură tînărul. Nădăjduiesc că vom fi printre cei dintîi...

— Ascultă, Petrea, spuse Bistrițeanu cînd se depărtară de grupul din jurul afișului. Mă tot gîndesc la personajul care dădea zor cu aeroplanele nemților. Parcă-l cunosc de undeva.

— Și mie mi s-a părut cunoscut. Ah, cred că l-am întîlnit la Capșa, într-o seară. Voia să înființeze o gazetă și căuta redactori. Spunea că plătește bine.

— O gazetă... murmură Bistrițeanu. Știi, mi-a propus și mie cineva să colaborez la o gazetă. „Cum se numește ?“ am întrebat. „Deocamdată e numai un proiect. Vreau să avem întîi oamenii. Titlul e ușor de dat“. „Și ce culoare politică să aibă gazeta asta ?“ „Tradiționalistă“.

— Și mie-mi spunea tot așa. Tradiționalistă.

— Cînd l-am întrebat ce înțelege prin acest termen, s-a lansat într-un discurs lung despre tradițiile relațiilor culturale cu Germania, despre vechimea legăturilor cu Austro-Ungaria... Într-un cuvînt, să scriu în favoarea Puterilor Centrale.

— Poate-a fost vorba de aceeași gazetă, spuse Petrea uimit. Exact așa îmi spunea și mie. Și-mi oferea o leafă de ministru.

— L-ai refuzat ?

— Dumneavoastră ați fi acceptat ?

— Să accept ! Să-mi vînd conștiința și crezul, pe arginți ? Mi-am închipuit că nu mă cunoaște. L-am întrebat : „Domnule, poate că nu știi. Sînt originar din

Transilvania". „Cu atît mai mult. Aveți interesul să apărați cauza fraților de peste munți..." „O gazetă cu asemenea orientare i-ar apăra ca funia pe spînzurat." Omul a plecat. S-a dus la altă masă. Avea de gînd să mai încerce.

— Din păcate. uneori au reușit, spuse Petrea. Pînă și un general a scris în favoarea lor.

— Vorbești de generalul Mustață ? Doar nu-ți închipui că el reprezintă conștiința armatei. De ce n-au scris generalii cei mari, Prezan. Averescu, Grigorescu sau Lambru ? Oameni pe care opinia publică îi cunoaște, în care are încredere.

— Faptul e fapt. stărui Petrea. Un general scriind în favoarea lor, asta face oricum impresie.

— Sînt curios cu ce au izbutit să-l cumpere, murmură Bistrițeanu. Și mă întreb cum e posibil să-ți vinzi conștiința, să-ți pătezi numele pledînd în favoarea dușmanului.

3.

Se înserase. Vasta piață Ballplatz din centrul Vienei era liniștită, însfîrșit. Rari trecători pășeau agale pe trotuarele proaspăt stropite, ținîndu-se departe de zidurile albe ale clădirilor, care mai păstrau în ele ceva din dogoarea zilei.

Un bărbat în costum negru, cu pălărie tare, coborî din trăsură în fața edificiului impunător care adăpostea Ministerul de Externe al Imperiului. Ferestrele marii clădiri erau întunecate : numai în holul de la parter și în cîteva încăperi învecinate se ghiceau, prin perdelele bogate, candelabrele electrice cu lumină strălucitoare.

Bărbatul în costum negru se apropie de intrare cu pas hotărît. Era stăpînit de o vie emoție, pe care datorită anilor de serviciu în diplomație izbutea s-o ascundă. El întinse mîna încă înainte de a fi ajuns lîngă ușă, apucă mînerul de bronz, bogat ornamentat, și bătu. În așteptarea răspunsului, își trecea nerăbdător greutatea corpului cînd pe un picior, cînd pe altul. După cîteva clipe, portarul

bătrîn, cu favoriți stufoși și albi, cum se purtau în urmă cu un sfert de secol, cu uniforma strîns încheiată pînă sus, parcă sfidînd, de la adăpostul uriașei săli liniștite, zăpușeala serii de august, deschise larg ușa.

— Ce dorește domnul ?

— Doresc să vorbesc cu domnul ministru de externe.

Omul făcu ochii mari. Dar, ca un vechi slujbaş împărătesc, ştia la rîndul său să rămînă impasibil la surprizele vieții. Scoase cu discreție ceasul din buzunarul de sus al tunicii cu brandemburguri :

— La ora aceasta, excelența sa nu se mai află în minister. Încercați mîine dimineață...

— E o chestiune urgentă. Sînt ministrul României la Viena.

Portarul își îndreptă ținuta. Deveni deodată îndatoritor :

— Excelența voastră dorește să stea de vorbă cu altcineva ?

— Cu funcționarul cel mai mare aflat în clipa aceasta în minister.

— Rog pe excelența voastră să mă urmeze.

Ministrul României îl urmă în holul răcoros. Portarul deschise larg ușa propriu-zisă, care dădea în sala cea mare de la parter, se lipi de perete și-i făcu o invitație mută. Ministrul României grăbi pasul, descuind din mers broasca servietei negre, în vreme ce portarul se repezea zelos să ridice receptorul telefonului aflat la îndemînă, lîngă ușă, pe o mescioară de marmură. Sala înaltă, cu balcon și coloane bogat ornamentate, stîrnea totdeauna admirația vizitatorilor. Dar acum diplomatul român nu aruncă nici o privire picturilor scumpe care împodobeau acest interior fastuos. Așteptă, răsucind servieta în mînă, ca portarul să încheie scurta convorbire telefonică. Apoi făcu cîțiva pași prin sala vastă, cu fotolii confortabile rînduite de-a lungul pereților. Ridică ochii : de pe scara albă, cu balustradă de marmură, cobora un tînăr în haine negre. Tînărul îl salută de departe :

— Bună seara, excelență... Vă rog să scuzați întîrzierea. Domnul ministru nu se află aici.

Tot vorbind, cobora grăbit treptele acoperite cu un covor lat roșu. Ajunse, însfîrșit, în fața noului-venit :

— Sînt funcționarul de serviciu pe minister...

Murmură un nume pe care diplomatul român nu-l desluși. De fapt se gîndea la fraza pe care-o rostise în gînd înainte de sosire :

— Guvernul român m-a însărcinat să înmînez guvernului imperial austro-ungar un document de extremă importanță. Fiți bun și semnați de primire. Consemnați cu exactitate ora, vă rog.

Funcționarul scoase ceasul din buzunarul vestei. Semnă de primire și notă ora : 21.00.

Ministrul României salută și plecă, însoțit pînă la ușă de politicosul funcționar. În trăsura care-l ducea către gara centrală a Vienei, se gîndi din nou la document. Îl citise și-l recitise, în așteptarea telegramei care-l împuternicea să-l ducă la destinație.

Documentul făcea un istoric al relațiilor României cu Tripla Alianță, protesta împotriva tratamentului nedrept la care erau supuși românii de pe teritoriul monarhiei austro-ungare și se încheia cu cuvintele :

„Pentru aceste motive, România se consideră, încă din acest moment, în stare de război cu Austro-Ungaria“.

DIRECTIVA NR. 2
pentru comandamentele Armatelor : I, II și de Nord
Proiectul de Operațiune
in vederea unui război contra Puterilor Centrale
România aliată cu Quadrupla Înțelegere
Aplicarea ipotezei Z

CAPITOLUL I

SCOPUL RĂZBOIULUI ȘI MISIUNEA ARMATELOR ROMÂNE

Scopul general al războiului ce vom întreprinde este realizarea idealului nostru național, adică întregirea neamului. Cucerirea teritoriilor locuite de români, ce se găsesc astăzi înglobate în monarhia austro-ungară, trebuie să fie fructul războiului.

Pentru atingerea acestui scop, majoritatea forțelor noastre, Armata I, a II-a și de Nord, vor opera ofensiv, în Transilvania, Banat și Ungaria, atacînd în direcția generală Budapesta. Armata de Sud (a III-a) va asigura libertatea de acțiune a grosului forțelor, apărînd teritoriul național și respingînd atacurile pe care le-ar întreprinde bulgarii dinspre Sud. (...)

Șeful Marelui stat major	Șeful secției a III-a
General D. ILIESCU	Colonel RĂȘCANU

4.

Colonelul își rînduia hîrtiile din casa de fier.

— Curățenie mare, zîmbi el stînjenit. O mulțime de hîrtii care la război își pierd orice sens.

— L-am scăpat, spuse întunecat căpitanul.

— Nu te amărî pentru asta. Era de așteptat. Un om abil ca el, să ne pice plocon ? Prin casă ați găsit ceva ?

— Nimic deosebit. Cenușă de hîrtie în sobă, și-atît. A lucrat curat... Dar tot a făcut o greșeală. A uitat în grădină niște eprubete ciudate, pe care le primise din Austria săptămîna trecută. Cînd am ajuns acolo, agentul de poliție a surprins un om încercînd să le fure. S-a luat după el și l-a scăpat. Bine că nu apucase să ia eprubetele. Le-am dat comisarului să le ducă la laboratorul prefecturii, pentru analiză. Am făcut proces-verbal, avem martor pe proprietăreasă... Rămîne de știut ce conțin eprubetele acelea.

Colonelul ridică din umeri :

— O să aflăm. În orice caz, nu apă de colonie. Dar povestea asta nu trebuie să ne sustragă de la treburi. Și treburi avem destule, dragă căpitane Crivăț. În noaptea asta plecăm. Eu la Cartierul General, dumneata la Armata de Nord. Te duci direct la trupele de pe frontieră, dai o mînă de ajutor la nevoie. Deocamdată nu ai nici un subaltern ; au să-ți dea un ofițer de rezervă, bănuiesc.

— Stăm prost cu oamenii, murmură căpitanul.

— Într-adevăr, stăm prost. De cîte ori am adus vorba despre serviciul de siguranță a trupelor, m-au luat în rîs : „Trupele să-și facă singure siguranța. Ce să faceți ? Să păziți... santinelele ?“

— Toate armatele moderne au serviciu de contra-informații. Noi îl avem mai mult pe hîrtie.

— Războiul o să ne-nvețe multe, spuse colonelul. Ei, dar vremea trece. Trebuie să ne pregătim de plecare.

— Dați-mi voie să telefonez ordonanței să facă bagajele.

— Cît mai repede, încuviință colonelul.

Căpitanul luă receptorul, învîrti manivela telefonului. Ceru operatoarei legătura cu locuința. Îi răspunse un glas de bărbat.

— Alo ! Neculai, tu ești ?

— Da, s'trăiți, dom' căpitan !

— Fă bagajele pentru drum și cheamă o trăsură să ne ducă la gară !

— Alo, interveni operatoarea, vă caută urgent de la prefectura poliției...

— Mulțumesc, domnișoară. Dați-mi legătura.

Întinse receptorul colonelului.

— Alo ! Da, eu, am onoarea, domnule comisar... Da, sigur. E aici, lîngă mine. Mi-a povestit în linii mari... Cum ? Bacili de dalac ? Ei, drăcie ! Acoperi receptorul cu palma, se adresă căpitanului : În eprubete erau bacili de dalac... Vorbi iar în receptor : Cum spuneați, domnule comisar ? Ce să facă ? Ei, bineînțeles. Auzi, ticălosul... Nu-i vorba de mulțumiri aici. Ne-am făcut datoria. Bine că nu s-a întîmplat nimica grav... Asta-i cultura lor, cu care se laudă atîta. Îmi pare rău că ne-a scăpat din mînă... Da, sigur. Am onoarea să vă salut !

Puse receptorul în furcă, ridică privirea posomorîtă spre căpitan :

— Prefectura poliției ne mulțumește. O să comunice și statului major. Auzi, bacili de dalac ! Cu cantitatea din eprubetele acelea putea îmbolnăvi jumătate de țară, ticălosul !

— Știam că dalacul e o boală a vitelor.

— Se ia și la om, domnule. Pe țărani îi apucă groaza numai cînd aud. Bine că n-a apucat să le folosească...

Se auzi o bătaie în ușă. Apăru un plutonier mustăcios, pocnind călciiele :

— Să trăiți, dom'le colonel. Am adus cartușe.

— Dă-le-ncoace.

— Am auzit că plecăm, dom'le colonel.

— Ai auzit bine. Plecăm la război, nene Finichiule.

— La război, dom'le colonel ?

— Da. În noaptea asta. Dumneata mergi cu mine. Deocamdată sîntem la dispoziția Marelui Cartier General. Dar n-o să stăm mult. Mergem pe front să organizăm serviciul de siguranță a trupelor.

— Am înțeles, dom'le colonel. Știam eu pentru ce aduc cartușe...

— Deocamdată n-o să ne luptăm cu spionii. Vom merge la regimente, să pregătim oameni. Să pregătim, vorba vine. Ce n-am făcut în ani de zile nu se poate peste noapte. Dar încercăm... La ora asta trupele noastre sînt gata să treacă frontiera. Așteaptă numai ordinul. Trăim o pagină de istorie, oameni buni...

Căpitanul Crivăț își îndreptă, instinctiv, umerii. Plutonierul puse pe masă două cutii de cartușe pentru pistol și se retrase spre ușă.

— Așa, Finichiule. Hrană rece pentru trei zile și benzină cît de multă, că nu se știe. Șoferul să-și ia haine groase, cască și tot ce trebuie.

— Am înțeles, să trăiți !

Salută grăbit și ieși din birou.

— Avem o cavalerie minunată, spuse colonelul gînditor. Și infanteriști care nu știu ce-i oboseala. În schimb cu artileria... sîntem la pămînt. Tunuri vechi, muniție puțină. Știau nemții ce știau cînd ne-au înzestrat. Am fost în comisia de tratative. Vă dăm tunuri, spuneau, dar la muniție trebuie să faceți economie. Veți primi în fiecare an atît cît vă trebuie pentru exerciții și manevre. O nimica toată, îți închipui. Iar fabricile noastre au producție mică.

— Nici cu mitralierele nu stăm prea grozav, adăugă căpitanul Crivăț. O divizie de-a lor are peste trei sute de mitraliere. Ale noastre, cel mult douăzeci și patru.

Colonelul dădu din cap cu tristețe :

— Am informat statul major despre toate astea. Știi ce mi-a spus un general ? „Soldatul român poate distruge inamicul și cu miinile goale !" În cele din urmă s-a făcut comandă în Franța. Dar francezii sînt ocupați acum să-și acopere pierderile lor. Și chiar dacă ne dau, pe unde să le-aducem ? Numai prin Rusia, ocolind prin Marea Albă. Submarinele germane abia așteaptă o pradă ca asta.

— Așadar... credeți că nu putem învinge ?

— Depinde de multe, spuse colonelul încet. Avem frontul prea lung. O mie și ceva de kilometri. Trebuie să împingem centrul înainte, ca să-l scurtăm, să-l apropiem de linia dreaptă. Altfel, cu diviziile noastre, abia îl putem acoperi. Nu ne rămîne nici o rezervă. Și ce război poate fi dus cu toate diviziile în linia întîi ?

— Frații noștri din Ardeal ne așteaptă...

— Și ne vom duce. Trupele au moralul ridicat. Luptăm pentru ființa națională, fiecare soldat înțelege și știe asta. Dar în fața mitralierelor și artileriei grele... O moarte eroică, frumoasă, este tot moarte.

— Sînteți pesimist, domnule colonel ?

— Sînt lucid, dragul meu. Dar independent de toate astea, trebuie să ne facem datoria. Ia-ți cartușele, du-te acasă și fă-ți geamantanul. Peste două ore ai tren spre Adjud. Te pui la dispoziția generalului Prezan. Îți doresc succes și... să ne vedem teferi și victorioși !

Îi strînse mîna îndelung. Căpitanul îl privi în ochi. Ochii colonelului erau foarte triști...

Crivăț locuia în apropiere de Dorobanți, la o familie de profesori, într-o casă înaltă și demodată. La lumina felinarului din colțul străzii, văzu profilîndu-se masiv și negru balconul de la camera lui, cu coloane grele de piatră sculptată. Îl privi cu o strîngere de inimă. Sună prelung la ușă. Auzi pașii ordonanței tropăind pe scări.

— Trăiți, dom' căpitan. Nu știam ce-i cu dumneavoastră, de nu mai veniți. Lumea umblă pe străzi și vorbește. Mergem la război, dom' căpitan ?

— Mergem măi, Neculai. Deocamdată o luăm către Moldova.

— Tii, dom' căpitan. Ne-om abate și pe la Vulturi, să-i văd și eu pe-ai mei. Că după aceea, cine știe...

— Ne-om abate, Neculai, dacă avem vreme. E departe satul tău ?

— La doi pași de Tîrgu-Ocna, dom' căpitan. Aud că pe-acolo s-o așezat armata din Moldova. S-o așezat și așteaptă semnalul...

— Semnalul s-a dat, murmură căpitanul Crivăț. Tu, Neculai, spune mai întîi ce-ai făcut cu bagajele.

— Apoi am pregătit cufărul cel mare, lada de campanie, cum ziceți 'mneavoastră. Am pus acolo mantaua, costumul de gală...

— La ce-mi trebuie costum de gală, băiete ? Mergem la război, nu la balul garnizoanei.

— Și dacă vă cheamă generalul pentru vreo decorație, ceva ? Las' să fie, că nu strică. Am mai pus șase cămeși, flaneaua de la mama dumneavoastră, cizmele de oraș, niscai batiste, o față de perină... Cu cărțile n-am știut, că-s tare multe.

— N-o să fie vreme de citit, murmură căpitanul. Le lăsăm în grija coanei Didina. Doar dicționarul german, poeziile lui Alecsandri și vreo două romane franțuzești. Pune-le pe-astea.

Scoase din bibliotecă două-trei cărți, le frunzări în pripă și le aruncă pe masă.

— Am mai pus și-o sticlă cu rachiu de cel bun, zise soldatul cu ochii-n jos. De vin nu m-am îngrijit, om găsi la noi, la Vulturi...

— Bine, băiete, spuse căpitanul, apoi întrebă pe neașteptate : Neculai, ce e dalacul ?

Neculai rămase cu gura căscată.

— Dalacul, dom' căpitan ?

— Da, frate. E o boală, nu ?

— Boală, ducă-se pe pustii. Dar ce boală ! Lumea-i zice și cărbune. Cînd dă iama prin vite, e jale.

— Dar la oameni ?

— Se ia și la oameni. Boală grea, dom' căpitan. Da nu vă fie cu supărare, de ce-ntrebați ?

— Așa, să știu și eu.

— Păi noi la țară spunem vitelor, cînd ne supărăm : lovite-ar dalacul. Blestem greu, domnule căpitan.

— Va să zică asta-i, spuse căpitanul. Ei, Neculai, de-acuma o luăm frumos către gară. Ai chemat trăsura ?

— N-ați văzut-o ? Așteaptă-n uliță.

— Bravo, ești băiat deștept. Unde ți-e pușca ? Să nu spui că ai lăsat-o la cazarmă.

— Se poate, dom' căpitan ? Ce soldat îi acela fără pușcă ? Doar cu cartușele... Da' oi face eu rost de pe undeva.

Cineva bătu la ușă.

— Poftim, spuse căpitanul.

Proprietăreasa, femeie energică, înaltă și slabă, cu un tulpan negru care-i acoperea în bună parte părul cărunt, se ivi în ușă :

— Bună seara, domnule căpitan. Așadar, plecați ?

— Datoria, coană Didino.

— Să vă-ntoarceți sănătoși, spuse ea trist. E greu la război, domnule căpitan.

— Greu, ușor, bucuroși le-om duce toate, vorba poetului.

— Să vă pregătesc ceva merinde pentru drum.

— A avut grijă Neculai de toate.

— Neculai a avut grijă mai mult de băutură. L-am auzit umblînd prin beci. Am niște friptură rece, ceva cozonac...

— Mulțumim, nu era nevoie...

— N-am fost pregătită. A venit așa, fără veste, cum vin nenorocirile cele mari.

— Pentru noi e o bucurie, nu e nenorocire. Mergem să împlinim o datorie înaltă, față de frații noștri asupriți.

— Dar o să curgă sînge, domnule căpitan. Nici o mamă nu-și trimite bucuroasă copilul în brațele primejdiei. Nu mă pricep la politică, dar zic și eu. Nu era mai bine să așteptăm mai departe ? Rușii ne-au făgăduit că ne fac ei dreptate, dacă-i lăsăm să treacă pe la noi.

— Dreptate făgăduită de alții, coană Didino. Nu știi niciodată ce iese. Trebuie să ne-o cîștigăm noi înșine. Pentru noi și pentru frații de peste munți. De aceea plecăm la război.

— Să v-ajute Cel de Sus să izbîndiți, șopti ea și dispăru grăbită.

— Femeie cumsecade, spuse încet Neculai. Ne-a fost ca o mamă, dom' căpitan.

— Neculai ! Mai e o oră pînă la tren. Avem vreme să trecem pe la teatru...

— Om trece, dom' căpitan, spuse Neculai înnegurîndu-se la față. Numai să nu pierdem trenul...

Proprietăreasa reveni cu un coș de nuiele, un adevărat coș de pic-nic, cu capace care se desfăceau în lături, lăsînd să se vadă un șervet alb cu rînduri de floricele roșii cusute la capete. Căpitanul zîmbi ; în emoțiile acestei după-amieze — decretul cu starea de asediu, descinderea la locuința lui Iulius, vestea plecării pe front — coșulețul acesta era ca o oază a liniștii și confortului, sugera o pajiște însorită, fete cu rochii lungi și albe, împodobite cu panglici late care fluturau în adierea zefirului, o împrejurare înduioșător de idilică într-un univers nesigur și amenințător.

— Mulțumim, coană Didino. Vorba lui Neculai : ne-ați fost ca o mamă...

— O să mă gîndesc mereu la dumneavoastră, spuse ea și-și șterse pe furiș o lacrimă. V-aș da un talisman să vă apere de răni. Dar în acest veac al mașinilor, talismanele n-au nici o putere...

— Păi... rămîneți cu bine, spuse căpitanul.

Îi sărută mîna. Iar ea se aplecă și-l sărută pe frunte.

— Fiți binecuvîntați, șopti. Să vă-ntoarceți sănătoși...

În stradă, Neculai puse coșul jos, scoase o batistă mare, soldățească, și-și suflă nasul cu zgomot.

— Ține-ți firea, Neculai, îl mustră căpitanul. Nu moare toată lumea la război.

Neculai dosi la iuțeală batista și urcă bagajele în trăsură. Pe lîngă ei trecură în goană două automobile, trăgînd tunuri mici, cu roți de lemn, care făceau un zgomot asurzitor.

— Puterea noastră, spuse birjarul. Tunurile. Eu am făcut la artilerie, dom' căpitan. Și dac-o fi nevoie, mai fac.

— Lasă-i pe ăștia tineri, tăicuțule, zîmbi căpitanul Crivăț urcîndu-se în trăsură.

Porniră spre centru în trapul cailor. La „Varieté" trăsura opri scurt. Căpitanul coborî, își îndreptă vestonul și centura, își potrivi chipiul pe-o parte.

— Mă întorc repede, Neculai. Nu te teme, nu pierdem trenul.

În fața teatrului, lume multă, încurcată de inscripțiile mari așternute de-a curmezișul afișelor multicolore: „Spectacol suspendat". Căpitanul își făcu loc ușurel prin mulțimea de tineri eleganți, printre fetele cu pălării multicolore, și se apropie de portar:

— Fräulein Grete e aici?

— N-avem spectacol, dom' căpitan.

— Eu te-ntreb dacă-i aici. Am să-i spun o vorbă.

— Nu e momentul acum. Spectacolele s-au suspendat. Iar Fräulein Grete...

— Prea multă discuție, spuse căpitanul. Vreau să vorbesc cu ea.

Intră în holul pustiu, parcurse sala de spectacol, slab luminată, urcă pe scena rămasă în neorînduială de la ultimul concert și coborî către cabinele actrițelor. Liniște pretutindeni. Bătu la ușa Gretei. I se răspunse. „Steaua Varietéului", cum o alinta Bucureștiul, stătea pe canapeaua îngustă de lîngă oglindă și fuma o țigaretă lungă. Se ridică surprinsă, văzîndu-l. Își strînse mai bine halatul sub care se vedea costumul cu paiete, pregătit pentru scenă.

— Un spectator, spuse ea cu ironie. N-ai citit afișul? „Steaua Varietéului" nu joacă astă-seară. Și-n nici o seară. O stea care apune înainte de vreme. De ce-ai venit?

— Am venit să-mi iau rămas bun. Plec pe front!

— Așadar, sîntem inamici.

— Nu vorbi așa, Grete.

— Ești naiv! Ai fi vrut să fiu de partea voastră?

Abia acum văzu, printre borcanele cu pomezi de pe măsuța de toaletă, sticla bcnu! ată de lichior.

— Ai băut, Grete.

— Ca să-mi fac curaj. Pentru ultimul act din farsa aceasta fără rost. De ce-ai venit? Nu ți-e teamă că te compromiți? Un ofițer român stînd de vorbă cu o ar-

tistă vieneză... Se întrerupse, se apropie de măsuța încărcată cu flacoane, răsturnă cîteva dibuind după sticlă.

— Te rog, Grete, nu mai bea.

— ...Sau că mă compromiți pe mine ? O fiică a Vienei, cochetînd cu un căpitan inamic... Asta-i un fel de trădare, nu-i așa ? Te-a văzut cineva intrînd aici ?

— Nu e nimeni în tot teatrul. Numai portarul.

— Portarul e un idiot. I-am spus că nu primesc pe nimeni.

— Nici pe mine ?

— Mai ales pe tine. Ce avem să ne spunem, domnule căpitan ?

— Ți-am mai spus... vroiam să-mi iau rămas bun.

— Unde anume pleci ?... Rîse spart : Ah, înțeleg. Secretul ! Te temi că sînt spioană. Nu sînt spioană. Dar nici nu pot spune că sînt de partea voastră. Prietenii mei știau de mult ce-o să se întîmple. Cineva m-a sfătuit să plec...

— Herr Iulius.

— Ai ghicit. Îmi dăduse și bani de drum. Mi-am cumpărat cu ei o vulpe argintie. Pe care nu știu unde am s-o port : aici sau... la Milano ? Știi planul nostru. Vom lua mai întîi Italia, pe urmă Franța, după aceea, binișor spre Anglia... Toată Europa va fi la picioarele noastre !

Rîse scurt, rău. Căpitanul își puse chipiul.

— Rămîi cu bine, Grete.

— Cu bine, căpitane. Iartă-mă că nu-ți pot ura să te-ntorci victorios. Asta e numai în operete. Dar viața nu-i o operetă. E ceva mai aspră. Visul meu e să joc la „Moulin Rouge".

Crivăț se-ndreptă spre ușă, oftînd. Auzi în urmă rîsul ei aspru, apoi gîlgîitul băuturii turnate în pahar. Urcă scările două cîte două. Cînd reveni la lumina din hol, încercă să-și ascundă amărăciunea de pe chip. Dar portarul știa ce știa.

— V-am spus, domnule căpitan, că nu-i momentul...

Căpitanul îl salută cu un semn din cap, coborî treptele în grabă și se urcă în trăsură.

— Repede, la gară ! porunci el încruntat.

Neculai îl privi cu coada ochiului, dar nu îndrăzni să-l întrebe nimic. Trăsura porni, și cu greu își făcu loc prin mulțimea care umplea strada.

5.

Cînd auzise de detașarea la Giurgiu, locotenentul Ionescu se simțise jignit profund. De pe monitorul cu tunuri de 120 și cuirasă de oțel, să ajungă la „Apărarea sub apă" ! Încercase o convorbire particulară cu contraamiralul :

— „Rîndunica", vas cu tradiții, o știu din cartea de istorie. Dar e o biată șalupă, construită acum patruzeci de ani. Și-a trăit traiul, gloria ei s-a dus.

— Am modernizat-o, locotenente. Și nu e numai „Rîndunica" acolo. Mai sînt două vapoare, „Bujorescu" și „Cătina".

— Oricum, de pe monitor pe niște coji de nucă...

Contraamiralul a făcut un gest nerăbdător :

— Să știi, Ionescule, că nu te-am trimis acolo în exil. Vreau să faci treabă bună : cojile de nucă, cum le numești dumneata, au un rol însemnat acum. Înființăm stații de mine și torpile de-a lungul Dunării. Nu știu dacă va fi sau nu război : noi sîntem soldați și trebuie să ne apărăm.

— Domnule contraamiral, dacă-mi permiteți...

— Îți permit, dragul meu, dar știu ce vrei să spui. Că te-ai clasat printre primii la absolvire ; crezi că nu m-am gîndit la asta cînd te-am numit ? Vreau lucru temeinic acolo, și trimit un om de încredere, asta-i tot. Și încă ceva : păstrarea secretului. Flota austro-ungară se află la doi pași, la Rusciuk. Navele lor se învîrtesc tot timpul pe acolo. Nu trebuie să afle nimic despre sistemul apărării sub apă, și mai ales despre dotarea cu torpile a navelor noastre. Pentru ei „escadra mică" trebuie să fie niște biete vase comerciale, care duc marfă de ici-colo, între Giurgiu și satele de pe malul Dunării. De aceea nici nu veți purta uniformă...

— Domnule contraamiral...

— Ei, tinerețe, repede te mai aprinzi. Acum înțelegi de ce îmi trebuie un om de nădejde acolo ? Se spune că soldatul fără uniformă nu mai e soldat ; dimpotrivă, acolo e nevoie de o disciplină de fier. Și mai ales, încă o dată, secretul...

Locotenentul înțelesese că se luptă pentru o cauză dinainte pierdută. Făgăduise contraamiralului că-și va face datoria acolo unde va fi trimis și... se interesase despre primul tren spre Giurgiu.

De cîteva luni se afla într-o aparentă vacanță. Îmbrăcat ușor, cu capul gol, se învîrtea pe cheu sau pe puntea vaselor, sau contempla depărtările polcite de soare. La anumite ceasuri ale zilei marinarii, îmbrăcați care cum îi trecea prin cap, se îndreptau agale către o magazie, unde nu pătrundea niciodată ochi străin. Aici țineau cursurile de teorie și învățau să mînuiască noile aparate de pe nave. Pe vasele înșirate la țărm rămînea totdeauna, ca din întîmplare, un tînăr bărbos, cu pantalonii suflecați pînă la genunchi, care-și făcea de lucru cu o undiță. De fapt era un sergent cu ochi de șoim, rămas de veghe pentru ca nici un curios să nu se apropie prea mult de inofensivele vase cu tuburile lans-torpile montate pe carenă, sub nivelul apei...

Cînd navele porneau să facă exerciții de lansare în vreun ostrov îndepărtat, echipajele lor pestrițe salutau voios escadra austro-ungară întîlnită în drum. Comandorii galonați îi priveau cu îngăduință, fără să le răspundă la salut. Nici nu le păsa de valurile prelungi care se despleteau ca o uriașă coadă de păun în urma mîndrelor monitoare : vaporașele românești săltau cumplit pe valuri și poate doar atunci comandorii își îngăduiau un zîmbet trufaș și compătimitor.

Locotenentul se deprinsese cu această viață dulce și pașnică, deși uneori ar fi dorit să fie el pe puntea unui monitor și să facă haz de barcazurile întîlnite în cale.

În seara zilei de 27 august, locotenentul Ionescu stătea pe puntea navei „Cătina" și fuma. Din tambuchi răsări silueta masivă a maistrului, comandantul vasului.

— Ce bine e aici, mormăi el. Jos e zăpușeală ca într-un cuptor. Mă și mir de bieții fochiști. Dacă-ar fi după mine, n-aș mai ține căldarea sub presiune.

— Așa-i ordinul, spuse locotenentul. Să fim gata în orice moment.

— Ardem păcura degeaba, zise maistrul. Plus că e o căldură de te înăbuși în cabină.

— În schimb aici ne-au prăpădit țînțarii, replică locotenentul.

— Ce-o fi luminația aia dincolo ?

— Au banchet pe monitorul „Bodrog". Comandantul flotei i-a invitat pe toți ofițerii navelor lor.

— De banchet le arde ? se miră maistrul.

— Păi ce să facă ? Ei știu că escadra noastră e tocmai la Turtucaia, de cine s-ar feri ?

— Adevărat, spuse maistrul cam umilit. O vedetă de-a lor a trecut azi de două ori în jos și-n sus, prin fața Rusciukului.

— Voiau să se asigure. Habar n-au cine stă la doi pași de ei.

— De-am începe odată, zise maistrul. Am un unchi în Brașov, om bătrîn, vă închipuiți. Ce-mi povestește despre viața de acolo... Îți vine s-o pornești cu mîinile goale împotriva lor.

— Dom' locotenent ! strigă un soldat de pe mal.

— Ce este ?

— Vă cheamă domnul comandor.

— La ora asta ? se miră maistrul. Îl știam plecat în oraș.

Locotenentul aruncă țigara peste bord și urmări cum jarul, după traiectoria rotundă prin aer, dispăru subit la contactul cu apa. Apoi își încheie cămașa și-și lăsă mînecile-n jos.

Porni către magazia de pe țărm, unde se instalase biroul comandantului. Comandorul îl aștepta în prag :

— Ei, Ionescule, vești mari. Intrăm în război, în sfîrșit.

— Intrăm în război ? întrebă cu emoție locotenentul.

— Da. În seara asta, la ora nouă, atacăm flota inamică. Vom proceda conform planului : cele trei nave vor traversa pe rînd Dunărea și vor lansa torpilele. „Rîndunica" lansează ultima, fiindcă are viteză mai mare. Eu merg în față, cu „Bujorescu" dumneata cu „Cătina". Cei de pe „Rîndunica" se descurcă singuri. Du-te și pregătește echipajul. Spune-le despre ce este vorba. Să ia măsuri de luptă. Și să-și îmbrace uniformele.

Locotenentul plecă în fugă.

— Ridicați presiunea, strigă el de departe maistrului. Echipajul la posturile de luptă !

Auzi tropăiturile marinarilor care treceau în fugă la locurile lor : doi, la tunul mic instalat în prova, sub comandă : un altul, pe puntea superioară, la semnalizare-observare ; alți doi la aparatele de comandă a tuburilor lans-torpile...

— Începem războiul, spuse locotenentul cînd ajunse pe punte. În seara asta dăm atacul.

— Doamne-ajută, spuse maistrul încet. Să vorbesc cu oamenii, dom'locotenent. Totdeauna mă-nțeleg mai bine cu ei cînd le spun limpede despre ce e vorba.

— Vorbește. Dar repede. În cîteva minute pornim...

De pe navele alăturate se auzeau glasurile celorlalți comandanți care comunicau vestea marinarilor. Urmară exclamații înăbușite de bucurie, ordine date în gura mare, ca pe un adevărat vas de război, cum nu se mai petrecuse de multe luni încoace. Locotenentul Ionescu asculta glasul maistrului care de acolo, de pe puntea de comandă, vorbea echipajului său :

— Mergem să ne eliberăm frații... Vom lupta alături de aliați... Soldatul român să fie demn de virtuțile strămoșești...

— Dom' comandant, „Bujorescu“ a dat semnalul de plecare ! strigă semnalizatorul.

— Confirmă primirea, spuse maistrul. De-acuma, dom' locotenent, fie ce-o fi. Tata a fost tot marinar, tunar la bateria „Mircea“, lîngă Calafat. A fost printre cei dintîi care au deschis focul împotriva dușmanului.

— Îl moștenești, rîse locotenentul și luă din cutia din dreapta un binoclu mare. Ei, să vedem cum au să lucreze aparatele noastre...

— Au să lucreze, îl încredință maistrul. N-or să ne lase-n drum tocmai azi. Mola parîma ! comandă el.

— Mola parîma ! se auzi răspunsul din pupa.

Desprins de legătura care-l ținea lîngă țărm, vasul se depărtă ușor și începu să se legene. „Rîndunica“ și „Bujorescu“ se întorseseră și ele : ieșiră din port pe rînd, cu luminile stinse. Locotenentul Ionescu puse binoclul la ochi.

— E bine, se bucură el. N-au prins de veste că venim. Pe „Bodrog“ se vede luminație mare. Petrecerea continuă...

— O să le-arătăm noi petrecere, rîse maistrul mînuind cu grijă timona.

— Ia-o mai la dreapta, spuse locotenentul. Mi-e teamă de curentul ăsta ; o să ne devieze torpilele. Am calculat eu, dar oricît ai calcula, e mai greu să ținteşti torpila la Dunăre decît la mare.

— Le lansăm pe-amîndouă odată ?

— La interval de cîteva secunde. Întîi noi, pe urmă „Bujorescu", pe urmă și „Rîndunica" torpila ei.

— Bătrînica noastră, rîse maistrul. Și-a făcut datoria și la șapte'ș'șapte...

— O să și-o facă și acum, spuse locotenentul. Viteza maximă !

Pufniturile surde ale mașinilor se înteţiră. Vasul gonea pe apa calmă : în faţa și-n urma lui alergau celelalte două, tot așa, fără lumini, strecurîndu-se spre malul celălalt, unde muzica răsuna tot mai distinct...

— L-am rugat pe comandor să ne apropiem cît mai mult, spuse locotenentul. E greu să ochești din poziția asta, pe apă curgătoare. La mare e altceva.

— Numai de n-ar pune tunurile pe noi.

— N-ai nici o grijă. Ei știu că escadra noastră e la Turtucaia. Aici, două vaporașe inofensive și o șalupă veche. N-au habar de nimic...

Secundele treceau chinuitor de încet. Maistrul își simţea palmele asudate pe timonă. Vedea luminile de la bordul navei-comandant. Învîrti timona, astfel ca vasul său să-și îndrepte prova exact spre mijlocul punții aceleia luminate. Locotenentul se apleacă spre aparatul de ochire — o construcție cam rudimentară, improvizată de mecanicii de la arsenal. Cruciuliţa subţire ca o aţă se desenă clar pe fondul luminos al vasului dușman.

— Cinci grade mai la dreapta, spuse. Să ţinem seama şi de curent.

— Cinci grade dreapta, repetă maistrul aproape în șoaptă.

— Ai răgușit ?

— Nu de frică. Vreau să văd ce-o să iasă...

— Dom' comandant, strigă semnalizatorul, „Bujorescu" transmite litera L.

— Transmite-i și tu, spune maistrul, apoi ca pentru sine : Un minut pînă la lansare...

Locotenentul se aplecă iarăşi pe aparatul de ochire. Cruciuliţa rămăsese, statornic, la dreapta luminilor.

— Drept aşa, spuse. Torpila babord...

— Torpila babord, i se răspunse de jos.

— Foc !

Auzi clar şuieratul aerului comprimat. Puntea se cutremură. Torpila porni lăsînd în urmă o dîră de apă slab fosforescentă.

— Un grad la stînga, ordonă locotenentul. Ne-a deviat din cauza lansării.

— Un grad la stînga, repetă maistrul.

— Foc !

A doua torpilă ţîşni.

— Cîrma banda stînga !

Nava se supuse manevrei ; se întoarse repede spre stînga, înclinîndu-se. Locotenentul văzu că şi celelalte nave se întorc. Se uită iarăşi spre inamic. De acolo, o jerbă de foc se ivi deodată şi două explozii răsunară aproape îngemănate.

— Ţintă lovită ! strigă semnalizatorul de sus.

În clipa aceea, de-a lungul navelor duşmane clipiră flăcări dese şi scurte... Parcă treziţi din somn, tunarii de pe monitoare trăgeau de zor asupra celor trei vaporaşe care începuseră manevra de întoarcere. Bubuituri dese plesneau valurile în jurul lor ; coloane înalte de apă se înălţau scurt, clocoteau în preajmă, zguduind punţile joase.

— Viteza maximă ! ordonă comandantul.

O explozie puternică se auzi la pupa.

— Cîrma nu mai răspunde, strigă maistrul.

— Ne-au lovit, nemernicii.

— Comanda ! strigă un glas din portavocea maşinilor. Apă la căldări ! Ne scufundăm !

— Toată lumea pe punte ! strigă maistrul.

Un nou proiectil lovi catargul vasului. Schijele cădeau ca grindina pe punte. Semnalizatorul se prăbuşi pe parapetul din faţa comenzii. Puntea se înclina tot mai mult.

— Părăsim nava, hotărî locotenentul. Bătrîne, ştiu că ţi-e greu. Ai avut ghinion de data asta...

Maistrul luă din dulăpiorul din dreapta jurnalul de bord şi-l vîrî sub cămaşă. Locotenentul îl cercetă cu privirea.

— Păcat de ea, spuse maistrul în șoaptă. Mi-a fost atît de dragă !

Săriră amîndoi odată în apa luminată de explozii. În fața lor, marinarii înotau voinicește spre luminile portului salvator.

6.

Se înserase. Vîrfurile munților din zare mai păstrau ceva din roșeața asfințitului ; în schimb pădurea de pe coastele lor devenise deodată neagră, iar păsările cerului amuțiseră, potolite la cuiburile lor. Se mai auzea doar șoapta molcomă a apei Oituzului printre pietrele mari, rotunde. Povîrnișurile pe care urca șoseaua către graniță se întunecaseră și ele. În șanțurile poziției înaintate, ostașii coborîseră fără voie glasurile. Cineva veni, se poticni de-o piatră și înjură încet.

— Ce-ai pățit, Sfeteo ?

— Ia, mi-am sucit o gleznă. Că-n șanțul aista e-ntuneric ca-n fundul cuptiorului.

— A fost lumină toată ziua : acuma te-ai găsit să umbli ?

— Am adus apă. Apă proaspătă, din Oituz.

— Uite cana aici. Toarnă-mi și mie o înghițitură. Și de-ai avea și de-o țigară, n-ar strica.

— Multe mai vrei, mormăi Sfetea. Ia de-aciia, da să nu strici mult jurnal.

O nouă umbră se arătă pe buza șanțului.

— Cum e, sergent Pascu ?

— Să trăiți, e liniște, dom' locotenent, spuse răsunător un glas tînăr.

— Liniște ca totdeauna, dom'locotenent, adaugă Sfetea voios.

— Tu ești, Sfeteo ? rîse locotenentul Macarie. Nu te vedeam.

— Apoi pe el nici ziua nu-l vedem prea bine, făcu sergentul. Se-ascunde după mustețe și trage la aghioase.

— Cît nu-s în post, ce să fac ? Dorm și eu. Că nu se știe. Iaca, s-o-mplinit anul și nu ne-or mai schimbat de-aici.

Locotenentul cercetă cu îndoială groapa adîncă și întunecată, coborî dintr-o săritură ; acum tranșeea îi venea pînă la brîu și începu să distingă mai bine chipurile oamenilor.

— Păi ce-ți lipsește ? rîse el. Aer curat, brazi, duminica în sat, la horă... Ce mai vrei ?

— Duminica trecută n-am fost, protestă moale Sfetea. Eram de caraulă și nu m-am putut duce.

— Are el o fată la Hîrja în sat, rîse sergentul Pascu. După ea oftează. Duminica trecută fata a vrut să vină-ncoace, cu merinde, și nu i-au dat drumul.

— Data viitoare te duci negreșit, îl liniști locotenentul.

— Păi... m-oi duce. Mă bate gîndul s-o cer de la tată-său.

— Termină întîi cu cătănia, Sfeteo. Cum s-o ceri ? Unde s-o duci ?

— Ei, dom' locotenent, cătănia-i lungă, și fata n-așteaptă la nesfîrșit. Măcar s-o cer, că nunta om face-o după liberare.

— Ai uitat de ce sîntem aici ?

— Apăi leatul nouă sute paispe n-o stat tot așa, ca noi ? Și s-o liberat și bună pace.

— Nu se știe. Mie nu-mi prea miroase a pace, de cînd au adus bateriile.

— Bateriile trebuie să stea și ele undeva, murmură sergentul.

— Dom'locotenent ! strigă soldatul de strajă.

— Ce-i, Frățescule ? Vrei de-o țigară ?

— Nu, dom' locotenent ! O venit colonelul, umblă din tranșee în tranșee.

— Sus, băieți, spuse locotenentul. Îndreaptă-ți centura măi, Sfeteo. Om de-nsurat ești tu ?

Ostașii săriră în picioare, îndreptîndu-și centurile și scuturîndu-și pămîntul de pe genunchi și de pe coate. Colonelul se ivi de după colțul șanțului de comunicație. Îi văzură mai întîi chipiul înalt, apoi fața albă și umerii largi. Locotenentul îi ieși în cale :

— Domnule colonel, am onoarea să raportez : plutonul doi, din compania a patra, regimentul 13 Ștefan cel Mare, execută paza sectorului.

— Am onoarea, spuse repede colonelul. Cum stați, locotenente ?

— Efectiv complet, domnule colonel. Nici un bolnav, nici un învoit.

— Luați seama, flăcăi. A bătut ceasul cel mare. La ora nouă seara plecăm înainte.

— Trecem granița ? întrebă cu însuflețire locotenentul.

— Firește. O luăm spre muntele Șandor. Unde vedeți dușmani, trageți. O să primiți îndată hrană rece ; luați-vă tot ce-i al vostru.

— Am înțeles, spuse tulburat locotenentul. Ați auzit, băieți ?

Ostașii veniră mai aproape ; li se auzeau pașii zdupăind prin șanțurile de comunicație ; rămăseseră doar santinelele, în față, pe șosea și pe malul Oituzului. Colonelul îi așteptă să se adune ; îi privi, încercînd să le deslușească în întuneric chipurile.

— Mă încred în voi, fraților. Mergem la luptă dreaptă, să-i liberăm pe românii din Ardeal. Fiți vrednici de misiunea aceasta înaltă și sfîntă. Regimentul nostru poartă nume de fală. Să-l ducem la izbîndă, cu toate puterile noastre !

Ostașii plutonului tăceau, cu răsuflarea iuțită. Locotenentul vorbi în numele tuturor :

— Ne-om face datoria, domnule colonel !

Îl conduse pe colonel cîțiva pași, pînă la adăpostul plutonului vecin. Apoi se întoarse către ostași :

— Băieți, mergem cu toții, la luptă și la primejdie. Să nu șovăiți, dar feriți-vă capetele. Nu vrem moarte, ci biruință. Acum, gătiți-vă de drum. Mai e un sfert de ceas pîn-la plecare !

Oamenii începură o mișcare iute prin tranșeele adînci. Se strigau unii pe alții în șoaptă, își spuneau vorbe repezite, aproape fără noimă, izvorîte din emoția împrejurării :

— De n-ar ploua la noapte...

— Grănicerii de dincolo sînt țintași buni...

— Ce să țintească pe bezna asta ?

— Dacă mi s-o întîmpla ceva, trimite-i mamei banii, că vrea să dreagă casa... Aveam de gînd să-i pun duminică la poștă, dar așa...

— Vere Costache, mergem amîndoi, orice-ar fi...

— Mi-am prăpădit gamela, dom' sergent !

— Cartuşe ! Care n-a primit cartuşe ?

Minutele treceau. Departe, pe munte, licărea focul unei stîne. Înainte, pe şosea, dincolo de frontieră, se vedeau luminiţele satului Poiana Sărată. În faţa satului, ostaşii ştiau linia de tranşee în care stăteau de pîndă, zi şi noapte, grănicerii austro-ungari. De-a latul şoselei, peste şanţuri, pînă sus, pe deal, erau rînduri de sîrmă ghimpată întinsă între pari zdraveni. Acuma, noaptea, drumul părea mai uşor. Nu se vedeau piedicile.

— Sergent ! Ia foarfeca şi du-te, spuse locotenentul.

Sergentul scoase din raniţă scula grea, o foarfecă mare pentru tăiat sîrma ghimpată. Vorbi cuiva cu glas scăzut. Doi ostaşi porniră tîrîş, împreună cu el, prin şanţul şoselei. Dincolo de şosea susura paşnic apa Oituzului, printre pietrele rotunjite.

Locotenentul se ghemui în fundul tranşeii. Scoase ceasul şi scăpără un chibrit.

— Mai e un minut, spuse el îngîndurat. Transmiteţi pe linie, din om în om : fiţi gata, la fluierul meu toată lumea înainte !

— ...Fiţi gata... porni şoapta spre stînga.

— ...Fiţi gata... se auzi în dreapta.

Apoi iarăşi tăcere. Deodată un sunet sec, de metal, străbătu pînă-n avanposturi. Locotenentul ieşi din şanţ. Ştia că sergentul a tăiat sîrma de pe şosea. Se auzeau clănţănind foarfecile şi-n stînga şi-n dreapta. Drumul plutonului era liber acum.

— Pluton, înainte !

Valul de ostaşi porni în fugă. În dreapta, pe deal, se vedeau umbrele oamenilor din plutoanele vecine. Întreg batalionul se avîntase către bornele albe ale frontierei. Locotenentul Macarie alerga printre cei dintîi. Ajunse la stîlpii văduviţi de sîrmă. Trecu de ei. În jurul lui, tropăiau soldaţii cu armele în cumpănire. În tranşeele din faţă se auzi un strigăt scurt. Apoi izbucniră cîteva împuşcături. Ostaşii alergau înainte. Gloanţele le şuierau pe lîngă ureche.

— Foc ! strigă locotenentul.

Pocniră armele românilor, mînuite din fugă. Le răspunseră, împuţinate, cele din tranşeea duşmană. Lupta fu scurtă, din şanţ ieşiră cîţiva grăniceri inamici cu mîinile în

sus. Sergentul, în urmă, cu arma gata de tras. Locotenentul făcu semn ostașilor să treacă înainte, el se opri lîngă siluetele negre ale prizonierilor.

— Ce-i cu ei, sergent ?

— I-am prins în tranșee, dom' locotenent. Jos e unul mort. Ceilalți au dat bir cu fugiții.

— Știe vreunul românește ? întrebă locotenentul.

— Apoi știu eu o țiră, domnule ofițer, răspunse un glas gros.

— Din ce divizie sînteți ?

— Divizia 61 infanterie.

— Unde-s ai voștri ?

— S-or strîns la Tîrgu-Secuilor, cu tunuri și putere multă. În drum or lăsat din loc în loc mitraliere.

— Sergent, pune doi oameni să-i ducă la domnul colonel. Iar noi, înainte, fraților, cu curaj. N-au putere să ne stea în cale !

Ostașii grăbiră pasul, să-și ajungă din urmă compania. Pe dealurile din jur, tot mai înalte, linia trăgătorilor înainta în pas viu. Într-un loc mai strîmt al trecătorii, de după stîncile din stînga șoselei, o mitralieră începu deodată să hohotească.

— Culcat ! comandă locotenentul.

Ostașii se făcură una cu pămîntul. Gloanțe dese mușcau fața șoselei. Așchii de piatră se desprindeau sărind din toate părțile. Din șanț, de pe povîrniș, porniră focuri de carabină. Dar mitraliera țăcănea înainte, neobosită...

— Pluton, după mine... Salt, înainte ! strigă locotenentul.

Umbre negre se desprinseră de pe șosea, din șanțuri, dindărătul copacilor doborîți pe povîrnișuri. Răsunară strigăte prelungi de îndemn. Locotenentul Macarie alerga în fruntea tuturor. Deodată se poticni, scăpă pistolul din mînă, șovăi parcă oprit de o barieră nevăzută. Sfetea îl ajunse dintr-o săritură. Îl sprijini, încercînd parcă să-i împiedice prăbușirea.

— V-au lovit, dom' locotenent !

— Nu-i nimic, Sfeteo... murmură locotenentul și căzu.

Soldatul se aplecă asupra lui. Alți cîțiva, venind din urmă, se opriră. Locotenentul ridică fața spre ei :

— Înainte, flăcăi ! Sergent, ia comanda ! Loviţi-l pe duşman...

Sergentul porni, urmat de grosul plutonului. Sfetea îşi scoase pansamentul din sacul de după gît, sfîşie nerăbdător învelişul de pergament, văitîndu-se încet :

— V-au lovit, dom' locotenent ! Mai bine mă loveau pe mine, că tot îs om sărac şi fără carte ! Vă doare, dom' locotenent ?

— Du-te cu ei, Sfeteo, pe mine m-or găsi sanitarii...

— Nu vă las singur, dom' locotenent, numaidecît vă leg, să nu mai curgă sînge... Dom' locotenent !

Locotenentul nu mai răspundea. Soldatul îl rezemă binişor de-o piatră, îşi scoase capela şi-şi şterse cu ea lacrimile. În depărtare sclipiră iarăşi împuşcături. Sfetea îşi trase la îndemînă cartuşiera, scoase un încărcător nou şi-l vîrî în locaşul lui. Sări în picioare, măsură din ochi locul unde căzuse locotenentul, ca să şi-l întipărească adînc în minte, apoi, cu arma-n cumpănire, alergă în susul şoselei, acolo unde fulgera, fulgera mereu.

COMUNICAT OFICIAL NR. 1
din 28 august 1916 *

Mobilizarea generală a armatei a început în noaptea de 27/28 august şi-şi urmează cursul.

Declaraţia de război contra Austro-Ungariei a fost remisă în seara de 27 august, la ora 9, la Viena.

În noaptea de 27/28 august trupele noastre au atacat frontiera austro-ungară.

Trupele aliate imperiale ruse au început a trece în Dobrogea, fiind primite cu entuziasm de populaţie. Unităţi din flota rusă au sosit la Constanţa, unde concură la apărarea coastei Mării Negre.

Vase de război şi baterii austro-ungare au tras focuri asupra oraşelor Vîrciorova, Turnu-Severin şi Giurgiu.

---

* În continuare, toate datele calendaristice din carte sînt redate pe stil nou.

Documentele reproduse sînt autentice.

Capitolul II

1.

Nu se gîndesc la moarte, își spuse căpitanul Crivăț. Sau oricum, nu la moarte in primul rînd...

Ostașii din batalion — flăcăi voinici, cu uniforme bine ajustate, învechiți în cătănie — mergeau în cadență, purtîndu-și cu nepăsare greul echipament de război. Raniță, pușcă, pătură, cartușiere, gamelă, vreo douăzeci de kilograme cu totul, și mergeau, mergeau în pas întins, de parcă toată viața asta făcuseră : să meargă, purtîndu-și povara, pe șoseaua care întovărășea apa Mureșului. Lăsaseră în urmă înălțimile stîncoase ale Oituzului ; urcaseră coline împădurite care le deschideau priveliștea unor vaste întinderi ; la picioarele lor se rînduiau acoperișuri roșii și biserici suple, cu turle ascuțite ca săgeata ; trecuseră mai departe, silabisind, prin sate, cuvintele neînțelese de pe firmele prăvăliilor ; sorbeau, la popasuri, din cănile cu lapte oferite de romàncele cu obraji rumeni și vorbă domoală. Uneori, pe neașteptate, la vreun cot al drumului sau de pe vreun bot de deal izbucneau mitraliere și mugeau gros tunurile ; cu aceeași nepăsare, flăcăii rupeau iute coloana, se culcau în șanțurile drumurilor, se tîrau spre inamic, năvăleau la atac, treceau mai departe, avînd înscrisă pe frunte hotărîrea de a merge mereu înainte...

— Frumoasă țară, spuse Neculai. Și cînd te gîndești ce bine ar fi putut trăi oamenii aici...

Treceau pe lîngă urme ale retragerii pripite din calea ofensivei impetuoase, de nestăvilit. Într-adevăr, de ne-

stăvilit, își spuse căpitanul Crivăț. Au încercat, desigur, să-i oprească pe-ai noștri, stăteau mărturie măștile săpate în grabă, pe marginea drumului, niște culcușuri puțin adînci, cu parapete improvizate, dindărătul cărora i-au împroșcat cu fier și foc. Mai încolo, iată cîteva morminte proaspete și două tunuri cu roțile rupte, ca niște jucării aruncate de un copil năzuros. Păreau atît de inofensive cele două tunuri mici, de munte, dar cît trăznet și cîtă moarte putuseră să împrăștie în cîteva clipe, între colinele acestea pașnice, cu păsări voioase salutînd dimineața. Peste pod, un automobil negru, cu geamurile sfărîmate, zăcea pe-o rînă în șanț. Tabla își păstrase strălucirea, dar cînd trecură de ea văzură măruntaiele mașinii, sîrmele și țevile de dedesubt, ruginite și murdare de noroi, nici n-ai fi crezut că aparțin carapacei aceleia strălucitoare, negre, bine lustruite.

Și lumea de prin satele mari și curate, cu casele construite altfel decît pe la noi — toate la stradă, cu ziduri albe și ușile ascunse undeva, îndărătul gardurilor înalte, de-ai fi zis că nimeni nu poate pătrunde nechemat înăuntru. Bătrînii și femeile, cu pîine și sare, cu mici steaguri tricolore improvizate, cu bucuria pe fețe, îmbrățișîndu-i, dîndu-le apă și fructe și binecuvîntări pentru victorie. Și primăria pustie, cu geamurile larg deschise, cu hîrtii împrăștiate pe jos, călcate în picioare de bocancii grăbiți ai soldaților dușmani care evacuaseră în ultima clipă arhivele, portretele oficiale, ștampilele și registrele din cancelarii...

Mergeau de dimineață pînă seară. Căpitanul Crivăț pierduse marea clipă istorică — primele trupe trecînd frontiera, întîiul foc de armă pornit de la dușman, dar sînt destule de văzut, își spuse, tot o să fie război, nu se dau ei așa ușor, nemții n-au avut vreme să vină dar vor veni, prizonierii interogați în drum declarau mereu același lucru : „Așteptăm întăriri". Și au să vină, își spuse căpitanul Crivăț, au să vină întăririle, dușmanilor le trebuie benzină românească pentru mașinile lor și pentru avioanele lor, le trebuie grîu și unt și vor trimite divizii după divizii, „așteptăm întăriri", de-am putea ajunge înaintea lor acolo unde a hotărît Marele Cartier să ajungem, în valea Mureșului, la Reghin — ce ciudat, un orășel

oarecare, cu cîteva făbricuțe de cherestea, o brutărie și două-trei prăvălii, devine deodată un obiectiv important, generalii îl amintesc mereu, gazetarii îl caută în enciclopedii, domnii din cafenele încearcă să-l găsească pe hartă, artileria grea îl țintește cu țevile tunurilor...

La început de septembrie, vremea se răcise deodată, diminețile în munți erau umede, roua se lipea de bocanci, pătrundea prin moletiere, un abur ușor se ridica din spinările cailor de la artilerie — și coloana mergea, mergea înainte...

După cîteva zile de mers — cînd pe jos, cînd într-un camion de muniție, cînd cu automobilul statului major — căpitanul ajunse la Tîrgu-Secuiesc, unde divizia se stabilise pentru scurt timp. Se prezentă la statul major, instalat într-o școală mare și sumbră ca o cazarmă. Generalul nu era acolo, plecase în inspecție undeva, pe linia întîi ; se prezentă la șeful de stat major și acesta, auzind ce misiune are, se bucură :

— Ofițer de informații ? Foarte bine. Avem și noi unul la divizie, băiat cumsecade, dar deocamdată nu prea știe ce are de făcut. I-ați putea da cîteva indicații. Am prins un ofițer inamic azi-dimineață ; arătați-i omului meu cum se cercetează un prizonier... Vă cer prea mult ?

— Dimpotrivă, domnule colonel, abia aștept să acționez într-un fel oarecare. De-o săptămînă nu fac decît să umblu, să ajung din urmă armata.

— Planton ! Să vină sublocotenentul Ulieru la mine !

Auzind de sublocotenent, Crivăț se aștepta să vadă un tinerel spilcuit și plin de fumuri ; avu în față un bărbat cărunt, aproape obez, cu uniforma cam strîmtă pentru el. După ce făcu prezentările, colonelul spuse :

— Ți-l dau ca ucenic, domnule căpitan. Învață-l ce poți să-l înveți din meseria dumitale...

Crivăț ieși în curte cu sublocotenentul tomnatic, află de la el că este profesor de istorie, cu doctoratul luat la Viena, dar că în domeniul informațiilor e la fel de priceput ca un copil de clasa-ntîi. Îi ținu o mică lecție despre culegerea informațiilor prin localnici, prizonieri, cercetași și iscoade.

— Informarea se face și pe baza observațiilor aeriene, adăugă Crivăț, dar deocamdată nu vorbim prea mult de

asta. Nu avem avioane destule pentru recunoaștere, aparatele fotografice se strică mereu, ne-au promis francezii ceva, dar n-au cum să ni le trimită... Facem ce putem, vorba domnului colonel...

— Înțeleg, spuse sublocotenentul Ulieru. M-au repartizat aici fiindcă am învățat limba germană, dar pe lîngă asta descopăr că mai trebuie învățate o groază de lucruri. Începînd cu interogarea prizonierilor...

— Să știți că interogarea prizonierilor nu se limitează la date cantitative. Dincolo de pozițiile inamice trebuie să aflăm cîte ceva din planurile generalilor dușmani, cîte ceva despre starea de spirit a celor prinși, despre ceea ce gîndesc ei. Să facem și puțină psihologie, dacă vreți. Sînteți, ca profesor, într-un domeniu familiar...

Ieșiră în curtea largă a școlii. La ordinul colonelului, cîțiva soldați scoseseră o masă la umbra unui copac. Pe masă se afla o hartă de stat major, pe care soldații puseseră cîteva pietre ca să n-o zboare vîntul. Căpitanul Crivăț ceru să fie adus ofițerul capturat, un bărbat tînăr și semeț, cu ochi albaștri sfidători, cu uniformă impecabilă.

— Din ce unitate faceți parte ? întrebă Crivăț.

— Comandamentul Corpului 1 rezervă, sau Grupul Morgen, cum îi spunem noi.

— Sînteți ofițer german, iar în fața noastră se află unități austro-ungare. Cum se explică aceasta ?

— În Transilvania sosesc trupe germane. Formăm deocamdată comandamentele ; trupele sînt pe drum. Sînt ofițer de stat major ; am fost trimis să cercetez starea trupelor de pe front.

— Și care-i starea trupelor ?

— Destul de proastă, deocamdată. Au avut pierderi mari și trebuie să le completăm. Cu oameni și mai ales cu artilerie.

— Artilerie ? tresări căpitanul Crivăț.

— O să aveți de furcă, spuse prizonierul cu aroganță. În medie, de patru ori mai multă artilerie decît la începutul războiului. Abia acum sosește armata imperială germană, domnule căpitan.

— Ce trupe urmează să sosească ?

— O divizie de honvezi se concentrează lîngă Cluj. Iar aici, la aripa dreaptă, așteptăm o divizie germană.

A fost o imprudență ofensiva armatei române. Ați înaintat spectaculos pînă aici ; sper că aveți hărți bune pentru drumul de întoarcere.

— N-o să ne întoarcem, spuse înăbușit căpitanul. Indicați pe hartă poziția trupelor dumneavoastră.

— Și dacă refuz ?

— O să ne convingem singuri, zîmbi Crivăț. Vom ajunge curînd acolo. Priviți, domnule.

Arătă cu un gest larg spre regimentul care mergea pe șosea într-o aliniere perfectă, ca la defilare. Apusul de soare așternea reflexe de bronz pe fețele aspre, prăfuite.

— Recunosc, aveți soldați buni, spuse neamțul. Dar stați prost cu tunurile. Divizii întregi, cu artilerie multă, vin din spatele nostru. Cît veți rezista ?

— Poziția trupelor, repetă aspru căpitanul Crivăț.

— Veți întîlni o rezistență puternică la Miercurea Ciuc. Orașul este apărat din toate părțile. Pe dealurile din jur avem artilerie grea.

— Linii de rezervă ?

— Pentru ce ? Nu veți trece de Miercurea Ciuc. Dar dacă totuși treceți, la Vlăhița vă așteaptă o surpriză neplăcută.

— La Vlăhița ?

— Da, acolo. Inaintea satului se ridică o creastă. Greu de trecut. Apoi satul. Veți fi nevoiți să vă luptați pentru fiecare casă. Iar românii din sat nu se așteaptă ca frații lor să le dărîme casele cu tunul, adăugă perfid ofițerul dușman.

— Războiul e război, spuse căpitanul Crivăț. Ce meserie aveți ?

— Ce meserie să am ? Războiul, asta mi-e meseria. Toți bărbații din familia mea au fost soldați de cînd ne știm. Strămoșii mei au călcat întreaga Europă ; cele mai scumpe amintiri de familie sînt trofeele capturate în campanii. Pe cînd dumneavoastră...

— Trofeele noastre sînt florile cu care ne primesc frații noștri, spuse încet căpitanul Crivăț. Deduc că vă place istoria ; poate știți de acolo cîte ceva din soarta țării mele. În secolele trecute...

— În secolele trecute nu existau aeroplanele și artileria grea. Un soldat cu o pușcă veche împotriva unui soldat

cu mitralieră — sperați cu adevărat într-o victorie, domnule căpitan ?

Salută zîmbind și se întoarse către santinela care-l păzea. Căpitanul Crivăț roși : ostașul, un om în vîrstă, desigur din milițiile concentrate pentru serviciile din spatele frontului, avea o pușcă lungă, rudimentară, din cele folosite la 1877...

— Un îngîmfat, spuse cu revoltă sublocotenentul Ulieru după plecarea prizonierului. Oare a spus adevărul ?

— Sînt convins. Dealtfel, e ceea ce se știa la Marele Cartier chiar înainte de începutul războiului. Inamicul se va retrage succesiv pe linii tot mai bine întărite.

— Dar povestea cu artileria ?

— Din păcate cam are dreptate, oftă căpitanul Crivăț. Armamentul comandat de noi în Franța are cale lungă de parcurs, nu-l putem aduce altfel decît prin Marea Nordului și prin Rusia. Săptămîni întregi, în cel mai bun caz. Pe cînd ei au la îndemînă căile ferate din Europa centrală.

Oftă, scoase din porthart cîteva creioane colorate, se aplecă asupra hărții. Încercui cu albastru orașul Miercurea Ciuc, apoi trase o săgeată spre Vlăhița, comună mare, aflată cam la jumătatea drumului dintre Miercurea Ciuc și Odorhei.

— Cam asta a fost, spuse trist. Vezi, domnule profesor, uneori raporturile se schimbă. Prizonierul părăsește terenul triumfător, iar pe noi, învingătorii, ne-a pus pe gînduri. Învinsul e sigur pe puterea lui și te sfidează.

Se apucă să strîngă harta, ajutat de profesorul-sublocotenent. Colonelul ieși din școală, se opri pe trepte, îl așteptă să se apropie :

— Ei, cum a mers ?

— A fost o lecție, spuse încet sublocotenentul Ulieru. Acum încep să înțeleg ce am de făcut.

— A spus ceva interesant prizonierul ?

— Poftiți harta, domnule colonel. Am însemnat acolo tot.

Colonelul aruncă o privire asupra ei. În lumina săracă a amurgului, săgețile și cercurile albastre păreau mai puțin amenințătoare.

— Mda. Bună treabă. Ne mai trebuie muniţie de artilerie. O să avem de lucru, nu glumă. În general cum ţi s-a părut prizonierul ?

— Sigur de el. Vorbea despre o divizie de honvezi care s-a concentrat lîngă Cluj. Altă divizie, prusiană, trebuie să sosească la aripa dreaptă a frontului lor. Şi... artileria. Au întărit serios bateriile.

— Era de aşteptat, murmură colonelul. Ei bine, domnule căpitan, cred că eşti obosit. Nu te mai reţin. Odihneşte-te. Mîine dimineaţă ne punem în mişcare. Vom încerca tăria tunurilor de la Tîrgu-Secuilor...

Îşi luă rămas bun şi intră iarăşi pe uşa largă, fluturînd în mînă harta. Neculai, care stătuse deoparte, la umbra copacului, se apropie :

— Avem noroc de cartir bun, dom'căpitan. E la doi paşi de aici. Casă mare, frumoasă, a unui negustor. Am dus bagajele acolo. Gazda face plăcinte, aşa o zis.

— Bine măi, Neculai. Să mergem.

Gazda era o femeie frumoasă, cu părul negru, strîns coc, lăsînd să i se vadă urechile mici cu cercei minusculi de aur. Îl privi pe căpitan cu zîmbet reţinut :

— Poftiţi, domnule căpitan. Soldatul a adus tot ce trebuie, mi-a povestit că veniţi de la drum lung. V-am pregătit pentru baie, iar pînă terminaţi, sînt şi eu gata cu masa.

— Nu trebuia să vă osteniţi atîta...

— Şi dumneavoastră vă osteniţi pentru noi.

După baie, îmbrăcat în hainele curate pe care Neculai le scosese cu multe ifose din lada de campanie, căpitanul se simţi înviorat. Gazda îl invită în sufragerie. Casa era confortabilă, mare, de om înstărit. Sufrageria, cu tapet de inspiraţie vieneză, avea ferestre înalte, cu perdele grele de catifea. Masa uriaşă din mijloc era pregătită ca pentru un festin : pahare de cristal, o sticlă cu un lichid transparent — palincă, bănui el — altă sticlă cu vin roşu ; lumina lămpii electrice din tavan se răsfrîngea în cizelura fină a paharelor de cristal.

— Dumnezeule, spuse căpitanul Crivăţ. Mă primiţi ca pe un rege.

— Ce ţi se pare ciudat ? întrebă femeia.

— De-o săptămînă mănînc pe apucate, într-un cort sau la umbra unui copac, sau în preajma unui foc de tabără. Sînt soldat, doamnă, și e război.

— Da, spuse ea trist. Un război în care nu pătimesc numai soldații.

— Vă e greu aici...

Ea oftă, turnă cu grație în cele două păhărele.

— Dar Neculai ? întrebă căpitanul.

— Neculai a fost mai harnic. I-am dat să mănînce și i-am pregătit de culcare : e frînt de oboseală.

Căpitanul se întoarse spre Neculai, care moțăia cu capul rezemat de soba oarbă din colțul camerei. Simțindu-i privirea, ostașul tresări și zîmbi vinovat.

— M-o ajuns, dom' căpitan, spuse el încet.

— Du-te și te culcă, Neculai. Mîine știu că te trezești înaintea mea. Totdeauna se-ntîmplă așa, se văită căpitanul în glumă. Cînd deschid ochii, el e lîngă mine cu gamela cu ceai. Habar n-am cînd face rost.

— Sicretul meu, dom' căpitan.

— Așa, Neculai. Pune-ți pușca la îndemînă și culcă-te.

Neculai salută și ieși. Femeia se duse să-i aprindă lumina și să mai rînduiască cîte ceva. Căpitanul avu vreme să privească mai atent în jur : văzu pe perete un tablou mare, o fotografie în cadru oval : femeia de aici, foarte tînără însă, și un bărbat cu fruntea lată și obrajii bucălați, cu guler tare, descheiat la haină ca să i se vadă lanțul gros din buzunarul vestei : un burghez. Privea arogant spre fotograf, cu capul puțin pe spate, țeapăn și plin de sine ; femeia de lîngă el avea privirea tristă și ușor obosită. Regăsi privirea pe fotografia din prima pagină a unui album gros pe care era scris, cu litere aurii, numele ei : Victoria. Nume simbolic, gîndi căpitanul.

— I-am pregătit să doarmă în sală, spuse ea, revenind. E mai aproape, de intrare. Un fel de santinelă, nu ?

— Băiat bun, zise căpitanul. Mă răsfață ca pe-un copil. Nu știu ce m-aș face fără el...

Gazda aduse la masă, mișcîndu-se cu aceeași eleganță și sprinteneală, apoi ridică paharul :

— Pentru izbîndă.

El începu să mănînce. Ea îl privea, gînditoare. Deodată începu să vorbească :

— Nu știi ce-nseamnă viața noastră aici. Românii o duc greu. Și țărani și tîrgoveți deopotrivă. Ne-au închis școlile, or schimbat numele oamenilor, ca să nu-i poți deosebi de unguri. Cei mari de la Viena și Buda socot că așa i-or face pe români să-și uite obîrșia... Dar ei n-o uită. Învățătorii vorbesc copiilor de Mircea, de Ștefan, de Mihai... Zadarnic îi amenință și-i asupresc... Mai am doi frați. Unul e învățător într-un sat de lîngă Reghin. Cînd a-nceput războiul, l-or luat din casă și l-or dus tocmai la Zombor, în lagăr. L-or luat cu ce avea pe el, nici merinde de drum nu i-or îngăduit să-și pună-n straiță. Mi-o trimis scrisoare de-acolo ; îs mulți români luați de la casele lor și duși cu sila în pustă. Oamenii din partea locului cred că-s tîlhari și vînzători și-i privesc rău. Jandarmii îi umilesc, îi mînă la muncă, nu le dau de mîncare. Celălalt frate, cel mare, e unterofițer la honvezi. N-o vrut să meargă la război, dar din regimentul lor or mai cercat să fugă doi români și i-or prins și i-or pușcat ca pe cîni. Asta-i, domnule căpitan. Asta-i ce-ndurăm noi aici și de aceea așteptam războiul ca pe-o mîntuire.

— Și... părinții dumneavoastră ?

— Mama o murit cînd m-o născut. Tata era învățător aici, în oraș. Cînd Ministerul școalelor l-o silit să-i învețe pe copii în limba maghiară, s-o pus împotrivă. Iar cînd românii au mers la împărat cu Memorandumul, o intrat și el în delegație. Eram micuță pe-atunci, dar îmi amintesc bine cu cîtă grijă s-o pregătit să plece la Viena. Cînd s-or întors, i-or judecat ca pe tîlhari. Și împăratul nici n-o vrut să vadă Memorandumul scris cu lacrimile noastre...

— Am auzit de Memorandum. Urîtă poveste...

— Mai cu seamă cînd îi vezi urmările, încuviință ea. Tata o murit la Seghedin, în temniță. M-o luat o mătușă, de m-o crescut ; apoi m-o dat la pension, la Viena. Cînd m-am întors, m-o măritat cu un negustor. În casa lui mă aflu. Casă sau temniță...

— Și... el unde-i ?

— O plecat cu primarul și cu consilierii. Se tem tare că vă răzbunați. Spuneau că veți da foc la case și veți batjocori femeile.

— N-avem nimic cu femeile. Sîntem soldați, ne batem cu soldații.

— Ştiam eu asta. De aceea nu l-am rugat prea mult să mă ia cu el ; nici n-avea loc în trăsură la frate-său. Or plecat cu toţii, tot neamul ; făcuseră multe nedreptăţi românilor, se temeau...

— N-au plecat toţi primarii din satele pe unde am trecut.

— Or plecat cei care se simţeau vinovaţi. Multă suferinţă i-o fost dat neamului nostru să îndure...

Oftă, cu ochii-n farfurie. Căpitanul sorbi din pahar fără s-o privească. Încerca să-i ignore făptura tînără şi frumoasă, erau lucruri mult mai însemnate pe lume decît umerii ei rotunzi, bine strînşi în rochia de mătase neagră, decît decolteul ce i se arcuia, lăsînd să se vadă un semicerc de piele alb-trandafirie.

Îşi îndreptă privirea spre dublul portret din perete. Bărbatul ţeapăn şi plin de sine îl privea de sus, cu capul dat puţin pe spate. Aere de stăpîn, de om căruia nu-i pasă de nimic. Şi totuşi fugise, de teama zvonurilor, sau la porunca autorităţilor, sau la îndemnul rudelor cuprinse de panică — cine putea şti ?

— Ce fel de om e ? întrebă într-o doară.

— Un om, mai degrabă o maşină, zise ea îndîrjit. Are mania ceasornicului, totul să fie gata la minut. Nu ştie să zîmbească. În casa asta n-o rîs nimeni, niciodată, domnule căpitan. Mai toarnă-ţi un pahar.

— Mi-e deajuns, protestă el turnînd totuşi. Sînteţi o gazdă perfectă, doamnă. În sănătatea dumneavoastră !

Ridică paharul şi-l bău cu solemnitate. Ea înclină uşor capul, roşind. De afară se auzi deodată huruit greu de motoare. Căpitanul ascultă atent ; recunoscu zgomotul unor autocamioane care remorcau tunuri. Paharul de cristal, aşezat lîngă sticlă, zurui mărunt şi muzical. Ce legătură este între paharul acesta delicat şi o piesă de artilerie grea ? Legătura sînt eu, un militar nimerit din întîmplare într-o casă străină, cu o femeie necunoscută şi frumoasă şi tristă...

Ridică brusc ochii spre ea. Îi surprinse privirea aţintită asupra lui. Ea roşi iarăşi — ce uşor roşea ! — plecă fruntea, îşi făcu de lucru cu tacîmurile.

— Cred că vrei să te culci, spuse. O să dormi în camera din faţă. E cam răcoare acolo, în schimb e linişte.

Se ridică șovăitor. Evita s-o privească. Gînduri învălmășite i se învolburau prin minte — bărbatul cu fruntea lată și obraji bucălați, cu gulerul tare înțepenindu-i parcă gîtul, și alături această femeie delicată, cu privirea mai mult în jos, povestindu-și cu glas domol necazurile. Nu știa nici măcar cum o cheamă. O urmă în camera din față — curată, largă, mobilată simplu. Ea se aplecă să tragă cuvertura de pe pat. Ar fi vrut s-o ajute, dar i se părea un gest de prea mare intimitate ; se statornicise între ei ceva rece, oficial, el reprezenta noua autoritate căreia ea putea să i se plîngă, despre tatăl memorandist întemnițat de legea strîmbă, despre soțul plecat să-și scape pielea — un laș și un egoist, care-și lăsase casa de izbeliște... Nu, casa ei e pe mîini bune, își spuse, sîntem aici să-i ocrotim, le aducem bunul cel mai scump, libertatea ; n-ai de ce să te temi, femeie frumoasă și tristă ; ne vom purta cu demnitate, nici un abuz din partea noastră, nici un gest nepotrivit, nimic nu va umbri încrederea cu care ne-ați deschis ușile, bucuria cu care ați presărat flori în calea escadroanelor noastre...

— Noapte bună, spuse ea.

— Noapte bună. Și mulțumesc pentru toate. N-am mai dormit de-o săptămînă într-un pat.

Ea potrivi ștergarul subțire de sub cana de apă, mai netezi o dată perna și ieși. Căpitanul privi lung în urma ei, oftă, rămase în mijlocul camerei cu mîinile în șolduri. Făcu un pas spre ușă, se răzgîndi repede ; nu, nu se poate, nu trebuie...

Privi litografia veche germană, care înfățișa o scenă de bătălie — un prinț fălos, cu tunică roșie, cu coif înalt înzorzonat, călare pe un cal alb, ridica o sabie lucie asupra unui dușman umil și îngrozit, iar pe fundal se vedea fumul tunurilor, ca niște clăbuci. Și se gîndi din nou la artileria de care-i pomenise ofițerul german ; de alături se auzea sforăitul lui Neculai, iar el singur, singur cu această femeie tînără și frumoasă și care-l plăcea, fără îndoială, simțise după privirile ei furișate, dar oricît l-ar fi plăcut de mult, nu era să facă ea primul pas, am fost un neghiob, se mustră, ea pe undeva pe aproape și eu stau stană de piatră și examinez litografii vechi germane...

Se trînti pe pat cu fața-n sus, stinse lampa și încercă să doarmă. Auzea glasul ei tărăgănat : „Și împăratul nici n-o vrut să vadă Memorandumul scris cu lacrimile noastre..." Apoi sprînceana neamțului, ridicată : „Abia acum sosește armata imperială germană !" Și tunurile acelea mici ca niște jucării, părăsite în șanțul drumului... Strînse ochii. O revăzu, albă și proaspătă, brațele rotunde, decolteul subliniat de negrul strălucitor al rochiei, buzele frumos desenate, păcat că zîmbea atît de rar, ce zîmbet...

Simți perna fierbinte sub tîmplă, o întoarse, furios, pe partea cealaltă ; era rece, aproape umedă, ca orice pernă dintr-o cameră unde nu se locuiește deobicei ; și voluptatea cearșafului curat, ușor asprit pe la cutele rămase de la călcat... Strînse pumnii. De ce n-am fost mai îndrăzneț, ce așteptam, de ce... ?

Ușa scîrții, închise ochii, nu credea, auzi un foșnet ca o adiere. Simți prezența ei alături de patul înalt și tot nu-i veni să creadă. Întinse mîna, era ea, fierbinte, încordată ; nu-i spuse nimic, și ea tăcea, dreaptă, lîngă patul lui, apoi deodată se strecură lîngă el, timidă mai întîi, parcă temătoare, se ghemui la pieptul lui, cerînd mai departe ocrotire, apoi îl învălui aprig cu brațele, și pentru o clipă totul : zîmbetul trufaș al prizonierului, mustățile portretului din perete, tunurile răsturnate ca într-o joacă pe o margine de drum, mirosul iute al cailor de artilerie, harta cu semne și săgeți colorate, prințul biruitor încremenit cu sabia-n sus — toate dispărură, lăsînd loc singurei realități palpabile, ființa aceea fremătătoare, două ființe fremătătoare, copleșite de sărutări, într-o îmbrățișare deznădăjduită, amarnică, răzbunînd tot răul lumii.

— Ce-ai să crezi despre mine ? șopti ea mai apoi, cu obrazul pe umărul lui.

El se ridică un pic, îi trecu degetele prin părul despletit acum, îi atinse cu buzele urechea.

— N-o să cred nimic. Nici n-o să cred că e adevărat. O să spun c-am visat ; cel mai frumos vis din viața mea...

Tunurile grele bubuiră iar. Le răspunse artileria inamică, de dincolo de oraș. Salvele scrîșniră lung prin văz-

duhul calm, apoi țîșniră exploziile, stîlpi negri de pămînt cu miezul de foc.

— Bat mai departe ca ale noastre, spuse colonelul fără să ia binoclul de la ochi. Armament modern, asta aud la tot pasul. Ducem o luptă inegală. După entuziasmul primelor zile, începem să vedem realitatea. Ritmul ofensivei e scăzut, o parte din trupe au fost duse la Turtucaia. Va fi un război greu, domnule căpitan.

— Înțeleg, spuse Crivăț. Dacă aliații ar fi pornit la vreme ofensiva din sud...

— Pe asta s-a bizuit Marele Cartier. Am fost și eu la un consiliu, cînd se discutau variantele pentru intrarea în război. Ai luat cunoștință de Ipoteza Z ?

— Firește. E ceea ce facem noi acum.

— Ei bine, mai erau alte cîteva variante pentru intrarea în luptă. Cînd s-a discutat „Ipoteza Z", cu acțiunea principală spre Transilvania, ai noștri au ridicat problema amenințării din sud. Atunci a apărut făgăduiala aliaților : n-aveți grijă, la sud de Dunăre și în Dobrogea vă ajutăm noi. Divizii, ofensive, planuri. În realitate, am rămas descoperiți în sud. Dobrogea e amenințată, pierdem pas cu pas terenul, pompăm acolo regiment după regiment, iar aliații întîrzie...

Un proiectil de „grea" fîlfîi înfundat prin aer și se sparse la vreo douăzeci de metri în spatele lor. Plecară fără voie capetele ; după ce pămîntul se liniști din tremur iar ecoul exploziei se stinse, auziră căderea schijelor și a bucăților de piatră. O fărîmă de oțel fumegînd se opri chiar în fundul șanțului, la picioarele lor. Colonelul o împinse cu vîrful cizmei.

— Nu vreau să mor, dar dacă-i vorba de moarte prefer să mă lovească un glonț în timpul atacului, decît aici, în șanț, o scîrbă de-asta...

— Să trăiți, dom' colonel, un plic de la divizie !

Colonelul luă plicul. Curierul își șterse fruntea cu capela. Apoi scoase din buzunarul de sus al tunicii un creion chimic și-i dădu colonelului să semneze de primire.

— Bine, băiete. Ce-i pe la voi ?

— Atacăm Miercurea Ciucului, dom' colonel. L-am auzit pe domnul general vorbind la telefon. Lovim din trei

părţi deodată. Bateriile vin şi ele. Mă duc să duc ordinele şi la celelalte regimente. Să trăiţi !

Curierul plecă în fugă, tropăind prin şanţul de comunicaţie. Colonelul desfăcu plicul şi citi ordinul dintr-o privire iute, apoi ridică ochii :

— Ne aşteaptă o luptă crîncenă. Inamicul stă bine în oraş, are tunuri multe şi poziţie avantajoasă. Dar planul e bun, din cîte-mi dau seama. Noi venim pe la sud şi grupul Ghimeş pe la nord. Vine şi grupul Valea Uzului, pe centru...

Bubuitul artileriei îi asurzi pe amîndoi. Abia după cîteva minute izbuti colonelul să se facă iarăşi auzit :

— Domnule căpitan, în buzunarul din stînga am un plic. Te rog să-l trimiţi la adresa de pe el, dacă...

— Sper să-l duceţi personal, zîmbi căpitanul Crivăţ. Se cutremură : cît de simplu vorbeau oamenii aceştia despre moarte ! O întîmplare ca oricare alta, care poate apărea în orice clipă. Oare acest război zămisleşte supraoameni ? se întrebă în sine pe cînd jos, în Miercurea Ciuc, cele dintîi proiectile româneşti loveau poziţiile bateriilor duşmane.

Se gîndi la şuvoaiele neîntrerupte de soldaţi care trecuseră Oltul. Nici unul nu ezitase. Dincolo pîndea duşmanul, în orice clipă o armă putea fi aţintită către pieptul fiecăruia dintre ei — dar ei mergeau cu fruntea sus, fără şovăire, mărşăluind pe drumuri aspre, de munte, kilometri după kilometri, cu spinările încovoiate de povara aceea a războiului...

Spre seară, avangarda regimentului ajunse la porţile oraşului. De pe dealul din stînga, cercetaşii vestiră că duşmanul se retrage, la adăpostul artileriei care continua să stăvilească drumul alor noştri.

Trupele rămaseră pe dealurile din jur. Instalară santinele şi aprinseră focuri. În oraş pîlpîiau incendiile caselor bombardate. Cînd şi cînd, tunurile duşmane trimiteau către poziţiile românilor cîte-o salvă prost ochită. Comandantul înţelegea că un atac de noapte ar fi fost riscant ; dădu ordin ca oamenii să se odihnească pentru atacul care va fi reluat a doua zi...

Căpitanul Crivăţ se trezi în bubuitul tunurilor. Dormise în cortul ofiţerilor unuia dintre regimentele care urmau să dea atacul. Auzi prin peretele cortului un glas necunoscut :

— Ai noştri au luat Gheorghienii ! Se îndreaptă spre Topliţa.

Sări din pat, îşi încălţă cu iuţeală cizmele, schimbă cîteva glume cu tovarăşii de bivuac şi ieşi din cort. Văzu plutonierii împărţind cartuşe oamenilor, văzu sanitarii pregătindu-şi tărgile şi trusele de prim-ajutor. Nimănui nu-i păsa de proiectilele care vîjîiau mereu prin aerul rece ; cîteva căzură între corturi, iar unul răsturnă bucătăria de campanie. Plutoanele din batalionul de avangardă porniră înainte, rîzînd şi glumind. De dincolo de oraş, începură să bată tunurile celorlalte regimente care învăluiau poziţiile inamice...

De sus, de pe deal, căpitanul Crivăţ avu panorama luptei. Mai întîi, rîndurile de ostaşi alergară spre marginea oraşului, trăgînd din mers ; cînd mitralierele duşmane de pe acoperişurile clădirilor rămase încă intacte începură să tragă, ei se adăpostiră. În faţa fiecăruia se vedea pămîntul aruncat cu lopata ; îşi făceau măşti. Pe urmă, dintr-un flanc porniră tîrîş aruncătorii de grenade. Către ei pîrîiră iarăşi mitralierele. Toată linia românilor dezlănţui focul, acoperind înaintarea grenadierilor. Cîteva explozii năruiră poziţiile mitralierelor duşmane ; batalioanele se năpustiră, dispărură între casele dărîmate sau arse, împuşcăturile se înteţiră...

Către prînz, duşmanul părăsi oraşul şi se retrase către Vlăhiţa. Crivăţ păşea alături de comandantul regimentului pe străzile pline de moloz. Imagini frînte, răzleţe, îi izbeau privirile. Într-o casă pe jumătate dărîmată, un subofiţer inamic zăcea peste mitralieră, parcă ocrotind-o şi în moarte ; pe trotuarul de vizavi, trei români căzuseră alături, surprinşi probabil de tirul celui din casă ; mai departe, un caporal cu pieptul sfîrtecat de explozie rămăsese răstignit pe ţepile unui gard de fier ; sanitarii treceau în fugă, ducînd pe tărgi răniţi pansaţi sumar ; trecu un grup de prizonieri, cu priviri obosite, escortaţi de un sergent mustăcios şi semeţ ; în urma lor, doi soldaţi tîrau mitraliere de captură.

— Au luptat ca leii românașii noștri, spuse colonelul. De-acuma, după ce ne tragem un pic răsuflarea, o luăm spre Vlăhița. Aud că se întăresc puternic acolo.

— Da. Am interogat un prizonier. Au o linie fortificată care apără comunicația spre Odorhei.

— Pas cu pas, pătrundem în inima Transilvaniei, strigă voios colonelul. Ce spui, domnule căpitan ? Cu asemenea ostași poți face minuni !

2.

— Ia de-aici o țigară, nene, spuse omul adus de spate. Vei fi ostenit de cînd alergi pe lîngă trenul ăsta.

— Datoria, domnule, spuse ceferistul luînd țigara. Mulțumesc, am foc. Știți ce răspundere-i aici ? Iau trenul roată cu roată. Ciocănesc, aud cum sună, e-n regulă, merg mai departe. Păi ce s-ar întîmpla dacă aș da drumul unui vagon cu defect ?

— Sigur, îmi dau seama. Și de cînd faci meseria asta ?

— De douăzeci de ani, zi de zi. Dar nu mi s-a întîmplat niciodată să las vreo...

— Foarte frumos. Cred c-ai merita o decorație pentru munca dumitale.

— Decorațiile-s pentru ăi mari, domnule. Eu... m-aș mulțumi și c-un spor de leafă. Era vorba să ne dea, dar dac-a început războiul...

— Trebuie să facem sacrificii, îl aprobă omul adus de spate. Și încotro ziceai că pleacă trenul ?

— Către Tîrgu-Jiu.

— Așa departe ?

— Ei ! Mîine dimineață-i acolo. Garnitură specială, circulă fără oprire. Am ordin să verific șurub cu șurub.

— Interesantă meserie...

— Interesantă, încuviință ceferistul. Pe fiu-meu tot la revizia de vagoane l-am dat. Acuma-i liber. Facem cu schimbul, amîndoi. Eu noaptea, el ziua. Mă duc să iscălesc foaia, nu vă supărați. Să trăiți !

— Noroc și sănătate !

Omul adus de spate plecă agale, printre liniile care se încrucişau, ieşi din triaj şi luă tramvaiul spre centru. Făcu socoteala tunurilor pe care le văzuse îmbarcate pe platforme şi păzite straşnic de santinele : şase şi şase, deci două baterii. Calibrul îl determinase uşor ; erau tunuri de fabricaţie germană, le recunoştea dintr-o privire. O informaţie grasă, îşi spuse. De bucurie, începu să mormăie un crîmpei de cîntec, şi femeia care şedea lîngă el se strînse, scandalizată, către geam. Coborî, se duse aproape alergînd la Poşta Centrală. Ceru un formular de telegramă şi-l completă cu mişcări grăbite : *„Găsit cumpărător Tîrgu-Jiu pentru două baloturi de bumbac a 120 lei. Trimite banii mîine dimineaţă“*.

Expedie telegrama şi plecă voios pe străzile însorite. Mai avea o misiune pentru ziua de azi. Cutreieră cafenelele de pe bulevard, unde lumea îşi potolea setea de după arşiţa zilei cu un pahar de băutură rece. Trecu domol printre mese, cercetînd cu privirea ca şi cum ar fi căutat pe cineva anume. Dar nu găsi decît după a treia încercare, la „Princiar“. Într-un colţ, un ins singur la masă, cu haine roase şi privirea pierdută în gol, stătea în faţa unei ceşti de cafea din care se prefăcea că soarbe în răstimpuri. Omul adus de spate trecu pe lîngă el, se încredinţă că nu se înşelase ; chelnerul se apropiase de consumatorul singuratic şi-l întrebase răstit :

— Mai doriţi ceva ?

Golanul clătinase din cap cu umilinţă. Omul adus de spate se apropie şi puse mîna pe spătarul scaunului din faţa lui :

— Îmi dai voie ?

— Ce iese la afacerea asta ? glumi cu amărăciune golanul.

Netulburat, noul-venit se aşeză şi scoase ţigările.

— Mai ştii ? Depinde ce-ţi place să bei. Ce-ai zice de un coniac „Napoleon“ ?

— Oho ! N-am băut de ani de zile.

— Băiete, strigă omul adus de spate, două coniacuri „Napoleon“ !

Chelnerul se plecă de şale în semn că a-nţeles şi alergă să îndeplinească comanda.

— Cam mare chiria pentru locul ăsta, observă golanul. Pot să vă fiu de folos cu ceva ?

— Am nevoie de un om isteţ, care să sperie o fată.

— O fată se sperie şi de-un şoarece. Revine mai ieftin.

Omul adus de spate aşteptă pînă ce chelnerul puse pe masă paharele. Golanul ciocni, adulmecă cu evlavie aroma băuturii şi se uită atent la interlocutor :

— Spuneaţi de-o fată, patroane.

— Te duci la ea şi-i zici că eşti de la poliţie. O mică glumă, înţelegi.

— Falsă identitate, precizǎ golanul. Dacă mă prinde, închisoare corecţională de la un an la...

— Lasă Codul penal, mormăi omul adus de spate. Nu te prinde nimeni. Am interes să nu te prindă.

— Dar vă costă.

— Cît ?

— Treabă afurisită, miroase de la o poştă...

— Cît ? se răsti celălalt.

— Cinci sutare... merge ?

— Ai zece, dacă iese bine. Dacă fata începe să plîngă, mai dau şi-un coniac pe deasupra

— Şi ce să-i spun fetii ?

— Bună ziua, domnişoară.

— Ce doreşti, domnule ? Cine eşti dumneata ?

— Agent de poliţie. Pot intra ?... Sînteţi trecută pe lista neagră, domnişoară. Am ordin să vă scot din Bucureşti în douăzeci şi patru de ore.

— Dar ce-am făcut ? întrebă Fräulein Grete pălind. Sînt o femeie cinstită, n-am avut niciodată de-a face cu...

— Ordin de la prefectură. Sînteţi germană, nu-i aşa ?

— Austriacă.

— Tot aia. E război S-a dat ordin ca străinii suspecţi să părăsească Bucureştiul. Vă internează în Ialomiţa.

— Domnule, fie-ţi milă. Sînt singură, n-am pe nimeni. Sînt o biată artistă ; ce rău aş putea provoca eu...

— Vă am aici, pe listă, repetă golanul.

— Şi n-aţi putea să mă tăiaţi ? V-aş fi recunoscătoare, fireşte...

— Incercare de mită. Noroc că sînt om cumsecade...
Fräulein Grete prinse un pic de inimă :
— Dacă ești om cumsecade, înseamnă că ne putem înțelege. Ce folos ai dacă mă expediezi mai știu eu unde ? Mai bine te faci că nu m-ai găsit și te alegi cu... A, fiindcă veni vorba, cam cît m-ar costa această favoare ?
— Crezi că-i așa de simplu ? Am și eu un șef, și mă-ntreabă toată ziua de lista asta. Dacă mă prinde, m-am ars. Trebuie să fiu drăguț cu el Măcar un miar, acolo...
— Vrei să spui o mie de lei ? Asta-i o avere, domnule.
— Partea lui. Plus osteneală mea, încă pe-atîta.
— Eu credeam că poliția...
— Fă-ți bagajele, duduiță.
— Măcar păsuiește-mă cîteva zile. De unde să fac rost de atîția bani ? Trebuie să caut, să cer împrumut...
— Patru'ș'opt de ore în cap. Termen maxim, cum spune șeful.
Fräulein Grete izbucni în lacrimi. Ca orice artistă, știa să plîngă ușor. Ochii golanului străluciră de bucurie.
— Nu mai plînge că se rezolvă, o liniști el. Uite, partea mea o las la cinci sute. Să nu zici că-s inimă de piatră. Da ce-i al șefului e pus de-o parte. Poimîine trec pe-aici cu trăsura. Să fii pregătită.
— Cum pregătită ?
— Un geamantan sau... un plic. Bună ziua !

— Bonsoar, Fräulein Grete !
— Ieși afară !
— Dar dă-mi voie, nici nu știi cine sînt...
Abia acum actrița ridică privirea. Avea în față un om înalt, adus de spate, cu păr cenușiu și ochi neprietenoși. Nu-l mai văzuse niciodată ; n-avea înfățișarea tinerilor care roiau în jurul ei în holul teatrului, și nici a vîrstnicilor cu dare de mînă care se înghesuiau s-o felicite, după spectacole, în cabină.
— Nu-mi pasă cine ești. Acum trei luni, un deputat și un director de bancă erau să se bată-n duel ca să mă invite la cină ; acuma dau năvală aici toți nespălații...

— Ascultă, Fräulein Grete...
— Pleacă, sau îți azvîrl cu sticla-n cap.
— Stai prost cu banii, dacă ai ajuns să bei rachiu, spuse necunoscutul netulburat.
Ea îl lăsă în pace, uimită de atîta îndrăzneală. De cînd spectacolele teatrului se suspendaseră iar mulți dintre cei care-i dădeau tîrcoale plecaseră pe front, se simțea decăzută și inutilă. Încetase să-și mai cîrlionțeze pletele aurii care înnebuniseră jumătate din populația masculină a Bucureștiului ; fuma mult, nu ieșea din casă, se mulțumea cu zvonurile pe care portăreasa le aducea odată cu ziarele. Urmărea cu îngrijorare crescîndă comunicatele triumfătoare ; războiul îi adusese, după părerea ei, prăbușirea unei cariere care se anunța promițătoare. Vechii prieteni n-o mai frecventau, de teamă să nu fie socotiți filogermani ; iar alții noi n-avea cum să-și facă, de vreme ce cortina rămînea coborîtă peste scena mică a cochetului teatru de varietăți... Iar acum, povestea asta cu poliția...
— Cum te descurci ? întrebă necunoscutul așezîndu-se cu nonșalanță.
— Nu se vede ? Sînt în *relâche*, domnule.
— Pot fuma ?
— Mă rog... Ah, țigări egiptene !
El îi oferi o țigară și-i spuse povățuitor :
— Ține-ți firea, micuțo. Alții au pierdut mai mult decît lefșoara de artistă.
— Ascultă, domnule... încercă ea să fie categorică.
— Domol, draga mea. Nu te aprinde. Am venit să discutăm afaceri. În primul rînd, un prieten îți trimite, prin mine, o mică atenție...
Ochii artistei străluciră la vederea portvizitului, dar ea căută să-și apere demnitatea cu un ultim efort :
— Ce prieten ? N-am nici un prieten.
— Ai auzit de un oarecare Herr Iulius ?
— Vorbești de fantome. Cunosc pe cineva cu numele acesta, dar acum se află la cel puțin două mii de kilometri.
— Ce importă distanța ? Herr Iulius nu te-a uitat și îți face, cum ți-am spus, un mic cadou. Uite banii, numără-i și semnează.

— Au venit tocmai la timp, murmură ea. Eram în mare nevoie...

Numără banii cam cu teamă. Era o sumă prea importantă ca să fie vorba de un simplu gest prietenesc. Își turnă o înghițitură de rachiu, făcu un semn de invitație spre ciudatul musafir care clătină negativ din cap.

— Nu beau înainte de masă.

— Și... ce mi se cere în schimbul acestor bani ?

— O nimica toată, zîmbi omul adus de spate. Cheia de la podul casei, nimic altceva.

Făcu ochii mari :

— Cheia de la... ? Ce naiba vrei să faci cu ea ?

— Dacă știi și află lumea că știi, poți fi arestată în doi timpi și trei mișcări. Dacă nu știi, spui că ți s-a furat și poliția te lasă-n pace.

— Vreau să știu, hotărî ea.

— Ei, bine, trebuie să facem semne aviatorilor noștri, cînd vin noaptea să bombardeze.

— Să-mi bombardeze casa ?

— Nu fi prostuță ! Cum au să bombardeze casa de unde primesc ajutor ? Asta-i pentru orientare. Aviatorii au hărți precise, ei țintesc anumite clădiri mai însemnate decît această căsuță frumoasă. Dar noaptea le e greu să ghicească unde-i Mitropolia, sau Palatul regal, sau Ministerul de Externe. Dă-le o mînă de ajutor ; faci un gest patriotic și — arătă cu bărbia spre teancul de bani — bine plătit.

— Perfect, spuse ea după o clipă de gîndire. Te-am ascultat destul, domnule polițist. Mi-a plăcut basmul dumitale cu un oarecare Herr Iulius. Mă crezi o idioată ? Ia-ți banii și caută ușa ! Altfel țip după ajutor. Mai există oameni care să sară în apărarea unei biete fete...

— Ascultă, biată fată... încercă el s-o potolească.

— Nimic. Ieși sau țip ?

— Ești nebună, spuse omul scoțînd repede un pașaport din buzunar. Poftim, citește. Polițiștii nu umblă cu așa ceva.

— Un pașaport ? se miră Fräulein Grete.

— Văd că te pricepi. E autentic. Și-acuma spune, îmi dai cheia de la podul ăla nenorocit ?

3.

— Săpași, Merine ?
— Săpai.
— Dă să-i mai dau și eu.
— Lasă, că nu ostenii. Parcă-am fi gropari, nu soldați.
— Te puseși pe cîrtit, vere ?

Merin scuipă în palme cu năduf și ridică iar tîrnăcopul. Dădea zdravăn în stîncă. Din stîncă se desprindeau așchii lungi. Negreanu, mărunt și slăbănog, se învîrti pe lîngă el privindu-l cam de jos în sus.

— La Valea cu Apă o fi nuntă de-acu.
— Ai ?
— Zic că o fi nuntă la mine-n sat. Astăzi soră-mea îl însoară pe ăl mare.
— Crezi că le mai arde de nuntă ?
— De ce să nu le ardă ? Viața-i viață, vere. Nepotu-meu, ginerica, nu, că să meargă și el răcute. E'nalt cît mine, da mai voinic. Bun pentru artilerii. Vroia război și gata. Da' l-a ținut alde mă-sa din scurt. E și mai mic de ani. Ăilalți veniră toți. În cap cu dom'vățător.
— De ce-i spui dom'vățător ? Uitași că e sublocotenent ?
— Păi nu fuse el învățător ? Toată lumea de la noi, din Valea cu Apă, așa-i zice : dom'vățător.
— Da, da acu-i sublocotenent.
— Așa-i face pe rezerviști. Sublocotenenți. Pînă s-or deprinde cu războiul.
— Și-al nostru nu se deprinse, ai ? Cine merse-n față cînd o luarăm pe Jiu în sus ? Află de la mine că... Se întrerupse, își îndreptă la iuțeală capela și bătu călcîiele : Să trăiți, dom'sublocotenent !
— Noroc, voinicilor, spuse sublocotenentul Victor Popescu. Ce-i mă, Negrene, obosiși ?
— Nu mă lasă Merin, dom'vățător. Și tîrnăcopul meu se rupse.
— Bucuria ta, rîse sublocotenentul.
— Ce bucurie, că de-om merge așa, ne-apucă seara fără groapă. Și austriecii au tunuri, nu glumă. Tunuri d-astea de pot bate peste munte. Nouă de ce nu ne dădură, dom'vățător ?

Victor Popescu era tînăr, bine făcut ; judecind după uniforma impecabilă şi glasul puternic, ai fi zis că e ofiţer de carieră.

— N-avură de unde, spuse el încruntat. Tunuri de munte nu s-au pomenit la noi. De-am fi cumpărat cît eram pe pace cu ei, se supărau austriecii, că ce gînd avem cu ele. Aşa că mai răbdaţi şi voi, pînă ne vin de la francezi. Au tunuri mai bune decît nemţii.

— Teamă mi-e că ne-or da peste cap, spuse Merin, ştergîndu-şi fruntea cu mîneca. Juma' de pluton se duse în aste zece zile.

— Aşa e la război, oftă sublocotenentul. Dar ia gîndiţi-vă băieţi, cum ar fi s-ajungă neamţul stăpîn pe satele şi văile noastre.

— Mai bine murim în gropile-astea, decît să-l lăsăm, zise Merin şi începu să sape iarăşi, mai îndîrjit.

Sublocotenentul plecă mai departe, dincolo de luminiş, unde se auzeau alte lovituri de tîrnăcop şi de lopată. Merin săpa fără-ncetare, icnind la fiecare lovitură. Negreanu se apropie iarăşi de el :

— Gata, Merine. Lasă-mă să-l adîncesc eu.

Merin îi dădu, însfîrşit, tîrnăcopul, şi începu să-şi şteargă sudoarea de pe faţă şi de pe gîtul gros, ars de soare.

— Rămăsei cu negreală pe faţă de la Pietroşani, rîse el. Ăia cred că fac baie toată ziua bună ziua. Văzuşi acoperişurile caselor. Ţiglele-s negre de-atîta cărbune.

— Şi te mai miri că se ţin nemţii aşa de tari în partea asta, spuse Negreanu. Păi ce se fac ei fără cărbunele de-aici ? Din pămîntul nostru ?

— Stai încet, că încă nu-i al nostru.

— Ba-i al nostru. De pe vremea dacilor şi romanilor, aşa ne-a spus la şcoală şi aşa e. A fost al nostru şi-o să fie al nostru.

— Cu toată artileria lor ?

— Şi cu mama artileriei lor.

Pămîntul vibră deodată în adînc. Ostaşii ridicară capetele neliniştiţi. În clipa următoare, pe deasupra lor şuierară cîteva proiectile. Apoi veni bubuitul salvei şi, imediat, trosniră aspru, ici şi colo, în pădurea liniştită, exploziile.

— Adăpostit ! veni comanda prelungă de undeva, reluată de zeci de glasuri.

Într-o clipă, ostașii se mistuiră în adăposturile proaspăt săpate. Următoarea salvă rîcîi la întîmplare pămîntul negru de pe stînci, prăvălind cîțiva copaci. Pe urmă, proiectilele începură să cadă cu nemiluita, zguduind împrejurimile.

— Știa dom'vățător de ce ne-a spus să trecem peste creastă, strigă Negreanu. Dacă rămîneam acolo, ne făceau chisăliță cu artileria.

— Nici aici n-o să fie mai ușor, răspunse Merin cu ochii la trîmbele de pămînt ce izbucneau tot mai aproape. Măcar nu apucarăm să-i punem acoperișul...

O flacără orbitor sclipi la cîțiva pași de groapa lor. Cei doi își feriră capetele, în jurul lor ploua cu bulgări de pămînt.

— Vezi ? îți mai cădeau și lemnele-n cap.

— Dar te fereau de schije, spuse Negreanu parcă mustrător.

Artileria dușmană scurtase tirul. Întreaga pădure fremăta sub ploaia de foc trăznitor. Un brad uscat începu să ardă ; un proiectil îl doborî și pămîntul azvîrlit de explozie înăbuși repede flacăra. În jurul lui se răspîndi un fum alb, mirosind a rășină. Tranșeele săpate cu atîta trudă se năruiau ; ghemuiți în șanțuri, ostașii abia prididеau să arunce înapoi bulgării căzuți înăuntru și să se ferească de pietrele care zburau încoace și încolo. Apoi tirul artileriei încetă brusc ; se lăsă o tăcere ciudată, nefirească după vuietul și bubuitul de mai-nainte. O tăcere rău prevestitoare. Mirați, oamenii începură să-și ridice capul pe marginea șanțurilor rupte de explozii. Văzură șirurile lungi de uniforme cenușii arătîndu-se pe valea Streiului.

— Pentru luptăăă... ! se auzi ordinul venit de undeva, din susul dealului, și repetat de comandanții de plutoane.

Negreanu puse baioneta la armă și-și trase în față cartușierele prinse de centură. Apoi sprijini pușca de buza gropii făcîndu-și loc cu coatele în pămîntul reavăn. Privi în dreapta și-n stînga lui. Zeci de ostași făcuseră aceeași mișcare în aceeași clipă. Oțelul țevilor strălucea scurt în lumina dulce a soarelui de septembrie.

— O să tragem ca la nuntă, vere, spuse Merin din stînga lui. Sînt mulți al dracului.

Silueta spătoasă a sublocotenentului se arătă în șanțul de comunicație :

— Băieţi, fiţi atenţi. Compania noastră o să facă o ambuscadă. Rămînem noi, cu plutonul, să-i ţinem pe loc şi să tragem cît om putea de mult. Între timp, compania se retrage. La fluierul meu, trecem cu toţii la linia de rezervă. Duşmanul o să creadă că ne-a bătut şi o să fugă spre noi. Atunci îl luăm din flancuri şi din faţă... S-a-nţeles ?

— Da, strigară ostaşii.

— Acuma, pregătiţi-vă. Asupra duşmanului, foc !

Puştile începură să pîrîie aprig. Din dreapta, mitraliera companiei trase cîteva rafale scurte.

— Ăia fac economie, strigă Negreanu azvîrlind încărcătorul gol. Dă-i tare, Merine !

— Dau, vere !

Armele pocneau pe întrecute. Deodată, peste poziţie răsună un fluierat ascuţit, haiducesc. Ostaşii plutonului săriră din şanţuri şi o luară la fugă înapoi. Din urmă, se auzeau tropăiturile şi strigătele întărîtate ale duşmanilor. Negreanu şi Merin, cu arma în cumpănire, alergau din răsputeri prin pădurea arată de explozii.

— Şchioapeţi, Merine ?

— Mă loviră, spuse Merin întretăiat. Da nu prea rău. Avusei noroc.

Negreanu îl sprijini de braţ şi continuară să alerge. Curînd, văzură sclipind armele din adăposturile liniei a doua. Săriră amîndoi în groapă şi se-ntoarseră cu faţa la duşman. Negreanu se aplecă să-i vadă piciorul, dar Merin se feri supărat :

— Lasă, vere, că nu-i vreme de asta. Pune mîna pe armă şi trage !

Era palid şi pe faţa osoasă i se prelungeau picături de sudoare.

— Foc ! răsună comanda prelungă, peste deal.

Izbucniră împuşcături din toate părţile. Rîndurile duşmane se culcară îndată la pămînt ; în urma lor, cîţiva ostaşi trăgeau după ei două tunuri de calibru mic ; se culcară şi ei, lăsînd tunurile să mai alerge-n voie cîţiva metri.

— Mă vere, da-i încolţirăm ! se minună Merin. Ei în vale, noi în deal ; i-am putea răpune doar cu bolovani. A ştiut ce face, dom'văţător al tău !

— Păi ce crezuși ? se umflă în pene Negreanu. Uite-i, cît îs de cuminți. Nici nu cutează să ridice capul !

Într-adevăr, focurile îi țineau pe dușmani cu capul la pămînt. Vreo doi, mai îndrăzneți, încercară să facă un salt ; se ridicară, fugiră cu spinarea îndoită, căutînd un adăpost sub brazi ; pocniră zeci de arme și-i doborîră din fugă, ca pe iepuri. Apoi se auzi glasul răgușit al comandantului inamic. Un glas îi răspunse din partea celor cu tunurile. Și în cele din urmă, din mijlocul uniformelor cenușii pitite printre tufe se ridică o pușcă, purtînd în vîrful baionetei o batistă albă...

— Uiu ! Se predau, dom'sub'lent. chiui Merin.

— Încetați tragerea ! porunci sublocotenentul. Nu mai trage nimeni !

Focurile încetară toate deodată.

— Ridicați-vă și aruncați armele ! porunci un glas gros, de sus, de pe deal, către infanteriștii dușmani culcați în bătaia puștilor.

Unul cîte unul, atacatorii de mai-nainte săreau în picioare, aruncau arma departe, în fața lor, și rămîneau nemișcați, cu brațele atîrnînd de-a lungul trupului...

— Grupa-ntîi, adună armele ; grupa a doua, ochii pe prizonieri. Încolonați-i și duceți-i către ambulanță. Să-și ia și răniții, dacă au. Restul plutoanelor, înainte pe vechile poziții !

— Cu tunurile ce facem ? întrebă un ostaș.

— Le trecem în subzistență la noi, rîse altul.

— Dar nu le știm rostul.

— Ne-om descurca, strigă majorul voios. Hai, flăcăi !

Escortați de ostași cu arma-n cumpănire, prizonierii porniră spre ambulanță. Mergeau cu pas tîrșiit, cu ochii-n jos, goi de gînduri. Pentru ei, războiul se terminase. În schimb, gorjenii care porneau iarăși, în cap cu ofițerii lor, spre vechile poziții, aveau în ochi lacrimi de bucurie.

— Hai, băieți, la locul nostru, spuse sublocotenentul. Doar n-am săpat degeaba o zi-ntreagă. Merine, ce făcuși ?

— Mă păli un glonț, da'nu cine știe ce.

— Vezi de el, Negrene. Ceilalți, după mine !

Plutonul porni în fugă înainte. Negreanu desfăcu un pansament și legă la iuțeală rana de-a dreptul peste pan-

talon. Un sanitar se repezi spre ei, prin șanțul uscat, bine bătătorit :

— Ce-i cu el ? Nu-l duci la ambulanță ?

— La ambulanță, pentr-o zgîrietură ? îl luă în rîs Merin. Cînd mă durea burta, mai alaltăieri, nu vruseşi să-mi dai un hap, ceva...

— N-am încredere în hapuri, spuse sanitarul. La dor de burtă, ăl mai bun hap e un deţ de drojdie. Şi dacă n-avusei drojdie, ce era să te amărăsc cu prafuri şi specialităţi ?

— Du-te colo, pe creastă. Auzii ţipînd vreo trei. Loviţi de ghiulea, pesemne. Noi ne descurcăm şi singuri.

— Treaba voastră, ridică din umeri sanitarul. Dar să nu se-ntîmple vreo infecţie, vreo cangrenă ceva...

Nu mai avea cui vorbi. Cei doi o zbughiseră să-şi ajungă din urmă plutonul care alerga printre copaci. Deodată, pe șosea se arătă un automobil blindat, care-şi roti turela cu mitraliera și începu să tragă. Rîndul de ostași se trînti la pămînt. Gloanţele piuiau pe deasupra lor, tot mai aproape, căutîndu-i parcă.

— Ce fuse asta ? întrebă Negreanu îngrijorat.

— Nu că ce fuse, dar ce-o să fie, îi întoarse vorba Merin. Știi ce, vere ? Îmi veni un gînd, așa, s-o fac să tacă.

Celălalt rîse încordat, frămîntînd între degete un bulgăre de pămînt.

— Ești nebun ! Cu flinta ta, împotriva unei lighioane ca asta ? Nu știi ce blindaj are, mă vere !

— Nu ştiu, dar are un cusur dihania. Merge cu benzină. Și dacă dă sfîntul s-o ating unde ştiu eu, s-a zis cu ea. Tîrăşte-te cum poţi la dom'majur şi cere-i două grenade. M-aș duce eu, dar tu ești mai sprinten. Şi ai grijă cum umbli cu ele. Una d-astea te trece cît ai clipi în lumea drepţilor...

Negreanu dădu din cap că a-nţeles şi se furişă, prin ploaia de gloanţe, către major. Majorul îşi găsise adăpost lîngă o piatră mare şi trăgea de zor în maşina blindată.

— Culcat ! ţipă cînd îl văzu pe Negreanu. Ce ciorilor, leat, ţi s-a urît cu zilele ?

— Zice Merin să-i daţi două grenade. Vrea să-i vină de hac lighioanei ăleia.

— Cu grenada ? Ce, e zălud ? Păi cum o să le-arunce pîn-acolo ?

— Nu știu. Așa zise, că are el un gînd. A fost ajutor la moară, s-o fi pricepînd.

— Păi asta-i moară, mă, găgăuță ? Spune-i să se astîmpere. Nu-i dau nici o grenadă.

— Eu zic să-i dați, dom'majur. Știți ce-a făcut în noaptea aia, cînd trecurăm granița. De nu era el, să-i ia din spate pe grănicerii dușmani...

Majorul se întoarse brusc, se lovi cu cotul, înjură pe-nfundate și se aplecă spre sacul cu grenade pus la adăpost îndărătul pietrei. Luă două grenade, ținîndu-le departe de trup, și spuse cu năduf :

— Măi leat, în armata asta nu umblă cu grenade care cum se trezește. Avem oameni speciali, înțelegi ? Îți dau, de hatîrul lui, că-l știu isteț. Da-i păgubesc pe grenadieri.

Negreanu înșfăcă grenadele :

— Să trăiți !

— Nu mai trăiesc eu, dacă mergi ca la nuntă. Pitește-te, zevzecule, cum te-am învățat. Altfel te iau nemții la ochi și te nimeresc tocmai în grenadă, de ne face pe toți chisăliță !

Soldatul plecă. Părea și mai mic așa cum alerga, aplecat, printre gloanțele mitralierei care păreau că-l caută pe el anume și spulberau pămîntul cînd în față, cînd în urma lui. Ajunse la pluton. Merin tocmai îl trăgea pe un ostaș, rănit în șold, încercînd să-l adăpostească. Un glonț lovi lopata cu coadă scurtă, înfiptă drept scut la căpătîiul lui.

— Veniși, mă ? Credeam că te nimeriră.

— De data asta nu. Dar trecui printr-o spaimă... Nu mă pricep să umblu cu drăciile astea.

— Dacă mai stăteai mult, nu mai găseai pe nimeni aici. Toacă al dracului ăia cu mașina lor. Loviră vreo cinci numai de la noi din companie. Ajută-mă, ce stai ? Pune grenadele jos și culcă-l pe bietul Ion. Nu-l cunoști ? E de pe la voi, din deal.

Termină de bandajat rănitul, se aplecă să-i vorbească domol :

— Nu-i nimic, Ioane, te-nvîrtiși de concediu, asta-i. De-ar fi nimerit două degete la stînga, era mai prost.

Ion gemu, încercă să ridice capul. Merin îl domoli, îi dădu o înghițitură de apă din bidon, apoi luă grenadele, le cercetă cu o privire iute și spuse tare :

— Trageți acuma, fraților, cu tot ce puteți, ca să-i ținem cu capu-n pămînt. Poate nu mă iau în seamă... Adăugă coborînd glasul : Măi, de mi se-ntîmplă ceva, aveți grijă de copilașii mei...

Se depărtă iute, mergînd mai întîi prin șanț. După o clipă, îl văzură tîrîndu-se pe mal în sus, printre brazii ciuntiți de proiectile. Dar și dușmanii îl văzuseră : mașina își îndreptă mitraliera spre el și un snop de gloanțe șfichiui stînca de-a curmezișul.

— Nu-l nimeriră ! strigă careva. Măi, Negrene, tu ești ochitor de soi, ia vezi, nu poți s-o atingi c-un glonț drept în țavă ?

— Oi încerca, spuse Negreanu și puse arma la ochi. Dom'vătător, vedeți-o prin binoclu !

Trase cîteva cartușe la rînd. Una dintre lovituri făcu să scapere blindajul chiar deasupra mitralierei.

— Dă-i tot așa, că pîn-la iarnă e vreme ! rîse sublocotenentul. Tot în Merin, sireacul, e nădejdea...

Își îndreptară iarăși privirile în sus. Merin ajunsese, tupilîndu-se printre stînci, pe după tufe, în vîrful povîrnișului. Mitraliera avea sector de tragere limitat, nu putea bate atît de sus. Doar trăgătorii dușmani de pe jos ar fi putut să-l nimerească, dar ei erau departe, în urma mașinii.

Îl văzură ridicîndu-se deodată. Arcuind brațul prin aer. Lăsînd să zboare către mașina dușmană ceva negru, care se rotea prin aer ca un retevei. În clipa următoare, un copac de foc răsări lîngă automobilul blindat. Cînd fumul se risipi, văzură că mașina se lăsase pe-o parte. Izbucniră strigăte de bucurie. Un capac rotund se ridică deasupra dihaniei lovite și cîțiva dușmani săriră afară, urmăriți de gloanțele și chiotele alor noștri. Echipajul mașinii blindate fugea mîncînd pămîntul. Fugeau și trăgătorii care se adăpostiseră în spatele mașinii.

— După ei, măăă ! strigă sublocotenentul Popescu și începu să alerge.

Întreaga linie, ca un singur om, zvîcni înainte strigînd și chiuind. Trecură de mașina blindată și-i alungară pe

duşmani pînă departe, peste creastă, către apa Streiului. De sus, de pe coasta vecină, bubuiră tunurile.

— Adăpostit ! strigă sublocotenentul. Ne oprim aici, băieţi. I-am fugărit destul. Tot omul să-şi sape mască iute. Avem vreun rănit ?

— Îs teferi toţi, răspunseră mai multe glasuri.

4.

Turtucaia 5.IX.1916 ora 10.45

NOTĂ TELEFONICĂ

În momentul de faţă fierbere mare. Se produc atacuri viguroase pe frontul de sud şi de est. Artileria cu tragere repede şi de mare calibru a scos din serviciu o parte din piesele noastre grele.

Inamicul dispune de baloane captive şi aeroplane. N-avem nici un mijloc pentru descoperirea bateriilor inamice (...)

General TEODORESCU

Generalul Averescu tresări :

— Căpitanul Cezărescu ?

— Da. A spus să vă prezentaţi la ora patru la Marele Cartier General de la Periş.

Generalul încuviinţă din cap. Era flămînd şi obosit ; toată dimineaţa umblase să organizeze mutarea comandamentului Armatei a doua la Buşteni. Generalul era un om metodic şi aspru. Îl nemulţumeau oamenii care se mişcau încet. Îl scoteau din sărite ordinele şi comunicatele aproximative. Avea o părere proastă despre strategia Marelui Cartier.

— Daţi de mîncare şoferului, spuse.

— Dar dumneavoastră, domnule general ? întrebă maiorul Ressel, şeful său de cabinet.

— Eu nu conduc automobilul, spuse scurt.

— În schimb, conduceţi o armată.

— O armată care-mi fuge printre degete. În fiecare zi mi se ia cîte-o divizie. Ca să acopere greşelile altora.

Glasul îi răsuna tăios. Maiorul făcu semn ordonanţei rămase în uşă. Soldatul dispăru şi reveni după o clipă cu tava cu mîncare.

— M-a aşteptat cu prînzul la uşă ? se miră generalul.

— Poate la Marele Cartier ajungeţi după dejun, spuse maiorul dezvinovăţindu-se parcă.

— Cine-mi eşti, maior Ressel ! Dumneata ai mîncat ?

— Am vreme, domnule general.

— Ia loc, te rog. Ioane, încă un tacîm !

Soldatul dispăru şi reveni după o clipă cu altă tavă.

— Complotiştilor, mormăi generalul îmbunat de-a binelea.

Începură să mănînce în tăcere. Generalului îi plăceau dejunuri mai degrabă spartane decît copioase ; era atît de preocupat de problemele strategiei, încît uneori uita să mai ducă mîncarea la gură. În vreme ce ordonanţa strîngea masa, el bău o înghiţitură de vin mult diluat şi-şi îndreptă privirea spre maior :

— Ce părere ai despre strategii noştri ? Dau comunicat că au luat Sibiul, pe urmă anunţă că artileria inamică de la Schelenberg luptă cu ai noştri. Dar Schelenberg e dincolo de Sibiu, după cîte ştiu eu. Am luat Sibiul sau nu l-am luat ?

— Cezărescu spunea că l-am luat.

— Cezărescu spune multe. Alarmă peste tot. A intrat groaza în comandamentul suprem. Şi mereu îmi cer divizii din armata mea. Dacă asta se cheamă război de ofensivă...

Soldatul intră iarăşi neauzit, ca o pisică.

— A venit şoferul ?

— Da, să trăiţi !

— Păi să mergem, dragă Ressel. Să vedem ce mai spune Marele Cartier General...

Pe drum, după obiceiul lui, generalul comentă întîmplările zilei :

— I-ai văzut pe eroii de la transport ? Cînd am vorbit de mutarea cartierului armatei la Ploieşti, spuneau să rămînem cît mai mult într-un loc. După ce-a venit dirijabilul şi-a bombardat, sînt de părere să ne strămutăm cît mai repede. Pentru cîteva bombe de dirijabil, care au zgîriat pereţii gării !

— În schimb la Brașov a fost o victorie...

— I-am luat prin surprindere, rîse scurt generalul. N-au avut vreme să-și ducă cu ei nici măcar zahărul și făina. Iar la fabrica de muniții, mii de proiectile. O adevărată captură, de ce să nu fim drepți ! Asta, ca să ne-ndulcească doctoria de la Turtucaia. Nu pricep în ruptul capului ce-a fost acolo. Prostie curată, în orice caz. Trupe neinstruite, comandanți slabi, artilerie puțină.

— Ne-am bizuit pe făgăduielile aliaților.

— Aliații au problemele lor. Crezi că dacă putea, Sarail nu pornea ofensiva în sud ? Altfel trebuia conceput războiul ăsta, dragă Ressel !

Își rezemă capul de spătarul canapelei și nu mai scoase o vorbă pînă la Periș.

Căpitanul Cezărescu, aghiotantul regal, îi ieși în întîmpinare :

— Maiestatea sa vă așteaptă.

— E patru fără un minut, spuse generalul. Cu cine este ?

— Cu domnul general Iliescu.

Generalul își netezi tunica cu dosul palmei, își mîngîie bărbuța și păși hotărît pe treptele clădirii albe în care se instalase Marele Cartier General. Santinela de la ușă îi dădu onorul. Averescu răspunse la salut, inspectîndu-l cu un ochi rapid și sigur.

— Noroc, băiete, spuse.

Intră în cabinetul comandantului de căpetenie. Regele, în ținută de campanie, cu cizme, stătea în picioare lîngă masa mare din mijlocul încăperii și privea harta uriașă, brăzdată de semne în diferite culori.

— Să trăiți, maiestate.

— Bun venit, domnule general. V-am chemat pentru situațiunea din Dobrogea. O catastrofă neașteptată. Am pierdut o mulțime de ofițeri buni, artilerie și soldați. Dar Mackensen nu s-a mulțumit cu atît. După ultimele informații am pierdut și Silistra. La Bazargic, în plină luptă, cînd șansele erau de partea noastră, comandantul Armatei a treia a ordonat retragerea. Acesta a fost efectul Turtucaiei.

— Și al nehotărîrii, murmură generalul Averescu. Generalul Aslan trebuia să procedeze mai energic.

— Este și părerea noastră, spuse Ferdinand și adăugă privindu-l pe generalul Iliescu : Nu-i așa ?

— Așa e, sire. Dar nu considerăm partida pierdută în Dobrogea.

— Nici nu e cazul, spuse Averescu.

Regele zîmbi la acest cuvînt încurajator. Avea încredere — ca și întreaga opinie publică dealtfel — în capacitatea militară a bătrînului general.

— Mă întreb, urmă regele, dacă Mackensen nu are de gînd să atace Bucureștii.

— Puțin probabil, replică Averescu. Sire, cîtă vreme mai avem trupe în Dobrogea în stare de luptă, ar fi o mare greșeală din partea lui.

— Totuși bucureștenii sînt foarte alarmați. Frontul e la un pas de ei — arătă cu dosul mîinii ceea ce putea fi direcția Oltenița-București. Oamenii sînt îngrijorați. Trebuia să luăm o hotărîre... Pe scurt, voi face o nouă regrupare a Armatei a treia și vă încredințez comanda ei.

Generalul tresări la această veste, apoi se înclină și spuse rar :

— Vă mulțumesc pentru încredere, sire.

Expresia de pe chip nu lăsa să se vadă că e prea încîntat. Avea multe întrebări de pus, dar, ca un soldat bătrîn, hotărî să le pună doar în gînd. Se mulțumi să discute cîteva elemente ale regrupării Armatei, stabiliră pe hartă problemele esențiale și întrevederea se sfîrși destul de glacial.

Generalul plecă foarte contrariat de la Marele Cartier.

— La București, spuse el scurt șoferului.

— Dormim acasă ? se bucură maiorul.

— Da de unde ! Avem treabă, dragă Ressel. Poate nu știi că stai de vorbă cu comandantul Armatei a treia !

Maiorul scoase o exclamație de uimire. Generalul urmă :

— O armată de strînsură, cum se zicea pe timpuri. Știi care-a fost greșeala noastră, dragă Ressel ? Am plecat cu ideea luptei pe două fronturi, fără să avem puteri destule. Trebuia să păstrăm frontul de nord în apărare pe munți. Acolo dușmanul n-are forțe importante, iar punctele vulnerabile erau puține. În schimb, ofensivă în sud, unde distanța dintre Capitală și frontieră este mică, inamicul

e puternic, nu ne putem apăra cu forţe inferioare, iar terenul nu permite disputa „pas cu pas".

— Poate că strategic aveţi dreptate, dar ca idee politică, iertaţi-mă, domnule general...

— Dă-i drumul, Ressel.

— Politic ar fi însemnat să stăm cu arma la picior la porţile Ardealului, unde fraţii noştri aşteptau eliberarea, şi în schimb să luptăm pe teritoriu străin... Cu ce sentiment ar fi plecat soldaţii...

— Sentiment ! spuse cu asprime Averescu. Uite unde ne-a dus sentimentalismul !

Cum sosiră la Bucureşti, la comandamentul Armatei, generalul se interesă de situaţia şi dislocarea diviziilor. I se dădură lămuriri complete.

— Ce nenorocire ! spuse generalul la sfîrşit. Aproape un corp de armată nimicit la Turtucaia, pentru a apăra un cap de pod fără pod. De ce ?

— Aşa s-a dat ordin.

— De ce s-a dat ordin ? murmură generalul. Cine va răspunde pentru pierderea zadarnică a atîtor vieţi ? Vreau să văd telegramele, notele telefonice, tot ce se poate şti despre Turtucaia.

A doua zi de dimineaţă, generalul îşi reluă strădania tristă şi inutilă : voia să afle cauzele dezastrului de la Turtucaia. Stătu de vorbă cu generalul Teodorescu, comandantul cetăţii pierdute. Acesta dădu vina pe trecut : divizia pe care o comanda era formată din unităţi improvizate, slab instruite, fără dotare corespunzătoare.

— Artileria grea ? întrebă Averescu.

— Optsprezece tunuri nu puteau trage fiindcă n-aveau muniţii. Am trimis proiectilele la Arsenal pentru calibrare şi nu s-au mai întors.

— Celelalte tunuri ?

— Circa o sută de lovituri de fiecare. Restul urma să primim de la Bucureşti. Spuneau că au trimis. Poate că au trimis. Dar la mine n-au ajuns.

— Ai primit trupe din rezerva generală. Ce-ai făcut cu ele ?

— De cum soseau, le aruncam în luptă.

— Greșit, spuse generalul. În loc să le aduni pentru un atac simultan, le-ai consumat pe rînd. Și la atacul general ?

Teodorescu oftă adînc.

— Nu pot descrie.., Inferioritate numerică, domnule general. O companie era atacată de un regiment, după ce fusese bătută cu artileria grea. Ofițerii cădeau pe rînd ; în fața centrelor de rezistență, zăceau mormane de dușmani morți și răniți ; companiile înconjurate au luptat pînă la ultimul om...

— Deci nu oamenii sînt de vină ?

— Nu. S-au bătut vitejește. Dar am avut cîțiva comandanți slabi, care au intrat în panică și au ordonat retragerea înainte de vreme ; porneau contraatacuri fără legături și fără obiectiv precis... Trupele venite în ajutor plecau direct la atac, mergeau orbește, intrau în foc fără să știe unde merg... Jertfe mărețe dar inutile..

— Cum ai scăpat de-acolo ?

— Am... fugit. Cu o vedetă. Cînd m-au văzut plecînd, soldații de pe mal m-au huiduit. Pe urmă au început să se bată pe bărci. Alții săreau în apă, ca să treacă Dunărea înot. Și inamicul trăgea, trăgea mereu...

Generalul privi cu răceală fața trasă, brăzdată de riduri, chinuită de spasme, a interlocutorului. Avu deodată imaginea aceea apocaliptică — generalul părăsind țărmul la bordul unei vedete, în vreme ce ostașii săi se aruncă în apă, cu inconștiența ultimei speranțe, încercînd să-și scape viața...

Disprețul pentru acest comandant fără ostași îl copleșise într-atîta, încît nu avu măcar tăria să-l mustre pentru fapta lui. Făcu un gest prin care-i dădea de înțeles că poate pleca și se adînci din nou în documentele acelea laconice, pline de dramatism, care punctau diferite momente ale luptei.

Marți 4 septembrie, ora 12,50. Generalul Teodorescu către Armata a III-a :

„Situația la Turtucaia este desperată...“

Ora 13. Comandantul Armatei a III-a. generalul Aslan, către Marele Cartier :

„Generalul Teodorescu a telefonat că situaţia e desperată şi nu speră să mai poată rezista multă vreme din lipsă de rezerve. D-l general Aslan este de idee că, dacă garnizoana Turtucaia nu mai poate rezista, să facă o ieşire spre Silistra".

Ora 13.10. Marele Cartier General, Secţia de Operaţii, maior Rosetti, către Armata a III-a:

„Turtucaia nu trebuie să cadă. Garnizoana trebuie să reziste pînă la ultimul om, deoarece trupe proaspete vor veni în ajutor".

Pentru ce această dispoziţie ? se întrebă generalul Averescu. Ce aveam de apărat la Turtucaia ? Ah, strategii de la Marele Cartier !

Şi abia acum înţelese tristeţea omului de adineauri, care odată cu onoarea de ostaş, pierduse şi trupele — din vina cui ? Generalul se ridică, începu să se plimbe prin cabinet, apoi chemă plantonul :

— Maiorul Ressel să vină la mine !

Ressel se arătă într-o clipă, ager ca totdeauna, cu carnetul şi creionul în mînă.

— Stai jos şi scrie, spuse Averescu printre dinţi.

Şi maiorul scrise :

Memoriul Comandamentului Armatei a III-a înaintat Comandamentului de Căpetenie

...Condiţiunile în care se găseşte astăzi armata îngreunează o acţiune viguroasă, ofensivă, în orice direcţiune. Această stare de lucruri este datorită unor cauze organice şi strategice.

C a u z e   o r g a n i c e : Întreaga armată a suferit, de cîtva timp încoace, modificări adînci în alcătuirea ei organică. Corpurile de armată, diviziile, brigadele pînă şi regimentele au fost desperecheate, pentru a da loc la o aşa alcătuire, încît astăzi nu există în toată Armata, probabil, nici o divizie care să-şi fi păstrat vechea ei formaţiune.

Pe de altă parte, în dorinţa de a mări Armata, s-au improvizat batalioane de adunătură, s-au adăugat şi ba-

talioane de miliții, înarmate cu arme vechi, cari s-au constatat că după un foc susținut fac explozie, din cauza relei calibrări a proiectilelor...

— Chiar așa ? întrebă maiorul oprindu-se cu creionul în aer.

— Așa, spuse generalul. Și mai sînt multe altele, pe care le voi arăta la locul potrivit. Am cercetat starea artileriei Armatei a treia, e cumplită. În loc de 72 baterii, avem numai 46, din care numai 22 cu tragere repede. Și această forță o opunem noi mareșalului Mackensen, care are la-ndemînă trupe moderne, dotate cu artilerie grea, aviație și automobile blindate !

Făcu cîțiva pași prin încăpere, privi încruntat pe fereastră, în curtea cazarmii, unde un pluton de recruți învăța să mînuiască arma. Îi plăcu energia cu care sergenții muștruluiau trupa ; se însenină o clipă, la gîndul că nu-i totul pierdut. Ah, își spuse, dacă regele n-ar avea slăbiciunea de a se crede un foarte înzestrat conducător de oștire, dacă armele plecate din porturile Franței ar ajunge mai repede în mîinile acestor flăcăi de ispravă, dacă... dacă... dacă...

Oftă și se întoarse către maior. Se gîndi că maiorul era singurul subaltern adevărat, de la începutul războiului ; în două săptămîni schimbase două comandamente, nu apucase să-și vadă în întregime trupele, să-și organizeze statul major, să-i cunoască bine pe comandanții de divizii — și trebuia acum să ia totul de la capăt, în fruntea unei armate împuținate, cu un stat major redus la minimum necesar...

— Scrie, dragă Ressel :

„Ordinea de bătaie s-a modificat iarăși atît de radical, încît numai excepțional mai sînt unități care să aibă în fruntea lor pe comandanții care le-au pregătit pentru război și cu care aveau legături sufletești..."

Un maior intră fără să bată la ușă, vădit emoționat :

— Domnule general, maiestatea sa a sosit în București.

— Așa ? Foarte bine. Ressel, întrerupe lucrul. Cere o audiență la rege. Și să-mi aduci raportul privind starea

Armatei a treia. Am pus acolo părerile mele despre măsurile pentru îndreptarea situației. Sper să fiu și eu ascultat o dată !

5.

— Nici un răspuns, domnule Bistrițeanu, spuse funcționarul.

— Bine, dar memoriul meu...

— La minister sînt lucruri mai însemnate decît memoriul dumneavoastră. Știți bine ce se-ntîmplă în Dobrogea...

— Tocmai de aceea. Mă gîndesc că aș putea fi de folos. Cunosc mai multe limbi, poate e nevoie de translatori...

— Nu știu. Deocamdată așteptați. Și-apoi, m-am uitat și eu în dosarul dumneavoastră. Asta v-o spun așa, prietenește, în afara serviciului : aveți o situație neclară. Ca ofițer al armatei austro-ungare, ar fi trebuit să fiți pe frontul lor, să luptați împotriva noastră. Nu puteți face parte din armata română !

— Bine, dar eu am cerut de-acum patru ani să fiu socotit cetățean român și ofițer român.

— Cine știe unde s-a poticnit cererea. Dacă nu s-a rezolvat la timpul potrivit, acuma e prea tîrziu.

Bistrițeanu oftă, își netezi șuvița blondă care-i cădea mereu pe frunte.

— Dați-mi un sfat, spuse. M-am săturat să tot bat drumurile...

— Fie vorba între noi, nu înțeleg de ce vă grăbiți atîta. Alții se luptă cu disperare, uzează de influențe, prezintă certificate medicale cu boli închipuite, numai să scape de front.

— N-am nimic comun cu ei. Cu „învîrtiții“. Mai mult, îi disprețuiesc. Niște egoiști, care nu văd decît binele personal și-și tem avutul. Ei n-au înțeles nimic din ceea ce se întîmplă. Un ideal pentru care am luptat toată viața e pe cale să se înfăptuiască. Iar eu să stau deoparte, cu brațele încrucișate ?

Funcţionarul ridică din umeri şi apucă un dosar din faţa lui. Bistriţeanu înţelese că nu era nimic de făcut. Se ridică, îi strînse mîna :

— Mulţumesc... Mulţumesc mai întîi pentru sinceritate.

— Dacă e ceva, vă dau de veste fără întîrziere.

Porni spre redacţie, frămîntat de gînduri. Cunoştea multă lume. Ca scriitor şi ziarist cu faimă în intelectualitatea bucureşteană, avea ocazia să discute cu oameni influenţi. Nimeni nu izbutise, în zilele din urmă, să-i dea răspuns la întrebarea : de ce se petrecuseră astfel lucrurile ? Ofensiva, pornită în Ardeal atît de promiţător, se poticnise deodată ; atacul germano-bulgar din sud aproape că nu intrase în calculele strategice. Marele Cartier General contase pe ajutorul aliaţilor : o lovitură în Grecia, care nu se produsese, şi o întărire a trupelor ruse din Dobrogea, care întîrzia. Apoi, deodată, atacul din sud, dezlănţuit cu putere de celebrul general Mackensen, „spărgătorul de fronturi". Îşi aminti de după-amiaza aceea de panică cumplită, cînd ambulanţele traversau în goană Bucureştiul, ducînd răniţii de la Turtucaia către spitale, iar patrulele militare rechiziţionau taximetre, maşini particulare, trăsuri — pentru a transporta cît mai repede trupe proaspete din Bucureşti către graniţa din sud. O divizie venise de pe frontul din Ardeal să întărească frontul din Dobrogea, slăbindu-l, implicit, pe cel din nord... Şi comunicatele Marelui Cartier, laconice, vagi, neliniştitoare : luptă vie pe tot frontul dobrogean...

Se gîndi la atacurile zepelinelor şi avioanelor germane, care loveau un oraş lipsit de trupe. Alarmele erau tot mai dese. Peste cartierele cufundate în beznă, clopotele îşi începeau deodată concertul rău-prevestitor. Lumea fugea către adăposturi. Bubuituri răbufneau fără veste. Luminile reflectoarelor spintecau întunericul. Noaptea trecută ieşise în stradă. Strada era plină de oameni înspăimîntaţi... Fulgerări scurte pe cer şi întrebările tuturor :

— Ce face apărarea noastră ?

Zîmbise amar atunci : apărarea noastră antiaeriană ! Cîteva tunuri vechi, de cîmp, care pentru a putea trage împotriva aeronavelor fuseseră instalate pe un soi de piramide din traverse de stejar... Între o lovitură şi alta

trecea destul timp pentru ca dirijabilul să-și schimbe poziția și obuzele noastre să treacă pe-alături...

Dimineața, pornise pe urmele traiectoriei ucigașului aerian. Măsurase cu ochii lui zidurile dărîmate. Pînă și-n Cișmigiu trîntiseră o bombă. Desigur, țintеau altceva decît copacii seculari și lacul adormit. Și nu le putem face nimic ! se gîndi cu deznădejde.

Ajunse la redacție. Urcînd scările către etajul doi, auzi vuietul mașinii de tipărit. La ora asta ? se miră. Numărul de după-amiază trebuia să fie gata...

Urcă scările două cîte două. Se opri pe palier să-și tragă răsuflarea. Din biroul cel mare al redactorilor auzi larmă de voci. Intră. Îl salutară scurt și continuară discuția aprinsă. Erau acolo „stîlpii“ ziarului : Petrea, neobositul reporter, bătrînul secretar de redacție Maican și fotograful.

— Brătianu a procedat bine, spuse Petrea.

— Politicește da, răspunse secretarul de redacție. Dar în treburile militare...

— S-a lăsat pe nădejdea altora, spuse cu amar Bistrițeanu. Am văzut un tun antiaerian pe poziție. Parcă e un lucru de joacă. O improvizație, te și miri că funcționează.

— Ăsta o fi ? întrebă fotograful, un tînăr înalt și brunet, arătînd cu o mișcare de scamator fotografia.

— Ăsta, încuviință Bistrițeanu. Bine că l-ai pozat, să afle lumea cu ce unelte am pornit războiul.

— Lumea n-o să afle, interveni Petrea. Cenzura ne-a respins poza.

— De ce ?

— Obiectiv militar, rînji fotograful. Secret.

— Obiectiv militar, pușcociul ăsta, bombăni secretarul de redacție. Nu de secret, ci de rușine n-ar trebui publicat. De-ar ști nemții cu ce vînăm noi dirijabilele...

— Abia acum se trage ziarul ? întrebă Bistrițeanu.

— Am oprit ediția de seară, lămuri Maican. Comunicat important de la Marele Cartier.

— Ce spune ?

— O să-l citești.

— Îl știu pe dinafară, spuse Petrea trist. Din cauza situației de pe frontul de sud, se suspendă ofensiva din Transilvania. Ne întărim pe poziții și ducem trupele disponibile în Dobrogea.

— Care trupe disponibile ?

— Asta am întrebat și eu. Colonelul s-a uitat urît la mine : „Secret, zice. N-o să spunem în gura mare, ca să afle dușmanul !" Pe urmă m-a lămurit un plutonier : Divizia a cincea.

— Rezerva Armatei a doua ! exclamă secretarul de redacție. Şi Averescu ce-o să spună ?

— Nimic. Mutat și el la Armata a treia...

— Așa mai merge. Averescu la Armata a treia, bună treabă.

O scurtă tăcere urmă acestor cuvinte. Părea că fiecare dintre oamenii atît de diferiți, aflați în biroul acela mare, plin de fum, încerca să ghicească intențiile Marelui Cartier.

— Pentru numărul de mîine, spuse deodată secretarul de redacție, cine se ocupă de editorial ?

— Eu, spuse Petrea. Un îndemn la liniște către populație. M-au rugat cei de la Marele Cartier. Bucureștiul e în siguranță, spuneau. Generalul Averescu va restabili situația.

— Bun. Domnule Bistrițeanu, susțineți fondul cu un cursiv despre generalul Averescu.

— Credeți că generalul Averescu... începu întrebător Bistrițeanu. Și de ce tocmai el ? În ce constă geniul lui strategic ? Că a știut să plaseze tunurile în fața satelor, la răscoală ?

— Să lăsăm răscoala, spuse stingherit secretarul. Era ministru de război atunci. N-are nici o legătură cu ce se-ntîmplă acum.

— E militar vechi, spuse Petrea. A luptat și la șaptezeci și șapte. Patruzeci de ani în slujba oastei, e ceva.

— Și încă un lucru, domnule Bistrițeanu, interveni secretarul de redacție. Ca să fiu sincer, gîndesc la fel ca dumneavoastră. Dar aici și acum, opiniile personale nu contează. E vorba de opinia publică. Opinia publică cere un erou, mulțimea vrea să se încreadă în cineva anume, are nevoie de un nume, de o faimă, de o speranță. Generalul Averescu e omul zilei, ascultați-mă pe mine. Așadar, scrieți cîteva cuvinte despre el.

— Dar nu-l cunosc prea bine. Și-apoi opiniile politice ale domniei sale...

— Nici opiniile politice nu mai contează acum. Prezentați-l ca pe un general cu autoritate, ca militar în care subordonații au încredere, ca mare strateg.

— Nu pot. Sînt... prea tulburat. Nu pot gîndi o frază ca lumea.

— O să cer atunci altuia, spuse secretarul. Avem nevoie de acest articol. Să liniștim opinia publică. Lumea a început să-și facă bagajele. Între București și inamic sînt șaizeci de kilometri.

— Și o Dunăre, domnule Maican, interveni Petrea. Care nu-i ușor de trecut...

După vizita la redacție, Bistrițeanu porni înnegurat spre casă. Pe lîngă el trecu încet și zgomotos tramvaiul cu cai ; mergea aproape la pas, dar nu-l luă. Ar fi vrut să umble pe un drum pustiu, să nu-l tulbure nimic, să poată gîndi în liniște, să găsească explicație întrebărilor care nu-i dădeau pace. În locul acestei liniști însă, iată lumea gălăgioasă de pe stradă, dialoguri surprinse la întîmplare, frînturi anonime din gîndirea mulțimii :

— Dac-o fi ceva, mă duc la socru-meu, la Huși...

— Am mai cumpărat niște zahăr, că nu se știe...

— ...Dicționarul german și o scrisoare din partea...

— Lor le convine, dragă, au depuneri în Elveția...

— Coana Florica e-n doliu, i-a murit băiatul pe front...

— Mai bine morți, decît să-i lăsăm peste noi...

Deodată tresări. Un bărbat înalt, adus de spate, cu păr cenușiu, trecea agale pe trotuarul de vizavi. Figura lui i se părea foarte cunoscută ; se gîndi o clipă, da, era omul care, în ziua mobilizării, încercase să taie entuziasmul trecătorilor opriți în fața afișului cu decretul ; figura lui i se păruse vag cunoscută și atunci, dar abia acum, ca într-o străfulgerare, își aminti : același om, cu cîțiva ani în urmă, era funcționar la ambasada austro-ungară. Dar ce caută un funcționar al țării inamice pe bulevard ? Se apropie de un sergent de stradă mustăcios, îl trase deoparte :

— Domnule sergent, am văzut un spion.

— Ce spion dom'le, toți vedeți spioni ?

— Vino, domnule, cu mine, să-l legitimezi.

— Nu mai sînt dejurnă, spuse sergentul. Mă duc la o cumetrie în Dămăroaia.

Deznădăjduit, Bistriţeanu căuta un argument convingător, în timp ce urmărea din ochi silueta înaltă, adusă de spate, a fostului funcţionar de ambasadă :

— Omule, sînt jurnalist. Dacă nu mergi cu mine, te scriu în gazetă de te află toată ţara românească. Hai cu mine, că-l pierdem !

— Hai, spuse sergentul de stradă şi-şi trase mai la-ndemînă tocul pistolului.

Trecură pe trotuarul celălalt. Poliţistul asuda mereu, urcînd bulevardul înfierbîntat de soare. Bistriţeanu îl îndemna să meargă mai repede. Avură noroc : omul se întorcea tot agale, privind pe sub sprîncene mulţimea de pe stradă. Sergentul se opri în faţa lui :

— Actele, vă rog !

Omul adus de spate zîmbi acru :

— Da ce-ţi veni, frate ?

— Actele, zise sergentul. Dacă nu, mergi la circă.

— Ce să fac acolo ? Am furat ceva ? Ce motiv ai să mă arestezi ?

Sergentul privi disperat spre ziarist. Acesta îl îndemnă cu un semn din cap să insiste.

— În numele legii, spuse sergentul, încercînd să fie mai autoritar.

— Ei bine, zîmbi necunoscutul, poftim paşaportul meu. Are viză în regulă. Şi să-mi spui numele dumitale, ca să ştiu pe cine reclam !

Poliţistul luă paşaportul, îl cîntări un timp în mînă, compară fotografia cu chipul omului din faţa lui, cercetă ştampilele şi i-l înapoie, salutînd :

— Mulţumesc, domnule. Şi mă scuzaţi. Dar e război şi ne facem datoria... Înţelegeţi, nu ?

— Bine, bine, spuse alene necunoscutul şi plecă aruncînd o privire piezişă către Bistriţeanu. Poate ne mai întîlnim...

După ce se depărtă, sergentul izbucni :

— Vezi, domnule, ce mi-ai făcut ? Dacă mă reclamă ? Toată lumea vede spioni. Avea paşaport cu toate vizele.

— Din ce ţară ?

— Elveţia, domnule. Ţară neutră. Mă pui să mă leg de oameni aşa, prosteşte... Mai terminaţi odată cu spionii ăştia !

Se depărtă furios. Bistriţeanu rămase locului, contrariat de întîmplare. Abia acasă îşi mai veni în fire. Strigă din uşă :

— Rodica !

Fata veni repede să-l întîmpine :

— Da, tată, sînt aici !

— Ce-i cu tine ? făcu el uluit.

Fata îşi netezi stingherită halatul alb, proaspăt scrobit, şi strînse mai bine cordonul care-i încingea talia zveltă.

— Nu te supăra, tată... N-am mai avut vreme să trec pe-acasă să-ţi cer voie. Colegele mele s-au înrolat la spital, ca infirmiere. M-am dus cu ele...

— Şi pianul ? întrebă el trist.

— Oamenii suferă pe front... Muzica e pentru timp de pace. Acuma e mai de preţ să alinăm suferinţele răniţilor... M-am gîndit că n-o să te superi.

— Bine, Rodica... Nu mă supăr. Măcar tu să poţi face ceva cu adevărat folositor.

— Tată, dar tu, cu articolele tale, nu faci ceva folositor ? Toată lumea le citeşte. Soldaţii îţi ştiu pe de rost cuvintele...

— Cuvintele... moară de cuvinte... Locul meu nu e la birou, să spun vorbe mari. Ar trebui să acţionez, să lupt la propriu, cu arma-n mînă... Mulţi gazetari scriu mai cu meşteşug decît mine...

— Dar cu mai puţină sinceritate. Dă-mi pălăria, tată. Aduc imediat la masă. Doar să mă schimb. Ce spui, arăt bine aşa ?

— Arăţi ca o zînă, spuse el trist. O zînă binefăcătoare... Cînd erai mică ai jucat într-o piesă, un basm german cu o zînă. Erai costumată tot aşa, în alb. Aş fi preferat să porţi îmbrăcămintea asta numai pe scenă...

6.

Din Raportul generalului Grigore Crăiniceanu, comandantul Armatei a II-a, adresat Consiliului de Război din 15 septembrie 1916

Să se suspende ofensiva din Transilvania ; să se dea o lovitură de măciucă în Dobrogea ; în fine să se facă, dacă e posibil, o demonstrație de trecere în spatele inamicului.

După expunerea situației de pe front, generalul Iliescu, ajutorul șefului Marelui stat major, aruncă o privire furișă asupra raportului, dar nu-l citi cu glas tare. Voia mai întîi să audă cuvîntul celorlalți comandanți de armate. Regele și primul ministru Brătianu așteptau și ei ; evenimentele militare erau grave, se impuneau măsuri de mare însemnătate pentru soarta războiului. Generalul Constantin Prezan își drese glasul ; privirile tuturor se îndreptară spre el.

— Propun să continuăm cu energie ofensiva din Transilvania. Gruparea din Dobrogea, întărită cu cel mult două divizii, ar trebui să fixeze inamicul, iar Armata de Nord, întărită, să împingă dincolo de Mureș frontul inamic. Astfel ne-am putea lărgi zona de operații și am avea mînă liberă spre Transilvania...

Averescu ascultă contrariat argumentarea generalului Prezan. Teorii, gîndi el. Una sau două divizii în plus în Dobrogea, cînd Mackensen ne-a împins cu douăzeci de kilometri într-o singură zi ! Sîntem în plină criză strategică și tot croim la planuri nerealizabile ! Și organizarea noastră, vai, organizarea...

— Eu sînt de altă părere, spuse el, după ce Prezan își încheie cuvîntul. Planul inițial de campanie trebuie părăsit. Defecte de organizare și de comandament ne-au dus la înfrîngerile din Dobrogea. Propun o schimbare fundamentală a concepției și anume : defensivă în nord și acțiune hotărîtoare pe frontul de sud !

— Generalul Crăiniceanu n-a putut lua parte la Consiliu, situația luptelor îl reclamă pe front, spuse Iliescu. Ne-a trimis un raport scris în care propune suspendarea

ofensivei din Transilvania şi o lovitură de măciucă în Dobrogea. Aliaţii sînt de aceeaşi părere...

Prezan se răsuci nemulţumit pe scaun :

— Ofensivă în sud, cînd în Transilvania mergea atît de bine ! Austriecii n-au terminat concentrarea trupelor, acum e momentul să înaintăm masiv, cu toate forţele...

— Şi ce se va întîmpla în Dobrogea ? îl întrerupse Averescu.

Regele îşi îndreptă privirea întrebătoare spre Brătianu, acesta privi, la rîndul său, pe generalul Iliescu. Două concepţii opuse, se gîndi Averescu, planul meu e totuşi mai realizabil.

Ferdinand se îndreptă în scaun şi răsuflă adînc.

— V-am ascultat, am cîntărit tot ce aţi spus, domnilor generali. Vă propun o soluţie de mijloc : încercăm ofensiva în sud, dar ca s-o mascăm, vom continua ofensiva în Transilvania.

Cu ce ? ar fi vrut să strige Averescu. Ofensivă pe două fronturi, cu puterea noastră de organizare pe care am văzut-o ? Cu frontul nostru lung de la Marea Neagră pînă la Turnu-Severin şi de acolo pînă-n Bucovina ?

— Totuşi, lovitura principală trebuie îndreptată spre sud, stărui el.

— Fireşte, domnule general, spuse regele. M-am gîndit să formăm din Armata a treia şi din Armata de Dobrogea un Grup al armatelor de sud. Veţi fi comandantul acestui grup. Şi acum, să ascultăm planul dumneavoastră.

Averescu se gîndi puţin. Planul îl frămîntase zile şi nopţi, şi cu atît mai mult se gîndea la el, cu cît Mackensen se arăta mai primejdios pentru flancul dobrogean al armatei române. Căută să-şi formuleze ideile cît mai concis :

— M-am gîndit să-l ţinem pe inamic de front în Dobrogea, chiar şi cedînd teren dacă nu se va putea altfel, şi să încercăm o trecere a Dunării la Flămînda, pentru a sili armata lui Mackensen să se retragă spre sud...

Intorcîndu-se de la Periş spre comandamentul său, generalul recapitulă în gînd ceea ce obţinuse : pentru manevra de la Flămînda avea la dispoziţie şase divizii. Va cere şi sprijinul Marinei Militare. Şi ceva aviaţie, pentru protecţia podului...

Capitolul III

1.

Regimentul 18 Gorj izbutise să păstreze o săptămînă-ntreagă pozițiile de la Merişor. Atacuri peste atacuri, respinse cu dîrzenie, dar care răriseră rîndurile gorjenilor ; între dealurile abrupte, de la Făgeţel la Băloi, pozițiile erau tot mai subţiri, iar din urmă completările aşteptate nu mai veneau...

La 14 septembrie, mugetul artileriei se dezlănțui cu mai multă furie. Obuze grele scurmară îndelung pămîntul frămîntat dintre dealuri ; peste șanțuri se abăteau roiuri de schije fierbinţi, bîrnele care acopereau adăposturile săreau în ţăndări ; începură să se audă strigătele răniților.

— Ce fuse asta vere ? ţipă Negreanu către prînz, scuturîndu-și pămîntul care-i intrase după ceafă.

— Greaua, ce să fie ?

— Parcă fu mai grea decît greaua.

Merin își scoase capela şi se scărpină gînditor în creștet.

— Păi să știi că fu mai grea. Le mai umflară nemţii. Mă gîndii eu că e ceva.

— Pentru luptă ! se auzi ordinul sublocotenentului Popescu. Vă puserăți la vorbă, și duşmanul colea !

Își încărcară la iuţeală armele. Netezirä cu lopeţile parapetele şanţurilor, năruite de explozii. De jos, din vale, se apropiau şiruri lungi de soldaţi inamici.

— Or fi crezut că ne făcură praf cu greaua lor, își dădu cu părerea Merin.

— Uite că nu ne făcură, zise sublocotenentul îndîrjit. Nu vă lăsați, flăcăi ! Dați-le de cheltuială !

Focuri aprige porniră de pe toată poziția. Șirul de dușmani se aruncă la pămînt ; apoi cîteva mitraliere începură să toace. Ostașii, deprinși de-acum cu zgomotele războiului, desluşiră că erau multe.

— Că n-or avea fiecare cîte-o mitralieră ! se miră sublocotenentul.

— Mă duc să văd, spuse Negreanu. Merine, hai și tu !

Dar nu mai avură vreme să iasă din șanțuri. La adăpostul focului de mitraliere, dușmanii se apropiau tîrîș. Ajunseră pînă la o aruncătură de piatră cînd sublocotenentul comandă foc. Lupta abia acum începea cu adevărat. Gorjenii trăgeau pe întrecute, oprind coloana dușmană. Apoi săriră din șanțuri și ieșiră la contraatac cu baioneta. Surprinși, soldații inamici dădură înapoi, pînă pe linia mitralierelor. Atunci începură să toace iar mașinile morții și ostașii români se întoarseră în șanțuri.

— Tari ai dracului, spuseră soldații. Se vede că au primit întăriri.

— Negrene, spuse sublocotenentul, acu să te văd. Ia-l pe Merin și duceți-vă colo, sus, poate desluşiți ce se întîmplă. Și dacă dați de vreun dușman, încercați să-l prindeți viu !

Se furișară de-a lungul liniei, prin șanțuri, către deal. Acolo, pădurea îi ascundea de privirile și de gloanțele dușmanului ; se îndreptară de șale, își șterseră sudoarea de pe frunte și rîseră unul de altul.

— Încotro o luăm ? întrebă Merin.

— Păi eu zic în sus, către stînca aia. De-acolo se vede bine și n-au cum să ne-ajungă.

Un țanc de piatră domina șoseaua. În partea lor începea domol, apoi urca tot mai abrupt pînă pe vîrf, unde un brad singuratic domina un mic platou. Stînca era un fel de „pămînt al nimănui" : românii n-o ocupaseră, fiindcă celălalt versant era abrupt ca un perete și n-aveau cum să-l coboare, în caz de înaintare ; dușmanul nu-l ajunsese nici el, fiindcă era sub focul pușcașilor noștri.

— Ce mai observator de artilerie ar fi ăsta, se minună Negreanu.

— Dac-am avea artilerie, rise Merin. Oricum, măcar de numărăm tunurile ălora, și tot e ceva !

Începură să urce pe poteca abia ghicită, printre tufe dese. Deodată, Negreanu se opri. Făcu semn cu mîna celuilalt să tacă. Își scoaseră capelele și se uitară pe furiș. Pe peretele de stîncă văzură atîrnînd un om. Privirile lunecară de-a lungul frînghiei, în sus : un altul, cățărat aproape de vîrf, se uita la cel care urca și-i ținea frînghia.

— Măăă, suflă Merin în urechea tovarășului. Ne-o luară înainte, fir-ar al ciorilor !

— Cum se urcară pîn-aci ?

Al treilea om aștepta în vale. În jurul lor nu mai era nimeni. Negreanu îi făcu cu cotul lui Merin, apoi strînse pumnul, de parcă ar fi apucat ceva. Merin încuviință din cap. Porniră tîrîș, printre tufe, către omul care aștepta în vale. Cînd ajunseră mai aproape, văzură că era un flăcău înalt, voinic, cu păr bălai. Avea o uniformă ciudată, cu petice de piele la coate și genunchi. Pușca o purta în bandulieră, iar în mînă ținea un baston de fier. Se uita la camaradul său care, agățat de frînghie, sprijinindu-se cu bocancii grei pe peretele de stîncă, urca încetișor spre vîrf. Negreanu țîșni din tufiș cu arma-ntinsă ; inamicul, atent la ce se petrecea sus, nu-l observă decît în ultima clipă. Merin își îndreptă arma către cel care se cățăra :

— Mă vere, ia dă-te jos d'acolo !

„Vărul" nu știa românește, dar privi în jos, văzu arma întinsă spre el, strigă ceva celui de sus și începu să coboare. Negreanu îi luase pușca celui de jos ; curînd, toți trei erau la picioarele stîncii, dezarmați, posomorîți, neîndrăznind să-și șteargă nădușeala de pe fețe.

— Soldați sînteți voi ? se miră Negreanu. Cu funii și bastoane, ca dom' mecanic de la moară, cînd pleca duminica pe munte ? Cum te cheamă ? îl întrebă pe cel care părea mai mare în grad.

— *Nicht verstehen.*

— Ia-o binișor înainte, și dacă încerci să fugi ai un glonț de la mine. Hai, marș !

Ocoliră pe departe pozițiile bătute de mitraliere și tunuri, fără să-și scape din ochi prizonierii ; dar aceștia păreau foarte ascultători și mergeau la pas, fără să vorbească între ei și fără să se uite la păzitorii lor. Cînd ajun-

seră la pluton, ostașii îi întîmpinară cu strigăte de uimire :

— Măi, ce mai captură !

— Uite niște păsări rare !

— Merine, te-nvîrtiși de-un galon.

— Or de-o decorație !

Sublocotenentul se apropie, mirat.

— Curat păsări rare, spuse el privindu-i pe dușmani din creștet pînă-n tălpi. Unul și unul, tineri și voinici.

Negreanu puse armele și cartușierele capturate la picioarele lui. Un soldat vru să se apropie de ele. Îl opri cu un gest :

— Nea ! Îs ale mele. Fă-ți și tu rost, dacă-ți plac.

— Și muniție ? strigă soldatul.

— Mai adunăm de la alții, că nu se terminară prizonierii, spuse Negreanu fălos.

— Cum i-ați prins ? întrebă sublocotenentul Popescu.

— Se cățărau pe stîncă, cu frînghia. Voiau s-ajungă sus.

— Aha ! Plutonier, pune o pîndă acolo, să nu mai vină și alții. Eu o să-i întreb cîte ceva. Cît m-oi pricepe.

Se apropie, își drese glasul, alcătuind în minte fraza într-o germană școlărească.

— Din ce unitate sînteți ? îl întrebă el pe gradat.

— Corpul alpin, răspunse în silă prizonierul.

— Austrieci ?

— Germani, îl corectă neamțul, revoltat. Corpul alpin bavarez.

— N-o fi tot corpul aici, în fața noastră.

— Numai trei batalioane. Dacă eram toți, n-ați mai fi fost aici.

— De ce ? Sînt așa viteji alpinii ăștia ai voștri ?

— Viteji și bine pregătiți. Putem să ne urcăm și pe un perete. Nici un munte din Europa nu ne poate sta în față.

— Unde ați mai luptat ?

— În Italia, în Serbia și la Verdun.

— Cum este alcătuit batalionul ?

— Trei companii : una de pușcași, alta de mitraliori, a treia de mortiere.

— Mortiere ? întrebă sublocotenentul uimit.

— Da, mortiere de calibru mic, pe care le purtăm cu noi.

— Unde aveţi comandamentul ?

— La Haţeg. De acolo pornesc regimentele spre Olt. Numai pe noi ne-a trimis încoace, să întărim divizia 187.

— Ce ştiţi despre sectorul acesta ?

— E un sector important, ne temem să nu ne tăiaţi legătura cu Sebeşul săsesc. De aceea s-a hotărît atacul, să păstrăm Valea Mureşului.

— Ce alte trupe iau parte la atac ?

— Şase batalioane din Divizia 187 germană, plus aeroplane şi maşini blindate.

— Artilerie ?

— N-aţi văzut-o ? rînji gradatul neamţ. Dacă mai trăgeau o jumătate de oră, nu vă mai rămînea un adăpost întreg.

— S-o credeţi voi, spuse supărat Victor Popescu. Du-l la batalion, Negrene. Iar voi, ceilalţi, puneţi mîna şi dregeţi adăposturile. Se pare că au gînduri mari !

După două zile de atacuri nereuşite, inamicul puse în bătaie toată artileria sa. Poziţiile românilor fură făcute una cu pămîntul ; sanitarii nu mai prididеau cu evacuarea răniţilor. Mulţi căzură ei înşişi răniţi sau morţi, în vreme ce încercau să-şi salveze camarazii. Apoi începu atacul. Trupe parcă fără număr se năpustiră în stînga, între dealurile Angros şi Bran. Apărarea românilor, zdrobită de obuze, cu oamenii împuţinaţi de focul mitralierelor, trebui să dea înapoi ; tot frontul se mişcă spre dreapta, apărînd Petroşanii şi intrarea în valea Jiului. Cîteva zile rămaseră pe loc, pînă cînd alpinii izbutiră să se caţere pe înălţimile dealului Tulişa, prin locuri greu accesibile, şi să cadă în flancul apărării române. Gorjenii se pomeniră că duşmanul îi loveşte de sus, din coastă ; mortierele azvîrleau asupra lor o grindină de proiectile mici cît pumnul, dar primejdioase pentru că veneau fără veste, fîlfîind o clipă printre brazi şi explodînd asurzitor.

Şi veni ordinul de retragere. Petroşanii intrară din nou în mîna inamicului. Românii se stabiliră pe vechea

frontieră, în adăposturile săpate dinainte de începerea războiului. Sublocotenentul Popescu trecu să-i vadă cum s-au instalat.

— Măi gorobeţilor, le spuse, colo-n spate e Oltenia. Pînă-n satele voastre e o aruncătură de băţ. Nu care cumva să daţi un pas înapoi, s-a-nţeles ?

— Murim cu ei de gît şi nu-i lăsăm, strigară ostaşii.

— Nu-i loc pentru nemţi în Gorjul nostru !

2.

Locotenentul Ionescu ajunse la Bucureşti după o călătorie care durase o zi întreagă. Fusese chemat la Comandamentul Marinei pentru ordine urgente. Se prezentă la clădirea înaltă, bogat ornamentată, de pe bulevard. Plantonul din anticameră îl salută cu respect :

— Să trăiţi, dom' locotenent. Ştiam că veniţi. Vă aşteaptă domnul amiral. A spus să intraţi la dînsul imediat ce sosiţi.

Locotenentul se opri o clipă să-şi aranjeze ţinuta. Ostaşul veni lîngă el :

— Dom'locotenent...

— Ce e, băiete ?

— E adevărat că i-aţi torpilat pe austrieci ?

— Am încercat, spuse locotenentul cu amar. Ţinteam să lovim monitorul „Bodrog", vasul-comandant. Am nimerit şlepurile cu muniţie...

— Tot e ceva, spuse marinarul cu însufleţire.

— În schimb am rămas fără vapor.

— Ştiam şi asta, spuse omul plecînd privirile.

— Ştiai ? tresări locotenentul.

— Da. Dar n-am vrut să vă stric inima...

— Era un vapor mic şi zdravăn, spuse locotenentul. Măcar că se-nvechise, nu l-aş fi dat nici pentru un cuirasat. Mă deprinsesem cu el...

— Ştiu. Eu am fost căldărist pe „Elisabeta". Am plîns cînd i-au demontat tunurile.

— Erau mai de folos în altă parte, explică locotenentul.

Contraamiralul se arătă în ușă. Era un bărbat impunător, cu barbă mare răsfirată pe piept. Locotenentul îl salută :

— Domnule contraamiral, locotenentul Ionescu din Apărarea sub apă, la ordinul dumneavoastră.

— Poftim în biroul meu. Apoi spuse plantonului peste umăr : Cafele. Și liniște pînă termin cu dînsul.

— Am înțeles !

Biroul contraamiralului, cu mobilă somptuoasă, i se părea mai larg și mai elegant acum, după lunile petrecute la Apărarea sub apă. La semnul contraamiralului, se așeză în fața mesei pe care era întinsă harta Dunării cu tot felul de însemnări.

— Am auzit de necazul dumitale, spuse contraamiralul. Îmi pare rău. Vasul era încă bun.

— Mergea strună, domnule contraamiral. Era cel mai rapid din Grupul Apărării sub apă.

— Ai văzut ? Și cînd te-am numit acolo...

— Nu știam despre ce e vorba, mărturisi locotenentul rușinat. Îmi pare rău, domnule contraamiral.

— Știu... Dar n-am alt vas să-ți dau. În schimb, o misiune la care-ți cer concursul. Vom trece Dunărea. Generalul Averescu a propus și Marele Cartier a aprobat.

Locotenentul, emoționat, nu izbuti să scoată nici o vorbă. Cunoscînd situația frontului, era deznădăjduit de inactivitatea grupului său. Afla despre isprăvile Escadrei în Dobrogea și privea cu mînie neputincioasă spre vasele inamice ale căror catarge se zăreau peste vîrful sălciilor, la Persina. Patrulările nesfîrșite pe Dunăre, mici exerciții de instalare a minelor fluviale, la asta se reducea ceea ce putea face el în acest război.

— Ni s-a încredințat apărarea podului din Flămînda, urmă contraamiralul. Deocamdată, comandorul Niculescu Rizea este la Marele Cartier General. Dumneata însă poți să te apuci de lucru. Du-te la Arsenal, vezi cu ce te pot ajuta cei de acolo. Focoase, explozibil, ceva mine de curent... Flota inamică nu trebuie să ajungă la pod, asta-i

principalul. Ai o misiune de mare răspundere. Podul şi viaţa, înţelegi ?

La Arsenal i se arătară mine fluviale de fabricaţie nouă. E drept, nu fuseseră încă experimentate, dar inginerul-şef se scuză :

— Nu e vreme de experienţe. Peste tot se fabrică armament, se modernizează mijloacele de luptă, din şantierele navale ies noi nave de război... Cînd să mai experimentăm ?

Privi cu interes minele, încercă să înţeleagă principiul de funcţionare al noilor detonatoare, ceru explicaţii, citi schemele şi propuse îmbunătăţiri.

— Îmi pare bine că stau de vorbă cu un om de meserie, se bucură inginerul-şef. Unde aţi studiat ?

— Am făcut un curs de specializare la Kiel, dar atelierul de arme sub apă era dotat cu material vechi. În rest, ce-am mai putut să aflăm singuri, în timpul vizitelor la uzine. Cred că nemţii încercau să ne tragă pe sfoară. În vreme ce ei lucrau de zor la armele moderne, nouă ne-au vîrît pe gît nişte găluşte ruginite, ba îşi mai dădeau şi aere de binefăcători.

— Într-un război e bine să te bazezi pe tine însuţi, oftă inginerul. Păcat că nu ne-am pregătit din timp. Să faci război fără o industrie proprie de armament înseamnă să ai mîinile legate. De-asta zorim să facem tot ce se poate...

După ce puse la punct transportul materialelor pe care le ceruse, plecă cu trenul spre Giurgiu. Se nimeri în compartiment cu un maistru venit de la Escadră. Îl cunoştea vag, intră în vorbă cu el.

— Acuma sînt pe vedetă, spuse maistrul. Am primit două zile permisie, să-mi văd familia. După povestea de la Turtucaia, cred că toţi aveam nevoie de o zi-două să ne venim în fire. Comandantul meu însă a murit, iar secundul a fost rănit şi a trebuit să-i ţin locul pînă s-a-ntors din spital. Urgie mare la Turtucaia, domnule locotenent. Au pierit mii de oameni.

— Nu pricep cum de s-a întîmplat una ca asta, oftă locotenentul.

— Nici eu n-am priceput. Inamicul s-a năpustit asupra cetăţii din toate părţile. Am stat de vorbă cu oamenii

de-acolo, mi-au povestit nişte lucruri de-ţi fac părul măciucă. Îi băteau cu artileria, pe urmă atacau pe sectoare, cu forţe mari. Ai noştri trăgeau la disperare, dar pînă la urmă erau copleşiţi. S-au retras pas cu pas, luptînd pînă la ultimul cartuş. În spatele lor era Dunărea. Greşeala a fost că nu s-a asigurat din timp retragerea. Am cărat cît am putut, mai ales răniţi. Legam bărci de vedetă. Pe punte nu mai aveai loc să te mişti. Ostaşii se băteau între ei să ajungă pe vas. După fiecare transport, artileria duşmană era tot mai aproape. Încerca să ne împiedice să acostăm. Pe urmă, au înfipt un cuib de mitralieră sus pe deal şi au izolat o companie întreagă. Care cum mişca, se pomenea cu o rafală. Ne uitam cu binoclul la bieţii oameni cum încercau să treacă de urgia aceea. Voiau să ajungă la grosul armatei, dar mitraliera îi ţinea pe loc. Am văzut şi-un sanitar care încerca să aducă un rănit în adăpost. Un snop întreg de gloanţe au tras în el. Atunci comandantul nostru, om aprig, fie-i ţărîna uşoară, s-a înfuriat : „La posturile de luptă ! Toată viteza înainte !“ De ce să mint ? Mi-a fost frică la-nceput, dom'locotenent. Eram la timonă. Am încercat să-l domolesc : „Dom'comandant, ne vîrîm singuri în gura lupului !“ „Nu vezi ce se-ntîmplă, Balaure ? Poţi răbda una ca asta ?“ şi mi-a dat ordin s-o iau drept spre malul celălalt, unde bătea mitraliera. Tunul din prova a-nceput să tragă lovitură după lovitură. A încadrat mitraliera, pe urmă a lovit-o în plin. Comandantul era lîngă mine, se uita cu binoclul şi-i îndemna pe tunari : „Bravo, băieţi ! Foc ! Daţi-nainte tot aşa !“ Pe urmă ne-a reperat artileria lor. Apa a-nceput să fiarbă. Zece explozii deodată ne-au înconjurat. Secundul a căzut primul. L-au dus băieţii în cabină şi l-au pansat cum s-au priceput. Vedeam fumul bateriilor care trăgeau. Tunul nostru şi-a mutat tirul într-acolo. Un proiectil de-al lor a nimerit chiar în parapetul comenzii. Atunci a murit comandantul. L-am văzut deodată cum s-a prăvălit pe punte, lîngă mine. Am luat eu comanda. Şi i-am dat înainte, măturînd malul cu tunul şi mitraliera... Ştiu ce vreţi să mă-ntrebaţi. De ce n-am întors, după ce-am rămas fără comandant. Cum era să întorc ? Cînd l-am văzut

căzînd — ehei, ce om era ! — m-a apucat așa, un fel de furie. Mai bine să mă duc la fund odată cu nava, decît să nu îndeplinesc ordinul lui. Ultimul ordin, știți ? Un fel de testament, dacă mă gîndesc bine. Mă uit la prova — toți servanții zăceau lîngă tun. Unul singur rămăsese teafăr. Încărca singur, ochea, trăgea. Cînd am terminat ocolul prin fața cetății, pierdusem jumătate din echipaj. Dar nava, ciuruită cum era, a rezistat. Și cînd ne-am întors în port, după isprava asta, abia mai puteam să dau comenzile, pentru acostare. Aveam ochii împăienjeniți de lacrimi...

Își drese glasul, scoase un pachet de țigări, ieși pe culoar și se rezemă de fereastră. Locotenentul rămase în compartiment. Nu voia să-l tulbure cu vreo vorbă nepotrivită. Ce să-i fi spus ? Ce consolare să aduci unui om care-a trecut pe lîngă moarte ? Se gîndi iarăși la misiunea pe care i-o dăduse contraamiralul. El, cu vaporașul acela vechi, fusese înfrînt în prima luptă cu flota austro-ungară. Acum avea prilejul să se răzbune. Cunoștea bine configurația Dunării în sectorul dintre Giurgiu și Flămînda. Va instala obstacole sub apă. Un șlep scufundat de-a curmezișul canalului navigabil, apoi un baraj de mine, și cîteva estacade... Orice mijloc era bun, totul trebuia pus la bătaie pentru ca flota dușmană să nu se poată apropia de pod...

Grupul Apărării sub apă începu să lucreze zi și noapte. După ce primiră materialul nou de la Arsenal, se pregătiră să instaleze barajele între Flămînda și ostrovul Persina, îndărătul căruia pîndea flota austro-ungară.

Într-o dimineață, locotenentul plecă în recunoaștere cu barca pe Dunăre. Voia să sondeze fundul canalului navigabil, ca să stabilească exact adîncimea barajului de mine. Cînd se întoarse, plutonierul, ajutorul său, îl întîmpină posomorît :

— Degeaba le tot spun să fie atenți. Azi am avut iarăși un bucluc.

— Ce bucluc ?

— Tot cu detonatoarele. Le explicam cum se montează. I-am dat unui soldat să execute și el. Drăcia aia s-a declanșat chiar în mîna lui.

— Vrei să spui că a luat singură foc ?

— Da, domnule locotenent. I-a pîrlit sprîncenele şi l-a ars la mîini. Avea încărcătură slabă, de exerciţiu. Dacă era una adevărată îl făcea praf. L-am dus la infirmerie, iar pentru detonator am făcut proces-verbal.

— Dă-l naibii de proces-verbal. Asta ne doare acum ?

— Şi asta, domnule locotenent. Ştiţi bine ce scandal iese pentru un cartuş. Dar pentru o maşinărie de-asta, care costă...

— Mai bine spune-mi altceva, îl întrerupse locotenentul. De ce s-a declanşat explozia ? Ai cercetat ?

— Ce să mai cercetez ? N-a rămas fărîmă. Doar sîrmuliţe şi bucăţele de carton. O fi pătruns umezeala la contacte...

— La contacte ? Le avem de cîteva zile ; cînd să pătrundă umezeala ? Poţi să le ţii ani întregi...

— Dar nu în atmosfera de aici, dom' locotenent. Aud că nemţii au instalaţii speciale, usucă aerul şi păstrează temperatura constantă în depozite.

— Şi ce mai au nemţii ? zise supărat locotenentul. Fiţi mai cu grijă altă dată, asta-i tot.

Dădu apoi ordin să se scoată o mină şi un detonator afară, pe mal, pentru un instructaj cu oamenii. De data asta era vorba de încărcături reale şi locotenentul îşi luă toate precauţiile. Doi marinari aşezară cu grijă mina pe vagonetul special, căptuşit cu fîşii de piele ; traseră vagonetul afară din magazie, apoi, urmînd calea şinelor, ajunseră cu el la placa turnantă.

— Ia-o la stînga, spuse locotenentul. Mergem pînă-n capătul portului.

— Nu lucrăm aici ? întrebă mirat plutonierul. Era mai umbră...

— Şi dacă se-ntîmplă ceva, vrei să sară-n aer tot depozitul ?

Plutonierul ridică din umeri şi puse el însuşi mîna să întoarcă vagonetul. Îl împinseră pînă la capătul cel mai depărtat, cît ducea linia. Locotenentul chemă oamenii mai aproape şi începu să le arate. Cînd vîrî detonatorul

în lăcaşul pătrat din pîntecele minei, îl văzu pe plutonier cum își șterge năduşeala de pe faţă.

— Cald, bătrîne ?

— Cald al naibii, domnule locotenent. Dar parcă mai tare dogoreşte dihania asta...

— Nu-ţi fie teamă, e cuminte dacă ştii să umbli cu ea...

Se întrerupse. Smulse detonatorul din lăcaşul lui şi-l azvîrli departe, în apă.

— Ce faceţi ? strigă plutonierul mirat.

Apa clocoti deodată şi o bubuitură se auzi înfundat, ca un trosnet al adîncurilor. Locotenentul, calm, scoase o ţigară.

— De data asta am scăpat, spuse. Noroc că n-am apucat să fac legătura. Am simţit că firele erau calde.

— Scurt-circuit, ghici plutonierul.

— Da. Tot aşa a fost şi data trecută. Rămîne să aflăm de ce se-ntîmplă asta.

— Dar ne trebuie un specialist. N-avem voie să umblăm la ele.

— Nici n-avem voie să murim ca proştii, loviţi de propriile noastre arme ! spuse locotenentul. N-avem specialişti ? O să ne specializăm noi singuri. Hai la magazie !

Îi apucară zorile demontînd şi montînd la loc fiecare detonator în parte. Operaţie migăloasă, plină de risc. Găsiseră defecţiunea, după ore de căutări : cei doi poli ai pilei erau prea apropiaţi, era deajuns o picătură de apă ca să se stabilească contactul.

— N-au prevăzut asta, spuse maistrul.

— N-au prevăzut, pentru că n-au apucat să le experimenteze în atmosfera umedă de-aici. O să anunţăm fabrica, dar pînă ne vine alt lot, trebuie să ne descurcăm cu ce avem. Prelungim firele şi izolăm mai bine pila electrică. Asta, după instrucţie.

— Trebuie să vă odihniţi cîteva ore.

— Nu-i vreme de odihnă, acum, răspunse locotenentul. Avem treburi multe şi importante.

COMUNICAT OFICIAL NR. 30
din 26 septembrie 1916, ora 7 dimineaţa

Atacuri aeriene.

O escadrilă de aeroplane a aruncat ieri după-amiazi bombe asupra Bucureştilor. Nici o clădire militară nu a fost atinsă ; au fost lovite însă un sanatoriu, un spital şi un azil de orfani ; sînt 70 morţi şi numeroşi răniţi. Mai mult de 2/3 sînt femei şi copii mai tineri de 14 ani.

Un zepelin a aruncat bombe în noaptea de 25/26 asupra Bucureştilor, omorînd 5 copii.

3.

— Am aflat de planul generalului Averescu, spuse Bistriţeanu. Mi se pare admirabil.

— Mai degrabă spectaculos, spuse bătrînul colonel. Eu sînt stat-majorist vechi, dragă domnule. Cunosc şi ceva istorie militară. Planul lui Averescu este o aventură. Uite aici harta frontului din Transilvania. În loc să întrerupă ofensiva şi să încerce o lovitură în sud, Marele Cartier făcea mai bine să mai avanseze puţin pe valea Mureşului, pînă cînd diviziile noastre stabileau legătura între ele. Deocamdată, unităţile sînt separate prin masivi muntoşi, pot fi lovite fiecare de către un inamic care are toată libertatea să se grupeze pe cîmpie.

— Totuşi, ameninţarea din sud...

— Este o ameninţare, dar cu ce-o combaţi ? Cu cîteva divizii care trec Dunărea la o distanţă de şapte zile de marş faţă de trupele inamice ? Armata din Dobrogea ar trebui să funcţioneze ca un mecanism perfect, să poată fi coordonată cu cea care acţionează în flanc...

Se întrerupse, parcă ruşinat de elocinţa lui.

— Sînt soldat vechi, zîmbi. Citeam prin cărţi despre bătăliile celebre şi mă înfierbîntam judecînd greşelile unor generali de acum două secole. Dar cînd e vorba de ţara mea şi de ziua de azi ?... Oricum, iată autorizaţia făgăduită. Marele Cartier vă cere doar să fiţi prudent, să nu vă

expuneți pericolului. Războiul nu-i o joacă. Și... vă rugăm să nu stînjeniți activitatea comandanților...

— Mulțumesc, domnule colonel. Voi respecta întocmai dispozițiunile.

Într-o stare de spirit sărbătorească, Bistrițeanu plecă spre casă. După amărăciunea veștilor proaste primite de pe front, după încercările zadarnice de a citi printre rînduri laconicelor comunicate oficiale, iată-l apropiindu-se de miezul evenimentelor, de realitatea războiului. Simțea nevoia acută de a participa cît de cît la evenimentele în plină desfășurare ; planul „manevrei de la Flămînda", cum o numea toată lumea, încetase în ultimele zile să mai fie un secret ; bucureștenii vedeau în ea salvarea frontului de sud și o întorsătură norocoasă a întregului război — iar el, ei bine, el avea acum în buzunarul de la piept documentul care-i permitea să asiste, ca reporter de război, la forțarea Dunării de către Armata a III-a...

Ajunse acasă voios și rămase puțin deconcertat de lipsa Rodicăi. Era în serviciu de după-amiază la spital, așa că trebui să-și pregătească singur bagajele, fără măcar să poată împărtăși cuiva bucuria. Abia seara, cînd ea sosi obosită și tristă de la patul de suferință al răniților, putu să-i comunice vestea.

— Fii prudent, tată, îl rugă ea. În locul lor, nu ți-aș fi îngăduit să pleci. Nu se găsea un reporter tînăr și rezistent, care să...

— Dar ce, par așa de bătrîn ? rîse Bistrițeanu. E drept că nu mai am vîrsta aventurilor, dar asta nu-i o aventură, ci o experiență. Vreau să văd cu ochii mei ce se petrece, vreau să aud bubuitul tunului, să simt fiorii luptei, să cînt un imn învingătorilor...

Coborî în gară la Comana și-și dădu seama că aici începea zona de operații. Automobile de stat-major, furgoane cu muniții, ofițeri din diferite arme, roind în jurul vagoanelor de tren păzite de santinele. Se îndreptă către vagoanele unde i se spusese că se află cartierul armatei. Îl opri un soldat milițian cu barbă căruntă, înarmat cu o pușcă străveche :

— Încotro, domnule ?

Bistrițeanu îi prezentă delegația bătută la mașină. Soldatul silabisi îndelung documentul.

— Adică o să scrieți la gazetă ? întrebă el cu îndoială.

— Firește. Pentru asta am venit.

— Atunci să ne scrieți și pe noi, ăștia din partea sedentară. Lumea nu ne bagă-n seamă, dar am croit un drum de zece kilometri pînă la Dunăre, și-am cărat bărcile, și-am adus scîndură pentru pod. Dar toate astea lumea nu le bagă-n seamă. Lumea vede tunuri și aeroplane.

— O să scriu, tătucule. De unde ești ?

— De-aici, din Vlașca. Fiu-meu e-n Divizia a zecea, cu dom' general Văitoianu. Un general viteaz cum nu se află. A cerut regelui să-l lase pe el să treacă cel dintîi peste pod. Lumea spune că ar avea chipiul ciuruit de gloanțe, dar pe el nu l-a atins niciodată...

Folclorul tranșeelor, gîndi scriitorul. Avea să afle mai apoi că într-adevăr generalul Văitoianu ceruse să treacă el, cel dintîi, cu divizia peste Dunăre ; lui i se încredințase conducerea lucrărilor pentru ofensivă ; neobosit, cu ochii-n șapte locuri deodată, atent la amănunte ca și la lucruri însemnate, acest om își cîștigase o îndreptățită faimă între ostași...

Un ofițer din biroul operații, sprijinind hîrtia pe peretele vagonului, întări cu o semnătură delegația care-i deschidea drumul spre pod.

— Da, domnul general Averescu este aici, dar înțelegeți, e foarte ocupat, de ieri dimineață n-a închis un ochi. Va trebui să amînați întrevederea.

— Înțeleg, spuse Bistrițeanu... Mi-am făcut datoria să anunț despre rostul meu aici.

— Vă rugăm să fiți prudent, domnule. E război, orice neglijență costă. La pod îl găsiți pe domnul general Văitoianu. Dacă așteptați o oră sau două, facem rost de o mașină să vă repeadă pînă la Dunăre.

— Nu e nevoie. Mă duc pe jos. Încerc să mă port ca un soldat.

Ofițerul zîmbi :

— Și eu am fost pe jos pînă acolo. Am făcut recunoașterea terenului. Doar dacă-ncepe o ploaie, e prost.

Atunci opriţi o maşină sau o căruţă ; documentul acesta o să vă ajute.

— Mulţumesc, spuse Bistriţeanu. Vă doresc succes, domnule maior.

Porni pe drumul aglomerat. N-avea nevoie de călăuză. Direcţia i-o arătau trupele mergînd către Prundu, batalioanele înşirate pe şosea, bateriile înaintînd în trapul cailor. Ar fi vrut să-i salute pe ostaşi, să le vorbească despre însemnătatea istorică a clipei. Îşi aminti că Octavian Goga vorbise trupelor de pe puntea unui şlep care ducea întăriri spre Turtucaia ameninţată ; se aflau în pragul înfrîngerii, aveau nevoie de îmbărbătare, dar acum, pe chipurile acestea tinere şi aspre văzu atîta hotărîre, atîta încredere în victorie, încît îşi spuse că un discurs ar fi de prisos...

— Domnule Bistriţeanu ! se auzi strigat dintr-o coloană.

Se întoarse. Ostaşul care-l strigase ieşi fuga din front. Era un tînăr colaborator al ziarului, un băiat înalt şi subţire, care venea uneori la redacţie aducînd cîteva foi de hîrtie cu scris mărunt şi drept ca de şcolar. Mai-mai să nu-l recunoască ; părea mai bărbat în uniformă, cu casca trasă pe frunte, cu umerii încordaţi sub povara raniţei, cu faţa arsă de soarele zilelor lungi de instrucţie. *Era* mai bărbat.

Îl îmbrăţişă ca pe un frate, îi simţi mirosul acela atît de obişnuit al ostaşilor — a săpun, a năduşeală şi a unsoare de bocanci — şi parcă îmbrăţişa în el toată soldăţimea care mărşăluia spre Dunăre, miile de feţe arse de soare, paşii tropăind nepăsător pe şosea, puştile nou-nouţe. Vă dau binecuvîntarea mea, ar fi vrut să strige, vreau să izbîndiţi, după atîtea necazuri vi se cuvine această plată dreaptă, izbînda, sînt alături de voi, flăcăii mei, bravii mei soldaţi !

— Mugurel, prietene, izbuti să îngîne, ţinîndu-l de umeri peste curelele umede ale raniţei. Ce faci, Mugurel ?

— Nu mai sînt Mugurel, spuse repede poetul cu raniţă şi puşcă Manlicher, am renunţat la numele ăsta, sună prea dulceag. Ultima dată l-am auzit la recrutare, cînd m-au

strigat cu numele întreg. De atunci mă numesc Ştefan, soldat Ştefan Petrescu din plutonul doi.

— Cum îţi merge ca ostaş ?

— M-am deprins, dar ne-au scos sufletul sergenţii. Ne cereau să învăţăm într-o zi cît celelalte leaturi într-o lună. E război şi ne grăbim, aşa spuneau sergenţii, şi săpam măşti şi ne culcam prin băltoace şi făceam salturi şi trăgeam cu puşca pînă asurzeam. E drept că am învăţat multe şi ştim tot ce trebuie să ştie un războinic.

— Îţi place, aşadar ?

— Îmi place ideea-n sine. Ne-a explicat locotenentul ce gînduri au generalii noştri şi ne-am simţit mîndri. Aici, la Flămînda, se hotărăşte soarta Dobrogei, şi a Ardealului în bună măsură. Divizia noastră va trece prima Dunărea. Generalul Văitoianu a cerut să fim primii, ne-am bucurat că ne-a ghicit gîndul. Dar dumneavoastră ?

— Reporter de război, spuse cu mîndrie Bistriţeanu. Nu vreau să mărşăluiesc pe Calea Victoriei în rînd cu „învîrtiţii"...

— Evităm să vorbim despre ei, spuse poetul întunecîndu-se la faţă. Pentru noi există realităţi mai apropiate, mai certe. Voiam certitudini, domnule Bistriţeanu, vă amintiţi ? Pluteam în vag cu poeme triste, cu întrebări despre sensul vieţii. Am învăţat, în cîteva săptămîni, să nu şovăim. Acţiunea este sensul vieţii, şi-atît. Mă duc să-mi ajung din urmă compania.

— Du-te sănătos. Îţi doresc, ţie şi celorlalţi, izbîndă deplină.

Îi strînse mîna cu amîndouă mîinile. Poetul făcu cîţiva paşi, se opri, îi spuse peste umăr :

— Am în raniţă un caiet cu poeme. Cu altfel de poeme.

— Să mi le-aduci cînd vii înapoi...

Soldatul-poet rîse, îşi îndreptă cureaua raniţei şi plecă în fugă. Scriitorul rămase pe loc, pe marginea şoselei. Pe lîngă el trecu un convoi de artilerie. Tropotul cailor şi duruitul roţilor de fier făceau un zgomot puternic, dătător de speranţe. Reportaj ? Mai degrabă o epopee, îşi spuse, aceşti tineri frumoşi şi hotărîţi, cu viaţa lor clătinată din temelii, degetele lungi şi fine care întindeau peste biroul

elegant două-trei foițe scrise mărunt, aceste degete încleștate pe coada lopeții, scormonind pămîntul pentru a învăța să supraviețuiască ; acești tineri ai unei generații culte și pesimiste, învățînd să se supună unui sergent aspru, învățînd să fure o oră de somn între două semnale de goarnă, alcătuindu-și o nouă filosofie a vieții, mai simplă și mai adevărată...

Piesele de artilerie cutremurau abia simțit pămîntul ; pe caprele înguste ale chesoanelor de muniție, artileriști spătoși îndemnau caii țărănește, ca la un drum spre tîrg sau spre ogor ; ce altceva erau vizitiii acestor lungi vehicule de oțel, decît niște țărani îmbrăcați în uniformă, purtați la școala cazărmii și puși aici, pe capra de oțel care ascunde-n ea muniție frumos rînduită, să mîne convoiul duruitor al artileriei. Nu ne naștem soldați, își spuse Bistrițeanu, dar devenim ușor, la nevoie, acesta ne-a fost datul, așa ne-am urmat destinul de veacuri, schimbînd plugul cu spada ca să ne păstrăm ființa prin furtuni. Ce operă să cuprindă toate acestea, își spuse ; se va putea scrie vreodată povestea întreagă a războaielor noastre, a izbînzilor și suferințelor noastre ?

Porni mai departe, cu pasul înviorat de vederea nesfîrșitelor coloane care zoreau spre Dunqre ; plutoane pe jos, călăreți repetînd un ordin în lungul coloanei, baterii făcînd pămîntul să huruie surd, automobilele de ambulanță mormăind nerăbdător din motoare...

Și deodată, pe drumul proaspăt săpat și așternut în luncă, Dunărea ! Sute de bărci negre pline cu oameni lunecau de-a latul apelor neliniștite, agenți cu fanioane răcneau porunci către conductorii atelajelor de la tunuri ; iar mai încolo, în capătul șoselei proaspăt construite, începea să se întindă *podul*. Șalupe cu abur trăgeau din greu în susul apei bărcile cu punte lată, care legate între ele alcătuiau, metru cu metru, drumul unduitor, larg cît o șosea. Pontonierii și marinarii legau bărcile, montau portițele, înălțau balustrade scunde pe laturile șoselei plutitoare care înainta, treptat, spre malul celălalt...

Bistrițeanu se opri locului, copleșit de măreția priveliștii. Nu luă în seamă decît într-un tîrziu aeroplanele mici și

încete, ca nişte gîze lucioase pe cerul plumburiu. Se apropiau în şir, neauzite prin zgomotele aspre ale marşului spre pod; dar cineva le auzise, cineva le luase urma, căci ofiţerii strigară porunci repezite, coloana se destrămă adăpostindu-se pe sub sălcii şi îndreptînd puştile spre cer. Avioanele se rotiră mai întîi pe departe, ca nişte lupi ce dau tîrcoale stînii; asupra lor nu se asmuţi nici un glas de tun, şi-atunci deveniră mai îndrăzneţe, se apropiară de malul unde mii de oameni aşteptau să se îmbarce, îşi lăsară încărcătura ucigătoare; bombele veneau ca nişte puncte negre, creşteau în clipa apropierii de pămînt; se mistuiau între sălcii şi deodată locul acela se lumina de o văpaie stranie, scurtă ca un fulger, şi pămîntul ţîşnea în sus şi-n lături, ca o floare neagră de-o clipă, apoi se auzea explozia cu sunet aspru, cu totul deosebită de bubuitul tunurilor care trăgeau fără-ncetare către malul celălalt.

— Unde-i apărarea aeriană? Şi artileria de ce nu trage? strigă de undeva, de alături, un colonel negru de mînie.

— Unde a fost apărarea aeriană? întrebă generalul Averescu. Mi s-au făgăduit paisprezece avioane.

— Două s-au defectat în drum şi au aterizat forţat, spuse un ofiţer din secţia operaţii. Alte cinci abia sosiseră cînd s-a dat atacul. Iar celelalte sînt mai slabe decît cele germane. Nu le-au putut ţine piept.

— Şi furtuna asta! spuse generalul. Oare rezistă podul?

Cineva deschise uşa vagonului. De afară se auzi mai tare plesnetul rafalelor de ploaie. Un ofiţer îşi desfăcu gluga şiroind de apă şi se apropie de masa mare din mijlocul vagonului, cu ochii la hartă.

— Cum stăm? întrebă Averescu nerăbdător.

— Au telefonat de la punctul de trecere. Valurile au desprins podul în două locuri. Lucrează acum să-l refacă. Dar plouă torenţial şi furtuna îngreunează lucrul. Şalupele abia se pot ţine împotriva curentului.

— Să facă tot ce le stă în puteri. Am trecut dincolo o întreagă divizie, cu bărcile. O divizie fără nici un tun. E monstruos, domnilor ! Podul să fie gata mîine dimineaţă. Să treacă în primul rînd artileria Diviziei a zecea !

— Ne străduim, domnule general. Mă duc personal acolo, să încurajez oamenii, spuse ofiţerul şi-şi puse iarăşi gluga.

— Şi să continuie trecerea cu bărcile, chiar în noaptea asta. Să intre infanteria Diviziei 21 !

Din observatorul instalat în preajma podului, locotenentul Ionescu urmărea cu nelinişte jalonul înfipt în apă, în apropierea ţărmului. Prin pînza deasă a ploii, semnele albe şi roşii de pe stîlpul de lemn se vedeau totuşi bine.

— Apa creşte, murmură el. Creşte mereu...

— Dunărea n-are decît să crească, spuse santinela. Pe mal e mai rău. Toată lunca e o mocirlă ; nu poţi face un pas alături de şosea. Abia am ajuns pînă aici. Asta e. Pe uscat stăm prost, cu potopul ăsta. Şi să vedeţi ce era pe pod. Caii alunecau mereu, vreo două trăsuri erau gata-gata să cadă în apă. De-atîta ploaie, scîndurile parcă-s unse cu săpun. Mare pacoste !

Locotenentul încuviinţă trist din cap. Mare pacoste, într-adevăr. Vrei să faci un lucru şi toate-ţi stau împotrivă. Ca să apere podul, la deal de Flămînda făcuseră un baraj de mine şi obstacole împotriva vaselor inamice. Dar pînă să facă rău inamicului, minele se dovediseră primejdioase chiar pentru ai noştri. Parcă vedea malul scund al Dunării, unde marinarii din secţia lui aduseseră primejdioasele sfere de metal. Descărcaseră trei, le puseseră în bărci şi le ancoraseră în Dunăre, măsurînd lungimea lanţului astfel încît minele să rămînă între două ape : nici prea la fund, ca să scape tefere navele care-ar încerca să treacă, nici prea la suprafaţă, ca să le vadă comandanţii inamici şi să le ocolească. La a patra mină, cînd s-o aşeze-n barcă, o flacără orbitoare se înălţase, purtînd cu ea sfărîmături negre de lemn şi bucăţi sîngerînde de trupuri omeneşti. Din ce fuseseră cu o clipă înainte trei marinari, o barcă,

un mic debarcader, rămăseseră numai fărîme fără formă, zdrențe însîngerate, crîmpeie de scîndură plutind anapoda în vîrtejul stîrnit de explozie...

— Ce-a fost asta ? întrebase comandorul alergînd spre ei.

— Nenorocire, domnule comandor. A explodat o mină, cînd o puneau în barcă. Trei morți.

— Săracii ! Și le-am repetat de zece ori să fie atenți. Or fi trîntit-o.

— N-au trîntit-o. Eram la cîțiva pași de ei, am văzut bine. Detonatorul, ca de obicei. V-am spus că nu lucrează destul de sigur...

Comandorul lăsase privirea în jos, deznădăjduit :

— Ce facem acum ? Podul trebuie protejat cu orice preț. Nu putem opri lucrările.

— Nici nu trebuie să le oprim. A fost un accident ; n-or să fie o sută. Ordonați să continuăm operația ?

— Bine-nțeles. Dar aveți grijă, fraților, vă rog din suflet !

E drept că nici un alt accident nu se mai produsese. Dar oamenii rămăseseră cu teama aceea nemărturisită că minele pot exploda în orice moment ; cînd doi inși manevrau mina, ei înșiși cereau celorlalți să stea cît mai departe, iar cînd el se apropiase odată de barcă, sergentul țipase :

— Dom'locotenent, nu mai fac o mișcare pînă ce nu plecați la cincizeci de pași !

Apoi comandorul hotărîse să completeze barajul cu pari bătuți sub apă, tot așa, la adîncime nu prea mare, cît să nu poată fi văzuți de pe navele dușmane. Iar acum locotenentul aștepta, privind cu teamă dunga roșie de pe jalon, care se afunda tot mai mult în apă...

— Nave inamice în amonte ! strigă santinela.

— Nu se poate ! făcu locotenentul și puse binoclul la ochi.

Într-adevăr, din susul Dunării, ocolind Ostrovul Lung, se arătau siluetele joase și late ale monitoarelor austriece.

— Ăsta-i „Bodrog“, îl cunosc după coș, murmură locotenentul Ionescu. Așa cum a pornit-o, o să se poticnească

în barajul de la Tabanu. Dă alarma, soldat. Au mai ieşit două vedete. Astea cred că au să treacă, odată ce au crescut apele...

Bistriţeanu se oprise în capul podului, pe malul românesc, cînd se auziră primele lovituri de tun. Un curier veni în fugă, se apropie de generalul Lambru, comandantul Diviziei 21, ale cărei trupe tocmai treceau peste pod. Bistriţeanu îi lăsă să termine scurtul schimb de cuvinte, apoi se apropie şi el :

— Pot şti ce se întîmplă, domnule general ?

— Avem necazuri, spuse generalul întunecat. Apele au crescut şi flota inamică, pe care o blocasem cu obstacole şi baraje de mine în canalul Persina, a reuşit să iasă spre noi. Mai avem un baraj la Tabanu, unde canalul e închis de un şlep scufundat.

— Ce distanţă e pînă acolo ?

— Paisprezece kilometri, spuse generalul. Tunurile lor nu bat pînă aici. Nu pot să ne strice podul. Iar generalul Averescu a trimis artileria grea pe mal, să-i gonească...

Generalul Averescu urmărea îngrijorat desfăşurarea luptei. Două divizii însoţite de artilerie trecuseră Dunărea şi purtau lupte cu trupele inamice venite în întîmpinarea lor. Monitoarele austro-ungare nu izbutiseră să treacă de baraj, spre pod ; ele se mulţumeau să tragă către trupele de pe ţărm care aşteptau îmbarcarea. În schimb, două vedete se strecuraseră printre obstacole şi se apropiaseră, trăgînd asupra podului unde trecerea artileriilor era în toi. Tunurile grele, trimise pe malul Dunării să izgonească flota inamică, înaintau anevoie pe drumul desfundat. Generalul luă harta pe care unul dintre statmajoriştii săi notase situaţia trupelor. Se gîndi întristat că inamicul cel mai aprig al manevrei de la Flămînda se dovedise ploaia torenţială. Se uită la ceas. Era ora unsprezece, în ziua de 2 octombrie, a doua zi a manevrei pe care o pregătise cu atîta migală.

— Suspendaţi orice mişcare, ordonă el. Mă duc la Marele Cartier să expun situaţia.

La 3 octombrie, lupta pentru pod reîncepu. Artileria grea de pe malul stîng izbuti să alunge monitoarele, după ce le avariase grav, dincolo de ostrovul salvator. Dușmanul recurse atunci la altă stratagemă : lăsă să plutească la vale, în preajma țărmului bulgăresc, un șlep încărcat cu exploziv. Artileria noastră trase cu disperare asupra șlepului care luneca netulburat spre pod. Cînd mai avea cîteva sute de metri, un proiectil îl lovi în locul cel mai vulnerabil și-l făcu să sară în aer. O bubuitură năpraznică zgudui văzduhul, apa începu să fiarbă, valurile stîrnite de explozie ajunseră, domolite, pînă la pod. Inamicul, înfuriat de această neizbîndă, lansă împotriva podului tot ce găsi : mine de curent, care pluteau la vale nepăsătoare, parcă strecurîndu-se anume printre proiectilele artileriei noastre ; cîteva pontoane, lotci, șlepuri. Din văzduh, aeroplanele lansau mereu bombe, care nu-l loviră. În cele din urmă, minele își atinseră ținta : podul fu rupt pe o distanță apreciabilă.

Îndată după prînz, generalul Cristescu veni de la Marele Cartier cu ordinul : *„Trecerea Dunării nemaifiind posibilă, se vor retrage trupele și diviziile 21 și 22 vor fi trimise pe frontul de nord !"*

Bistrițeanu rămase încă o zi la Flămînda. El privi cu tristețe la trupele care se retrăgeau pe podul, reparat acum, și pe bărcile care duseseră cele două divizii pe țărmul dușman ; urmări încăierările scurte de pe celălalt mal, între ariergărzile care acopereau retragerea trupelor și armata inamică sosită în grabă la locul trecerii ; spre seară, găsind loc într-o mașină care pleca spre Periș, se duse și el la Marele Cartier. În drum văzu trupele ce se îndreptau în marș forțat spre nord. Înțelese că lucrurile luaseră altă întorsătură.

Într-adevăr, prietenul său de la Marele Cartier, bătrînul colonel, îi spuse trist :

— Armata germană a trecut la ofensivă în Transilvania. Frontul se apropie de Brașov. N-aveam rezerve. Trebuia să renunțăm la operația Flămînda, ca să mutăm trupele pe frontul din Ardeal...

4.

— Am scăpat, spuse Fräulein Grete. Datorită dumitale. Ce m-aş fi făcut fără banii aceia ? M-ai salvat, domnule... De fapt nici nu ştiu cum te cheamă.

— Nu-i nevoie să ştii, rîse omul adus de spate. Spune-mi cum vrei dumneata. Am acte pe trei nume şi nici unul nu e adevărat. Important e că ţi-am fost de folos.

— Tocmai mă-ntrebam unde te pot găsi, ca să-ţi mulţumesc.

— Să-mi mulţumeşti prin fapte, fetiţo. Vorbele nu ţin de cald. Vreau să-ţi dau o misiune.

— Iarăşi ?

— Ceva simplu de tot. Te duci la triaj cu ţigări, cozonac şi o sticlă de vin. Vezi că e o garnitură trasă la rampă. Au încărcat nişte tunuri, mai aşteaptă ceva soldaţi. Fă-te că-l cauţi pe un soldat oarecare. Primul nume care-ţi trece prin cap. Spui că ai venit să-i aduci merinde pentru drum. Îţi pare rău că nu-l găseşti, nu te poţi întoarce cu lucrurile acelea acasă. Le dai celui cu care stai de vorbă. Îi faci ochi dulci şi afli încotro pleacă. Te aştept în hol, la Poşta Centrală, peste două ceasuri. Nu vii fără răspuns.

— Crezi că o să mă descurc ?

— O actriţă ca dumneata ? rîse omul adus de spate.

Funcţionara de la ghişeul de telegrame numără cuvintele, socoti taxa şi ridică privirea spre omul adus de spate :

— Diseară e la destinaţie.

— Mulţumesc, domnişoară. La revedere.

Funcţionara reciti telegrama şi rămase pe gînduri. Iarăşi baloturi de bumbac. Şi preţurile... 105... 150... Ce fel de preţuri sînt acestea ? Cît de mare să fie un balot de bumbac de 150 lei ?

Rugă o colegă să-i ţină locul şi urcă la etaj, pe scara enormă, acoperită cu covor, care ducea la biroul directorului general. Secretara o întîmpină cu o privire de gheaţă :

— Ce treabă ai dumneata cu domnul colonel ?

— Ceva urgent, deosebit. Interesează statul.

— Domnul colonel e ocupat. A dat ordin să nu intre nimeni.

— Insist, doamnă. Se poate întîmpla o nenorocire...

Secretara se ridică, însfîrșit, ocoli masa sculptată și intră pe ușa capitonată în piele.

— De ce dai buzna ? se auzi un glas aspru dinăuntru.

Secretara închise ușa după ea. N-ar fi vrut ca o simplă funcționară de la ghișeu să fie martoră la discuția dintre ea și colonel. Reveni îmbufnată de-a binelea :

— Ți-am spus că nu trebuia deranjat. Poftim, intră.

Funcționara intră. Regreta amarnic pasul făcut. Ar fi fugit înapoi, dar era prea tîrziu. De cîteva luni, de cînd colonelul Verzea fusese numit director general, în rîndul funcționarilor domnea îngrijorarea. Sub diferite pretexte, șefi de serviciu și funcționari importanți erau îndepărtați din posturi și înlocuiți cu oameni care se dovedeau mai apoi a fi amici de-ai colonelului.

— Bună ziua, spuse colonelul răstit. Poftim mai aproape, domnișoară...

— Popescu, de la telegrame.

— Ce s-a întîmplat, domnișoară Popescu ?

— Domnule colonel, acum cîtva timp cineva a adus o telegramă. Am expediat-o ca de obicei. Astăzi, aceeași persoană a expediat o telegramă aproape identică. Mi s-a părut ciudat. E vorba de baloturi de bumbac, de sume de bani... M-am gîndit că în realitate e un mesaj cifrat... Am copiat telegrama și m-am gîndit să v-o prezint.

— Ai mai spus cuiva povestea asta ? întrebă colonelul Verzea.

— Nimănui. Ați dat ordin să vă raportăm personal dumneavoastră orice chestiune de serviciu.

— Bine. Să văd și eu telegrama.

Luă hîrtia, o citi, ridică privirea spre funcționară :

— Dumneata citești romane ?

Fata se fîstîci de tot :

— Uneori, cînd am vreme...

— Seamănă cu o poveste gen „Monte Cristo". Totuși, o să anunț poliția de siguranță. Cum arăta persoana care a dat telegrama ?

— Un bărbat înalt, adus de spate, cu părul cenușiu...

— Bine. Nici un cuvînt despre povestea asta, nimănui. Ai înțeles ?

— Da, domnule colonel. Bună ziua.

După plecarea funcționarei, colonelul răsfoi carnețelul în care-și copia telegramele importante care priveau mișcările de trupe. Găsi repede mesajul care corespundea telegramei : baloturile erau baterii, sumele reprezentau calibrul tunurilor, destinația era indicată în clar. Ce naiba, nu mai au încredere în mine ? se miră. Doar le transmit prompt orice mișcare, orice hotărîre a Marelui Cartier. Sau omul o fi vreun agent mărunt, care face exces de zel ?

Ridică receptorul unuia din telefoane :

— Dă-mi biroul personal... Alo... Alo, Gicule, vezi că e jos, la telegrame, o funcționară care nu-și vede de treabă. Popescu. Am primit adineauri o reclamație... Nu, să n-o dai afară. Găsește-i loc la un oficiu pe la periferie... Apropo, ai printre cunoscuții dumitale un om înalt, adus de spate, cu părul cenușiu ?... Nu ?... Întrebam și eu așa... Bine, salut!

5.

— Mai repede, spuse generalul Averescu către șofer.

— Asta-i viteza maximă, interveni maiorul Ressel. Și se înnoptează, domnule general. Ar fi mai prudent să...

— Fiecare oră costă vieți de oameni, spuse generalul. Toți își închipuie că unde pun eu mîna, lucrurile se îndreaptă ca prin farmec. Adevărul este că nu-mi place dezordinea, Ressel. Și o armată în care domnește dezordinea este pierdută dinainte. Calm și ordine, asta cred că ne lipsește acum...

Automobilul gonea pe șoseaua bine întreținută care lega Bucureștiul de Valea Prahovei. Trecuseră de Ploiești, drumul era liber : numai aproape de Băicoi trebuiră să încetinească, făcînd loc unei coloane de infanteriști.

— Ce-o fi cu ăștia ? mormăi generalul privind chipurile anonime, bărboase, cu priviri adormite.

— Vreo unitate care trece în refacere, spuse maiorul. Luptă de săptămîni întregi, bieții oameni, iar cînd îi trec în refacere, n-au mijloace de transport și-i duc tot pe jos.

— Ce deprimant, spuse generalul. Totul merge anapoda. Și întîmplarea asta nenorocită de la Flămînda...

— Eu nu pricep de unde a pornit încurcătura, domnule general.

— Din mai multe locuri deodată, Ressel. Mai întîi, am cerut încetarea operațiilor pînă la restabilirea situației. Pe baza acestei cereri, mă pomenesc cu ordinul să renunț la operație *tocmai cînd restabilisem situația,* înțelegi ? Un răspuns primit cu întîrziere.

— Cred că i-a influențat și ofensiva de nord...

— Și ? S-au speriat ? Așa e la război : mai înaintezi, mai dai înapoi... Dacă intri în panică e rău.

Generalul tăcu iarăși. Se gîndi la generalul Văitoianu, cel care susținuse cu atîta căldură manevra. Poate am greșit eu, gîndi generalul. Dar uite că și alții au gîndit ca mine. Iar Văitoianu e ferm convins că am fi reușit dacă nu primeam ordinul acela. Și de ce ? S-au speriat de ofensivă. Și-acuma mă cheamă pe mine. Salvatorul națiunii etcetera. Pot eu salva o armată copleșită de tunurile dușmane ? Noi de ce n-avem tunuri ?

Se gîndi apoi la bombardarea cartierului armatei. Avionul aruncase șase bombe deodată, țintind trenul statului major, desigur. Ai greșit, aviatorule. Cu o sută de metri mai încolo. Dar tot a ajuns o schijă în geamul vagonului.

— O mai ai, Ressel ?

— Ordonați, domnule general ?

— Mai ai sfărîmătura aceea de bombă ?

— Desigur.

— Să n-o arunci. Vreau s-o păstrez ca amintire.

Și zîmbetele lor, cînd au aflat sfîrșitul operației. Nu mai înțeleg nimic. Oare o antipatie personală, oricît de puternică, te poate face să te bucuri de un eșec ce se răsfrînge asupra întregii țări ? Nici în fața primejdiei nu se poate pune stavilă pasiunilor meschine ? Poate că exagerez, își spuse generalul. Poate că văd prea mulți adversari în jurul meu. Dar uite că așa se-ntîmplă. Ordin să nimicesc flotila austriacă. Dar cu ce ? Cu mîinile goale ?

Mașina trecu de Sinaia ; aerul se făcu deodată mai rece, noaptea învăluia culmile munților într-un întuneric amenințător.

— Cît e ceasul ?

— E trecut de miezul nopţii, domnule general.

— O, doamne ! Ce ne mai aşteaptă de acum încolo ! Trebuie să facem o recunoaştere, chiar mîine, să vedem unde putem pregăti o rezistenţă solidă. N-o să ne retragem la nesfîrşit !

La Buşteni, unde se afla cartierul Armatei a II-a, generalul ceru să meargă direct la comandament. Întrebă santinela unde era biroul operaţiilor. Intră ca o furtună. Ofiţerul de serviciu sări în picioare, se prezentă.

— Care-i situaţia trupelor ? întrebă sec generalul.

— Deocamdată nu ştiu, domnule general.

— Cum, domnule, nu ştii ?

— N-am primit nici o veste de nicăieri.

— Asta zic şi eu organizare, spuse generalul. Dacă nici aici, la comandament, nu e ordine, ce să mai zic de... ? Ressel, pune mîna pe telefon. Daţi harta mai aproape...

— Domnule general, e tîrziu, trebuie să vă odihniţi după atîta drum...

— Se odihnesc alţii pentru mine, Ressel. Fă-mi legătura cu Văitoianu. Iar dumneata ia celălalt telefon şi caută-l pe generalul Lambru. Încercaţi să aflaţi dacă trupele au ajuns pe poziţii şi unde anume...

Liniştea care stăpînea comandamentul, tulburată în felul acesta, se restabili abia după două ceasuri. Timp în care generalul, cu telefonul într-o mînă şi cu creionul în cealaltă, căpătă informaţii tot mai precise despre starea frontului. Întrebă pe comandanţii de regimente unde se duc lupte, unde e presiunea mai puternică, apoi ceru rezultatul interogatoriilor luate prizonierilor. Încet, încet, pe hartă se conturară liniile noastre şi, cu oarecare aproximaţie, frontul adversarului.

— Aşadar, asta-i situaţia... Cît e ceasul, Ressel ?

— Trei fix, domnule general. Camera e pregătită, e timpul să...

— Un moment, că n-am terminat. Pune mîna pe condei şi scrie ce-ţi dictez eu. Trebuie să redactez instrucţiuni pentru trupele de pe front. Cuvîntul de ordine — rezistenţă îndărătnică. Pune data : azi, opt octombrie...

— Nouă, zîmbi Ressel.

— Nouă, conveni generalul.

Capitolul IV

1.

Călătorii care știau rostul se repeziră la ieșirea din gară, grămadă pe cele cîteva birje cu un singur cal ; un mic scandal se iscase în jurul lor : însfîrșit se puseră în mișcare, lăsînd în urmă o gloată nemulțumită, înjurînd zadarnic ploaia, războiul și rechizițiile care lăsaseră Brăila fără trăsuri de piață. Cînd sosi tramvaiul electric, aceeași mulțime se năpusti pe ușile înguste, încurcîndu-și drumul cu valize, saci, coșuri sau damigene : locotenentul Ionescu își strînse mai bine pelerina și porni pe jos, de-a lungul liniei ferate, către marginea orașului. Ploua mărunt și rece, o ploaie interminabilă, dezolantă ; în pietrișul de pe terasament străluceau mici băltoace cu apă amestecată cu păcură ; trecu un tren de marfă cu tunuri — spre București, desigur — și ostașii de pe platforme păreau mici și triști sub ploaia care se cernea mereu.

La barieră,în preajma pieții, încercă zadarnic să tocmească o birjă sau un automobil care să-l ducă în sat.

— Nu-mi vîr eu căluțul pe drumurile acelea, dom'locotenent, spuse un birjar cărunt. Am avut doi cai, aș fi mers cu ei pîn-la Focșani. Unul mi l-a luat la artilerie, și mi-a rămas mîrțoaga asta... Și drumu-i prost, am mai umblat eu pe acolo.

— Bine, tăicuțule, dar vin de pe front, spuse locotenentul amărît. Cu ce ajung eu acasă ?

— Ia-o pe jos, ești băiat tînăr, îl povățui birjarul. Doar n-o să te sperie ploaia, ești marinar...

Cinci kilometri prin pedeapsa asta de ploaie, își spuse locotenentul pornind la drum. Bine că mi-am trimis lada direct acolo ; și Nedelcu al meu nu e omul care să-mi piardă lucrurile...

La ora amiezii, periferia orașului, cu grădinițe pe jumătate desfrunzite, cu livezi pustii, cu case zăvorîte, părea nelocuită. Nici țipenie de om prin preajmă. Curînd trotuarul se sfîrși, apoi se termină și șoseaua ; urmau cinci kilometri de drum de căruță, arat de miile de roți, sub ploaia nesfîrșită. Locotenentul încerca să meargă repede : grija și dorul îl făceau să grăbească pasul, să i se pară ceasuri întregi minutele în care zăbovea ocolind o mare băltoacă din mijlocul drumului sau încercînd să-și dește-penească cizmele scurte din nămolul negru și cleios. Măcar de-aș fi avut cu cine schimba o vorbă, gîndi, să le povestesc isprava noastră de la Flămînda, ce întîmplare tragică, o manevră cu trupe numeroase, părăsită la jumătate, în vreme ce pe frontul din Ardeal dușmanul pregătea marea ofensivă. Avea încă vii în fața ochilor imaginile de apocalips ale retragerii : artileria și trăsurile fuseseră lăsate dincolo ; tunurile de pe malul nostru se străduiau să distrugă bateriile atît de prețioase rămase peste Dunăre, ca să nu cadă în mîna dușmanului ; avioanele germane roiau deasupra podului aruncîndu-și încărcătura ucigașă peste oameni și peste cai ; hohoteau sinistru batriile grele de pe monitoarele inamice, care trăgeau, dindărătul ostrovului, asupra trupelor în retragere... Noroc că le-am imobilizat acolo, își spuse locotenentul, pînă la sfîrșitul lumii n-au să se clintească printre barajele noastre.

Ajunse la marginea satului. Sub cerul vînăt, curțile păreau ruinele unei așezări părăsite. Nici un locuitor pe ulițele devenite rîuri de noroi negru ; nici un lătrat de cîine, doar șiroitul ploii și plescăitul cizmelor prin mocirla înșelătoare a drumului. Șeful de post îl salută din pragul clădirii scunde, cu stîlp vopsit în tricolor la poartă :

— Să trăiți și bine-ați venit, dom' locotenent !

— Bine te-am găsit, nea Toadere. Cum merge ?

— Cînd mai așa, cînd mai asa. Acuma ne pregătim de retragere, să fim gata la ordin.

— Retragere ?

Nu era prima oară cînd auzea acest cuvînt. Dar îl auzise pe cîmpul de luptă, în mijlocul trupelor, cînd se referea la mişcarea unei baterii, a unei companii, a unui regiment. Cuvîntul suna straniu aici, în inima țării, departe de front.

— Retragere ? repetă el uimit.

— Poate n-o fi nevoie, se îndreptă şeful de post. Dar aşa avem ordin. În caz de ceva, evacuăm arhiva primăriei şi postul de jandarmi. Asta, dacă inamicul izbuteşte să treacă Dunărea...

Se simţi dator să-i ridice moralul bătrînului jandarm :

— Nici vorbă de trecut Dunărea, nene. Ai noştri se ţin bine. Aşteptăm întăriri de la aliaţi, cavaleria siberiană e în drum spre Dobrogea, o să-i împingem înapoi.

— Aşa să fie, spuse şeful de post cu îndoială. Dar dinspre munţi avem veşti proaste. Am pierdut Braşovul...

În pacea morocănoasă a satului apăsat de ploaie, cuvintele căzură aspru, ca o sentinţă. Am pierdut Braşovul, repetă locotenentul în gînd. Pierdem, pierdem mereu...

— O să vezi că trecem noi şi de greul ăsta, spuse. Generalul Averescu e iar la Armata a doua, o să-i ţină pe nemţi în loc...

Plecă, mîhnit, cumpănindu-şi valiza mică. În vîltoarea evenimentelor de la Flămînda, întîmplările de pe celelalte fronturi păreau a-şi fi pierdut din importanţă. Cînd bubuiau salve şi aeroplanele germane lansau bombe asupra podului, iar sălciile de pe ţărm săreau în ţăndări amestecate cu frînturi de fiinţe omeneşti, o telegramă că „Braşovul a căzut" l-ar fi impresionat mai puţin. Dar aici, în satul în care doar pe liniile telefonice şi la postul de jandarmi răzbăteau ecourile războiului, ameninţarea inamică lua alte proporţii...

Cînd îşi văzu casa, grăbi pasul. Casa era ridicată pe un dîmb, vizavi de primărie, lîngă fîntîna cu cumpănă al cărei scîrţîit îl trezea în dimineţile de vară. Fîntîna scîrţîia şi acum, şi sunetul ei familiar îi ascuţi sentimentul de vis pierdut, de dor pentru fericirea dusă a copilăriei. Un om se străduia să scoată apă, mînuind lanţul numai cu mîna stîngă. Îl văzu mai întîi din spate, cînd ajunse mai aproape îl recunoscu.

— Bună ziua, nea Gheorghe !

— Să trăiţi ! Ei, marinarul nostru, nu te cunoşteam, bată-te.

Omul lăsă lanţul în voia lui şi-i veni în întîmpinare, terciuind cu opincile clisa grea din jurul fîntînii. Îi întinse tot aşa, mîna stîngă.

— Da ce-ai păţit, omule ?

— Ia, m-au nimerit cu zepelinul lor. Ne-au prins într-o zi pe cîmp şi-au tras cu mitraliera după noi ca după iepuri. M-au ochit drept în cot, spurcaţii. Am fost de mi-au tăiat mîna la Brăila. Nu le-a fost destul că mi-au omorît băiatul, mi-au pus gînd rău şi mie...

— Cum ! A murit Costică ?

— Nu ştiai ? S-a dus, săracul. Era la artilerie. A murit lîngă Sibiu. În primele săptămîni. Am rămas numai cu fetele... Ce să-i faci ? adăugă cu resemnarea proprie ţăranului deprins să i se-ntîmple tot felul de nenorociri. Şi cum e la război ?

— Cum să fie ? Greu. Oricum am da-o, nu ne merge !

Bătrînul se dădu mai aproape şi spuse confidenţial :

— Eu zic că... — arătă cu degetul undeva peste umăr — cel nou nu se pricepe la război. Răposatul, ehei ! La şapte'ş'şapte...

Locotenentul se gîndi să evite discuţia. În sinea lui se întrebase de multe ori de ce atîta nehotărîre la Marele Cartier. Printre ofiţerii pe care-i cunoştea, comentariile referitoare la război alunecau uneori pe panta nesigură a îndoielilor, nimeni însă nu pronunţa cu glas tare numele comandantului de căpetenie.

— La şapte'ş'şapte, nea Gheorghe, alte timpuri. Şi armele erau altele. Acuma nemţii au aeroplane şi noi n-avem, au tunuri mai multe şi mai mari...

— Greu, tare greu, spuse bătrînul şi schimbă vorba : Ai mai venit pe-acasă ?

— Am dat o fugă. Se cuvenea, după două luni de război...

— Sînt bine toţi, spuse bătrînul. M-am văzut azi dimineaţă cu tată-tău.

Locotenentul îl salută din cap şi porni nerăbdător spre casă. Emoţia revederii luase locul tuturor celorlalte gînduri : rămăseseră departe şi podul, şi sergentul montînd

cu infinită grijă focoasele minelor buclucaşe, şi catargul vechiului vaporaş pierind în valurile tulburi. Cîinele din fundul curţii îl simţi cel dintîi, începu să latre şi să schelălăie într-un fel anume. Tatăl ieşi să vadă ce este ; purta o bundă ţărănească descheiată şi locotenentului i se păru că a mai încărunţit. Alergă, lunecînd pe marginea şanţului, în vreme ce bătrînul deschidea cu gesturi nesigure de grabă poarta. Se îmbrăţişară în uliţă. Mama locotenentului apăru în prag, desfăcîndu-şi din fugă şorţul şi aruncîndu-l într-un colţ.

— Mă mai ajut cu ăsta mic, spuse tatăl sorbind din pahar. Am pregătit o groapă în grădină, pentru caz de nevoie. S-a făcut grîu mult, şi păpuşoiul e bine. Păcat de grîne să le lăsăm în mîna duşmanului. Le-am agonisit cu sudoare.

— Păi da, spuse locotenentul. Îngropaţi-le, dacă e ceva. Dar cred că n-o să fie. Vine iarna şi nemţilor nu le place să lupte iarna.

— Nu le place ! exclamă bătrînul. Şi dacă le dau poruncă gheneralii lor ? Mă uit şi eu prin jurnale : iarna trecută, în Franţa şi pe unde-au mai ajuns, crezi c-au stat la iernatic ?

— Iernile sînt mai aspre în Carpaţii noştri, tată.

— Aşteptaţi voi să-i oprească iarna din drum. Maşinile umblă iarna ? Umblă. Şi aeroplanele. Atunci ?

— Om trăi şi-om vedea, spuse locotenentul. Şi... alde nenica ?

— Păi Ion e la Oituz şi Costică la Predeal, cu bateria. De n-ar fi dat îndărăt şi de-acolo. Că nu mai înţeleg nici din jurnale cum vine povestea.

— Secretul, tată. Nu cumva inamicul să afle mai mult decît trebuie...

— Află el, şi nu din jurnale. Uite, de-o pildă : hangiţa noastră. O ştii. S-a pripăşit în sat mai acu doi ani, pe la Rusalii. Bani buni, a făcut crîşmă, negustorie după carte : vinde rachiu, ia de la oameni porumb şi ouă, le duce la tîrg la Brăila. De o vreme-ncoace, umblă nebună prin sat şi vrea să ştie care cît porumb are, unde-l ţine, dacă oamenii sapă gropi şi tot aşa.

— Mai las-o focului, Gheorghiță, spuse mama din ușa bucătăriei. Femeie proastă, umblă și ea de colo-colo, să afle și să ducă vorba.

— I-ai spus șefului de post ? întrebă locotenentul.

— I-am spus, și ce să vezi ? Rîde. Zice că vreau să-i iau negustoria din mînă, că o pizmuiesc. Aud că șeful de post cam rămîne-n cămăruța din dos, în cîte-o seară...

— Of, omule, te-ai scrîntit la bătrînețe, spuse iar mama. Îți încarci sufletul cu păcate vorbindu-i de rău pe alții. Hai, ajungă-vă cu politica. Am răsturnat mămăliga și se-mpietrește pînă judecați voi drumurile crîșmăriței...

2.

— Ostașii sînt revoltați, domnule general. Sau, în cel mai bun caz, nedumeriți. De ce trebuie să ne retragem tocmai acum ? O armată care n-a cunoscut înfrîngerea, care merge din victorie-n victorie...

Generalul Prezan își pironi privirea pe hartă, acolo unde o mînă exersată trasase o săgeată albastră, țintind Predealul.

— Dragă căpitane, așa a rînduit zeul războiului. Nimeni nu e de sine stătător. Dacă vecinii din stînga sînt copleșiți de năvala inamică și se retrag, ne rămîne flancul descoperit. Trebuie să ne armonizăm mișcările cu ei. De săptămîni avem dovezi că inamicul pregătește ofensiva spre sud, în zona Brașovului. Iar noi încercăm manevre de mare strategie, proiectăm învăluiri pe un teatru de luptă imens, încît nu ne ajung forțele și luăm trupe din apărarea altor zone...

— Așadar, socotiți manevra de la Flămînda o aventură ? întrebă Crivăț.

— Oricum, o încercare fără sorți de succes. Cînd fiecare batalion era necesar aici, pe frontul Carpaților, ne-am apucat să plimbăm trupele peste Dunăre... Am fost împotriva planului de la bun început. Dar ce spuneai de soldați ?

— Merg pe drum şi se uită la locurile pe unde au luptat. Numără mormintele, îşi amintesc de camarazii căzuţi şi se-ntreabă : oare şi-au vărsat sîngele zadarnic ?

— Istoria va pune rînduială în toate, oftă generalul. Dar nu-i vreme de-asta acum. Sînt lucruri mai urgente de îndeplinit. Căpitane Crivăţ, am mare nevoie de informaţii. Vreau să ştiu cît de aproape ne calcă nemţii pe urme şi cam ce are de gînd generalul von Schmetow. Vom opri retragerea undeva, pe linia munţilor, şi trebuie să ne consolidăm. Fă ce ştii şi adu-mi date sigure despre inamic. Îţi dau cea mai bună grupă de cercetaşi din toată armata ; oameni de munte, voinici şi ageri.

— Trei inşi mi-ar fi de ajuns.

— Bine. Du-te la cortul plutonului de gardă şi alege-ţi oamenii. Cînd te întorci, te prezinţi imediat la mine !

Crivăţ îşi alese trei ostaşi din escadronul de cercetare, trei bărbaţi puternici şi iuţi, ciobani din tată-n fiu, care ştiau bine potecile munţilor şi se puteau strecura cu uşurinţă prin cele mai grele locuri. Plecară spre front. În întîmpinarea lor, pe şosea, se scurgeau şiruri nesfîrşite de infanterişti, apoi tunuri mici, de munte, cu roţi de lemn, trase de cai mărunţi, şi însfîrşit căruţe cu români refugiaţi de teama represaliilor pe care armata inamică le va dezlănţui revenind în satele eliberate vremelnic. Curînd, apărură călăreţii şi Crivăţ ştiu că frontul nu e departe. Mai întîi artileria şi ambulanţele, apoi escadroanele falnice, ostaşi unul şi unul, cu lăncile lungi la oblînc, cu chipuri încruntate sub viziere. Undeva, în depărtare, răsunau salve dese de puşcă şi, din cînd în cînd, mugeau tunurile.

— Se bate ariergarda noastră, nu glumă, spuse sergentul Bratu, care mergea alături de căpitan.

— Trebuie să-i întîrzie pe duşmani pînă cînd ne întărim poziţiile în munţi, îl lămuri Crivăţ. De-acuma, fraţilor, părăsim şoseaua : trebuie să stăm ascunşi pînă trece avangarda inamică ; pe urmă om vedea cum ne descurcăm. Ce zici, tătucule ?

— Nu ni-i teamă, am mai fost prin locurile acestea, spuse „tătucul“, un ostaş cărunt, cu barba nerasă de-o săptămînă. Pe-aici, la Breţcu, mergeam să vindem pieliţele de miel pentru cojoace. Cunosc locurile bine : e o scurtătură care duce peste deal, în comună.

— Atunci, tătucule, fă bine şi ia-o înainte.

Bătrînul sări şanţul şoselei cu o sprinteneală neaşteptată şi se pierdu printre copaci. Ceilalţi îl urmară, cumpănindu-şi armele. Căpitanul îşi scoase şi el revolverul din toc. Urcară pe poteca umedă, alunecînd la tot pasul, agăţîndu-se de crengi şi încercînd mereu să vadă ce se petrece pe şosea...

Ultimele grupuri de cavalerişti trecură în goana cailor, avînd între ei cîteva tunuri mici, de munte. O căruţă cu un cal şchiop, în care se afla o întreagă familie, trecu apoi pe şosea, scîrţîind din toate încheieturile.

— Bieţii oameni, au pornit în bejenie, spuse încet sergentul.

— Îs sătui de război, spuse celălalt ostaş.

— Am dat de-un loc bine ascuns, de unde se vede toată valea, vesti „tătucul“ care tot tropăia prin împrejurimi. Hai şi-om mere, dom'căpitan, că se-aude mişcare încolo, pe drum.

Urcară pieptiş pe-o stîncă ieşită în afară, deasupra potecii. Tufe dese de aluni şi mure îi ascundeau vederii de din jos ; în schimb, şoseaua se vedea pînă departe, brăzdată de crengile copacilor mai mari. Căpitanul îşi puse la-ndemînă harta.

Apărură cei dintîi cercetaşi inamici. Mergeau furişaţi pe şosea, cu puştile gata de tras, iscodind cu ochi temători în toate părţile. Unul dintre ei făcu semn cu braţele, în urmă ; o întreagă companie sosi în marş forţat, tot aşa, cu armele la mînă şi cu degetul pe trăgaci. După ei veniră duruind piesele de artilerie grea, o apucară pe dealul din stînga, cu pantă mai domoală, şi tunarii puseră tunurile în bătaie. Căpitanul însemna cu grijă pe hartă tot ce vedea. În urma artileriei, sosiră dinspre Breţcu infanteriştii. Unii tîrau după ei mitraliere pe roate. Se risipiră pe deal în sus şi începură să-şi sape lăcaşuri de tragere.

— S-o nimeri vreunul şi-n partea noastră, zise încet „tătucul“.

Peste cîteva clipe auziră pe poteca din jos vorbă nemţească. Erau doi soldaţi inamici cu puştile în bandulieră. Mergeau încet şi discutau. Unul dintre ei îşi descheie vestonul şi scoase de la piept o iie cu cusături minunate. O

apucă de umeri și-o întinse ca pe-o rufă la uscat, sub privirile pline de admirație ale celuilalt.

— Un cadou potrivit pentru nevastă-mea, auzi căpitanul.

— Te invidiez, Humpel. Eu n-am găsit așa ceva. M-am nimerit în casa unui cîrciumar, și un butoi e mai greu de ascuns sub haină.

— Lasă, că duminica viitoare, dacă ajungem la Onești, merg cu tine la tîrg. Ai să vezi lucruri încîntătoare acolo, țesute de mîna femeilor. Ai de unde alege, pe cuvînt !

Vorbind, se apropiaseră de stînca unde pîndeau ai noștri. „Tătucul" luă de jos o piatră și o aruncă spre vale. Cei doi dușmani tresăriră ; primul vîrî la iuțeală iia în sîn și făcu cîțiva pași, cu arma întinsă, spre tufișurile de unde venise zgomotul. Celălalt se pregătea să-l urmeze, cînd de sus, de pe stîncă, îi sări în spate sergentul. Soldatul dușman, sugrumat pe jumătate, se lăsă liniștit în mîna atacatorului. Al doilea cercetaș zbură și el de pe stîncă, tocmai cînd celălalt inamic manevra închizătorul armei. Coborîră apoi și căpitanul și „tătucul".

— Dacă țineți la viața voastră, spuse căpitanul Crivăț în nemțește, fiți cuminți și răspundeți la întrebări. Dacă nu...

Sergentul agită în fața celui cu iia un pumnal scurt, cu lama lată, cum poartă vînătorii de urși. Prizonierul își feri fața cu mîna.

— Din ce unitate sînteți ?

— Divizia 71 infanterie.

— Ce alte trupe mai sînt în zonă ?

— Mai avem o divizie de infanterie în stînga și una de cavalerie în dreapta.

— În ce direcție mergeți ?

— Atacăm pe valea Oituzului. Căpitanul nostru spunea că înălțimea sa arhiducele vrea să ajungă la Onești, ca să deschidem drumul spre Valea Siretului.

— Ce trupe vin în urma voastră ?

— Cavalerie multă. O divizie bavareză a venit ieri la Tîrgu Secuiesc.

— Artilerie ?

— Nu se vede ? spuse prizonierul. Tunuri noi-nouțe și muniție din belșug.

— Ce vă spun comandanții despre atac ?

— Dacă luăm Moldova, o să avem pîine și petrol, care sînt viața armatei noastre în acest război.

— Unde s-au instalat bateriile grele ?

Soldatul arătă dealurile de dincolo de Brețcu.

— Ce știți despre armata noastră ?

— Ne-au spus că e zdrobită, că nu mai aveți muniție și că soldații fug în satele lor. Nu ne așteptam la împotrivire. Călăreții voștri ne-au făcut mult rău. Dar în munți, cavaleria n-are putere. Iar tunurile noastre bat mai departe decît ale voastre...

— Om vedea noi, spuse căpitanul. Băieți, se adresă soldaților, hai să mergem pînă nu se-nserează.

— Și cu ăștia ce facem ? întrebă sergentul. Ar fi bine să-i...

— Sînt prizonieri, spuse căpitanul.

— Ei cum fac cînd îi prind pe-ai noștri ?

— Sînt prizonieri, repetă apăsat căpitanul. Îi luăm cu noi, s-a-nțeles ? Tătucule, spuneai de-o scurtătură...

Cînd ajunseră, pe căi ocolite, peste munte, la pozițiile românești, artileriile celor două armate începuseră duelul. Se conduseră după fumul ce plutea deasupra copacilor și ajunseră la bateria călăreață de pe înălțimea de la nord de Brețcu. În vale, cavaleriștii descălecați își săpau adăposturi. Căpitanul duse prizonierii la generalul Prezan și relată pe scurt ce aflase de la ei.

— Bun, spuse generalul. Bine că le știm dispozitivul. Trebuie să așteptăm pînă se-nserează. După ce tace artileria, încercăm să-i alungăm de-aici. Se întoarse apoi către comandanții de regimente din jurul lui. Așa să le spuneți ostașilor: în urma noastră e țara. Dușmanul n-are ce căuta pe pămîntul nostru. După apusul soarelui, vom da contraatacul !

Căpitanul ceru să lupte și el în rîndurile cavaleriștilor. Generalul încuviință cu un zîmbet. Ofițerii plecară la ostașii lor. În jurul tranșeelor cădeau mereu proiectilele de mare calibru. Din dreapta, de pe dealul din față, răspundeau cu înverșunare bateriile cavaleriștilor...

La căderea serii, focul dușmanului încetă. Dar noaptea, de pe coastă, răsună deodată semnalul gornistului : atacul. Cavaleriștii, care n-aveau arme cu baionetă, își luară lăncile lungi și porniră ca o furtună înainte. Părea ciudat atacul acesta plin de înverșunare, pe mutește, fără nici un foc de armă ; începură să pocnească în schimb armele dușmane ; cavaleriștii alergau cu lăncile la șold, fără să le pese de gloanțele care șuierau pe lîngă ei ; ajunseră la adăposturile săpate în pripă de infanteriștii inamici. Îngroziți dușmanii o luară la fugă din fața acestor sulițe fioroase și se retraseră la Brețcu, făcînd zid în jurul bateriilor grele. Cavaleriștii puseră lăncile deoparte și se apucară, trudnic, să-și sape adăposturi pe noua poziție. Se vedea bine că nu sînt deprinși cu îndeletnicirile infanteriștilor : după tradiție, cavaleristul luptă pe cal, șarjează cu sabia sau cu lancea, el n-are lopată și nici baionetă, nu e deprins să lupte pe jos și să îndure viața de tranșee...

Căpitanul se gîndi la toate acestea, își aminti splendidele parăzi la care cavaleria, zid strălucitor de lănci, unduind ca un lan de fier în pasul cailor, stîrnea admirația mulțimii...

Rămase cu ei peste noapte, de veghe cu ei ; în jurul șoselei se strecurau cînd din dreapta, cînd din stînga, pîlcuri dese de ostași inamici, încercînd să-i scoată de pe poziții ; carabinele cavaleriștilor pocneau ascuțit, grindine de gloanțe stăvileau drumul atacatorilor care se-ntorceau, ocrotiți de întuneric, în adăposturile lor.

— Or mai ține-o mult așa ? întrebă un soldat tînăr, culegînd roua dimineții cu podul palmei și trecîndu-și-o pe frunte.

Alături de el, un plutonier înfășura cu pansament fruntea unui soldat atins de-un glonte.

— Credeai că vii la nuntă ? mormăi el. Să vezi acum, cînd o-ncepe iarăși artileria...

— Două săptămîni călare, zi de zi, se plînse ostașul iarăși. Nu mai pot, dom'plutonier.

— O să vezi că mai poți, îl liniști plutonierul. Bea o gură de apă ca să-ți treacă foamea și să te-nviorezi. Mai rabdă nițel. Întăririle sînt pe drum. Se-aude că vine generalul Grigorescu cu divizia lui.

— Generalul Grigorescu ? spuse cu respect soldatul. Am auzit de el.

— Cum să n-auzi, leatule ! A luptat la Turtucaia şi în Dobrogea. Un om viteaz şi fără frică.

Bubuitul tunurilor duşmane le întrerupse vorba. Obuze grele fluierară prin văzduhul clar al dimineţii.

— Oho, au adus tunuri grele ! spuse plutonierul ascultînd cu capul plecat exploziile.

— Mare ispravă, tunurile ! Tot cu soldatul ne batem, şi dacă soldatul n-apucă să pună piciorul într-un loc, toată artileria lor nu face doi bani !

Un curier veni în fugă în spatele liniei subţiri a apărătorilor :

— Ordin de la divizie ! Rezistaţi pînă la amiază, că a sosit infanteria ! Trebuie să ţinem duşmanul în loc pînă se-aşază ai noştri pe poziţie !

O însufleţire nouă străbătu rîndurile cavaleriştilor. Alergînd aplecat de la o groapă la alta, un soldat împărţi cartuşe ; apoi altul veni tot aşa, tupilîndu-se la fiecare şuierat al proiectilelor, şi le dădu brînză şi pesmeţi. Dar focul artileriei inamice, înteţit, prevestea noi atacuri ; ostaşii lăsară mîncarea deoparte şi apucară iarăşi armele.

Generalul Grigorescu era un bărbat frumos, lat în spate, cu o mustaţă falnică şi părul tuns mărunt, cu cărare. Se ţinea drept în şea, chiar cînd în preajmă vîjîiau obuzele „grelei". El veni pe poziţii împreună cu cele dintîi subunităţi ale Diviziei 15 care primise ordin să înlocuiască trupele de cavalerie, istovite de luptă. Urmărind cu binoclul mişcarea inamicului, dădu ordin ca grosul diviziei să întărească poziţiile în spatele satului Poiana-Sărată, pe vechea frontieră. Între timp, o parte din trupe ţineau duşmanul pe loc, acoperind retragerea cavaleriştilor. Din spatele frontului inamic veneau noi şi noi forţe spre trecătoare. Artileria lovea din faţă şi din flanc poziţiile înaintate. Spre seară, cînd tirul duşman se potoli, generalul Prezan dădu ordin de retragere pe vechea frontieră, unde poziţiile fuseseră pregătite din vreme.

COMUNICAT OFICIAL NR. 52
din 18 octombrie 1916, ora 7 dimineața

Frontul de nord și nord-est. *Acțiuni de artilerie la apus de Tulgheș și Bicaz ; atacurile inamice au fost respinse, s-au făcut 90 de prizonieri. La pichetul Bolovăniș s-au luat prizonieri 2 ofițeri și 65 oameni trupă.*

În valea Trotușului acțiunea în curs ; s-au făcut pînă acum prizonieri : un ofițer și 100 oameni de trupă. În valea Uzului toate atacurile inamice au fost respinse sîngeros peste graniță. În valea Oituzului atacurile și contra-atacurile continuă tot așa de violent ; am cauzat mari pierderi inamicului și am luat prizonieri : 3 ofițeri și 100 oameni trupă.

3.

În noaptea neagră, dangătul clopotelor părea și mai sinistru. Un cal necheză scurt, zornăind din zurgălăi, în vreme ce birjarul se străduia să-l liniștească. Femei cu copii în brațe coborau treptele caselor, alergau înnebunite spre beciuri. O fîșie de lumină albă traversă deodată cerul în căutarea aeroplanelor inamice. Curînd se auzi zgomotul motoarelor.

— Rodica, du-te în beci, drăguță, ascultă-mă.

— Dar dumneata, tată ?

— N-am răbdare să stau închis ca un șobolan. Ți-am povestit : la Flămînda stăteam la doi pași de pod și avioanele bombardau podul. Sînt acum un fel de soldat, înțelegi ?

Șuieratul ascuțit al vardistului se întrerupse :

— Hei, domnu, lumina !

— Stinge lumina și du-te în beci, te rog.

— Tată, vino cu mine.

— Taci, Rodica. Trebuie să văd cu ochii mei ce se întîmplă. O să scriu mîine despre bombardare. Crimele acestea ar trebui strigate în auzul lumii întregi.

Stinse lumina, deschise ușa. Vuietul motoarelor deveni și mai puternic. Apoi undeva, spre Mitropolie, plesniră cele dintîi bombe. Vuietul de motoare tot mai aproape. Reflectoarele biciuiau zadarnic cerul. Ah ! Iată-l ! O muscă de argint în lumina aspră, bine conturată în întunericul negru. Bubuiră sec bateriile antiaeriene. Aeroplanul prins în lumină făcu o manevră disperată : se lăsă pe-o parte și începu să cadă iute, ca o pasăre cu aripile frînte ; ieși din raza reflectorului și-și urmă drumul ucigaș deasupra orașului. Trecu, huruind îndrăcit. Bombele căzură, aprinseră case, stîrniră strigăte de durere. Bistrițeanu grăbi pasul spre centru. Deodată se opri locului, ca trăznit : în bezna orașului cuprins de panică, printre doi pomi văzu o lumină care se aprindea și se stingea iarăși...

— Semnale ! strigă înfiorat. Oameni buni, cineva face semnale !

Căută disperat în jurul lui. După trecerea avionului oamenii ieșeau din beciuri, priveau curioși în lungul străzilor negre, luna strecurată cu zgîrcenie printre nori le lumina fețele anonime, umerii înveliți la repezeală cu o haină sau o pătură; capetele date pe spate.

— Oameni buni ! Să cercetăm ! Cineva face semnale avioanelor. Haideți să vedem ce-i !

Oare mă cred nebun ? se întrebă cu disperare. Sau sînt atît de înfricoșați încît le e indiferent ? Se îndreptă spre un bărbat voinic, mirosind a vin :

— Domnule, hai cu mine. Să facem ceva, pentru dumnezeu !

— Lasă-mă, monșer, am copii acasă. Vrei să mă vîri în belea ? se scutură omul.

— Spionii au pistoale, zise timid femeia de lîngă el. Hai în casă, Nicule, că ești transpirat.

Îl lăsă, se apropie de alt grup de oameni :

— Un telefon, chemați poliția, faceți ceva. Nu vedeți ce se-ntîmplă ?

— Unde, domnule ? spuse un glas nerăbdător și autoritar.

— La casa de vizavi. Cineva face semnale aeroplanelor.

— Nu se poate ! Acolo șade un fost deputat.

— Cu atît mai bine. Mergem şi-i spunem să cerceteze !

— Mergem, spuse omul. Clementino, adu-mi bastonul.

Aşteptă, nerăbdător, pînă cînd Clementina aduse din casă bastonul. Porniră amîndoi, grăbiţi şi încruntaţi, urmăriţi de glasul Clementinei :

— Fiţi cu grijă, oamenilor, să nu daţi de bucluc...

Opriră un vardist, îl cunoşteau după fireturile albe care-mpodobeau uniforma :

— Domnule sergent, pe strada alăturată...

— Nu-i în circa mea, spuse sergentul şi vru să plece.

— Domnule, cineva face semne duşmanului şi dumneata...

— Unde, musiu ? întrebă flegmatic sergentul. Ia să vedem noi...

Porniră, de astă dată mai decişi. Printre pomi, lumina aceea misterioasă continua să clipească. Sergentul încercă poarta : era încuiată. Dădu să sară gardul, nu izbuti. Un cîine mare începu să latre îndrăzneţ. O voce aspră îi ţinu isonul :

— Plecaţi, de-acolo, derbedeilor !

— Poliţia ! spuse sergentul.

— Ce vrei ?

— Din casa dumneavoastră se fac semnale...

— Eşti beat, omule ?

— Sînt în exerciţiul funcţiunii, spuse demn sergentul. Hai, deschideţi odată.

— Cezar, marş ! făcu omul. Cezar, n-auzi, jigodia naibii ?

La acest din urmă apelativ, Cezar se mai linişti. Omul se apropie de gard, cercetă cele trei siluete de dincolo de grilaj.

— Mde... Ar trebui mandat, spuse el.

— Ce mandat, domnule ? strigă Bistriţeanu. Nu mai pierde vremea că...

— Hai mai repede, spuse şi poliţaiul.

În sfîrşit, fostul deputat deschise şi le făcu loc să intre. Ajunseră în faţa casei. O casă mare, cu două caturi, cu pod înalt, cum se făceau pe vremuri.

— Semnale aici ? se miră el. Cine să-ndrăznească ?
Într-adevăr, dădură ocol casei, văzură că nu e nimic. Nici o geană de lumină.

— Vi s-o fi părut, spuse omul. Ia dă-te mai aproape, sergent. Parcă miroși a vin.

— N-am băut nici apă-n seara asta, spuse supărat sergentul.

— Am văzut și noi lumina, protestă Bistrițeanu. Haideți să cercetăm ca lumea, domnule. E și interesul dumneavoastră. Vreți să vă pomeniți cu o bombă în sufragerie ?

— Ferească sfîntul, spuse omul grăbit. Să cercetăm, cum nu ?

Intrară în locuința mare, de modă veche, cu scară în spirală. De la primul etaj, o scară mai îngustă ducea spre spatele casei, la pod. Urcară, tropăind pe scări. Erau acum mai rușinați și mai nesiguri. În schimb proprietarul, speriat de amenințarea bombei care putea să-i facă praf sufrageria, era mai zelos decît toți. Cercetară cămăruțele nelocuite de la mansardă. Sergentul mătură pereții cu lumina unei lămpi electrice.

— Aha ! strigă el. Priviți aici !

Un bec mare, din cele folosite la iluminatul străzilor din centru, zăcea spart de perete. Firul ducea către pod și era legat cu îndemînare la firele becului din tavan.

— Ei, drăcie, se miră omul. Sînt singur în toată casa. Cine naiba să fi fost ?

Sergentul deschise geamul mic, care dădea pe acoperiș. Acoperișul, în pantă lină, ducea spre casa vecină, mai scundă.

— Pe-aici a fugit, spuse el cu încredințare. S-a urcat pe casă, a intrat pe *obirlic*, a legat firele...

— Dar sînt singur, repetă cu disperare proprietarul. N-a intrat nimeni în pod, de luni de zile. Numai domnul ăla care a vrut să cumpere casa... Tii ! Să știi că el a lăsat geamul deschis...

— Cum arăta ?

— Cum să arate ? Ca toți oamenii.

— Înalt, mic, gras, scund ?

— Înalt, adus de spate, spuse proprietarul. Și avea părul cenușiu.

4.

La Feteşti trenul făcu o oprire mai lungă. Aştepta altă garnitură dinspre Constanţa. Ceferistul din compartiment deschise geamul şi strigă pe cineva. Un bărbat mic şi slab, nebărbierit, cu salopetă murdară de ulei, se apropie de geam :

— Unde-ai plecat ?

— Spre Constanţa. S-a-ntîmplat ceva cu telegraful.

— Dacă mai apuci s-ajungi. Frontul e la doi paşi de oraş. Lumea fuge pe capete.

— Am auzit, spuse ceferistul din tren. Nişte fricoşi.

— Păi ce să facă, dom'şef, dacă vine prăpădul ? Au dat foc cisternelor de petrol, să nu folosească duşmanului Cică pe străzi e-ntuneric ca noaptea de atîta fum. Nemţii trec cu aeroplanele şi aruncă bombe peste şcoli, în gări, în trenurile cu răniţi. Şi lumea fuge care-ncotro...

Locotenentul asculta înfiorat veştile. Constanţa, oraşul viselor sale de adolescent... Întîia oară văzuse marea din tren, ca o fîşie albastră, abia-abia despărţită de cer, răsărind printre clădirile albe. „Amiralitatea", cu tunurile vechi străjuindu-i faţada lungă... Apoi catargele zecilor de vase care dormitau lîngă cheiurile nesfîrşite... Statuia lui Ovidiu, în faţa Primăriei, într-o piaţă largă, cu clădiri mari împrejur, şi dincolo de ele, pătratele de apă uluitor de albastră...

— Au bombardat digul, povestea mai departe omul de pe peron. Şi cazărmile de pe strada Mircea...

Trenul aşteptat se apropie de gară încet, fluierînd ca să-ndepărteze mulţimea îngrămădită între linii. Apoi prin faţa locotenentului se perindară vagoanele cu oameni ciorchine pe scări, pe tampoane, pe acoperişuri. Frînturi de imagini, văzute o clipă în trecere : un cărucior de copil pe tenderul locomotivei, o babă cu traista de gît, susţinută de un soldat bandajat la cap, pe scara îngustă a unui vagon de clasa-ntîi, femei palide, susţinînd boccele, apoi un vagon de clasa a doua, cu luciul liniştitor al pluşului verde, cu domni bine îmbrăcaţi fumînd, tolăniţi pe banchete... Vagonul cu răniţi, sclipirea de-o clipă a halatelor albe, un soldat palid ca un mort, sprijinit de alţi doi la

fereastră... Santinela cu uniformă zdrențuită și murdară... Chipul unui medic istovit, cu barba nerasă și ochi încercănați...

La fluieratul impiegatului, șirul imaginilor, oprit pentru o clipă, prinse iar să se desfășoare, mai repede, tot mai repede, pînă cînd ultimul vagon — o platformă cu tunuri betegite și arse — dispăru brusc, lăsînd în urmă gara ciudat de liniștită.

Trenul lui se urni încet din loc, alergă printre dealurile urîte, spre Dunăre, trecu țăcănind ritmic peste marele pod întins deasupra valurilor neliniștite.

— Au să-l distrugă, dacă pierdem Cernavodă, spuse posomorît ceferistul.

Locotenentul îl privi fără să răspundă. Trenul ajunse pe terasamentul obișnuit, care tăia balta în două. Balta era o întindere uniformă de apă : oglinda limpede, liniștită, se întindea pînă în preajma terasamentului. Un pescar, în picioare, în barcă, aruncă cu meșteșug prostovolul, fără să ridice privirea spre trenul care trecea.

— Ăstuia știu că nu-i pasă de război, zise iar ceferistul.

În gară, la Cernavodă, rămase uimit de agitația care stăpînea mulțimea. La casele de bilete se îngrămădeau, strigînd, zeci de oameni. Mîini întinse inutil peste capetele celor din față, bancnote fluturate zadarnic, boccele puse în mijlocul drumului, plînset de copii... Un polițist încerca zadarnic să potolească acest vacarm. Locotenentul coborî cu sufletul greu, înotă prin gloata fremătătoare, ocoli un morman de valize în vîrful căruia țipa un copil ; se feri din calea unei femei îndoliate și plînse, care înainta buimacă spre o țintă misterioasă, fără să vadă lumea din jur ; la ușa pe care scria „Biroul Mișcărei" văzu zeci de inși asaltînd un ceferist cu întrebări neînțelese, de care omul se apăra cu gesturi domoale din mînă, ca de năvala unui roi de țînțari.

Se strecură cu greu prin toată această vînzoleală și ieși din gară. Drumul spre oraș cobora ușor ; văzu venind un șir de căruțe cu răniți. Pe capra căruțelor erau bătrîni milițieni cu puști arhaice păstrate în bandulieră și cu căciulile înfundate pînă la sprîncene ; alături de căruțe pă-

şeau sanitarii, cu capetele plecate, cu fețele istovite şi indiferente...

— Ce se întîmplă, domnule căpitan ? îl întrebă pe medicul care venea încet în urmă.

— Ne presează la Topalu, dragă. Mai ales artileria grea. Dintr-un proiectil, se umple o căruță de răniţi... Plus cei care rămîn acolo, morți pe loc.

Se îndreptă spre comenduire. Pe strada principală urcau şiruri lungi de oameni, în deznădăjduita procesiune a refugiului — cu căruțe, cu cărucioare de copil sau ducînd în mînă puținele lucruri pe care izbutiseră să le ia cu ei ; o pîine, o pernă strînsă în brațele unei fetiţe ; o legătură din care se zărea coada unei tigăi. Un om ducea de căpăstru un cal, iar pe cal o adevărată piramidă de plăpumi, perne, şi deasupra o pendulă mare, sculptată. O femeie grasă îşi îmbrăcase haina de blană şi se ţinea, leoarcă de năduşeală, după bărbatul ei care căra două cufere uriaşe, legate cu curele groase ; grăsana îşi făcea cruce ori de cîte ori, peste toată zarva, tunurile detunau surd şi profund. O femeie ducea un copil de mînă, altul în braţe şi-n urma ei tropăia mărunt o fetiță mai mărişoară, strîngîndu-şi păpuşa la piept.

Marinarul de la poarta comenduirii îi prezentă arma, cu o mişcare de ostaş bine instruit ; curtea mică, îngrijită şi curată îi păru locotenentului o oază de linişte şi de stabilitate, după imaginile atît de dezolante care-i trecuseră în ultimele ceasuri prin fața ochilor. Bătu la nimereală într-o uşă. Îi răspunse un glas răstit. Îşi lăsă geamantanul pe sală şi intră în birou. Un comandor chel, care sorbea cafea dintr-o ceaşcă mare, ridică iritat privirea :

— Ce-i cu dumneata ? De unde vii ?

— Sînt locotenentul Ionescu din Escadra de monitoare. Am fost detaşat la Giurgiu şi mă întorc la unitate...

— Documentele ! se răsti ofiţerul.

Era vădit nervos. Un soldat trecu pe sub geamuri ducînd un sul de covoare. Ofiţerul privi încruntat actele, i le înapoie, strigă prin uşa deschisă :

— Nedelcule, înfăşoară dracului carpetele alea, să nu le ude ploaia !

Locotenentul privi fără să înțeleagă. Oare acest ofițer încruntat și sever nu era decît unul dintre cei pregătiți să fugă, asemenea civililor înspăimîntați de pe străzi ?

— Te prezinți la unitate în cel mai scurt timp.

— Dar unde-i unitatea ?

— Pe mine mă întrebi ? Undeva acolo, arătă cu degetul spre fereastra care zornăia mărunt la fiecare salvă. Caută și dumneata o barcă, ceva. Doar ești ofițer de marină. Descurcă-te.

Plecă descurajat, punîndu-și întrebări triste despre cealaltă față a războiului, pe care ei, în focul luptelor, încercau s-o ignore. Oare cît s-o ignorăm ? se întrebă.

Găsi un pescar care-i vîndu o lotcă mare, ușoară, cu vîsle zdravene/

— Nu face apă ? întrebă locotenentul.

— Am călăfătuit-o astă primăvară, dom'locotenent. E ca nouă și-mi pare rău de ea. Dar decît să mi-o ia dușmanii... S-o folosiți sănătos. Dacă nu vă prinde furtuna, diseară ajungeți la Topalu.

Topalu era, într-adevăr, aproape, pentru un pescar deprins să vîslească de dimineață pînă seara, dar locotenentul, singur într-o lotcă mare, mergînd în susul apei...

Porni fără să mai întîrzie o clipă, întrebîndu-se ce va urma. Viața aspră de la Apărarea sub apă rămăsese undeva, într-un trecut fără nume, ca o carte citită demult. Sergentul spulberat într-o clipă de mina pe care-o mînuise pînă atunci cu nepăsare, monitoarele austriece arătîndu-și prova joasă dindărătul ostrovului, ghemele negre ale bombelor izvorînd din pîntecele aeroplanelor. Totul, un război cu totul diferit de ceea ce visase. El însuși, pregătit pentru o luptă adevărată, pe puntea unei nave, peste marea potrivnică, presărată cu fumul escadrelor, așa cum văzuse în revistele străine — bătălii celebre și de o măreție care le estompa tragismul, mii de tone scufundate într-o singură zi, un submarin surprins la suprafață de un crucișător și retezat în două printr-o manevră dibace și disperată — palpitantele întîmplări ale războiului pe mare, gloria postumă a comandantului care, după ce-a ordonat părăsirea navei, a preferat să se scufunde odată cu ea decît să sară în cea din urmă barcă — toate erau în afara universului pe care-l zămislise, cu o cruzime inconștientă,

războiul naval al locotenentului Ionescu. Ce isprăvi făcuse ? O torpilare pe jumătate izbutită, goana nebună din focul de baraj al escadrei inamice, vasul mic și vechi scufundîndu-se încet, ca un barcaz oarecare, apoi trista soartă a minelor fluviale, a barajelor improvizate cu disperare în calea puternicei flote, pentru a apăra podul acela, improvizat și el...

Oare trăim într-o zodie a provizoratului ? se întrebă locotenentul vîslind cu disperare în amonte, spre locul unde se auzeau tot mai limpede salvele de tun.

Comandorul avusese dreptate, monitoarele se aflau undeva, în amonte, pe linia frontului. Ajunse pe înserate în preajma locului unde, la adăpostul unei înălțimi, se stabilise nava-bază a Escadrei. Zări de departe siluetele joase, cenușii, ale monitoarelor acostate lîngă țărm, sub sălcii. Unul dintre puternicele bastimente tocmai făcea manevra de acostare ; avea pavilionul coborît la jumătate, semn că avea morți la bord...

După ce se prezentă la comandantul Escadrei, ieși pe puntea navei-bază. Îl întîmpină Iordache, un coleg de promoție.

— Misiune obișnuită, povesti acesta. Ne-au omorît observatorul de pe puntea superioară. Un sergent, brăilean de-al tău, foarte bun băiat. Au tras cu mitraliera de sus, de pe mal...

— Va să zică, așa vă distrați pe-aici...

— În general n-avem pierderi, și am făcut incursiuni destule. Dar uite că se mai întîmplă... La vedete în schimb e jale. Din fiecare misiune se întorc cu cîte-un om sau doi mai puțin. Misiunea noastră e să sprijinim flancul drept al frontului. Facem ce putem.

— S-a dus vestea că la Rasova...

Fața locotenentului Iordache se lumină.

— Ei da, la Rasova. Păi să fi văzut acolo bal, frățioare. Frontul se oprise ; ai noștri erau instalați solid pe poziții, și-atunci nemții au adus artilerie grea. Tunurile noastre de cîmp — ce să le facă ? Nici nu băteau pînă la ei. Într-o noapte s-au dus niște vînători în recunoaștere, au dibuit pe unde-și au nemții bateriile acelea mari, pe urmă am

plecat noi, pe Dunăre. Mackensen se temea de monitoare, știa el ce știa. Și a instalat pe mal șapte baterii.

— Șapte baterii ? se minună Ionescu.

— Păi ! Dă-ți seama, să ia de pe front șapte baterii ca să-și apere flancul împotriva monitoarelor... Chiar și pentru atîta, merită să dai banii pe păcură. Ne-am dus în amonte, pînă-n dreptul lor, și-am început — și noi, și nemții. Bum-bum, bum-bum ! Un spectacol, pe onoarea mea. Să fi auzit tunurile lor de treisute cinci, bubuiau de se cutremura pămîntul. Noi manevram cînd la dreapta, cînd la stînga, și trăgeam de mama focului. Îți închipui ce mai cadou le-am făcut nemților, care știau că artileria lor e bine păzită... Dar ce e mai interesant am aflat pe urmă, de la prizonieri : după isprava asta, Mackensen s-a înfuriat și i-a destituit pe comandanții bateriilor cu pricina.

— Bine că mai aud vești bune, spuse locotenentul Ionescu. De la o vreme... mi-am pierdut orice speranță.

— Trebuie să ne facem datoria, răspunse cu liniște Iordache. Aruncă o privire spre țărm, făcu un gest amenințător spre doi marinari care se hîrjoneau printre sălcii, se întoarse iarăși spre el. Și eu m-am îndoit atunci, la Turtucaia. Un început așa de prost, că vedeai prin el sfîrșitul. Mă gîndeam că sîntem prea slabi, vedeam puntea plină de răniți, auzeam povestindu-se despre companii întregi nimicite pe poziții după ce se apăraseră pînă la ultimul cartuș... Pe urmă balanța a început să se schimbe. Am primit întăriri, am dat cîteva atacuri reușite... Și tu, ia spune, ce-o să faci ?

— Deocamdată n-au loc să mă îmbarce. Mă ocup mai departe de apărarea sub apă : îmi fac o grupă de băieți buni și mă pun pe treabă...

— Așa-mi placi, frate. Fii optimist, că războiul încă nu s-a terminat...

5.

— Mărturisește, spuse bărbatul. Nu mă lăsa să aflu din altă parte, că-i mai rău.

Victoria ridică fruntea cu o mîndrie nouă. Niciodată nu cutezase să-l înfrunte ; supunerea îi fusese imprimată

în adîncul ființei, începînd de la sumbrul pension, pe jumătate mănăstire, unde a umbla cu ochii-n jos făcea parte din uniforma școlii. Ridică fruntea, pentru prima oară poate :

— N-am săvîrșit nici o crimă. Nu mă simt vinovată cu nimic. Mi-au repartizat doi militari în casă, pentru o noapte ; în zeci de case s-a petrecut asta.

— Și tu ai primit cu bucurie, tună bărbatul. Valahi de-ai tăi, firește. Neamul tău, care-a cutezat să ridice arma împotriva împăratului.

— Nu vreau să-ți țin o lecție de istorie. Știi bine pentru ce-au venit.

Bărbatul încercă furios să-și lărgească cravata. Butonul de la guler sări cît colo, pe masă. Pe fața ei fulgeră scurt lumina unui zîmbet ; i se părea ridicol în furia lui, el, omul atît de măsurat în toate, pedant, omul care nu ridica niciodată tonul. Era roșu ca morcovul ; cravata strîmbă și gulerul tare ca tabla, sărit peste gulerul hainei, îl făceau să semene cu un scandalagiu care a băut peste măsură.

— Îți vine-a rîde ! horcăi el. Ai și de ce. Nu știi că diviziile maiestății sale i-au fugărit înapoi, pînă la graniță, și le vor trece țara prin foc și sabie, ca să-i învețe minte ?

— Războiul nu s-a terminat, spuse Victoria. Iar dacă se vor întoarce, voi rîde de-a binelea.

— Să pleci din casa mea ! spuse el cu o liniște ciudată, înspăimîntătoare. Nu pot răbda rușinea asta, militari valahi să-mi calce pragul. Să dispari din ochii mei !

— Și-așa aveam de gînd să plec, spuse ea la fel de liniștit. Casa asta pe care-o lauzi atîta mi-a fost ca o temniță : am urît-o totdeauna. Și pe dumneata te-am urît. Mă gonești crezînd că-mi faci un rău ; de fapt, e cel mai mare bine pe care mi-l poți face !

Plecă, lăsîndu-l prostit în mijlocul camerei, între geamantanele de piele încă nedesfăcute. Se duse în camera ei, trînti la nimereală într-o valiză rochii, albituri, o față de masă lucrată de mîna ei, ceasornicul tatălui, păstrat ca o relicvă alături de scrisoarea de la fratele exilat în pustă. Trecu prin sufragerie ducîndu-și geamantanul ca pe-un simbol al libertății ; el o urmări cu ochii tot așa, holbați, incapabil să rostească o vorbă. Nu-i spuse nici ea nimica ; trecu pe lîngă el nepăsătoare, cu ochii țintă înainte. Nu

aruncă nici casei o privire de rămas-bun ; o stăpînea o exaltare nemaicunoscută, care-o făcea să se mişte repede şi precis, fără sentimente, cu hotărîrea pe care ţi-o dau marile răspîntii ale destinului.

Abia în gară încercă să-şi adune gîndurile. Plecase, dar unde ? Fratele ei, învăţătorul, mînca pîinea amară a exilului undeva, departe de ai lui ; celălalt frate îşi lăsase casa, nevasta şi copiii, ca să împlinească porunca împăratului. Dar n-avea încotro ; la Topliţa, la cumnata ei, Magdalena, se afla oricum în siguranţă, pînă va găsi o soluţie oarecare... Îşi numără banii din geanta veche pe care o luase la nimereală din garderob. Îi ajungeau pentru biletul de dus. Pentru întoarcere, nu-i trebuiau bani. Ştia că n-o să se mai întoarcă niciodată.

Cumnata o primi firesc, parcă aşteptîndu-se s-o vadă. Îi ascultă povestea, în vreme ce-i pregătea o ceaşcă de cafea ; nu-i puse nici o întrebare. Lucrurile erau destul de limpezi, previzibile chiar.

— Mă aşteptam la una ca asta, spuse ea. Mă şi miram că poţi face casă bună cu unul ca el. Am auzit că scria la gazetă împotriva românilor. Cîntă în strună grofilor, ca să-i fie bine. Lasă, linişteşte-te. Ne-om descurca noi cumva.

— Şi tu... ce veşti mai ai de la Tiberiu ?

— Veşti bune, dragă. L-or luat prizonier în Galiţia, o dat bunul Dumnezeu c-o scăpat teafăr. De-acuma e-n Rusia, cu alţii de-ai lui ; lucrează la o fabrică, trăieşte omeneşte şi croieşte gînduri de întoarcere. Umblă să facă petiţie cătră ţarul ruşilor, să alcătuiască trupă din prizonierii ardeleni şi să se bată cu nemţii. Dar oamenii ţarului stau la gînduri ; nu le place o treabă ca asta.

— De ce să nu le placă ? Le-ar fi aliaţi.

— Le sînt mai de folos acolo, în fabricile lor, de unde cei tineri au plecat pe front. Prizonierii lucră fără simbrie, ştii ? Prietenii ţarului au pe moşiile lor prizonieri cu miile. Argaţi fără plată.

— Tu, Magdalenă, încurcată-i lumea ! oftă Victoria. Cei mari scornesc războaie şi cei mici plătesc cu sîngele şi cu suferinţa lor...

— Trebuie să ne supunem sorții, spuse Magdalena simplu. Dar s-o făcut tîrziu, dragă, și-om avea vreme de vorbă şi mîine. Ţi-oi pregăti camera cea bună, să stai acolo cît îţi va place. Nu-ţi strica inima pentru întîmplarea asta ; om găsi noi leac pentru toate. Hai să-ţi aşezi lucruşoarele. De-ar şti bietul Tiberiu, ce s-ar mai bucura ! Mîine-i scriu carte, să-i dau veste şi lui. Despre partea mea, fii ca la tine-acasă, abia mai scap de singurătate. Şi nu plînge, că nu se merită !

Îi îmbrățișă umerii și porniră amîndouă către camera mare, rece şi curată, păstrată pentru oaspeţi.

6.

După ce Poiana Sărată fu ocupată de cîteva ori la rînd cînd de-ai noştri, cînd de duşmani, artileria inamică dezlănţui un foc răzbunător asupra satului vecin, Hîrja, unde bănuia că s-ar afla rezerva armatei române. Atacuri după atacuri, cu trupe mereu proaspete, sleiau forţele batalioanelor române rămase tot timpul pe poziţii ; oamenii dormeau pe apucate în tranșee, în pauzele dintre două lupte, cu mîna pe armă, gata în orice clipă să riposteze aprigului foc duşman.

— La nord de Hîrja, pe coama Stăneica, duşmanul are patru obuziere de 150 şi două de 210, raportă căpitanul Crivăţ la întoarcerea dintr-o cercetare. Dar ce m-a surprins este o mişcare ciudată, furişă, către valea Slănicului.

Generalul Grigorescu privi pe hartă.

— Mda, spuse el gînditor. Ar putea încerca să ne cadă-n spate. O să trimit un batalion...

— Mă duc şi eu, domnule general. Cunosc de-acum locurile.

— Bine, spuse generalul. Ia batalionul unu din Regimentul 13, nişte băieţi de ispravă. Ei au trecut cei dintîi frontiera, acum două luni. Du-te la biroul operaţii să-ţi facă ordinul, o să-l trimit şi la regiment spre ştiinţă.

Crivăţ se prezentă cam nedumerit la biroul operaţii şi spuse ce ordonase generalul.

— Nu vă miraţi, îi spuse un maior tînăr în timp ce scria ordinul. Aşa obişnuieşte domnul general : în cazuri grave ia hotărîrea direct, fiindcă recunoaşte personal terenul şi ştie în amănunt situaţia trupelor. Normal ar fi fost să ordone brigăzii, iar brigada regimentului : „Trimiteţi un batalion..." Dar domnul general ştie singur ce batalion trebuie trimis. Ştie că Regimentul 13 e mai aproape de valea Slănicului şi că trupa e mai odihnită. Luaţi batalionul şi duceţi-l la izbîndă. Iată ordinul, domnule căpitan. Mă îngrijesc eu să trimit o copie comandanţilor.

Crivăţ ajunse într-un sfert de ceas la bivuacul batalionului. Comandantul primi bucuros vestea întăririi în luptă, ordonă adunarea şi fără vorbă multă ostaşii porniră, în trăgători, spre dealul care străjuia Slănicul spre miazănoapte. Crivăţ mergea cu plutonul din frunte, condus de sergentul Pascu. În drum, oamenii vorbeau încet între ei.

— Ieri au fost două luni de cînd l-am îngropat pe dom' locotenent al nostru, zise Sfetea. Parcă-l aud : „Înainte, flăcăi ! Sergent, ia comanda ! Loviţi-l pe duşman..."

— Şi nu l-am lovit ? ripostă sergentul Pascu. Am ajuns pînă-n inima Ardealului, şi de-ar fi fost după gîndul nostru...

— Nu ne-am fi întors cu una cu două.

— Ai prins glas, cumătre ? spuse voios sergentul. Mă temeam că faci nunta cu bandaj la cap...

— D-apoi nu era să-l ţin un an, spuse Sfetea cu năduf. I-am spus doftorului : „Dom' maior, eu fug din spital dacă nu-mi daţi drumul. Rana s-a vindecat, de-acu gata..." Da' el : „O să-ţi rămînă semn, cumătre !" Că luase şi el vorba aiasta a mea. „Nu-mi pasă de semn, daţi-mi drumul să mă duc la regiment !"

— Viteaz ai mai fost, cumătre ! se prefăcu uimit sergentul Pascu.

— Viteaz-neviteaz, decît să mă-nvîrtesc prin ograda spitalului, tot mai bine-i aici, lîngă ai mei. Un cumătru de-a meu, din Vaslui...

— Alt cumătru ? Măi Sfeteo, tu eşti cumătru cu toată Moldova ?

— Eah ! Vine vorba, dom' sergent. Da sîntem oleacă de rude, naşu-său Petrache e văr de-al doilea cu mamaia...

— Şi ce-o făcut cumătrul aista al tău ?

— N-o făcut ni'ic. Da o fugit de la *abulanție* după ce i-or tăiat piciorul și-acu mînă caii la trenul regimentar. Dacă nu l-or primit înapoi la companie, încalte tot soldat se cheamă...

Cu vorba, batalionul ajunse pe creasta dintre văile Slănicului și Oituzului. Tocmai la vreme : grupul dușman pornise să ocolească poziția românilor. Batalionul se strecură printre tufe și stînci, călcînd ca pisicile și înconjurînd din spate și din stînga pe inamicii care înaintau tot așa, furișîndu-se. O răpăială de puști venind din urma lor îi năuci pe dușmani. Se întoarseră să facă față atacului neașteptat. Văile huiau de împușcături : din copaci ploua cu crenguțe subțiri retezate de gloanțe ; cele două grupuri se luptau cu înverșunare pe coastă, neavînd a aștepta sprijin de nicăieri : erau pe un fel de „pămînt al nimănui", departe de liniile de luptă, iar artileria nici uneia dintre tabere nu putea trage, de teamă să nu-și nimerească propriii soldați.

Lupta se desfășura de aproape ; de după trunchiul copacilor țîșneau flăcările de la gura țevii ; strigăte de durere răsunau în toată pădurea. Sergentul Pascu se alese cu umărul zdrelit de un glonte ricoșat ; Sfetea se văita că i s-a desfăcut bandajul tocmai acum ; Vasile căzu mort, lovit drept în frunte, dar curînd ostașii inamici rămași în viață aruncară armele.

Batalionul se întoarse escortînd trei ofițeri și o sută de soldați inamici luați prizonieri. Dar rîndurile lor se răriseră și mai mult...

La 18 octombrie, în sectorul Oituzului inamicul hotărî să dea atacul decisiv. Atacul fusese pregătit cu mare risipă de artilerie. Însuși arhiducele, moștenitorul tronului Austro-Ungariei, venise să asiste la ofensivă. O zi și o noapte, asupra pozițiilor românești se abătuse o adevărată grindină de foc și fier. Artileria se oprea doar cît să dea răgaz batalioanelor, încurajate cu rații duble de rachiu, să pornească la atac. Copleșite de valurile dușmane, trupele noastre se retrăgeau, dînd încredere inamicului într-o victorie ușoară. Apoi se năpusteau cu furia deznădejdii la

contraatac cu baioneta şi-şi luau înapoi bucata de pămînt, creasta de deal, un crîng, o vîlcea.

Crivăţ, rămas în linia-ntîi alături de batalionul vasluienilor, îi călăuzi către pădurea Vrînceanu, pe un deal frumos din stînga rîului. Acolo inamicul încerca să facă o breşă în dispozitivul apărării ; pădurea fusese bătută ceasuri de-a rîndul cu artileria grea.

— Aista-i cimitir, nu pădure, spuse Sfetea păşind înfiorat printre copacii smulşi din rădăcină de explozii.

— Nu te uita la gropi, ci la duşman, îi povăţui sergentul. Hai, flăcăi, mai cu inimă !

Abia îşi ocupaseră poziţiile pe coasta dealului, cînd infanteriştii duşmani se repeziră la atac. Uniformele lor înnegreau pădurea ; la ţevile armelor flăcările împuşcăturilor jucau ca nişte licurici nestatornici. Apărătorii se luptau cu îndîrjire ; mulţi atacatori rămaseră, morţi sau răniţi, pe drumul dintre poalele dealului şi linia de apărare pregătită în grabă ; dar în urma lor veneau valuri-valuri forţe proaspete, ca şi cum arhiducele ar fi hotărît să-şi arunce-n foc, pe rînd, toate regimentele, numai să sfîrşească odată cu această rezistenţă încăpăţînată. Începură să cadă şi din rîndul apărătorilor ; ici şi colo se auziră gemete şi strigăte de ajutor. Copleşiţi de năvala duşmană, românii se retraseră spre vîrful dealului, aşteptînd ca duşmanii să se risipească printre copacii decapitaţi, să se încurce în gropile de obuz, să se poticnească în crengile căzute. Atunci ei porniră la contraatac, cu baioneta, şi duşmanii, împuţinaţi, făcură cale-ntoarsă...

— Sărac batalionul nostru, o mai rămas cît o companie, spuse cu regret plutonierul adjutant.

Din raportul generalului Falkenhayn, comandantul armatei a IX-a, adresat Marelui cartier german la 21 octombrie :

Puterea de atac a diviziei 71, după 14 zile de neîncetate lupte, este atît de slăbită, încît o scurtă pauză îi este absolut necesară, şi, numai dacă va fi întărită cu forţe proaspete, va fi în stare să obţină succese hotărîtoare...

7.

Grupul apărării sub apă al Escadrei avea drept navă-amiral lotca locotenentului. Vechea şalupă, folosită înainte pentru transportul minelor, se scufundase în timpul unui bombardament. Sergentul Velican, care-o mînuia, scăpase ca prin minune, sărind peste bord în vreme ce şalupa se umplea cu apă. Ajutorul lui, soldatul Scurtu, era un lungan de prin partea locului ; avea o iubită în Cernavodă şi plănuia să se însoare. Şi mai era Nedelcu, ordonanţa, un ostaş bun la toate, priceput şi la tragere cu puşca, şi la electricitate, iar pe deasupra un bucătar iscusit. Mica unitate începu să trăiască pe picioarele proprii din primele zile ; locotenentul şi cei trei marinari făceau exerciţii de minare, sondau adîncimea apei în locurile unde navele urmau să acosteze, plecau cu lotca în recunoaşteri de noapte cînd Escadra pregătea vreo acţiune mai însemnată.

După cîteva săptămîni de lupte grele, veni vestea că portul Constanţa a fost ocupat de duşman. Apoi căzu şi Medgidia ; trenurile dinspre mare încetară să mai circule. Intr-o seară, aeroplanele duşmane, care se vedeau mereu rotindu-se pe deasupra frontului, departe spre răsărit, se apropiară pe neaşteptate de Dunăre. Un şir de cinci avioane luară podul în lung, semănîndu-şi drumul cu bombe. Dar de teama artileriei zburau prea sus şi bombele nu-şi atinseră ţinta ; cădeau pe alături, în Dunăre sau pe pămîntul moale al bălţii, stîrnind zadarnic coloane înalte de apă şi noroi. Pe apă începură să plutească, cu burţile în sus, mari peşti ucişi de explozii. Pescarii din jurul Dunării umblară toată noaptea să culeagă recolta neaşteptată a bombardamentului inamic...

A doua zi, bubuiturile se auziră mai aproape. Românii, loviţi cumplit de artileria grea, rezistau cu greutate la sud de Cochirleanca, apărînd oraşul Cernavodă.

La 23 octombrie, o formidabilă forţă duşmană înconjurase oraşul. De la Tortoman se apropia o divizie ; de-o parte şi de alta a bălţii Cochirleanca înaintau coloane de infanterie susţinute de artileria grea.

Spre seară, veni ordin de retragere spre Hîrşova. La adăpostul artileriei şi al avangărzilor care ţineau clădirile

principale din oraş, trupele începură evacuarea. Bărci şi şlepuri, tunuri şi chesoane de muniţie, ambulanţe, totul se puse în mişcare spre nord, sub protecţia bateriilor grele şi a tunurilor de pe monitoare.

În dimineaţa zilei următoare, locotenentul Ionescu începu să încarce în bărci minele şi explozivii, păstraţi la-ndemînă pînă în ultima clipă. Un miliţian bătrîn veni de la comandament. Avea hainele pline de moloz şi sînge.

— Opriţi evacuarea ! spuse el. Ordin de la domnul general.

O rază de speranţă miji în sufletul trist al locotenentului.

— Ce s-a-ntîmplat, tătucule ? Ne-aduci vreo veste bună ?

— Ba. E ordin să dărîmăm podul.

— Podul ?

— Da, podul. Ca să nu poată trece duşmanii Dunărea. Pe mine m-au dat călăuză. Am ordin să vă duc în Baltă, pe unde ştiu eu că se poate trece. Cu apa asta mare, baltă-i primejdioasă, domnule locotenent.

— Aştept ordin scris, spuse locotenentul. E uşor de spus : „distrugeţi podul". Ştii ce-nseamnă asta, tătucule ?

— Eu ştiu una : că nu-mi place să văd podul năruit. Dar decît să treacă neamţul dincolo...

— E drept, spuse locotenentul.

Bătrînul scoase din manşeta lată a mînecii de la manta o hîrtie şi spuse încet :

— Poftiţi ordinul. E semnat chiar de general. Un colonel de la geniu mi-a povestit cum o să fie cu podul. Distrugerea se face cu socoteală, aşa a spus. Artileria o să lovească în partea asta, spre oraş. Noi îl minăm spre Borcea şi-l rupem în două. Păi eu am lucrat la podul ăsta, dom' locotenent. Am năduşit ani de zile pînă s-a pus locomotiva de l-a trecut. Şi inginerul Saligny stătea dedesubt, colo, lîngă apă. Aşa-i obiceiul cînd se-ncearcă un pod nou...

Sergentul Velican şi soldatul Scurtu, „echipajul" locotenentului, vîsleau domol. Nedelcu rămăsese de pază la depozit, cu toate protestele lui. Nici n-ar fi avut loc în lotcă. Iar o şalupă nu putea fi trimisă aici. Nici o şalupă nu se poate strecura prin baltă mai bine decît o lotcă uşoară ; locotenentul mulţumi în gînd pescarului.

Alături de el, folosind o vîslă scurtă drept cîrmă, bătrînul fuma și tăcea, parcă de teamă să nu tulbure liniștea adîncă dimprejur. Tunurile băteau undeva departe; deocamdată în orașul pustiu era liniște, dar se ghicea veghea încordată a sutelor de oameni din ariergărzi, care așteptau cu resemnare apariția dușmanului, în vreme ce spre nord, pe malul Dunării, ultimele trupe ale diviziilor care apăraseră cu atîta înverșunare orașul se retrăgeau spre Hîrșova.

— De-acuma intrăm în baltă, spuse bătrînul. Lăsați-o mai încet, să nu ne lovim de vreun copac.

— Atîta ne-ar trebui, cu încărcătura asta... mormăi sergentul.

Bătrînul mînui cu îndemînare vîsla care ținea loc de cîrmă și strecură barca printre două sălcii bătrîne. Intrau într-o pădure ciudată, cu apă în loc de iarbă; numai coroanele sălciilor se vedeau deasupra; ici și colo, apăreau din apă vîrfuri de tufe pe care bătrînul le ocolea cu îndemînare, căutînd, după semnele numai de el știute, drumul cel bun prin pădurea inundată. Cînd și cînd, crengile moi ale sălciilor plîngătoare le biciuiau fețele; alteori, treceau peste cîte-o buturugă plutind între două ape, și pe fundul bărcii se auzea prelung un rîcîit aspru, care-i făcea pe marinari să tresară; bătrînul îi îndemna cu capul să vîslească mai departe și barca își urma drumul prin pădurea cu copaci fără trunchiuri.

— De-acu sîntem aproape, zise el într-un tîrziu. E locul cel mai bun, piciorul podului e la o zvîrlitură de băț. Îndată ieșim la lumină și-o să vedeți...

Barca făcu un ocol scurt, pe după două trunchiuri gemene, negre și fără frunze.

— Copaci frumoși. I-a lovit trăznetul astă-primăvară, lămuri bătrînul. E semnul nostru că sîntem la coșuri; aici se pescuiesc cei mai mari crapi din toată balta...

Marinarii vîsleau mereu, în tăcere.

— Acuma lăsați-o ușurel, spuse bătrînul. Ne strecurăm pe după salcia de colo, e un șanț de scurgere săpat anul trecut, cînd voiam să clădim cherhanaua; n-am mai apucat. Încet, să nu ne lovim de dig. După asta, dacă trecem cu bine, sîntem la pod...

Intr-adevăr, privind în sus locotenentul văzu firele de telegraf care atîrnau, ciudat, parcă agățate de cer, apoi

însuşi podul, temeinică schelărie de fier oglindită în apele lucii.

Barca îşi încetini ca de la sine lunecarea tăcută ; în privirile lor podul creştea încet, se înălţa parcă răsărind din apă, pe măsură ce înaintau.

— Asta-i, domnule locotenent, spuse bătrînul răguşit deodată. Aici e una dintre îmbinări ; dacă o stricăm, atunci bucata asta se descumpăneşte şi se ridică-n sus, mijlocul ei se reazimă pe piciorul de colo, iar capătul celălalt se frînge şi el şi se duce-n apă. Dintr-o lovitură, două rupturi. Pe care numai cel care are planurile-n mînă le mai poate repara...

Locotenentul înghiţi în sec. Trecuse de-atîtea ori cu trenul, venind dinspre Feteşti, văzuse balta secată, cu urmele inundaţiei înscrise pe trunchiurile bătrîne ale sălciilor ; văzuse primăvara apele crescute, acoperind mii de hectare şi prefăcînd aceste locuri într-o lume de basm. Pasagerii năvăliţi la geamuri îşi arătau cu încîntare un amănunt banal al vieţii din baltă : pescari făcînd semn din bărcile lor către trenul care tulbura tăcerea măreaţă a apelor ; cîrduri de raţe sălbatice înfiorînd întinderea sticloasă ; un iepure rămas stingher pe o mică insulă plutitoare ; cherhanaua ; cîteva cuiburi de păsări clădite cu meşteşug ciudat în vîrful sălciilor ; o colibă.

— Minunea asta s-o stricăm noi acum ! spuse pe gînduri sergentul Velican. În cîţi ani s-a făcut, tataie ?

— Vreo zece ani cu totul, spuse în silă bătrînul.

Soldatul moşmondea lîngă geanta cu scule. Începuse să înfăşoare pe cot fitilul Bickford, cu mişcările unei femei care face un scul de lînă.

— Nu-i pasă, spuse muşcător bătrînul. Pentru el, să terminăm treaba mai repede, asta-i.

— Lasă-l, zise încet locotenentul.

— Ce să mă lase ? mormăi soldatul oprindu-se din depănat. Tata e impiegat în haltă, la Borcea ; ce-o zice el cînd o afla c-am stricat podul ? Cît nu e pod, nu e nici tren, şi halta nu mai e haltă. Nu-mi pasă, ai ?

Locotenentul îl bătu pe umăr :

— Tuturora ne pare rău, Scurtule. Dar decît să-l lăsăm duşmanilor... Hai, la treabă. Să vedem cum instalăm încărcătura.

Capitolul V

1.

— În cît o fi azi, vere ?

— Știe dracu, spuse Merin. Da ce-i, Negrene ? Ți se făcu de permisie ?

— Permisie, cu neamțu-n pragul casei ? Întrebam și eu, așa.

— Două'ș'șapte, mă, făcu majorul cu superioritate. Și cu permisia, lăsați-o mai încet. Văzurăți ce-a fost cu refacerea. Cînd să zicem hop...

— Măi, și eu nu văzui niciodată Piteștiul. Mă gîndeam că acum o să-l văd, dacă intrăm în refacere. Da' veniră alpinii și s-a zis cu odihna noastră.

— O să mergem și la odihnă, dujă ce i-om goni pe alpinii ăștia.

— I-om goni ? spuse încet Merin. Deocamdată ne gonesc ei pe noi.

Stăteau în șanțurile săpate în fugă pe malul Jiului, sub ploaia rece, cu spic de zăpadă. Trei zile-n șir, regimentul lor se bătuse eroic pentru fiecare ridicătură de pămînt, pentru fiecare vale, pentru fiecare pîlc de copaci, dar dușmanul era mult mai numeros. Batalioanele gorjenilor erau înjumătățite, trupe proaspete nu sosiseră încă, iar căruțele abia izbuteau să evacueze răniții.

— Mă, izbucni Merin deodată, războiul ăsta-i tare al dracului. Nici pe general nu ni-l lăsară teafăr.

— Și ce om cumsecade, exclamă majorul. Lumea îi spunea „tata Dragalina". Ofițerilor mai tineri le-a fost

profesor, toţi îl știu şi-l iubesc. De s-ar înzdrăveni mai iute...

— Auzii că-i taie mîna, spuse înfiorat Negreanu.

— Păi da, se vîrî în vorbă un sanitar. I-o și tăiară, mă. Cică l-a-ntrebat pe doctor : „Doctore, cum m-aş putea vindeca mai repede ?“ „Dacă vă tăiem braţul...“ „Atunci taie-l, şi fă-mă bine să plec de-aici. Mi-ajunge un singur braţ...“

— Chiar așa a zis ?

— Așa.

— Ce mai om, spuse cu admiraţie majorul. Parcă-l aud cînd veni pe la regimentul nostru : „Rezistaţi energic pe poziţii ! Curaj, flăcăi ! Apăraţi glia patriei străbune !“

— Cu el ne-ar fi fost mai ușor, oftă Negreanu.

— Dar ordinul lui a rămas în picioare, nu-i așa ? strigă majorul. Ce dacă e rănit ? E tot generalul nostru. Și dacă a spus să rezistăm, o să rezistăm !

— Zice că în fiecare zi cere rapoarte despre mersul luptei, spuse sanitarul. Chiar acolo, la spital, tot la front se gîndește.

— O să-i dăm curînd vești bune, adăugă Negreanu.

Stăteau pe malul Jiului, rămășițele unui regiment care din prima zi de război nu cunoscuse odihna. Se aflau acolo, împuţinaţi dar dîrji, cu sufletele înnegurate de imaginile retragerii. Duşmanul înainta pas cu pas pe pămîntul lor, se apropia de casele lor ; din satele de la deal se scurgeau de-a lungul Jiului șiruri lungi de căruțe cu bătrîni, femei și copii care fugeau din calea invadatorilor.

Sublocotenentul Victor Popescu se ivi dinspre postul de comandă al regimentului.

— Băieți, dușmanul e pe aproape. Vine-ncoace cam fără grijă ; patrulele noastre din pădure s-au retras fără să tragă un foc. Avangărzile lor dădură iama prin crame și se puseră pe petrecere. Cavaleria vine mai iute, artileria le-a rămas în urmă.

— S-aude că intrară azi-noapte în Tucinești, spuse un soldat. E acolo un conac frumos, și-o moară. Acolo măcinam noi.

— Și-o să mai măcinăm mă, gorobete. Să te văd cînd o suna goarna. Cel dintîi să fii la atac.

— O să fiu, dom'subl'ent, încuviință cu hotărîre soldatul.

— Văzurăți mă, bavarezii ăștia ? Aveau tălpi de fier la bocanci, și fiecare soldat cu mitraliera lui.

— O să-i băgăm în Jiu cu mitraliere cu tot !

Cînd ceața de pe dealuri se mai risipi, ostașii văzură tunurile mici, puse în bătaie, cu artileriștii trebăluind în jurul lor. Deocamdată, dincolo de Jiu nu se vedeau decît pletele sălciilor, ca niște umbre nelimpezi în văzduhul rece.

— Nu trage nimeni, veni ordin pe linie. Și nu scoateți capul, să nu ne dăm de gol înainte de vreme.

Așteptau încordați, fremătînd de emoție. Deodată, văzură valurile de infanteriști inamici cum se apropiau ; mergeau nepăsători, fără să se ferească.

— La atac, înainte !

— Înainte !

Ca un singur om, gorjenii țîșniră din adăposturi. Coborîră spre lunca Jiului chiuind și trăgînd din mers. Bavarezii, care înaintau fără grijă, încercară să se desfășoare în trăgători. Dar n-avură vreme. Ostașii români ajunseră repede între rîndurile lor, trăgînd mereu, lovind cu baioneta și chiuind. Pîlcuri de soldați dușmani aruncară puștile ; cei din cuiburile de mitraliere o luau la fugă, lăsîndu-și temutele arme pe mîna atacatorilor.

— Uite-i mă, cum fug ! strigă Marin. Atinge-i, Negrene.

— Dați, flăcăi !

Trecură apa Jiului tot așa, cu chiote și împușcături. În depărtare se vedeau casele din Sîmbotin, risipite printre rîpe și muchii de deal ; copaci bătrîni ascundeau pe jumătate acoperișurile. Dintr-acolo, inamicul trăgea aprig cu mitralierele, dar gorjenii nu șovăiră. Tupilați prin grădini, pe sub garduri, oprindu-se după ghizdurile fîntînilor ca să-și tragă răsuflarea și să vadă dincotro îi pîndește moartea, ei pătrunseră în marginea satului. Pe unde treceau, găseau urmele năvalei inamice devastatoare : geamuri sparte, vite ucise, uși lăsate vraiște. Dădură peste un bavarez mort care strîngea la piept o scoarță oltenească frumos împăturită.

— Furară zestrea fetei, mă ! spuse Merin din fugă.

De sus, dinspre primărie, o mitralieră hohoti lung. Gloanţele şfichiuiră noroiul în lungul uliţei. Ostaşii se culcară, care pe unde nimerise.

— Hei, domnişoară, culcat! ţipă deodată sergentul. Ridicară cu toţii capetele, curioşi. Pe mijlocul drumului alerga o fată tînără, cu manta soldăţească pe umeri, cumpănind în mînă o geantă cu cruce roşie.

— Culcat, că te loveşte! strigă iarăşi sergentul.

— E un rănit grav acolo, în şanţ, strigă fata din fugă. Să las omul să moară?

— Las-o, sergent, se auzi un glas din urmă. E sanitara noastră, duduia Cătălina.

— Nu ştiam că avem femei în regiment.

— E voluntară, lămuri glasul. A salvat de la moarte zeci de oameni. O cheamă Ecaterina Teodoroiu.

Fata se plecă în şanţ, scoase de acolo un soldat mărunt, care se ţinea cu mîinile de piept. Alt soldat se ridică s-o ajute. Mitraliera nemţilor pîrîi iarăşi.

— Grupa-ntîi, ia vezi ce-i cu mitraliera aia! strigă sublocotenentul. Luaţi-i prin spate, că de-a dreptul nu e chip.

Sergentul îşi chemă oamenii. Negreanu şi Merin se dădură mai aproape. Sergentul răsufla greu. Avea mîneca plină de sînge.

— Lasă, Negrene, nu-i nimica, spuse el. Mă atinsei de-o schijă, atîta. Leagă-mă şi tu cum poţi.

Negreanu îl ajută să-şi scoată vestonul şi-i legă rana de-a dreptul peste cămaşă, în vreme ce sergentul se uita nerăbdător spre casa aceea arătoasă, cu balcon. Dindărătul coloanelor de piatră sclipeau mereu flăcările de la ţeava mitralierei.

— O luăm prin dumbrava din stînga, hotărî el. Voi să ţineţi aproape, băieţi, că drumu-i prost. Unde-s ceilalţi?

— Care ceilalţi? rîse amar Moţăţeanu. Mai rămăseseră Calu şi Dăscălescu. Amîndoi, loviţi pe drum.

— Grupă din trei oameni, spuse sergentul. Nu-i nimic. Trebuie să-i răzbim. Hai, fraţilor!

Porniră în urma sergentului, pe o uliţă înclinată şi clisoasă. Pămîntul negru se aduna pe talpa bocancilor ca nişte ghiulele. Ploaia, măruntă şi rece, cădea necontenit.

Alunecînd la fiecare pas, ținîndu-se de garduri și de crengile pomilor, se furișară prin dumbrava care ocolea satul. Dindărătul unei livezi văzură acoperișul roșu al casei unde se instalase mitraliera. Sergentul le făcu semn în tăcere ; înaintară de-a lungul gardului, cu armele gata. Casa avea fața la drum ; o scară înaltă ducea la balconul de piatră, frumos cioplit, cu coloane groase cît omul. După casă se întindea o ogradă largă, cu multe acareturi. În curte, un bavarez gras meșterea ceva la o mașină. Altul, santinela pesemne, își proptise arma de ușa mașinii și-l ajuta. Stăteau amîndoi pe vine, cercetau o piesă și vorbeau încet.

Ostașii se ascunseră după căruța răsturnată într-o margine a curții. Se sfătuiră din ochi. Sergentul arătă spre cei doi cu mașina, apoi făcu un gest larg : înconjurăm casa prin stînga. Fără împușcături, adăugă el în gînd, arătînd mutește arma.

De sus, din balcon, mitraliera țăcănea mereu, în icnituri scurte, ca un cîine care ține la respect un musafir nepoftit. De-a lungul uliței, înaintarea se oprise. Cum vedeau o mișcare pe drum, nemții din balcon trăgeau o rafală...

Sergentul făcu semn. Se năspustiră tustrei deodată. Santinela auzi pașii, întinse mîna spre pușcă, Negreanu îl lovi cu patul armei. Șoferul aruncă piesa și ridică mîinile ; sergentul îl amenință cu pumnul și făcu semn lui Merin să stea de pază. Apoi el și Negreanu fugiră în jurul casei, ajunseră la scările de piatră, pîndiră după colț — dușmanul nu simțise nimica. Sergentul scoase de la brăcinar o grenadă defensivă, îi smulse siguranța și o azvîrli printre coloanele de piatră. Se pitiră după colț. Explozia zgudui pereții ; cînd urcară scara de piatră, servanții zăceau pe jos, iar subofițerul care era cu ei își strîngea cu palma obrazul sfîrtecat de-o schijă. Mitraliera zăcea răsturnată, cu țeava strîmbă.

— Păcat de armă, ne-ar fi prins bine, spuse sergentul.

De sus, din balcon, făcură semne spre ulița lungă și dreaptă ; văzură silueta subțire a sublocotenentului ridicîndu-se, apoi în urma lui ostașii, răsărind de după garduri, de prin curțile caselor mărunte, alergînd spre ei...

Coborîră, încredințară prizonierii unui ostaș care șchiopăta, alergară mai departe, în rînd cu plutonul lor.

Nici n-avu sublocotenentul vreme să le spună o vorbă de mulțumire, și nici n-o așteptau.

La marginea satului se opriră și traseră după bavarezii care fugeau. De undeva, de peste deal, bubuiră tunuri. Proiectilele cădeau între ei și fugari ; artileria inamică își ocrotea astfel infanteria alungată din sat. De prin grădini, de pe ulițele largi, soldații căutau să-și refacă rîndurile.

— Plutonul doi ! Care ești din plutonul doi ?

— Mă vere, mai trăiești ?

— Duceți răniții la primărie !

— Dom'sergent, am prins doi nemți în cramă !

— Sanitari, aici ! Hai cu o targă, că l-au lovit pe plutonier !

— Dom' căpitan, rămaserăm fără bucătărie !

Compania se adună curînd ; se însera, așteptau vești de la celelalte subunități ; contraatacul se terminase cu o victorie. Ostașii începură să caute, prin casele pustii, un rost pentru noapte.

— Merine, sînge, mă !

Se dădură mai aproape. Nu era sînge ; era vinul scurs pe sub ușă dintr-o căldare răsturnată.

— N-apucară să-l bea.

— Te-i pomeni că-ți pare rău.

— Aș ! Mă gîndesc că puteam să înhățăm vreo doi irozi d-ăștia, beți morți cum se aflau.

— Nici o pagubă, spuse Merin. Îi prindem noi și fără băutură.

Din satul vecin bubuiră iarăși tunurile. Proiectile grele trecură peste capetele lor. Ostașii se adăpostiră în noroiul uliței, așteptînd explozia.

— De unde dracu trag ? întrebă Merin în gura mare.

— De la Arsuri, din sat, răspunse o voce.

— Prea le știi pe toate, leatule, rîse sergentul.

— Păi dacă-i satul meu...

Se dădură mai aproape, în șanț ; cel care vorbise era un sublocotenent tînăr.

— Să trăiți, spuse sergentul fîstîcit. Nu știam că dumneavoastră...

— Lasă sergent, nu-i nimica. Dar mă uit că trag mereu. De-aș avea cîțiva oameni cum știu eu, aș pune mîna pe baterie.

— Acuma, seara ? se miră Negreanu.

Se mai apropiaseră cîțiva soldați.

— E drumul prost, spuse sergentul. Numai rîpe. M-am uitat cînd se-nsera : case mici, risipite... Ne-am putea rătăci.

— Ăsta-i satul meu, stărui sublocotenentul. Pot umbla prin el cu ochii-nchiși. Nemții s-or rătăci, nu eu.

— Apăi... eu aș merge, spuse Merin.

— Da, întări sergentul. Cîțiva kilometri, acolo...

O nouă salvă le vîjîi pe deasupra capetelor. De astă dată nu se mai culcară.

— Ei, fir-ar al boalei, făcu Negreanu. Ăștia vor să ne țină toată noaptea cu capu-n pămînt. Hai, dom'subl'ent !

— Mă duc să cer aprobarea, spuse sublocotenentul. Să știe că plecăm într-acolo și să nu ne lovească ai noștri.

Se adunaseră vreo zece inși. Plini de noroi și de fum, cercetîndu-și armele și împărțindu-și cartușe. Sublocotenentul plecă în fugă spre primărie, unde știa că se află comandantul companiei. Se întoarse curînd, însoțit de cîțiva soldați.

— Unde sînteți, măi ?

— Aici, dom'sublocotenent, spuse Negreanu. Merin se duse să-l caute pe dom'sublocotenent Popescu, să-i spuie unde plecăm.

— Îi spusei, se auzi glasul lui Merin. Zice doar atît, că să fim cu grijă.

Sublocotenentul se uită în jur. Un zîmbet îi înflori pe fața tînără, încă neatinsă de brici :

— Măi, ne făcurăm un regiment întreg. Cîți sînteți ?

— F'o paișpe, zise sergentul. Cu dumneavoastră cinșpe.

— Bun. Acuma uite cum facem. Ne împărțim în două grupe. Eu o iau înainte. Tu, sergent, rămîi ariergardă. Lași cîțiva oameni de pază la răspîntii, să nu ne taie nemții retragerea.

— Nu le mai arde lor de tactică... Văzurăți cum fugeau.

— E destul o mitralieră, în podul unei case... murmură sublocotenentul. Și bateria aia trebuie să tacă odată ! Hai, fraților.

Pornıră pe drumul întunecat, prin ploaia măruntă. Dinspre sat, tunurile trăgeau mereu. Ostașii mergeau în tă-

cere, atenți să nu se piardă unii de alții. De la o vreme, drumul deveni mai bun, simțiră piatră sub tălpi. Din loc în loc, apa se adunase în băltoace și se auzea cîte-un plescăit urmat de o înjurătură. Ajunseră la cele dintîi case. O vorbă străină țîșni din stînga lor, din întuneric ; traseră toți odată în partea aceea, auziră un strigăt de spaimă. Apoi îi întîmpinară din față cu focuri.

Micul detașament se opri, se adăposti cu fața la dușman.

— Români de-ai noștri, se auzi un glas dintr-o curte.

— Da, măi, strigă sublocotenentul. Sînt eu, Pătrășcoiu.

— Dom'nvățător ?

— Chiar eu. Care sînteți ?

— Alde Pandele și Țundrea de la primărie.

— Aveți arme ?

— Păi luarăm cîte-un Manlicher de la nemți.

— Unde-s tunurile lor ?

— Pe uliță, chiar lîngă casa dumneavoastră. Da-i greu de ajuns pîn-acolo. Satu-i înțesat cu dușmani.

— Aha ! Și dac-o luăm prin spate ?

— Au posturi de pază. Și caii i-au adăpostit prin grajdurile oamenilor. Îs mulți al naibii, dom'vățător.

— Ei cu mulțimea, noi cu agerimea, rîse sublocotenentul. Sergent, ia dă-te mai aproape.

Se sfătuiră în șoaptă. Apoi sublocotenentul se întoarse spre țăranii care veniseră lîngă el, plescăind cu opincile prin noroi.

— Măi fraților, uite ce mă gîndii : voi vă-nșirați pe uliță, de la casa lui Cazacu și pînă-n rîpă. Eu mă furișez cu cîțiva băieți în grădina popii și le cădem în spate. Peste-un sfert de ceas, începeți și trageți. Cît mai multă gălăgie, să creadă că-i un atac adevărat. Și-atunci noi punem mîna pe tunuri...

— Așa da, spuseră țăranii bucuroși.

Sublocotenentul se întoarse spre ostași :

— Măi ăștia, Merin și care mai sînteți. Haideți după mine. O luăm spre lumina care se vede acolo. E casa mea. Acolo o fi stînd comandantul lor. Cu grijă, să nu vă simtă nici pasărea. O luăm pe buza rîpii, iar de-acolo, dăm năvală.

Porniră. Se ţineau de mînă, se sprijineau unii de alţii. Picioarele fugeau în toate părţile prin noroi. Merseră în tăcere pînă la colţul gardului ; dădură într-o uliţă, de acolo printr-o grădină. Simţeau sub paşi brazdele moi, care se atîrnau cumplit de tălpile încălţărilor. În cele din urmă, văzură tunurile. Erau patru, în poziţie de tragere ; auziră poruncile gradaţilor, apoi bubuituri asurzitoare.

— Ai noştri sînt ! şopti sublocotenentul. Fiţi gata, flăcăi !

Împuşcături dese pocniră pe uliţa vecină. Şi chiote puternice, ca la un atac. Prin faţa geamului luminat se vedeau oameni alergînd.

— Pe ei, mă ! strigă sublocotenentul.

Năvăliră spre poziţia bateriei, trăgînd din mers. Un ofiţer se arătă în pragul casei, cu revolverul în mînă. Cîteva focuri se îndreptară spre el, şi bavarezul căzu chiar acolo, pe trepte.

— Înainte ! strigă sublocotenentul.

Strigătele duşmanilor se învălmăşeau printre împuşcături. Cîţiva dintre ei izbutiră să fugă la grajduri ; îşi luară caii şi dispărură în galop, urmăriţi de focul armelor. Sublocotenentul pătrunse cel dintîi între tunurile părăsite.

— Întoarceţi tunul ăsta spre nemţi, porunci el. Şi care vă pricepeţi, puneţi mîna şi încărcaţi-l !

Bucuroşi, ostaşii împliniră ordinul.

— De întors e uşor, spuse Negreanu. Să vedem cu încărcarea cum e.

Merin îl chemă lîngă tun :

— Măi, eu am mai văzut d-astea. Cînd trag eu de manivelă, tu vîri proiectilul. Vezi să nu ţi-l scapi pe picioare, e de o sută cinci.

— Dom'sublocotenent, tunul e gata.

— Atunci, să dăm semnal alor noştri. Foc !

Lovitura porni de astă dată către liniile duşmane.

Sergentul se ivi din întuneric :

— Dom'sublocotenent, dădui o raită prin preajmă. Mai sînt patru tunuri, afară de astea, colo pe uliţă. Nemţii fugiră şi le lăsară locului.

— Asta zic și eu captură, se bucură sublocotenentul. Dumneata, sergent, rămîi de pază cu oamenii. Eu mă duc să fac rost de cai. Ducem captura la artileria diviziei. Vă mulțumesc, fraților. Făcurăm o ispravă, nu-i așa ?

— Și pe deasupra, golirăm satul de nemți, spuse unul dintre țărani. Dom'vătător, meritați decorație, zău așa !

2.

20 octombrie 1916

ORDIN GENERAL
Armatei a II-a și Armatei de Nord

(...) Cer comandanților de toate treptele să desfășoare o și mai mare energie și să insufle trupelor, prin o atitudine fermă, credința și izbînda.

Dacă voința comandanților armatei vrăjmașe se va izbi de o voință și mai nestrămutată decît a lor, orice progres din partea lor este exclus, căci trupele lor nu întrec pe ale noastre nici ca număr, nici ca cohesiune, nici ca vigoare fizică.

Cred că comandanții de toate treptele își vor da seama de nemăsurata răspundere ce le revine, căci pozitiv este că totul depinde numai de acțiunea lor.

Comandantul Grupului Armatelor de Nord,
General AVERESCU

Generalul Eremia Grigorescu puse ordinul deoparte. Ridică ochii către ofițerii adunați în jurul mesei. Vorbi privindu-i pe rînd :

— Sînt lucruri pe care le înțelegem cu toții. Atacul dușman a fost oprit, în sfîrșit, dar trebuie să-i smulgem din mînă cîteva puncte, pînă nu găsește timp să se întărească : Cernica, un vîrf care după mine este cheia Oituzului. Apoi Hîrja și Păltinișul. Căpitan Crivăț, ce-ai aflat despre inamic ?

— Două divizii de artilerie aşteaptă drum liber ca să se reverse în Moldova. Ele sînt înşirate în şesul de la Tîrgu-Secuilor. Divizia 71 infanterie austro-ungară are ordin să le deschidă trecătoarea spre Tîrgu-Ocna.

— Noi avem la îndemînă trupele din Divizia cincisprezece.

— „Divizia de fier", spuse unul dintre ofiţeri.

— Nu, zise generalul. N-ar fi drept să numim astfel numai divizia noastră, ci şi regimentele care ne-au venit în ajutor. Cu toţii trebuie să facem aici, la Oituz, un prag peste care inamicul să nu treacă. Oituzul să fie o trecătoare de fier, de care să se izbească zadarnic toate valurile !

Generalul făcu o pauză, cu ochii la hartă. Reluă, privindu-i iarăşi :

— Noaptea asta, odihnă pentru toată lumea. Şi noi, şi duşmanul, sîntem obosiţi. Douăsprezece zile de lupte fără răgaz. Dar mîine vom începe ofensiva pe tot frontul. Întîiul obiectiv, să alungăm duşmanul peste graniţă, în toate punctele pe care a izbutit să le ocupe !

Cuvîntul generalului trezi la luptă întreaga oaste de la Oituz. La 23 octombrie, ofensiva generală se dezlănţui. Regimente reduse la mărimea unor batalioane porniră atacul la baionetă. Detaşamentul central porni către Hîrja ; batalionul unu ceru să pornească printre cei dintîi ; printre cei dintîi porni la atac grupa sergentului Pascu. Urcară chiuind panta care ducea spre Hîrja. Artileria duşmană îi sili să se oprească. Adăpostiţi în cutele terenului, ei aşteptară să treacă grindina aspră de foc şi fier ; obuzele trosneau în preajma lor cu duşmănie, parcă anume căutîndu-i. „Adăpostit ! adăpostit !" strigau sergenţii. Pînă şi gropile proaspăt săpate de explozii erau folosite ca adăpost...

Rămaseră peste noapte în linia aceea înaintată, străluminată de rachete ; duşmanii pîndiră toată noaptea, de teama unui atac, şi fiecare mişcare din liniile noastre era salutată cu salve de tun. Pe la miezul nopţii, abia izbutiră artelnicii să aducă pîine şi carne friptă şi o canistră cu ceai ; într-un rînd, canistra aceea deveni ţinta unui

foc turbat de mitralieră, dar omul care o purta se ascunsese între brazi şi scăpă nevătămat.

A doua zi începu să fulguiască. Un vînt îngheţat făcea să foşnească aspru ierburile veştede. Mulţi dintre ostaşi mai purtau hainele subţiri cu care începuseră campania în august ; se zgribuliseră, începură să dorească atacul în locul acestei pînde triste în gropile reci. Dar ordinul era ordin — nimeni nu atacă, nimeni nu trage ; aşteptăm întăriri din urmă, e o luptă hotărîtoare... Curînd între posturile rare ale batalionului se arătară chipuri noi, ostaşi necunoscuţi, veniţi din rezerva diviziei.

Atacul se dezlănţui pe neaşteptate, din toate poziţiile, aşa cum îl gîndise generalul Grigorescu. Batalionul unu porni spre Hîrja. Ostaşii se risipiră în trăgători spre coama Stăneica. Duşmanul încercă să reziste, dar era cu neputinţă. Românilor le răsunau în auz cuvintele colonelului Rujinschi, comandantul brigăzii. Le amintea că aici au dat cele dintîi lupte victorioase, că pe aceste locuri au îngropat cei dintîi eroi căzuţi la datorie, că nici un colţ din pămîntul Moldovei nu trebuie lăsat sub talpa duşmanului.

Dintre ruinele satului Hîrja, duşmanul încercă să oprească atacul. Dar românii veneau din toate părţile, mînioşi şi plini de elan. Sfetea se opri o clipă pe locul unde fusese odată casa bine cunoscută ; ridică pumnul spre cer într-o ameninţare mută, apoi porni mai departe, în goana aceea impetuoasă, pe care nimic n-o putea stăvili.

În faţa baionetelor ieşenilor şi vasluienilor, duşmanul se întoarse şi o luă la fugă. Alungat pînă la Poiana Sărată, pe vechea frontieră, el izbuti să-şi refacă dispozitivul. Ostaşii noştri se opriră şi ei. Artileria punea între tranşeele lor şi adăposturile inamice o perdea de foc.

La comandantul „Diviziei de fier“ începură să sosească rapoartele :

— Am ocupat vîrful Cernica...

— Batalionul se află pe Coasta Dobrului...

— Am cucerit înălţimea Fata moartă...

— Trei mitraliere şi muniţii...

— Înaintăm prizonierii — unsprezece ofiţeri şi şase sute de soldaţi...

Victoria de la Oituz costase scump. Peste șapte sute de răniți, cîteva sute de morți. Dar pămîntul Moldovei era din nou curățat de invadatori...

COMUNICAT OFICIAL NR. 60
din 26 octombrie 1916, ora 7 dimineața

Frontul de nord și nord-vest. *La vest de Tulgheș acțiuni de artilerie ; s-a luat muntele Kerekhavas la sud de Bicaz.*

În valea Trotușului situația neschimbată. În valea Uzului inamicul a fost respins la vest pînă la dealul Nasoli. În valea Oituzului acțiunea continuă dincolo de frontieră. S-au luat prizonieri un ofițer și 137 oameni de trupă.

În rezumat, pe frontiera de vest a Moldovei, după lupte crîncene, inamicul a fost aruncat peste tot dincolo de graniță și nu mai ocupă azi decît colțul cuprins între Sulța și Trotuș și o mică parte din valea Uzului. Pierderile sale sînt foarte mari.

3.

— Dacă-i vorba să nu ies deloc, nicăieri, atunci mai bine iau trenul și mă duc de bună voie la Ialomița.

— Ei, prostii, spuse omul adus de spate. Avem nevoie de dumneata aici.

— De ce vorbești la plural ? Am înțeles că Herr Iulius a plecat din prima zi.

— Sînt în legătură cu el. Acuma mi-a dat altă misiune : să găsesc funcționari pentru administrație, cînd s-o ocupa Bucureștiul. O să fie mare bătaie de cap, dar nouă ne trebuie din prima clipă oameni siguri. De asta am venit la dumneata. Ajută-mă să fac o listă cît mai mare și mai... precisă. Și altă listă, cu cei care au fost împotriva noastră. E de presupus că vor încerca să continuie relațiile cu ai lor. Să le cunoaștem toate drumurile, să le aflăm secretele.

— Foarte greu... murmură Fräulein Grete.

— Greu, firește. Dar noi nu ne uităm la bani. Trebuie să știm ce se petrece, cine e împotriva noastră, pe cine ne putem bizui. Gîndește-te, interesează-te, trage cu urechea. Peste trei zile vin după rezultat.

O salută cu un semn din cap și-și strecură pe ușă silueta înaltă, adusă de spate.

— Aveți discuri cu muzică germană ?

— Vă place muzica germană, domnișoară ?

— O ador. Dar dumneavoastră ?

— La fel. Nu numai muzica. Întreaga cultură germană. Filosofia, deși n-am avut vreme să aprofundez, nu-i așa, dar și fără să fii specialist trebuie să știi că Schopenhauer și Kant au ridicat pe culmi gîndirea omenească.

— Nu v-ați evacuat încă ?

— Nu intenționez. Sînt un simplu negustor, nu m-am amestecat în politică, de ce m-aș teme ? Nemții sînt oameni subțiri, vor încuraja afacerile. Administrația lor este un model pentru multe țări. Poate că avem și noi de învățat...

— Un kilogram de carne, vă rog. Cît om mai găsi.

— Găsim, coniță, dacă n-or ajunge lăcustele alea peste noi, că atunci zvîntă tot. Mi-a povestit o rudă din Oltenia. Pe unde trec nemții, fac prăpăd. Ar fi-n stare să-ți ia și mîncarea din lingură. Lumea zice că la ei în țară e sărăcie mare. De foame s-au suit în aeroplane și hai la război, bătu-i-ar Dumnezeu !

— Vecină, pisica dumitale a murdărit iarăși scara.

— Și ce să fac, s-o sugrum ? Pune și dumneata mîna pe-o mătură. Mare lucru ! Un biet animal, care nu face rău nimănui ! De-aia ne trimite cel-de-sus pedeapsa pe cap. Ai citit ziarul ? Cică au ajuns în Oltenia și vin spre București.

— Și ce dacă vin ? Ți-e teamă ? Ai făcut politică, ceva ?

— Eu și politică ! Nu-i vorba de politică aici. Cum să te-mpaci cu străinii în bătătură ? Dacă trăia răposatul,

plecam negreșit spre Moldova. Așa, rămîn să rabd. Mare nenorocire, vecină. Şi noi ne certăm de la biata pisică, doamne iartă-mă !

— N-ai plecat, domnu Mihăilă ?

— Unde să plec, duduie Grete ? Ce, nemţii nu sînt oameni ? Eu îmi conduc tipografia. Că sînt ruşii, că-s francezii, că-s nemţii — treaba să-mi meargă. Cei mari n-au decît să-şi bată capul cu politica. Am pus mîna pe o casetă de litere nemţeşti. Ieftin şi bun, noi-nouţe. Păcat să scap aşa chilipir. Mai ştii ? Parcă nemţii n-or să aibă nevoie de tipărit anunţuri, programe de teatru, ba poate şi vreo gazetă ? Ce, sînt prost să stau deoparte ? Banii n-au miros. Dacă-i vorba de un cîştig, fac afaceri și cu Sarsailă. Treaba să meargă.

— Nu știam că sînteți în doliu. Ce-ați pățit, doamnă ?

— Mare nenorocire, domnişoară. Mi-a murit băiatul pe front. Am primit o scrisoare frumoasă de la regiment. „Fiți mîndră de fiul dumneavoastră, care și-a dat viața pentru patrie. Deplîngem în el un erou." Așa mi-a scris colonelul. Mi-a trimis şi decorația. De-aş da ochii cu cel care mi-a ucis băiatul ! L-aş sugruma cu mîna mea ! Oare e adevărat, domnişoară, că vin nemţii ?

— Așa se-aude. Sînt mai puternici decît ai noștri. I-au copleșit. Lumea a-nceput să plece. Dumneavoastră ce faceți ?

— Stau pe loc. Stau să-i văd cu ochii mei de ce-s în stare. Aud că se poartă ca sălbaticii. Iau totul de prin case, batjocoresc femeile...

— Exagerări, doamnă. Nemții sînt oameni culți.

— Ce-are cultura cu războiul ? Băiatul meu își pregătea doctoratul ; l-a apărat asta de glonț ?

Încet-încet, numele se adăugau pe cele două liste. Fräulein Grete se strecura, cu mutrișoara ei nevinovată,

peste tot. Privea oamenii cu ochii ei albaştri, jucăuşi, plini de lumină, şi oamenii îşi deschideau sufletul.

Fără să ştie că această făptură angelică ţine cu mînă fermă contabilitatea conştiinţelor.

4.

Şeful de cart se aplecă să ia din mîna locotenentului parîma scurtă din prova bărcii ; o legă cu îndemînare de un ochet de pe punte, apoi se îndreptă şi şuieră din siflee, dîndu-i onorul. Ionescu sări pe punte. Prietenul său, Iordache, se ivi dindărătul unei turele :

— Salut, comandante. Cam rar dai pe-aici.

— Nu mă-ndur să-mi las escadra, rîse Ionescu şi arătă spre lotcă.

O rafală de vînt făcu să fluture pavilionul zdrenţuit al navei şi Ionescu rămase cu ochii la el. Celălalt locotenent îi surprinse privirea ; explică :

— Amintire dintr-o incursiune. Gloanţe de mitralieră. Atît au izbutit să facă, ne-au rupt pavilionul. Şi mai avem o amintire...

Îl luă de braţ, dădură ocol castelului pupa şi ajunseră lîngă turela cuirasată din babord. Metalul gros de-o palmă fusese aproape perforat de un proiectil.

— Asta-i din noaptea trecută, zîmbi Iordache. Ne-am dus peste ei, la Topalu ; un duel în toată regula. Am tras de ziceam că se topesc ţevile.

Sub cerul posomorît de noiembrie, marginile rupturii străluceau stins, cenuşiu. Ionescu îşi trecu palma peste metalul zdrobit de forţa exploziei.

— Calibru mare, spuse el.

— Cel puţin o sută douăzeci. Distrugem o baterie, Mackensen aduce două în loc.

— De ce mă cheamă comandantul ?

— Cred că pentru vreo recunoaştere. M-a pus să aleg cîţiva băieţi zdraveni şi fără frică. Pe urmă a dat ordin să te chem încoace.

Îl conduse spre tambuchiul care ducea sub punte, la careul comandantului. Îl lăsă în uşă şi-i zîmbi. Locotenentul

Ionescu intră aplecîndu-se și coborî scărița aproape verticală. Jos, în careu, era cald și fum de țigară. Comandantul cerceta o hartă fluvială cu multe însemnări pe ea. Ridică ochii văzîndu-l, și-i întinse mîna peste masă :

— Ia loc, Ionescule. Vreau să-ți dau o misiune. Mîine regimentele Bacău și Neamț vor da un atac spre sud, spre Hîrșova. Ne vine în ajutor și ceva cavalerie rusească. Noi, Escadra, dăm un detașament de debarcare și sprijinim pe apă flancul atacului. Pentru asta trebuie să știm cum stă inamicul. Așa că, la noapte...

— Am înțeles, spuse locotenentul tulburat. O incursiune...

— Îți cunoști oamenii, spuse comandantul. Alege dintre ei pe cei mai buni.

— Am trei, domnule comandor. Îi iau pe toți trei.

— O să-ți dau și eu cinci oameni din detașamentul de debarcare. Aleși pe sprînceană. Pentru că misiunea e grea, dragul meu.

— Toate misiunile sînt grele, oftă locotenentul. Ce doriți să aflați ?

— Dispozitivul trupelor din oraș. Clădirile mai întărite. Punctul de comandă. Amplasamentul artileriei. Tot ce poate ușura misiunea unui atac prin surprindere.

Cînd ieși iarăși pe punte, cei cinci din detașamentul de debarcare îl așteptau. Îi privi pe rînd : voinici, cu bluzele prea strîmte parcă pentru făpturile lor. Figuri agere, priviri inteligente.

— Sergent Dragu, ajutor comandant de pluton, se prezintă cel din flancul drept.

— De cînd ești în Marină ?

— Al patrulea an, domnule locotenent. Cînd trebuia să mă liberez, a sunat goarna și-am rămas pe loc.

— Știți unde mergem.

Marinarii zîmbiră. Știau. Aveau cu toții carabine și-și îmbrăcaseră scurtele. Pe deasupra scurtelor, centurile cu cartușiere atîrnînd greu.

— Plecăm imediat ce se întunecă. Deocamdată mergem la Apărarea sub apă, să luăm ce ne trebuie. Și să stăm de vorbă cu oamenii mei.

La căderea întunericului, lotca supraîncărcată porni în amonte, strecurîndu-se în umbra malului înalt.

— O să fie greu pînă trecem de linia frontului, spuse sergentul Dragu. Dar dacă ne ținem sub mal, n-au să bage de seamă. Pe urmă acostăm la cherhana.

— Cunoști locurile ?

— Sînt de pe-acolo, spuse încet sergentul. Tata a fost învățător în oraș.

— Și-acuma ?

— Acuma... a trebuit să plece. Școala au făcut-o zob cu tunurile. Ce-or fi avut cu o biată școală, nu pricep. În tot orașul dacă mai sînt zece clădiri în picioare. Și muzeul l-au dărîmat.

— Mie mi-au ars satul, spuse un marinar. Mă uitam de sus, din observator, cum îi dădeau foc cu făcliile.

— Asta, pentru că i-am răbdat să ne calce pămîntul, spuse sergentul. De ce s-a-ntîmplat așa, dom' locotenent ?

— Cine știe ! spuse locotenentul. Eram prea puțini față de puterea dușmanului. Iar aliații ne-au ajutat mai mult cu vorba. Cred că de asta l-au schimbat pe generalul rus. Nu era un comandant apt pentru asemenea misiune. Acuma în locul lui e generalul Zaharov. El a făgăduit să reluăm ofensiva și să împingem dușmanul spre sud. Pentru asta ne ducem : să aflăm cum stă inamicul.

Lotca aluneca încet, în întuneric. La cîrmă, sergentul Dragu se ridicase în picioare. Căuta să se orienteze după profilul malului. Se apropiau de linia frontului. Acum se auzeau limpede împușcăturile și exploziile.

— Nici noaptea n-au tihnă, spuse încet unul din marinari.

— Liniște, șopti sergentul. Și trageți cu grijă, nu mai plescăiți atîta !

Barca înainta liniștită pe apa calmă. Acum se auzea pînă și fîșîitul apei frecîndu-se de scînduri. Deodată, pe mal clipi o lumină și o rachetă se înălță spre cer.

— Culcat, șuieră sergentul.

Se lăsară toți pe spate, în timp ce lotca plutea în voia apei.

— Am întors-o spre mal, șopti sergentul. Să creadă că e o epavă.

Racheta, după ce lumină ca ziua împrejurimile, se stinse sfîrîind în apa neagră. Locotenentul auzi glasuri pe țărm, vorbind nemțește :

— Hermann, s-a văzut ceva acolo, mai jos de tine.

— Am văzut și eu. O barcă părăsită.

— Erau oameni în ea ?

— N-am zărit pe nimeni. Parcă mai aveai o rachetă.

— Pe aia am vrut s-o trag întîi, dar n-a luat foc. O fi fost capsa umedă.

— Știi ce ? Eu mă duc să-l anunț pe plutonier. Nu-mi place povestea cu barca. Tu rămîi de pază.

— Bine, dar nu sta mult.

Se auziră pașii santinelei pe prundișul de pe coastă. Locotenentul lămuri în șoaptă :

— Sînt doi. Au văzut barca, au crezut că-i părăsită. Unul s-a dus după ajutor, celălalt stă de pază. Dacă ne descoperă, sîntem pierduți.

— Să-l luăm cu noi, spuse sergentul. Ghiță Stan, vino cu mine.

Între timp, barca se împotmolise la doi pași de mal. Sergentul trecu fără zgomot peste bord ; Ghiță Stan se furișă și el tot așa, fără nici un zgomot. Ceilalți din barcă își pregătiră armele. Așteptau încordați, încercînd să vadă ce se petrece pe țărm. Auziră un zgomot scurt și un strigăt repede înăbușit. Apoi trei siluete apropiindu-se.

— L-am adus, dom'locotenent, spuse sergentul. Poate ne spune ceva noutăți. I-am pus baioneta între coaste și e blînd ca un miel.

— Hermann, îl chemă locotenentul cu glas scăzut. Unde sînt ai voștri ?

— Pe deal. Avem un post de pază.

— Cîți oameni ?

— Zece. Cu plutonierul unsprezece.

— Artileria e pe aproape ?

— Nu, e mult în față. Noi sîntem din rezerva regimentului.

— Postul vostru are telefon ?

— Da, are.

— Cînd vin camarazii tăi, le spui ce te-nvăț eu. Ca să rămîi în viață. Dacă dai alarma...

— N-o să dau alarma. Țin la viață, domnule

2

— Nu-l slăbi, sergent, spuse locotenentul. Voi, ceilalţi, coborîţi uşurel şi luaţi poziţie de luptă. Au un pichet cu zece oameni. Chiar dacă vin toţi aici, n-au ce ne face. Cînd apar sus, pe mal, le trimitem nişte gloanţe. Asta, dacă vă dau eu ordin...

Coborîră fără zgomot, păşiră pe ţărm. Sus se arătă silueta celuilalt neamţ.

— Hermann, unde eşti ?

— Răspunde-i, şopti locotenentul.

— Aici, strigă Hermann.

— Ai mai descoperit ceva ?

— Nimic. Barca s-a dus la vale. Era goală. fii sigur. Ce-a spus plutonierul ?

— Se culcase şi nu l-am mai trezit.

— Foarte bine. Aici e linişte.

— Dacă se mişcă ceva, dai alarma.

— Bine, nici o grijă.

— Eu mă duc spre sălcii, să vedem ce-i pe acolo.

— E-n regulă.

Silueta se depărtă, profilîndu-se singuratică pe marginea malului.

— Hermann, spuse locotenentul, dacă le povesteşti despre întîlnirea cu noi, o să ai neplăceri fiindcă n-ai dat alarma.

— Asta-i adevărat, spuse neamţul.

— Noi îţi dăm drumul, şi tu taci. Dacă dai alarma, noi deschidem focul. Să ştii că tu eşti primul care moare.

— Ştiu, spuse neamţul.

— Sergent, spuse locotenentul, lasă-l să plece. Altfel, celălalt îi observă lipsa, dă alarma, şi misiunea noastră s-a dus.

— Dar dacă ne spune ? întrebă sergentul.

— L-am lămurit eu că n-are rost să pălăvrăgească. Ar fi tot spre răul lui. Lasă-l să plece şi noi să ne vedem de drum.

— Am înţeles, spuse sergentul cu îndoială. Sus, băieţi !

Micul detaşament reveni în barcă. Porniră iarăşi în amonte, cu lunecarea aceea uşoară, aproape neauzită...

Cînd se apropiară de Hîrşova, răsărea luna. Traseră la mal în apropierea cherhanalei. Coborîră cu toţii şi porniră, cu sergentul în frunte, spre oraşul cufundat în tăcere. După

ce trecură de mlaştina din nord, urcară drumul care coteşte spre stînga, ţinînd-o mai mult prin livezile de pe margine. Dar duşmanul se socotea prea sigur pe el ; veghea slăbise, ostaşii inamici se odihneau... Micul detaşament se furişă pe străzile pustii, în umbra salcîmilor. O baterie se află instalată pe poziţie, la încrucişarea a două străzi. Mai încolo, cîţiva soldaţi descărcau muniţii dintr-un camion. In preajma primăriei văzură mai multe automobile şi-şi dădură seama că acolo se află punctul de comandă. Într-o clădire învecinată auziră sforăitul cailor şi înţeleseră că un detaşament de cavalerie s-a aciuiat prin preajmă.

— Ţine minte tot, sergent.

— Sînt născut-crescut aici, cum să nu ţin minte ?

Cercetarea urmă astfel, netulburată de nimic. Curînd avură în faţă întreg dispozitivul inamic. Locotenentul hotărî să se întoarcă.

— Dom' locotenent, am o rugăminte mare. V-am spus că la şcoala asta a lucrat tata. Vreau să-i fac o bucurie. Să pun acolo un steag...

— Eşti nebun, băiete ! De unde steag ?

Sergentul îşi descheie nasturii scurtei, scoase un steag tricolor, îl arătă :

— Eram pregătit. M-am gîndit că dacă reuşim, putem să-l lăsăm în semn că am trecut pe-aici. Vă rog frumos, domnule locotenent. Pentru tata şi pentru oamenii care-au mai rămas în oraş. Au să se bucure toţi cînd or vedea.

— Uite cu cine plec eu la drum ! zise locotenentul, apoi hotărî : Mergem amîndoi, sergent.

— Urcăm pe scară, că e intactă. Sus, la fereastra dinspre stradă, putem atîrna steagul. De-am fi avut un băţ...

— Nu-i nevoie de băţ, spuse un marinar. Am găsit o puşcă aici, în tufiş. Agăţăm steagul de ea.

— Grozavi mai sînteţi, spuse locotenentul. Împrăştiaţi-vă şi staţi de pază. Voi doi în capul străzii. Alţi doi în celălalt capăt. Restul, prin parc şi în dosul şcolii. La orice mişcare suspectă, veniţi pe furiş şi daţi alarma. Nu vreau să dăm de bucluc tocmai acum...

Plecă, împreună cu sergentul. Urcară scara a cărei balustradă de lemn se făcuse tăciune. Şi ramele ferestrelor arseseră. În toată şcoala nu mai era un geam întreg.

— Poftim, *Kultur*, spuse cu obidă locotenentul. Făceau atîta paradă de cultură și acuma dau foc școlilor...

Atîrnară steagul în fața intrării principale, din care rămăsese numai zidul din față.

— Pentru tata, murmură sergentul. Era așa de trist cînd am plecat...

Coborîră pe furiș scările, ajunseră iarăși în parc, în umbra ocrotitoare a copacilor. Cei rămași de pază se adunară iute. Sergentul îi numără din ochi. Erau toți.

— Mare minune că n-au prins de veste, spuse locotenentul. Plecăm pe unde-am venit, dar cu mare grijă. Sergent, ia-o înainte.

Porniră, ascunzîndu-se în umbra ruinelor, furișîndu-se pe lîngă gardurile încă întregi. Deodată, sergentul le făcu semn să se oprească. În față se auzea vorbă străină. Din spate, marinarul care încheia coloana veni repede și spuse că și pe-acolo erau dușmani.

— Încercăm să trecem pe rînd, hotărî locotenentul. N-o să cădem tocmai acum !

Sergentul împreună cu doi marinari fugiră înainte. Dușmanul îi întîmpină cu împușcături. Locotenentul urmărea de unde trag.

— Ruinele din față, spuse el. Foc, băieți !

Traseră o salvă către ruine.

— La a doua salvă, plecați voi doi ! porunci locotenentul. Acuma, foc !

Traseră pe întrecute, ținînd dușmanul cu capul la pămînt. Ceilalți se furișară spre clădirea de vizavi. Cînd izbucniră și de-acolo împușcăturile, locotenentul și cu cei rămași traversară strada dintr-un salt. În urma lor, răsunară mai multe focuri, trase la întîmplare.

— Sergent, ne acoperi retragerea cu doi de-ai mei, hotărî locotenentul. Scurtu și Velican, rămîneți pe loc și trageți cît puteți de des. Cînd ajungem la colțul străzii și începem să tragem, veniți și voi.

Așa făcură. Cuceriră astfel drumul salvator, metru cu metru, urmăriți de gloanțe. În marginea orașului, sergentul spuse :

— O luăm direct spre mal, prin mlaștină. Știu bine drumul, n-o să ne împotmolim. În schimb ei, dacă încearcă să ne urmărească...

Porniră în şir indian, pe urmele sergentului. Soldaţii inamici tropăiau tot mai aproape în spatele lor. Mergeau pe poteca îngustă dintre sălcii, fără să ţină seama de gloanţele care le şuierau mereu pe la ureche. Curînd auziră strigătele de ajutor ale celor dintîi duşmani care nimeriseră în mlaştină.

— De-acuma, barca nu-i departe, spuse bucuros sergentul. Am reuşit, domnule locotenent !

La 8 noiembrie, un atac puternic porni în direcţia Hîrşova. De pe Dunăre, monitoarele sprijineau flancul atacatorilor cu bateriile lor. În primele rînduri ale celor care eliberau oraşul se aflau marinarii din detaşamentul debarcat de flotă. Locotenentul Ionescu pătrunse în oraş alături de sergentul Dragu şi de ceilalţi ostaşi care-l însoţiseră în incursiune.

— Ne-a fost de folos plimbarea de alaltăieri, nu-i aşa, domnule locotenent ? întrebă sergentul.

Trecură prin faţa şcolii. Steagul nu mai era acolo, fireşte, dar ei îşi ridicară fără voie privirea către fereastra unde o puşcă rămăsese înfiptă între cărămizi, dovadă mută a isprăvii micului detaşament de recunoaştere.

5.

Generalul Averescu ajunse la Cîmpulung la ora 3 după-amiază. Chemă îndată la el pe comandanţii diviziilor şi pe şefii de stat major. În încăpere era frig ; prin fereastra înaltă se vedeau căzînd primii fulgi de zăpadă.

— Vine iarna, spuse generalul gînditor.

— Noiembrie a fost totdeauna rece în zona aceasta, spuse generalul Razu, comandantul Diviziei 22.

— O să le fie greu nemţilor.

— Dar nici nouă... murmură generalul Costescu.

Averescu îi aruncă o privire iute. Nu-i plăceau plîngăreţii. Iar Costescu avea o înfăţişare destul de prosperă ca să se poată plînge, el personal, de viaţa frontului. Lustruieşte scaunul la cartierul diviziei, gîndi generalul. Şi în vremea asta, oamenii suferă şi mor în şanţuri.

— În alte sectoare e mai uşor, reluă Costescu. Muntele Cioara ar putea fi luat cu două companii de-ale noastre.

— De unde ştiţi aşa de bine ? mormăi generalul. Să întrebăm pe cineva din divizia douăsprezecea.

— Ordonaţi, ridică fruntea un colonel tînăr.

— Ce are inamicul pe muntele Cioara ?

— Trei batalioane, domnule general.

Costescu holbă ochii, se înroşi, plecă fruntea.

— Măcar să cunoaştem exact ce se petrece pe front, spuse Averescu mustrător. Aşadar, să trecem la treabă, domnilor. Vom încerca o contraofensivă în flancul stîng. Pentru derutarea inamicului, vom face o demonstraţie pe centru. Vom da şi un ordin în acest sens, care să ajungă la unităţi. Dacă ajunge şi la duşman, cu atît mai bine.

Automobilul generalului se poticni de cîteva ori, izbuti să învingă troienele adunate pe şosea, mai parcurse vreo jumătate de kilometru şi se opri definitiv.

— Nu pot răzbi mai departe, domnule general.

— Nu-i nimic. Îmi urmez drumul pe jos. După bubuitul tunului, bateria nu e prea departe.

Maiorul Ressel încercă timid :

— Domnule general, poate ar fi mai bine să ne-ntoarcem. Comanda diviziei e la doi paşi.

— Nu comanda diviziei hotărăşte acum, spuse generalul. Vreau să văd oamenii, să le spun o vorbă, să le dau curaj...

Porniră prin troienele tot mai mari. Zăpada cădea mereu, liniştită, tăcută. Numai departe, către dealuri, bubuiau în răstimpuri salvele bateriei grele. Generalul grăbi pasul. Ressel abia izbutea să se ţină pe urmele lui. În urmă venea şoferul, cu arma ţinută vînătoreşte, pe braţ, cu ţeava-n jos ca să nu intre zăpada. Întîlniră un grup de soldaţi cu lopeţi. Cînd îl recunoscu pe general, plutonierul care-i conducea încremeni. Soldaţii se opriră şi ei, se aliniară fără comandă.

— Noroc, voinicilor, spuse generalul. Merge, merge ?

— Apoi zăpada asta le-a cam încurcat planurile nemţilor, spuse un soldat cărunt, cu mustăţile albe, umezite de zăpadă. Toată noaptea am auzit vorbă în şanţurile lor. Le-au dat cartuşe şi merinde. Vor să ne atace.

— Nu vă lăsați, spuse generalul. V-am adus întăriri. Un regiment și o brigadă de cavalerie.

— Și ceva muniție era bună. Noi sîntem de la artilerie.

— Cu muniția e mai greu. Faceți economie, că n-avem de unde. Fabricile lucrează ziua și noaptea, dar frontul e mare. N-ați primit ordin ?

— Am primit, să trăiți, dom'' general, spuse plutonierul. Dar cum să-i lași cînd îi vezi venind ?

— Bine, voinicilor. De data asta o să-i dăm peste cap, așa-i ?

— Așa-i, întăriră ostașii.

Generalul salută și porni mai departe. Din grupul de ostași unul se desprinse și porni în fugă înaintea lor, către poziția bateriei.

— Se duce să le dea de veste, spuse Ressel.

— N-aș fi vrut să afle că venim. Prefer să-l văd pe soldat pe poziție, așa cum e el. Am văzut destule parăzi în viața mea. Nu la paradă cunoști puterea soldatului.

În preajma bateriei, un căpitan îi veni în întîmpinare.

— Am primit un ordin că vom ataca spre Lerești, domnule general. Dar cred că primejdia mai mare e aici. Drumul cel mai scurt spre Cîmpulung...

— Știu, zîmbi generalul. Acuma poți să afli : ofensiva o dăm aici, în sectorul vostru ; atacul de la Lerești e doar o demonstrație. Și ordinul acela e o mică viclenie.

— Înțeleg, domnule general.

— Cum stai cu muniția ?

— Mi-am făcut rezerve, cu gîndul la ofensivă. Aprovizionarea merge greu, drumurile-s stricate. Ninsoarea...

— Ai dreptate, spuse generalul. Dar ninsoarea asta strică și drumurile nemților, nu-i așa ? Vreau să-ți văd bateria, căpitane.

— Sînteți binevenit, domnule general.

Bateria era instalată îndărătul unui pîlc de pomi, ferită de privirile inamicului. Tunurile grele, cu roți late de trei palme, erau mascate cu ramuri ; lăzile cu muniție fuseseră adăpostite în bordeie anume săpate, cu acoperișuri solide de bîrne. Soldații erau bine îmbrăcați și sănătoși.

— Cu oameni ca voi o să ținem piept, spuse generalul.

Telefonul din postul de comandă sună prelung. Căpitanul primi încuviințarea să răspundă și ridică receptorul :

— Da... Da ! E aici, la mine. Da, imediat. E pentru dumneavoastră, domnule general.

Generalul luă telefonul. Auzi o voce emoționată :

— Domnule general, am onoarea să raportez ; inamicul a încercat să atace în sectorul Cîmpulung ; l-am oprit și l-am dat înapoi. Avem trei sute de prizonieri și trei mitraliere.

— Bravo, spuse generalul. Felicitări. Continuați pregătirea cum am ordonat.

Se mai luminase pe cînd punea receptorul la loc.

— Vești bune, spuse. Trebuie cunoscute pe tot frontul. Asta va ridica moralul trupelor, pentru mîine.

— Din partea noastră... începu căpitanul.

— Știu, dragul meu. Sînt soldat bătrîn, mi-am dat seama din prima clipă cu ce oameni am de-a face. Bateria voastră are un rol însemnat în operația de mîine...

La 17 noiembrie, în zori, vestea trecu din gură-n gură : generalul Averescu a venit personal pe front, să vadă cum luptă infanteriștii și călărașii. A adus cu el ajutoare, un regiment cu forțe proaspete și o brigadă de cavalerie. Regimentele Diviziei 22, care de o săptămînă rezistaseră eroic, luptînd pentru fiecare palmă de pămînt, își regăsiră energia de a porni iarăși împotriva înălțimilor pe care inamicul se agăța cu deznădejde. Coloane de prizonieri începură să se scurgă dinspre linia frontului ; la interogatorii, ostașii inamici își arătau amarul pentru înfrîngerea suferită. Printre ei circula zvonul că generalul Morgen a cerut permisiunea să se retragă spre Bran.

— Notează, dragă Ressel, să raportăm la Marele Cartier : *„Situațiunea s-a îmbunătățit sub toate raporturile. Frontul nostru s-a rectificat. Inamicul a fost izgonit din satele ocupate de el acum trei zile și trupele noastre au reluat pozițiile pierdute..."*

Ressel se întoarse spre general :

— Vești proaste din Oltenia, domnule general. Inamicul a izbutit să treacă la Tîrgu Jiu, iar pe Olt, a ajuns la Călimănești.

Generalul se întunecă la față.

— Cîrpești într-un loc și se rupe dincolo, oftă el.

Capitolul VI

1.

— Vin nemţii !
— Sînt pe şoseaua Cărbuneştilor !
— Ne-au înconjurat !

Strigătele răsunau din toate părţile. Ostaşii îşi săpau în grabă locaşuri de tragere, îşi împrumutau unul altuia încărcătoare cu cartuşe, alţii cercetau cu grijă valea pe unde trecea şoseaua spre Filiaşi. Dar nu de acolo venea primejdia cea mare. În curînd auziră împuşcături în spatele lor, pe dealurile care străjuiau drumul Peşteana-Răşina. O parte din forţele Regimentului 18 se întoarseră să facă faţă noii primejdii. Colonelul Jipa, comandantul grupării, trecu prin poziţii şi-şi încurajă soldaţii :

— Nu vă pierdeţi curajul, băieţi ! Ne vin ajutoare. Sînt în drum spre noi treizeci de batalioane ruse şi o brigadă românească, venită direct din Moldova !

Aflînd vestea, ostaşii prinseră să sape mai cu sîrg adăposturile, pregătindu-se să întîmpine duşmanul.

La căderea întunericului, inamicul dezlănţui atacul. Cele dintîi rînduri de infanterişti căzură seceraţi de salvele românilor. Dar atacatorii erau mult mai numeroşi şi aveau sute de mitraliere ; flancul stîng al regimentului încercă să le ţină piept ; curînd ai noştri îşi dădură seama că erau înconjuraţi. Ofiţerii dădură comenzi ; plutoanele se organizară în grupuri, ca să străpungă cercul care le încingea poziţiile ; o luptă pe viaţă şi pe moarte se încinse — dar duşmanul era pretutindeni mai puternic

şi contraatacurile românilor se loveau de zidul de foc al mitralierelor vrăjmaşe.

— Băieţi, nu vă predaţi ! spuse în grabă sublocotenentul Popescu în timp ce din vale se apropiau, ca furnicile, valuri de ostaşi inamici. Fugiţi în codru, ascundeţi-vă în satele voastre pînă se lămuresc lucrurile. Aţi auzit cu toţii : ajutoarele sînt pe drum !

Parcă auzindu-i cuvintele, nemţii se răsfirară pe potecile din dreapta şi din stînga, tăindu-le retragerea.

— Nu vă daţi prinşi, voinicilor ! repetă Victor Popescu. Luaţi-o spre pădure, pe deal în sus. Care cunoaşte locurile să-i îndrepte şi pe ceilalţi. O să ne-ntîlnim pe urmă, să vedem ce facem !

Cîteva salve, ale celor rămaşi să acopere retragerea, urmară acestor cuvinte. Apoi unul cîte unul, ostaşii se furişară pe poteca neagră, afundîndu-se în pădure. Victor Popescu rămase printre cei din urmă ; se pomeni alături cu căpitanul Gutuleanu, comandantul companiei, care venea grăbit spre el :

— Ce facem, Popescule ?

— În pădure, domnule căpitan. Nu mă dau viu în mîna nemţilor.

— Nici eu. Dar încotro o luăm ? N-avem busolă, n-avem hartă...

— Aici sînt ca la mine acasă, spuse Victor Popescu. S-o luăm în sus pe poteca asta, dacă vreţi. Ajungem într-un loc mai înalt, de unde putem vedea mişcarea pe şosea.

— Dumneata comanzi acum, Popescule. Dacă ştii locurile, du-mă unde crezi că e mai bine. Am cu mine nişte conserve şi pesmeţi ; putem rezista cîteva zile, la nevoie.

Urcară pe poteca pardosită cu frunzele toamnei. În urma lor, ecoul bătăliei încetase ; nemţii ajunseseră probabil pe poziţiile regimentului, le aflaseră pustii şi îşi văzuseră de drum spre Tîrgu-Cărbuneşti. Cei doi ofiţeri se opriră pe un mic platou, înconjurat de copaci groşi. O ceaţă aurie acoperea vederii văile domoale din jur. Cînd ceaţa se risipi priviră spre şoseaua de unde sperau să vină ajutoarele. Speranţe zadarnice însă...

Cîteva zile rămaseră în pădure, urmărind cu mînie neputincioasă cum jos, pe drum, se scurgeau grupuri de prizonieri români.

— Merindele s-au terminat, spuse într-o dimineață căpitanul. Trebuie să luăm o hotărîre.

— La mine, la Valea-cu-Apă, spuse Victor Popescu, oamenii mă cunosc și n-au să mă vîndă. Să mergem acolo, domnule căpitan. Nu putem sta la nesfîrșit în pădure. Să vedem ce spun și oamenii, să știm ce-au făcut nemții pe unde au trecut...

Își încărcară pistoalele, ținîndu-le gata, la-ndemînă. Porniră la vale, pe coasta repede, și cercetară cu grijă șoseaua. O patrulă germană trecu în pasul domol al cailor; văzură că mai încolo, în marginea satului vecin, era un post nemțesc.

— Acuma, șopti înfrigurat Victor Popescu, cînd șoseaua rămase pustie.

Alergară amîndoi odată, trecură dintr-un salt șoseaua, apoi podețul de peste Jiu. Se opriră în crîngul din luncă, să-și tragă răsuflarea.

— Nu ne-au observat, se bucură căpitanul.

— Avem opt kilometri pînă-n sat, spuse Victor Popescu. Asta, pe drum drept. Dar eu zic s-o luăm mai bine prin luncă. O să fie cam noroi, dar nemții n-au ce căuta pe-acolo.

Porniră trudnic, prin pămîntul înmuiat de ploaie. Mergeau fără un cuvînt, cu auzul încordat. Dar lunca era liniștită; ecourile războiului nu ajunseseră prin aceste locuri izolate.

— Aici veneam vara la scaldă, spuse Victor Popescu arătînd cu un gest larg o întinsură de nisip, pe jumătate acoperită de apele umflate ale Jiului. Iar dincolo, după cot, o să vedeți două sălcii apropiate. Ceasuri în șir pîndeam la umbra lor cu undița-n mînă...

— Ești la dumneata acasă, spuse căpitanul cu nostalgie. Nu mă mir că te grăbești așa. Eu n-am unde mă grăbi. Mai aveam o speranță, cînd i-am bătut prima oară pe Jiu. Acuma, după ce i-am văzut cum îi duceau pe-ai noștri din urmă... mă gîndesc mereu acasă. Ce s-o fi petrecînd? Au izbutit ai mei să fugă din calea dușmanului? Și dac-au rămas, au scăpat teferi? Ce s-a ales din casa mea? Ce fac

nevasta, copiii ? Întrebările astea mă rod, Popescule, mai rău decît o rană. Dușmanii se poartă rău cu lumea ; i-am văzut lovind satele cu tunul, i-am văzut adăpostindu-și caii prin casele oamenilor. Îmi sîngerează sufletul, Popescule...

Din negura ușoară ce învăluia dealurile se ivi deodată turla unei biserici. Sublocotenentul aproape că alerga acum. Căpitanul asudase ; se opri în cîteva rînduri să-și tragă răsuflarea ; Victor Popescu încetinea pasul și-l privea nerăbdător peste umăr. Intrară într-o livadă, pe o coastă frumoasă de deal. Printre pomii pe jumătate desfrunziți albeau zidurile unei case. Victor Popescu sări pîrleazul care despărțea livada de grădină și începu să alerge. Căpitanul venea mai în urmă. Cînd ajunse în curtea largă, văzu o scenă care-l tulbură adînc : un bătrîn își ștergea lacrimile ; o bătrînică îl îmbrățișa pe sublocotenent și-l săruta pe obrajii nerași, iar din pragul casei, o femeie tînără și frumoasă, în ie albă și cu părul negru strîns la spate, alerga cu brațele deschise. Căpitanul se opri locului și așteptă, stingherit, să se consume această scenă nepotrivită pentru ochii unui străin ; nu se clinti din loc pînă cînd cîinii, după manifestarea de bucurie făcută stăpînului întors acasă, simțiră om străin și începură să latre spre gardul din grădină. Popescu-tatăl le potoli zelul cu un strigăt scurt și veni să-l întîmpine pe oaspete :

— Bine-ați venit, domnule căpitan. Zi mare pentru noi astăzi. Dup-atîtea nenorociri, o bucurie ca asta... Dar poftim în casă, domnule căpitan.

Victor Popescu făcu un gest către cele două case alăturate, cu prispă înaltă și stîlpi de lemn frumos lucrați.

— Asta-i casa mea, dincolo stau părinții.

— Poftiți la noi, că e mai cald, spuse bătrînul. Dincoace n-am făcut focul ; Elena stă mai mult la noi de cînd ai plecat...

Îi conduse în odaia din față, despuiată de podoabele atît de cunoscute ale caselor oltenești.

— Să iertați, spuse Elena, am strîns de prin casă de frica nemților.

— Au fost prin sat ? întrebară într-un glas cei doi ofițeri.

— Sînt și acum, șopti ea plecînd tristă privirile.

Bătrînul Dumitru Popescu le arătă scaunele ; se așezară în jurul mesei, femeile plecară să pregătească de-ale mîncării.

— E greu cu nemții, povesti Dumitru Popescu. Au instalat o patrulă la postul de jandarmi. Dușmanii intră din casă-n casă, cu chip că umblă după soldați români fugari. Ce le place iau fără rușine. Nu mai avem lege, nu mai avem liniște de cînd s-au pripășit pe-aici. Se-aude că într-un sat, mai la munte, au batjocorit femeile și fetele.

— Și ai noștri ce spun ?

— Ce să spună ! Spumegă de mînie, dar sînt cu mîinile legate. N-au arme, mulți dintre bărbații satelor au căzut pe front. Cine să ne apere ? Grea urgie a căzut pe capul nostru, dragii mei...

Se întrerupse. Elena aducea o farfurie cu cești de pămînt și o sticlă cu țuică. Bătrînul turnă în cești, își îndemînă oaspeții :

— Păi luați o înghițitură, să vă mai încălziți. Bine-ați venit sănătoși !

Ciocniră și băură. Soția sublocotenentului reveni cu de-ale gurii. Puse farfuriile pe masă, apoi rămase în spatele soțului ei, cu palmele pe spătarul scaunului.

— Spui că nemţii se plimbă nestingheriţi prin sat ? întrebă Victor Popescu.

— Şi ziua şi noaptea. Ne-am deprins cu tropotul cailor lor. Altfel, lumea nici nu prea mai are cai pe aici. I-au luat nemţii, să-şi completeze pierderile.

— Oho ! spuse căpitanul cu gura plină.

— Mai trist e că au găsit ajutor în sat, reluă bătrînul. Hans fierarul, îl ştii. Umblă, iscodeşte, spune nemţilor ce află. Nemții cad pe capul cîte unui om, îi scotocesc prin casă, îi iau merindele din cămară...

— Şi ce ştiţi de situaţia frontului ?

— Ce front ? întrebă repede Elena. Pentru tine gata, războiul s-a terminat.

— Hm ! Om mai vedea, spuse Victor Popescu.

Femeia îi puse mîinile pe umeri şi se aplecă spre el :

— Mulţumesc cerului că ai scăpat cu viaţă...

— Şi rugaţi-vă să nu vă afle nemţii, adăugă bătrînul. Au dat veste prin toate satele : cine adăposteşte soldaţi

fugari va fi împuşcat. Cine află despre militari, să-i denunţe...

— Gata cu politica, spuse Elena iarăşi. Luaţi şi mîncaţi, că se răceşte.

— Mă uit la dumneavoastră, doamnă, spuse căpitanul. Şi mă gîndesc la ai mei cum m-aşteaptă...

Oftă, gustă iarăşi din ceaşca cu ţuică. Victor Popescu se întoarse spre tatăl său :

— Ziceai de front.

— Nu zicea nimic, se miră Elena.

Tatăl îşi drese glasul :

— Păi frontul... cum să-ţi spun ? Nu prea avem veşti. Şi de avem, avem tot veşti rele. Se-aude că nemţii năvăliră în toată ţara deodată : şi pe la Craiova, şi pe Dunăre, şi din munţi. Ajunseră pe-aproape de Bucureşti...

Căpitanul rămase cu lingura în aer :

— Aproape de Bucureşti ! Cu neputinţă !

— Trecură Dunărea cu oaste multă. I-au luat pe ai noştri din mai multe părţi. Armata s-a retras din Oltenia, să facă faţă pe Argeş...

Victor Popescu oftă adînc şi rămase pe gînduri, privind undeva, peste umărul tatălui său, spre fereastra prin care pătrundeau cele din urmă raze ale apusului.

— Nu te mai frămînta, spuse Elena mîngîindu-l pe păr. Ţi-ai făcut datoria, nu-i aşa ? Acuma e rîndul altora. Lasă, o să fie bine...

— Ce-o fi la mine acasă, zise iar căpitanul şi dădu peste cap ceaşca cu ţuică.

Cîteva zile stătură ascunşi, cu gîndul la patrulele care treceau în sus şi-n jos pe drum. Elena şi bătrînul se străduiau să le facă toate voile, dar căpitanul era tot mai posomorît, cu gîndul la ai lui, iar Victor Popescu se frămînta fără să spună ce-l roade. Într-o zi, la început de iarnă, cîinii începură să latre pe uliţă. Amîndoi ofiţerii puseră mîna pe pistoale, iar Dumitru Popescu îşi scoase degrabă ochelarii, puse deoparte cartea pe care-o citea şi ieşi să vadă ce-i. Elena intră în odaie ; îi văzu pe cei doi ofiţeri cu armele pregătite şi oftă :

— Dumnezeule ! Cît o să mai meargă așa ? De ce vă speriați, oameni buni ? E un vecin de-al nostru, nea Vasile. Îl caută pe tata, nu-i nimica...

Dumitru Popescu reveni într-un tîrziu, întunecat la față. Se așeză pe laviță oftînd. Nu-l întrebară nimic ; îl cercetau doar cu ochii, iar el își ferea privirea. În cele din urmă spuse :

— Satul a prins de veste că te-ai întors. Știi bine, Victore, cu cît drag te-au petrecut cînd ai plecat. Părinții ți-au dat în grijă pe feciorii lor de două ori : o dată cînd i-au adus la școală, și a doua oară cînd ți i-au dat în pluton, să-i comanzi. Te iubesc oamenii și vor să afle de soarta ta. Eu am ascuns cît am putut, dar tot s-a aflat. Și Hans fierarul a început să ne dea tîrcoale. De-aia veni Vasile, să ne spună să fim cu grijă.

— Ce-i de făcut ? întrebă căpitanul. Să plecăm, Popescule. Mai bine pribeag în pădure, decît prizonier. Hai să mergem.

Victor Popescu se înroși la față. Se ridică, îndreptîndu-și umerii. Făcu un pas spre căpitan :

— Să fug din satul meu, de teama unei iscoade nemțești ? Să-mi las părinții și nevasta, pentru o vorbă ? Nu, domnule căpitan. Cît mai am gloanțe în pistol și mi-e brațul teafăr...

— Victore, mi-e frică, zise Elena. Dacă te dă pe mîna lor ?

— N-or să mă prindă viu, spuse Victor. Nu mi-e teamă, ți-am spus. Sînt acasă la mine. Lor să le fie teamă, dușmanilor care ne-au cotropit pămîntul. Și nemernicilor care îi slujesc... O să vină vremea cînd vor plăti pentru toate !

— Dar pîn-atunci sînt mai puternici, murmură căpitanul. Ne putem bate, noi doi, cu nemții ?

— Domnule căpitan, eu n-am căderea să vă poruncesc. Faceți cum vă îndeamnă inima. Dacă vreți, puteți pleca în codru. Vă dăm merinde pentru drum, și haine și de toate. Dar nu-mi cereți să vă urmez. Rămîn aici, să dau ochi cu dușmanul.

— Rămîn și eu, spuse căpitanul. Două arme fac mai mult decît una singură !

Victor Popescu adormi tîrziu, înfășurat în cerga pe care nevastă-sa i-o pregătise de cu seară, în claia cu fîn din fundul curții. Pe la miezul nopții se trezi neliniștit : cîinii lătrau întărîtați, recunoscu lătratul acela îndrăcit, a om străin. Se ridică ușurel în capul oaselor, strîngînd pistolul în mînă. Văzu două siluete înalte intrînd în curte. Apoi fereastra tindei se lumină : Elena aprinsese lampa. Ușa se deschise și în lumina care țîșni, zări pe prispă uniformele nemților, cu armele lungi profilîndu-se pe umăr. Unul din ei spuse cîteva cuvinte răstite, o îmbrînci din ușă, îi luă lampa și pătrunse în casă. Celălalt îl urmă. Elena rămase pe prispă, zgribulită. Din casa alăturată, bătrînul se arătă și el, cu un felinar în mînă.

— Îl caută pe Victor, spuse ea mai tare decît ar fi trebuit.

Victor Popescu se ridică dintr-un salt. Știa că mai mult lui îi vorbise Elena. Își strînse bunda în jurul umerilor și se furișă spre poartă, cu pistolul în mînă. Auzea vorbă nelămurită în casă ; bănui că dușmanii răscoleau peste tot. Uși trîntite, scaune răsturnate cu nepăsare brutală... Un strigăt de spaimă al Elenei, care rămăsese în ușă, îl îndemnă să facă un pas înainte ; își stăpîni cu greu pornirea aceasta. Se retrase iarăși în umbra gardului înalt, așteptînd.

Soldații ieșiră din casă cu brațele încărcate de lucruri. Degetul se încleștă de la sine pe trăgaci. Dușmanii coborîră îngreunați treptele casei și se îndreptară spre poartă. Îi lăsă să se apropie. Cînd erau la cîțiva pași de el, trase de două ori, în plin. Cei doi se prăbușiră ca loviți de trăznet.

Căpitanul alergă spre el cu pistolul în mînă :

— Ce-ai făcut ?

— Le-am dat ce meritau niște tîlhari ca ei. Ajutați-mă să le iau lucrurile.

Căpitanul luă cu grabă ștergarele, ceasul, icoana de argint și celelalte lucruri cu care nemții își încheiaseră „cercetarea". Victor Popescu luă armele și cartușele, apoi îi căută de acte. Găsi în buzunarul unuia cîteva hîrtii, le puse deoparte. Apoi, ajutat de căpitan, tîrî cadavrele într-o groapă din spatele casei, unde se pregătea de obicei varul pentru spoit.

— Tată, spuse Victor, acoperă groapa cum te pricepi. Eu mă duc la post. A mai rămas un tîlhar acolo.

— Astîmpără-te, spuse căpitanul. Nu-ţi dai seama în ce primejdie te vîri.

— Acuma tot am început-o, domnule căpitan. Nu mai pot da înapoi.

— Să nu păţeşti ceva, adăugă tatăl.

— Ce să păţesc ? Postul era alcătuit din trei ostaşi ; doi sînt colea, unul a rămas. Mă duc să mă răfuiesc cu el, asta-i tot.

Porni în fugă pe uliţa cufundată în întuneric. La postul de jandarmi era linişte. Al treilea soldat din post sforăia cu capul pe masă, lîngă armă. Cînd Victor Popescu deschise uşa, el tresări şi puse mîna pe puşcă ; pistolul sublocotenentului detună sec, şi soldatul duşman recăzu pe arma lui pe care nu apucase s-o folosească. Victor Popescu luă puştile şi sacii cu cartuşe din rastel şi reveni acasă. Intră pe poartă ; îndărătul gardului se arătară chipurile alor săi.

— Ce-ai făcut ? Eram cu grijă.

— Unde-i căpitanul ?

— A plecat, spuse bătrînul. Ţi-a lăsat vorbă : să nu-l socoteşti un laş, dar el şi-a dat seama că nu mai poate rămîne aici. Se teme că familia va avea de suferit, dacă se află că a luat parte la...

— Dar pîn-acum nu-i vinovat cu nimica. Abia de azi încolo putem spune... Dar lasă. Să ştii, tată, că nici dumneata nu eşti vinovat. Tot ce-am făcut, am făcut singur.

— Ţi-ai făcut datoria, spuse încet bătrînul. Nu te învinuiesc, dimpotrivă, sînt mîndru de tine.

— Ajută-mă să îngrop armele şi muniţia. Pînă-n zori trebuie să fiu plecat. Nu mai pot rămîne aici. V-aş aduce numai necazuri...

2.

„De soarta bătăliei care se va da în ziua de 29 noiembrie depinde soarta neamului. Aşa fiind, trupele care atacă ori înving, ori trebuie să moară !"

Generalul Prezan se opri din scris şi-şi îndreptă pe umeri mantaua. Frigul nopţii de noiembrie pătrunsese în camera largă şi tristă unde se stabilise de curînd, în noua sa misiune de comandant al Grupului armatelor din sud. Reciti ultimele rînduri ale ordinului de zi. Sună cam patetic, își spuse. Dar ăsta-i adevărul. În spatele nostru e Bucureştiul ; ziua de poimîine ne hotărăşte soarta. Infrîngerea armatei înseamnă pierderea Capitalei...

Semnă ordinul și dădu deoparte mapa de piele fină în care erau hîrtiile. Sub mapă, harta zonei centrale a Munteniei. Semnele şi săgeţile îngrămădite în stînga Bucureștiului păreau mari răni roșii pe cîmpul verde-pal al hărţii. Generalul se concentră iarăși asupra situației trupelor. Inamicul adoptase un dispozitiv foarte riscant : el se apropia de București din două direcţii — grupul de nord dinspre Pitești, cel de sud, care trecuse Dunărea la 23 noiembrie, înainta pe șoseaua Alexandria. Drumurile celor două armate erau convergente spre București. Între ele, după informațiile primite la comandament, se afla un mare gol, acoperit doar de două divizii de cavalerie. În acest sector se hotărîse lovitura principală. Un grup de atac avea să lovească flancul stîng, neprotejat, al grupului de sud, care era mai aproape de Bucureşti, să-l arunce peste Dunăre, pentru ca apoi să se îndrepte asupra grupului de nord. Pînă în momentul atacului, cele două armate invadatoare aveau să fie ţinute în loc, prin rezistenţa îndîrjită a trupelor aflate deja în dispozitivul de apărare — pentru cel din nord în zona Pitești-Costești, iar pentru grupul de sud, la Călugăreni. O a treia armată germană, care forțase linia Oltului, se apropia dinspre vest. Din relatările prizonierilor reieșea că trupele acestui al treilea grup fuseseră împărțite între celelalte două ; între invadatorii din nord și cei din sud nu se afla decît cavaleria...

— S-a prezentat căpitanul Crivăţ, raportă aghiotantul.

— Să intre, spuse generalul.

Dar Crivăţ intrase în urma chipeșului locotenent.

— Am onoarea, domnule general. Mi-a fost cu neputinţă să ajung mai devreme.

— Știu ce-nseamnă un drum cu trenul în vremurile astea, spuse generalul. Căpitane Crivăț, mi-ai fost de ajutor la Oituz, trebuie să mă ajuți și aici...

— Din toate puterile, domnule general.
— Ştii ce misiune mi s-a dat.
— Apărarea Bucureştiului, şopti Crivăţ.
— Salvarea sau... dezastrul. Uite, asta-i situaţia în prezent. Grupul inamic din nord se apropie de Piteşti ; cel din sud a trecut de Alexandria.
— Dar... armata de pe Olt ?
Generalul oftă. Mută de colo-colo creioanele care se odihneau pe poziţiile viu colorate.
— Două divizii au trecut la grupul de nord, asta-i sigur. Celelalte se pare că le-a luat grupul de sud. Oricum, n-aveau timp să ajungă din urmă grosul trupelor. Dar cavaleria a înaintat, se apropie de Roşiorii de Vede. Pînă să se apropie, eu sper că soarta bătăliei e hotărîtă. Vom da o lovitură în forţă şi... în cel mai strict secret. Misiunea dumitale e să însoţeşti grupul de atac. Mai exact, divizia generalului Scărişoreanu, care va avea rolul principal. Să faci recunoaşteri, să interoghezi prizonierii, să afli tot ce se poate afla despre inamic. Trebuie să cunosc situaţia frontului clipă de clipă. Este bătălia decisivă.
— Înţeleg, spuse Crivăţ.
— Am încredere în iscusinţa dumitale, Crivăţ.

*

Crivăţ ajunse divizia pe drumul dintre Titu şi Videle. Coloane lungi de soldaţi şerpuiau pe drumurile înguste dintre mirişti fără capăt ; tunurile şi furgoanele se împotmoleau mereu şi oamenii veneau în ajutorul cailor ; istoviţi şi unii şi alţii, izbuteau cu greu să scoată piesele din noroiul negru, păstos, pentru ca după o clipă să se împotmolească iarăşi. Soldaţii aveau feţele nerase, uniformele decolorate, încălţămintea spartă ; îşi căptuşeau bocancii cu zdrenţe de cămăşi, unii purtau vestoanele subţiri de-a dreptul pe piele ; morocănoşi sub burniţa de noiembrie, cu mîinile înfundate în buzunare, slabi şi istoviţi, mergeau mereu, cu priviri stinse, indiferente ; la popasuri mîncau fără chef, schimbau arareori o vorbă, priveau pe sub sprîncene pe ofiţerii la fel de obosiţi ca şi ei, care-ncercau să le dea curaj.
Căpitanul cercetă cu privirea coloana cenuşie a infanteriştilor înaintînd pe cîmpia fără capăt, punctată ici şi colo

de cîte-un copac stingher, desfrunzit. Se apropie de ofițerul care mergea cu calul de căpăstru în fruntea unui șir de vînători :

— Domnule maior, sînt trimis de generalul Prezan la avangarda diviziei, ca ofițer cercetaș.

— Noi sîntem avangarda. Regimentul Nouă vînători.

— Cunoașteți ceva despre situația inamicului ?

— Deocamdată nimic. Mergem de două zile. N-am observat nici o mișcare. Aseară, a apărut un pîlc de călăreți. I-au pus pe fugă ai noștri și de-atunci nu s-au mai arătat.

— Ați trimis cercetași înainte ?

— Un pluton merge în față, dar pînă acum nici un semn.

— Cunoașteți locurile pe-aici ?

— Nu. Sînt constănțean. Însă la plutonul din frunte sînt cîțiva oameni din partea locului. Ne apropiem de Glavacioc. In fața noastră avem localitățile Vida Cartojani, Fotăchești și Tămășești. Vreo douăzeci de kilometri pînă la șoseaua Alexandria. Nemții înaintează pe șosea. Avem ordin să le cădem în flanc.

— Mă duc la plutonul din frunte, spuse căpitanul. Desearǎ trebuie să înaintez raportul generalului Prezan.

— Fiți prudent, spuse maiorul. Inamicul poate să apară din clipă-n clipă. Nu putem angaja lupta pînă nu ne vine artileria din urmă. Dacă apar trupe germane, căutați să nu vă descopere. Trimiteți la mine un om cu raportul, iar eu îl expediez imediat generalului Prezan. Să vă dau un însoțitor ?

— Nu-i nevoie, spuse Crivăț, cred că nu-i așa departe plutonul.

Plecă mai departe, pe drumul care mergea spre sud. Era mai mult un hotar între două ogoare, cu pămînt negru moale. Cizmele se înfundau la tot pasul. Un vînt rece, tăios, îi șfichiuia obrajii. Își ridică gulerul mantăii, cu gîndul la fularul pe care-l lăsase în lada de campanie. Neculai urma să vină și el, dar cum să-l mai găsească pe aceste cîmpuri fără capăt, pe aceste drumuri, în aceste zile bîntuite de neliniște ?

Ajunse din urmă plutonul. Erau vreo douăzeci de oameni împărțiți în două grupe ; mergeau pe marginea

drumului, ţinîndu-şi puştile atîrnate pe umăr cu ţeava-n jos. În fruntea lor, un sergent voinic, nebărbierit, cu căciula înfundată pînă la sprîncene, care-l salută :

— Să trăiţi, dom'căpitan. Sînt sergentul Cartojan, comandant pluton cercetare...

Îl izbi numele, asemănător cu al satului de care pomenise maiorul.

— Eşti de pe-aici, sergent ?

— De-aici, chiar din Cartojani.

— Mai e mult pînă-n sat ?

— Cîţiva kilometri. Uitaţi-vă, dincolo de pădurice. Cînd ajungem, oprim plutonul în pădurice şi aşteptăm să se însereze. Pe urmă, m-oi duce-n sat să văd despre ce e vorba.

— Mergem împreună, spuse căpitanul. Am mai fost în cercetare, nu te teme că te încurc.

— Cum vreţi, spuse sergentul posomorît.

Pe înserate ajunseră la pădurice. Văzură ieşind dintre copaci o căruţă cu coviltir. Grăbiră pasul. Omul care ducea caii de căpăstru se opri în faţa lor.

— Ce-i cu dumneata ? întrebă căpitanul.

— Au intrat nemţii-n sat, spuse omul grăbit. Cu tunuri, şi infanterie, şi călăreţi.

— Mulţi ?

— Mulţi ca frunza şi iarba, bată-i Dumnezeu. Lumea s-a ascuns prin pivniţe şi prin grădini. Duşmanii s-au răspîndit prin case. Caută mîncare şi băutură.

— Nene Aurică, mă cunoşti ? zise sergentul tulburat. Sînt eu, Nicu al lui Cartojan...

— Ei, tu erai, băiete ?

— Ai mei sînt bine ?

— Bine. Numai că au dat iama pe la voi. V-au tăiat porcul şi-au băgat caii să pască în grădină.

— Şi tata ?

— Tată-tu s-a cam ciondănit cu ei. A vrut să-l atingă pe un major de-al lor, şi l-au dus la primărie. Voiau să-l împuşte, dar s-a dus coana moaşă de s-a rugat de ei şi i-au dat drumul.

— Ticăloşii ! scrîşni sergentul. Daţi-mi voie să mă duc în sat, dom'căpitan.

— Şi ce să faci ? Să-i dai afară caii din grădină ? spuse ţăranul amărît. Nu te vîrî în gura lupului, băiete !

— Trebuie să aflăm ce fac nemţii, interveni Crivăţ. Mă duc şi eu cu el.

— Fiţi cu luare-aminte, zise ţăranul. Nemţii mişună peste tot.

O luară pe un drum ocolit, prin dreapta Fotăcheştilor, pe unde apa Glavaciocului făcea un ocol mare. Mergeau prin lunca îngustă strecurîndu-se printre sălciile întunecate. Deodată se opriră. Auziseră vorbă străină şi zgomote aspre, înfundate. Se dădură mai aproape, cît le îngăduiau tufişurile crescute în voie pe malul apei. Văzură tunurile.

— Se amplasează la teren, şopti căpitanul. Ţine minte locul, sergent !

Porniră mai departe, ocolind valea. Dincolo de apă se întindea umbra neagră a unui deal. Pe creasta dealului văzură iarăşi tunuri şi pîlcuri de călăreţi. Mai în stînga, către moară, zbîrnîiau motoare de automobil. Încercară să meargă mai departe, dar se pomeniră în preajma unui cuib de mitralieră. În groapa adîncă, ostaşii duşmani fumau şi se cinsteau dintr-o sticlă cu vin. Îi ocoliră ; dincolo, spre şosea, văzură o patrulă de călăreţi mergînd la pas.

— Înapoi, spuse Crivăţ. Acuma cam ştim la ce să ne aşteptăm...

Pe la miezul nopţii ajunseră la regiment. Maiorul Rasoviceanu trecu poziţiile duşmane pe hartă, apoi trimise un curier la divizie şi dădu ordin ostaşilor să se odihnească lăsînd doar posturi de pază.

În dimineaţa de 29 noiembrie, cavaleria inamică încercă de cîteva ori să iasă spre nord. Dar o primiră cu focuri de mitralieră şi atacurile fură respinse. Generalul Scărişoreanu veni şi el pe front, cercetă poziţiile prin binoclu şi spuse comandantului :

— Nu pot să atac fără artilerie. Plus că divizia lui Socec n-a ajuns încă şi trebuie să dăm lovitura cu toate forţele. Am trimis azi-noapte un regiment la Clejani ;

nopţii, satele Crevenicu şi Merenii de Sus erau eliberate. Regimentul se opri, aşteptînd ordine. Peste vale, spre şoseaua naţională, artileria inamică bubuia mereu.

— Rămînem în rezervă pînă mîine! vestiră comandanţii de companii.

Ostaşii se destinseră pe dată. Găsiră adăpost îndărătul unui pîlc de copaci ; întinseră foile de cort pe pămîntul ud, se ghemuiră sub pături şi mantăi şi adormiră pe dată, somnul greu al soldatului istovit de luptă.

Crivăţ se ghemui alături de ei, pe iarba veştedă, îmbibată cu apă : frigul nu-l lăsă mult timp să doarmă ; în răstimpuri auzea glasul coborît al santinelelor schimbînd o vorbă-două ; undeva, spre sud, se auzeau zgomotele luptei.

Se trezi spre dimineaţă ; în jurul lui era forfotă, ostaşii îşi pregăteau armele şi cereau muniţii. Se apropie de comandantul care veghea de sus, de pe un dîmb, pregătirea de plecare a regimentului. În lumina săracă a zorilor, maiorul Rasoviceanu avea înfăţişarea unei statui ; părea mai falnic acum, cu largile falduri ale pelerinei învelindu-i umerii.

— Domnule căpitan, lucrurile s-au schimbat, lămuri el. Trebuie să atacăm spre Stîlpu, unde inamicul opune rezistenţă. Dac-aţi vrea să vedeţi ce e pe-acolo... Luaţi-l pe sergentul Cartojan, aud că v-a fost călăuză bună.

— Am înţeles, domnule maior.

Plecă împreună cu sergentul. Văzură de departe satul, aşezat pe un deal ; în stînga lui şoseaua făcea o curbă şi cobora spre podul de pe Neajlov ; în dreapta, urcînd mereu, drumul mergea şerpuind printre pîlcuri de copaci. Acolo, între copacii de pe coastă, se amplasaseră mitralierele inamice ; sergentul se duse spre stînga, se întoarse şi-i spuse grăbit :

— N-au ajuns încă la pod. Îi ţin ai noştri pe loc. De-ar rezista pînă vine regimentul...

Porniră repede înapoi. Dădură de primele companii, care se apropiau în marş forţat. Maiorul Rasoviceanu era în fruntea lor. Sări de pe cal şi desfăcu harta. Crivăţ îi spuse cum stăteau nemţii pe creastă.

— Bine că ştim, spuse maiorul. Sublocotenent Pîrvu !

— Ordin, domnule maior !

i-au fugărit pe nemţi şi au ocupat satul. Sîntem în coasta lor, cum s-ar zice. Mîine în zori începem atacul !

Toată noaptea ostaşii lucrară la amplasarea artileriei diviziei. În zori începură tunurile să bubuie. Către Cartojani crescură copacii negri ai exploziilor. Cavaleria inamică stătea cu capul la pămînt. Vînătorii folosiră acest răgaz ca să se apropie şi să-şi ocupe poziţia de plecare la atac. Ostaşii înaintau cu greu pe drumurile de căruţă din jurul satelor ; cînd şi cînd, şuieratul obuzelor duşmane îi făcea să se culce în noroiul gros, mustind de apă. Crivăţ rămase cu vînătorii, în prima linie. La prînz artileria încetă deodată să mai tragă. Maiorul Rasoviceanu, călare, cu sabia-n mînă, se arătă în faţa trupei sale. Valurile de vînători porniră la atac cu strigăte puternice. Duşmanul încercă să riposteze, dar iureşul vînătorilor era atît de puternic, încît călăreţii germani încălecară în grabă şi părăsiră satul. În goana lor, ostaşii trecură mai departe, ajunseră din urmă o coloană de aprovizionare, găsiră pîlcuri de germani care nu izbutiseră să fugă, surprinseră mitralierele în cuiburile lor. Două sute de prizonieri, şase mitraliere, cai, bucătării de campanie — iată recolta acestui atac. Regimentul se opri în satul Tămăşeşti.

— De-am avea cavalerie, să-i urmărim ! spuse cu regret Rasoviceanu privind cum se îndepărtau în galop cele din urmă pîlcuri de călăreţi inamici.

— Domnule maior, cred că şi victoria de acum e preţioasă, spuse Crivăţ. Ne apropiem pas cu pas de şosea, deci misiunea e îndeplinită. Am ajuns în flancul armatei germane de sud...

Spre seară, veni ordin de la divizie : regimentul va ataca împreună cu alte unităţi pe direcţia Ghimpaţi-Bălăria. Vînătorii, bucuroşi de succesul atacului, uitară de oboseală şi porniră, după căderea întunericului, spre Ghimpaţi. Dar la ieşirea din sat, un puternic tir de artilerie făcu primele rînduri să şovăie. Maiorul Rasoviceanu se ivi, călare, în mijlocul drumului ; porni înainte, printre exploziile proiectilelor ; vînătorii prinseră curaj, se ridicară şi alergară înainte, cu armele în cumpănire. Surprins de atacul cu baioneta, inamicul dădu înapoi. Pe la miezul

— Te duci cu compania prin valea Neajlovului și ataci poziția mitralierelor de pe coastă.

— Mă duc și eu să-i conduc, spuse repede Crivăț.

— Foarte bine, spuse maiorul. Restul, ceilalți, atacăm prin dreapta, direct spre sat. Glasul lui crescu deodată : Țineți mine, flăcăi ! În fața noastră se află Divizia 217, cu care ne-am bătut și-n Dobrogea. A sosit clipa să ne răfuim cu ei. Înainte, vitejilor !

Porniră. Companiile își ocupau din mers locurile hotărîte ; în fruntea regimentului, ca totdeauna, maiorul Rasoviceanu, cu agenții de legătură în preajmă, gata să-i transmită ordinele către batalioane și companii.

Mitralierele dușmane de pe lizieră începură să tragă toate odată. Dintre vînătorii care alergau nebunește spre sat, începură să cadă cei dintîi răniți ; ceilalți continuau să alerge, cumpănindu-și armele cu baionetele lungi, cumplite.

Căpitanul Crivăț îl conduse pe sublocotenent într-un ocol lung spre valea Neajlovului, unde ceața era mai deasă și se puteau strecura neobservați. Apoi sublocotenentul își avîntă compania la atac. Mitraliorii dușmani prinseră prea tîrziu de veste că poziția lor era amenințată ; unul apucă să întoarcă mitraliera, dar se prăbuși fulgerat de un foc de armă ; alți cîțiva încercară să fugă ; căzură tot așa, la primii pași ; restul poziției ridică mîinile în fața baionetelor românilor...

— Podul ! Podul ! strigă unul dintre ostași.

Compania se întoarse la vreme ca să-i vadă pe dușmanii retrași din sat, alergînd spre pod și încercînd să facă față atacului ; porniră într-acolo, pe mai multe părți, și le tăiară retragerea ; se încinse o luptă scurtă, bavarezii aruncară armele.

În sat, zgomotele luptei mai continuară o vreme, apoi vînătorii trecură peste pod ; lăsau în urmă satul curățit de trupele dușmane ; duceau cu ei trofee bogate — mitraliere și prizonieri. Se opriră la Gorneni, peste Neajlov. Către prînz, trompeții sunară adunarea. Gradații și plutonierii făcură apelul ; abia acum văzu comandantul că trupa lui fusese înjumătățită în cursul acestui atac eroic...

Peste pod se arătă un pîlc de călăreţi. Maiorul Rasoviceanu comandă cu glas puternic „Pentru onor“ şi merse în întîmpinarea generalului Scărişoreanu, care venea să-i felicite pe vînători pentru izbînda lor...

Noaptea, Crivăţ dormi la cartierul diviziei, instalat în corturi pe malul Neajlovului. Îl treziră în zori sunetele obişnuite ale taberei. Dădu fuga la cortul unde se afla „biroul operaţiilor“. Văzu pe hartă situaţia frontului ; inamicul fusese înconjurat în satul Băneşti, unde se întărise cu tranşee şi obstacole de sîrmă ghimpată. În jurul lui, diviziile româneşti formau un cerc. Dar ofiţerul cu operaţiile se apucă se deseneze, în jurul acestui cerc, săgeţi albastre...

— Ce se întîmplă ? întrebă Crivăţ neliniştit.

— Inamicul a primit întăriri, spuse trist ofiţerul. Dinspre vest se apropie armată multă, cu artilerie grea. Trebuie să facem faţă pe două fronturi. După ce i-am încercuit pe bavarezi, sîntem încercuiţi noi înşine.

Curînd începură să sosească ordine precise : cîteva batalioane vor merge spre nord, la Clejani şi Ruşii lui Asan, pentru a proteja spatele diviziei ; căpitanul Crivăţ fu trimis şi el cu aceste batalioane.

— Rezistaţi cu orice preţ, îi spuse generalul la plecare. Nu înţeleg ce se petrece. Divizia de cavalerie care trebuia să-mi acopere spatele nu se află pe poziţie ; sînt atacat cu artileria ; ţineţi-i pe loc pînă restabilim legătura cu divizia generalului Socec...

Artilerie şi infanterie se rupseră din cercul pe care-l formau în jurul diviziei inamice şi porniră spre nord-vest, să facă faţă atacului din spate. Crivăţ mergea cu ei ; erau infanterişti din Regimentul 39 Petru Rareş, furioşi că noul atac îi împiedicase să ia parte la nimicirea vechiului lor duşman din Dobrogea, Divizia 217 bavareză.

— Mergem la Clejani, spuse locotenentul Pantelimonescu.

— Pe unde-aţi mai luptat ?

— La Amzacea, la Cataiuc şi Musurat, domnule căpitan. Greu al naibii şi acolo. Dar nu ca aici, la un pas de Bucureşti. Cum să dăm Bucureştiul ? Mai bine...

Se întrerupse, fără să-şi termine vorba. Crivăţ îl privi pe furiş. Avea fălcile încleştate, grăbise pasul, căpitanul îl lăsă singur.

— Ce spuneţi de locotenentul nostru ? spuse majurul companiei, apropiindu-se. E un erou. A primit în Dobrogea „Coroana României". Şi gradul tot acolo l-a primit...

Se apropiau de Clejani. Bubuitul tunului se auzea tot mai puternic.

— Artilerie grea, spuse majorul întristat. Nu ştiu de unde-au apărut în spatele nostru, doar n-au picat din cer.

— Au venit ei de undeva, spuse Crivăţ. Dacă aveam aviaţie, cum au ei, să facem recunoaşteri în adîncime, poate le dădeam de urmă. Dar n-am avut...

— Multe n-am avut, spuse majorul. Eu îs deşcă bătrînă, domnule căpitan. Ştiu cum ne-a fost pregătirea de război. Am pus prea mare preţ pe ajutorul de afară, iar noi... Mai multă defilare decît trageri. Am văzut soldaţi care nu ştiu să ţină puşca-n mînă. Am vrut să facem regimente multe, dar cu ce oameni ? Cu bătrîni de prin sate, şi domnişorii din Bucureşti conduc automobilele generalilor...

Tăcu. Căpitanul îl privi cu coada ochiului, îi văzu tîmplele albite. Nici tu, bătrîne, n-ar fi trebuit să fii aici, îşi spuse. Şi totuşi eşti, şi grăbeşti pasul în rînd cu flăcăii ăştia ; cînd e vorba de război n-ai timp să alegi, trebuie să pui mîna pe armă, dar cu domnişorii din Bucureşti cam ai dreptate, care cum şi-a pus maşina la dispoziţia Marelui Cartier s-a pomenit cu grad de locotenent. Locotenent pe scaunul şoferului, şi plutoanele de pe front le comandă elevi din şcoala militară...

Intrară în Clejani, se răspîndiră printre casele dărîmate de explozii. Văzînd că le vin ajutoare, ostaşii din poziţii scoaseră strigăte de bucurie. Dar parcă ghicindu-le bucuria, artileria duşmană îşi înteţi focul, apoi valuri de infanterie germană porniră la atac. Locotenentul Pantelimonescu căzu printre cei dintîi ; doi ostaşi îl duseră în comuna vecină, încercînd zadarnic să-i salveze viaţa.

Căpitanul Crivăţ luă puşca din mîna unui rănit şi începu să tragă de zor spre coloana atacatorilor ; de pe toată linia armele trăgeau pe întrecute. Bavarezii se trîntiră la pămînt,

în așteptarea unor noi întăriri. Dar și ai noștri primiră întăriri ; un batalion se arătă la marginea satului și intră imediat în luptă...

Abia acum sosea grosul armatei germane. Mitraliere parcă fără număr mușcau din tencuiala caselor ; gloanțele șuierau sinistru, spărgeau geamurile, rupeau țăndări din trunchiurile copacilor ; țintuiți la pămînt, ostașii nu izbutiră să facă față valului nou de atacatori.

— Retragerea spre pădure ! veni ordinul. Rezistăm acolo cu orice preț !

Porniră înapoi, pas cu pas, încercînd să întîrzie înaintarea puhoiului dușman. Curînd toate companiile se regăsiră în marginea pădurii Rușii lui Asan, pe o nouă linie de rezistență. Crivăț avu pentru un moment speranța unui succes ; dar pe cînd ostașii regimentului făceau față atacului infanteriei, din spate se pomeniră cu cavaleria care ocolise pădurea.

— Sîntem înconjurați ! Spre Neajlov, retragerea !

Plutonierul, port-drapelul regimentului, desprinse pînza sfîntă tricoloră de pe lance, o împături și o vîrî în sîn. Sprijinind răniții, ostașii porniră să se retragă către Neajlov, prin noroiul greu, negru.

— Plecați, domnule căpitan. S-a ordonat retragerea, îi strigă în ureche un sublocotenent tînăr, cu mustăcioară subțire.

— Rămîn cu ariergarda, spuse căpitanul. Vedeți de răniți.

— I-au evacuat, zise sublocotenentul. Mă numesc Bebe Dumitrescu. Dacă nu mă mai întorc, comunicați la divizie...

— Lasă asta, spuse Crivăț. Pune ariergarda să tragă. Să-i ținem pe loc pînă se depărtează ai noștri. După aia, plecăm și noi.

— Care-om scăpa, făcu sublocotenentul. Mă duc la mitralieră, domnule căpitan. Servanții sînt morți.

Il zări apoi lungit îndărătul scutului mitralierei „Maxim", cu mîinile pe mînere. Din față se tîrau șiruri lungi de ostași dușmani ; mitraliera trase cîteva rafale scurte.

— Cartușe, strigă sublocotenentul. Banda asta e pe terminate !

Un soldat cu fața însîngerată se tîrî trăgînd după el o cutie cu muniție. Căpitanul privi spre dreapta, unde era cealaltă mitralieră. Servantul ei, un sergent tînăr, zăcea mort pe marginea adăpostului. Se repezi într-acolo ; dădu mortul binișor deoparte și puse mîna pe mînerul cald încă. Privi în jurul lui : ultimii ostași se mistuiau în pădure, sprijinind răniții.

— Încă o rafală și plecăm, îi strigă sublocotenentului.

Incepu să tragă cu deznădejde în rîndurile dese de uniforme cenușii care erau tot mai aproape. În pauzele dintre rafale, auzea țăcănitul sacadat al celeilalte mitraliere.

Simți deodată o izbitură în umăr. Ca un fel de palmă prietenească. Dar în clipa următoare, durerea arzătoare îl săgetă pînă-n creier.

— Va să zică tot n-am scăpat ! fu ultimul său gînd.

Apoi își pierdu cunoștința.

3.

— Du-te și cumpără flori, spuse omul adus de spate în loc de salut.

— Poți să-mi spui „te rog“, se formaliză Fräulein Grete.

— E un ordin, ripostă el. Hai, ia banii și fugi, altfel ți-o iau alții înainte.

— Ce să fac cu florile ?

— Băutura asta ți-a luat mințile, o mustră el. Pe ce lume trăiești ? Armata imperială e la porțile Bucureștiului. Mîine, trupele de ocupație își fac intrarea oficială și trebuie să le întîmpinăm cu entuziasm. Iar după cîte am mirosit eu, românii nu sînt prea entuziaști. Cineva trebuie să ofere flori învingătorilor.

— Și m-au ales tocmai pe mine ?

Omul adus de spate făcu cîțiva pași prin cameră. În preajma patului atinse o sticlă ; o lovi cu piciorul, sticla se rostogoli pe covor.

— Noroc că era goală, zîmbi dansatoarea. Nu știu mîine ce-o să fac. Dacă nu trag un păhărel, au să rămînă învingătorii fără flori.

— Nu fi stupidă. Crezi că o să fii singură, să te fotografieze ziariștii între ofițerii împăratului ? De-o zi și-o noapte umblu ; am organizat o mulțime entuziastă ; sute de cetățeni austro-ungari și germani vor presăra flori în calea trupelor victorioase.

— De unde-ai luat sute ? Parcă îi deportaseră...

— Pe tine te-au deportat ? Cine trebuia să scape, a scăpat. Am oamenii mei la poliție ! M-a costat ceva bani afacerea asta, dar am reușit. Pe un anume domn l-am întors chiar de pe drumul de la gară spre lagăr. Jandarmul care-l escorta a închis ochii ; a primit pentru asta cincisprezece zile de închisoare de la ai lui și două sute de lei de la mine.

— Lucrezi tare, domnule... Zău că ar trebui să-mi spui cum te cheamă.

Omul adus de spate surîse. Era prima oară cînd surîdea în fața ei ; chipul lui comun, anonim, căpătă deodată o înfățișare feroce, ca o mască de irozi.

— Numele meu adevărat nu-l știe decît maică-mea și cel care m-a angajat.

— Nici măcar Herr Iulius ?

— De unde știi cum îl cheamă cu adevărat pe Herr Iulius ?

Dansatoarea rămase încremenită. Omul adus de spate rîse încet, își aprinse o țigaretă, azvîrli chibritul stins către sticla de pe covor și-și vîrî mîinile în buzunare.

— Ne-am înțeles. Mîine pe la zece, gătită frumos și... trează, te înfățișezi pe Calea Victoriei.

— Și dacă uit ?

— Or să fie și cîțiva oameni de-ai mei acolo. Au ordin să țină minte cine a venit.

— O să vin, spuse dansatoarea cu umilință.

Rodica alergă la intrare stăpînită de o presimțire rea. Deschise ușa. Văzu un chip necunoscut și posac :

— Bună ziua. Aici locuiește domnul Bistrițeanu ?

— Da, aici. Ce s-a întîmplat ?

— Sînt medic, domnişoară ! L-am găsit pe stradă, a suferit un atac de cord.

— Tata ! spuse ea simţind că o năpădesc lacrimile. E grav, domnule doctor ?

— Cine poate şti ?

— Şi unde-i acum ?

— În trăsură.

Ea ridică privirea ; abia acum văzu trăsura oprită la poartă, cu coşul ridicat. Alergă, urmată de doctor. Văzînd-o, Bistriţeanu zîmbi palid. Îl coborîră uşurel din trăsură, apoi îl sprijiniră cît să parcurgă cei cîţiva metri pînă la uşă. După ce-l lungiră pe pat, ea găsi putere să întrebe :

— Cum s-a întîmplat ?

— Nu pot să vă spun, zise doctorul. Era lîngă un panou cu ordonanţa prefecturii. Nu ştiu dacă e vreo legătură între aceste două fapte. Sînt medic, nu politician. L-am dus la mine acasă, i-am dat primele îngrijiri, şi-a mai revenit. Dar vă previn : îi trebuie linişte, multă linişte. Altfel... O emoţie puternică, o supărare i-ar putea fi fatală.

— Linişte, acum... spuse ea cu amărăciune.

— Vă înţeleg, răspunse doctorul. Trecem cu toţii prin clipe grele. Dar trebuie să ne supunem destinului...

Ea netezi plapuma spre umerii bolnavului care respira profund, doborît parcă de-o oboseală cumplită.

— I-am dat nişte calmante, lămuri doctorul. Vă mai las şi dumneavoastră cîteva. Dar medicamentele n-au, singure, prea mare putere. Repaus absolut şi mai ales, cum v-am spus, linişte...

Rodica aştepta, în picioare, frămîntată de gînduri. De ce l-am lăsat să iasă ? se mustră. De ce n-am stăruit mai mult să plece, să fugă de acest coşmar, să evite această zi îngrozitoare...

— Credeţi că vin, într-adevăr, nemţii ? întrebă ea. Parcă tot mai sper...

Doctorul clătină din cap :

— Nici o speranţă. Ieri încă mai credeam într-o schimbare de ultim moment. Apăruseră nişte trupe în oraş... De fapt se retrăgeau. Dar sergenţii de stradă începuseră să rupă proclamaţiile, lumea se bucura că am scăpat. Pe

urmă, s-a spulberat această ultimă speranţă. Vin, domnişoară.

— Dar luaţi loc, domnule doctor. Să vă fac o cafea ?

— Nu, mulţumesc. Vreau să mă odihnesc, am fost azi-noapte de gardă la spital. Azi însă n-am putut să stau în casă. De la mine se aud foarte bine tunurile. Ieri încetaseră, treceau ostaşii noştri prin oraş, pe urmă am auzit exploziile de la Arsenal. Sfîrşitul.

— Şi tata, care...

— I-am citit şi eu articolele. Le-am admirat. Are vocaţie de luptător. Tocmai de asta mă întreb : de ce-a rămas aici ? Au plecat oameni mai... nevinovaţi, vreau să spun mai puţin însemnaţi din punctul de vedere al nemţilor. Nu se temea de represalii ?

— Toată lumea l-a sfătuit să plece. A refuzat. Spunea că-i e ruşine să fugă. Ar semăna cu o dezertare, aşa spunea.

— Il admir, murmură doctorul. Dar asta nu slujeşte la nimic. Au să-i facă mizerie. Nemţii nu-şi iartă adversarii.

— Ştia. Am stăruit şi eu să plece. N-a vrut. În schimb voia să mă trimită pe mine. Cum să-l las aici, singur, bolnav ?

Doctorul se ridică.

— Curaj şi speranţă, spuse el. N-o să dureze cît lumea. Acuma trebuie să plec. Nu de alta, dar nu vreau să se creadă că mă vîntur pe stradă în aşteptarea... musafirilor. Avem timp să ne săturăm de ei. Iată cartea mea de vizită : dacă intervine ceva, chemaţi-mă. Mîine, cînd mă-ntorc de la spital, trec iarăşi să-l văd.

— Vă mulţumesc, sînteţi un om bun.

— Sînt un om şi-atîta tot, domnişoară. Mai ales acum, asta trebuie în primul rînd : să fim oameni.

PREFECTURA CAPITALEI

ORDONANŢĂ

Noi, generalul Mustaţă, prefectul Capitalei, ordonăm cele ce urmează :

La intrarea în Capitală a armatelor imperiale germane, toţi locuitorii bărbaţi şi femei vor avea o purtare cuviin-

cioasă, oferind cu bunăvoință găzduirea de care vor avea trebuință.

Porțile și ușile vor fi deschise.

Oricine, bărbat sau femeie, tînăr ori bătrîn, care se va deda la acte ce ar aduce o insultă armatelor imperiale, precum : împușcături cu vreo armă de foc ascunsă, aruncare de orice fel de lucruri cum și amenințare cu vorba ori cu gestul, va fi imediat pedepsit cu împușcarea.

General MUSTAȚĂ

— Ptiu, Iudă ! spuse cu năduf un bărbat în vîrstă, elegant, plecînd furios din fața afișului.

Omul adus de spate îl privi atent, ca și cum ar fi vrut să-și imprime bine chipul în memorie.

Miercuri, 6 decembrie 1916.

Pe Calea Victoriei, o căruță a primăriei presăra nisip pe pavajul alunecos după umezeala nopții. Pe trotuare se iviră pîlcuri de oameni. Bărbați și femei se îmbrățișau, se strigau de la zece pași, bucuroși de revedere, se salutau în limba germană. Erau supușii austro-ungari și germani, eliberați din lagăre ; erau artistele vieneze, erau numeroși străini, cetățeni ai țărilor inamice, care scăpaseră vigilenței poliției și rămăseseră în București, printr-un mijloc sau altul...

Pe la prînz, mare mișcare în grupurile de pe stradă : din tramvaiul care venea de pe Calea Griviței, săriră cei dintîi ostași ai patrulelor germane. Cu uniformele pline de noroi, cu priviri încruntate sub șepcile fără cozoroc, strîngînd cu putere armele, ei trecură iute, fără să arunce o privire chipurilor voioase din jur, se apropiară de palatul regal, smulseră armele din mîna santinelelor impozante și le luară locul. Un subofițer se puse în fruntea cîtorva militari și pătrunse în interiorul palatului. Din urmă veneau mereu, pe jos sau cu tramvaiul, subunitățile din avangarda Armatei a IX-a germane.

Apoi apăru automobilul strălucitor al mareșalului Mackensen. Compatrioții săi îl cunoscură îndată — figura falnică, cu mustăți lungi răsucite, cu căciula avînd drept emblemă vestitul cap de mort, le era familiară din ziarele

anului 1915, care-i trîmbițaseră victoriile de la Tanenberg, Lodz, Dunaieț și din Serbia. Ce nu înțelegeau voioșii spectatori era apariția automobilului dinspre Calea Rahovei, unde încă nu ajunseseră patrulele germane. Aveau să afle mai tîrziu că Mackensen pierduse gloria de a pune cel dintîi piciorul pe pămîntul Bucureștiului. El rămăsese cu trupele în zona Bragadiru, în așteptarea parlamentarului trimis să ceară predarea orașului după tot scenariul statornicit de obiceiurile războiului, în timp ce Falkenhayn, subalternul și rivalul mareșalului, pătrunsese cu armata sa pe la Chitila, sfărîmase rezistența eroică a ariergărzilor armatei române în retragere și împinsese patrulele în orașul care, pentru a fi ferit de distrugeri, nu opusese rezistență armată în calea invadatorilor.

Florile și batistele fluturate în cale îl surprinseră pe mareșal. Se așteptase la o primire ostilă ; vedea fețe voioase, stegulețe, flori ; pe cîteva balcoane apăruseră drapele germane și covoare ; ba în calea mașinii se ațimu pînă-n ultima clipă un fotograf dornic să păstreze pentru posteritate acest moment triumfal.

Automobilul se opri la poarta palatului. Cîteva femei întinseră cu disperare florile către decorațiile de pe pieptul mareșalului ; ostașii din escortă le respinseră fără menajamente, de teama unui atentat. Atunci femeile își îndreptară exclamațiile bucuroase către soldații încruntați ; bărbații oferiră ostașilor țigări și le ținură, în limba maternă, mici discursuri de bun sosit.

Invadatorii ascultau și nu le venea să creadă...

Fräulein Grete se uită în jurul ei. Bărbați și femei cu chipuri radioase vorbeau nemțește cu soldații morocănoși și bănuitori, care mai întîi refuzară darurile, apoi, tot mai înseninați, mai încrezători, își pierduseră treptat rigiditatea. Văzu un ins cu ochii-n toate părțile și înțelese că era unul dintre cei care spionau îndeplinirea *ordinului ;* se grăbi să ajungă lîngă el, se fandosi în haina frumoasă, strînsă bine pe trup, cu o blană enormă care-i învăluia generos umerii ; zîmbi în chipul cel mai dulce unui *feldwebel* gras și miop, flutură buchetul către o grupă de infanteriști care treceau în cadență, și în cele din urmă trînti florile în brațele unui ofițer suplu și rigid, cu monoclu și cu capul ras cît se putea

vedea de sub caschetă. Ofițerul mulțumi țeapăn, privind-o doar cu coada ochiului, și Fräulein Grete regretă amar că-și „consumase" buchetul : dinspre Poșta centrală, în aclamațiile fetelor de la Varieté, soseau cavaleriștii. Perfect aliniați, cu lăncile lungi împungînd cerul, cu coifurile strălucitoare deasupra cărora vulturii de metal cu aripile întinse păreau, din depărtare, ciudate panașe încremenite, lăncierii magnetizaseră privirile.

Veni apoi o lungă coloană de automobile. Cel din frunte înainta încet, cu un general tolănit pe perna din spate : dar nu generalul, ci omul de la volan, concentrat și obosit, cu uniformă impecabilă, atrase atenția dansatoarei.

— Herr Iulius ! strigă ea în extaz.

Dar mîndrul șofer în uniformă de *wachtmeister* n-o auzise și automobilul trecu încet înainte.

În dreapta lui Herr Iulius, aghiotantul generalului răspundea la saluturile celor de pe stradă. La un moment dat, coloana se opri ; o ceată de călugărițe catolice, cu semnul Crucii Roșii pe pălăriile lor ample, înaintară să împartă daruri soldaților. Profitînd de ocazie, cîțiva dintre privitori se îngrămădiră în jurul mașinii generalului :

— O călăuză, domnule general ? Cunosc Bucureștiul ca pe buzunarele mele...

— Aveți nevoie de-un translator ?

— Vă rog să găzduiți în locuința mea...

— Sînt expert în furnituri militare...

— Poftiți cartea mea de vizită...

Generalul mormăia plictisit, ridicînd din umeri la fiecare nouă interpelare. În schimb, aghiotantul era ochi și urechi ; nota nume, lua cărți de vizită, încerca să memoreze chipuri. Cînd automobilul se urni iarăși, se întoarse spre șofer :

— Și românii ăștia ! Pfui !

— Români zici ? replică Herr Iulius. Ia citește pe cărțile de vizită !

Spre seară, orașul mișuna de trupe inamice. După defilarea severă a celor dintîi coloane, veni grosul trupelor.

Soldați hămesiți după săptămînile petrecute în tranșee năvăliră în brutării, în mezelării, în magazinele cu băuturi. Negustorii, înfricoșați la vederea armelor, îi încărcară gratuit cu marfă scumpă și bună.

În restaurantele de elită, ofițerii diviziilor participante la invazie înlocuiră pocniturile armelor cu cele ale dopurilor de la sticlele de șampanie.

Ofițerii cazați în casele particulare își puseră ordonanțele să cotrobăie prin cămări ; își lustruiră cizmele cu cuverturile de pe paturi ; băură și azvîrliră primul pahar de perete, după un vechi obicei soldățesc ; gazde înspăimîntate le pregătiră omlete cu slănină, le cîntară la pian și le turnară vin în pahare ; musafirii își luară ca amintire mici lucruri de prin case, înainte de a porni mai departe, pe urmele armatei române care fusese bătută, dar nu distrusă.

Iar pe străzile bîntuite de vîntul celor dintîi nopți de decembrie, agenții generalului Mustață, în mare ținută, și colegii omului adus de spate, îmbrăcați modest, vegheau ca nici un gest disperat al vreunui temerar să nu tulbure chiolhanul general cu care invadatorii își serbau triumful.

4.

Beznă și zgomotul ritmic al roților. Căpitanul Crivăț crezu că visează. Se ridică în capul oaselor, simți frigul pătrunzîndu-l într-o clipă. Pipăi în jurul lui. Dădu de paie reci, uscate, fărîmicioase. Mai încolo, stofa aspră a unei haine, care se mișcă. Auzi o șoaptă :

— Ce-i, domnule căpitan ?

— Cine ești ? întrebă tot în șoaptă. Unde sîntem ? Ce se petrece cu noi ?

— Nenorocire mare. Bine că v-ați venit în fire, că mi-era mare grijă. Sînt sublocotenentul Bebe Dumitrescu, de la divizie. Am rămas cu ariergarda, vă amintiți ?

— Și-acuma sîntem tot în ariergardă ? rîse amar Crivăț. Te-am întrebat ce e cu noi și unde mergem.

— Voiam să vă iau cu binișorul. După un șoc ca ăsta...

— Ce șoc, omule ? spuse Crivăț venindu-și de-a binelea în fire. Te asigur că sînt în toate mințile.

— Să vă spun de-a dreptul atunci : sîntem prizonieri, ne aflăm într-un tren care merge spre nordul Germaniei.

Recăzu pe paie, ca și cum sforțarea de a vorbi îl istovise. Crivăț se lungi alături de el. Prin minte începură să i se învălmășească imagini frînte, amestecate, greu de separat. Da, Bebe Dumitrescu. Își aminti că-l surprinsese numele, i se păruse nepotrivit pentru un ofițer combatant. Erau în marginea pădurii ; nu, nu pădurea de la Oituz, altă pădure, și generalul Prezan, „m-ai ajutat la Oituz, ajută-mă și aici“ ; șirul de uniforme cenușii tîrîndu-se printre trunchiurile copacilor fără frunze ; o mitralieră „Maxim“, sublocotenentul Bebe Dumitrescu, cu mustăcioară, semăna cu prințul din litografie, dar unde văzuse litografia ?

— Porți mustață, sublocotenent ?

— Da, domnule căpitan. Acuma sînt liniștit. Dacă vă amintiți și asta, înseamnă că v-ați revenit.

Dar unde era litografia ? În casa femeii aceleia frumoase și triste, n-o să ne mai vedem niciodată, îi spusese ea cu o liniște resemnată ; nu se știe, o încurajase, destinele oamenilor se întretaie după legi necunoscute, puteam să nu ne fi întîlnit nici acum ; ba da, stăruise ea, era scris să ne întîlnim, dar n-o să ne mai vedem niciodată !

Senzația ciudată pe care-o avusese știind că are dreptate, desigur, iubirea aceea scurtă nu mai putea fi reluată, fusese ca un trăsnet și trăsnetul nu cade de două ori în același loc ; ar fi vrut s-o revadă, pe drumul de întoarcere, se retrăgeau în bună ordine, cu dușmanii pe urmele lor ; nu era vreme de bivuac, casa ei rămăsese mută pe cînd regimentele se scurgeau pe strada lungă, pe sub ferestrele ei chiar : perdele lăsate la trecerea tunurilor ; nici tropotul miilor de cai — de unde era să știe ea pe care cal anume călărește oaspetele și iubitul ei de-o seară, dintr-o seară unică, fierbinte, dureroasă ! Și chiar dac-o revedea, ce să-i fi spus ? Speranțe înșelate, v-am eliberat și plecăm înapoi, libertatea a fost doar o amăgire, luați-vă de la capăt tristețea apăsătoare și gîndul despre memorandiștii pieriți în temniță...

— Cum s-a întîmplat, domnule sublocotenent ? întrebă cu gîtul uscat. Spune-mi tot. Nu sînt copil mic să leșin dintr-o poveste fioroasă.

— Eram în ariergardă, povesti sublocotenentul. Mă trimisese generalul Scărișoreanu, să văd ce se-ntîmplă.

El voia să dezvolte ofensiva cînd l-au atacat nemții din spate. A fost o lovitură pentru noi, abia pe urmă am aflat ce se întîmplase ; comandantul nostru nu știa de existența grupului de armată Kühne, care venea dinspre vest. Grupul nostru de manevră — vă amintiți, domnule căpitan, cu cîtă speranță se vorbea despre el ? — grupul de manevră a fost prins între armata Kühne și armata de Dunăre. Ne-a explicat un statmajorist german, foarte mîndru de izbînda lor... Dar atunci, pe front, nu știam nimic ; știam doar că forțele inamice ne-au căzut în spate și generalul trimitea acolo batalion după batalion. Ne-am retras spre pădure și-am rezistat pînă spre seară ; apoi s-a ordonat retragerea ; au rămas cîteva plutoane cu două mitraliere...

— Două mitraliere, repetă căpitanul.

Da, își amintea. Noroiul amestecat cu sînge de pe mînerele calde încă ale „Maxim"-ului, iar printre trunchiurile desfrunzite, dușmanii tîrîndu-se spre șanțurile lor.

— ...Trăgeam cu economie, n-avea cine să ne mai aducă muniție, servanții muriseră toți. Ultimii soldați au plecat să salveze răniții, spre pădure. Am tras pînă la ultimul cartuș și v-am strigat. Nu mi-ați răspuns. Cînd m-am uitat, am crezut că sînteți mort, pe urmă ați clipit din ochi și m-am tîrît spre dumneavoastră...

Izbitura ca o palmă zdravănă pe umăr, apoi neantul. Și trenul și o frază : „Mergem spre nordul Germaniei"...

— Trebuia să mă lași și să te salvezi, gemu.

— Nu vorbiți așa, domnule căpitan. Cine-și lasă camaradul rănit în mîna dușmanului ? Nemții erau la două sute de metri ; v-am pansat la iuțeală brațul, voiam să vă tîrăsc spre pădure, dar ați leșinat iar și am căutat prin bidoane ceva apă. V-am stropit pe față. Ați deschis ochii, dar nu vă puteați mișca. Am început să vă tîrăsc, cînd m-am pomenit cu baionetele lor deasupra capului...

— Cînd s-a petrecut asta ?

Locotenentul făcu o pauză.

— Acum cinci zile, spuse.

— Cinci zile ! șopti Crivăț înecîndu-se.

— Da. Le-am explicat că sînteți grav rănit. Au venit brancardierii, v-au dus la ambulanță, le-am spus că sîntem prieteni și că prefer să mă împuște decît să vă las singur. S-a nimerit între ei un maior înțelegător, care mi-a îngăduit

să stau la căpătîiul dumneavoastră. V-au extras glonțul, v-au pansat și în dimineața următoare ne-au trimis la Sibiu cu trenul. Un tren mai cumsecade decît ăsta. La Sibiu ne-au ținut într-o cazarmă, la carantină. Se temeau de tifos. După două zile, deci alaltăieri, ne-am suit în trenul ăsta. Vagoane pentru vite. Și-au cerut scuze, ipocriții. Scuze pentru urechile gazetarilor. Încălcarea convenției privind tratamentul ofițerilor luați prizonieri.

— Să fugim, spuse Crivăț brusc.

— M-am gîndit și eu, dar cum ? Sîntem în inima Germaniei. Vagonul e încuiat și sînt trei santinele aici, cu noi. Noaptea trecută un ofițer de geniu a încercat să taie scîndura de jos ; are un briceag grozav, salvat de la percheziție ; toată noaptea au lucrat mai mulți, cu schimbul. Dimineața, cînd ne-am uitat, am pierdut orice speranță : scîndura era abia zgîriată. Tare al dracului, lemnul ăsta.

— Și ferestrele ?

— Au zăbrele. Iar santinelele sînt cu ochii pe noi. Pardoseala vagonului era singura șansă. Dar ca s-o străpungi îți trebuie un joagăr, nu un briceag...

— Ceilalți cine sînt ?

— Nu-i cunosc. Din alte unități. Cîțiva de pe frontul din Oltenia. Altul, tot rănit, de la Cîmpulung. Și un căpitan de vînători, care s-a plimbat prin trei lagăre. A evadat de trei ori și l-au prins de fiecare dată. A treia oară, tocmai cînd ajunsese la Brașov și avea de gînd să treacă frontul. Evadările îi întărîtă rău pe nemți, spunea căpitanul. Cînd fuge unul, îi apucă turbarea.

— O să-i mai apuce, spuse Crivăț. Ce ciudat, mă simt destul de bine. Nici umărul nu mă doare cine știe ce. Dumneata ești teafăr ?

— Teafăr. Doar cîteva vînătăi pe sub coaste. M-am cam îmbrîncit cu ei la Sibiu, cînd m-au percheziționat...

— Dacă sărim la paznici ?

— Sinucidere curată. Sînt treji cu toții, au degetul pe trăgaci. Le e frică de întuneric, ar trage la prima mișcare. Dar să zicem că am reuși. Ce facem după asta ? Ușile se deschid numai de afară, și sînt proptite cu drugi de fier.

— Și ce facem ? Îmbătrînim în lagăr și așteptăm pachete de la Crucea Roșie ?

— Răbdare, domnule căpitan, să ajungem mai întîi. Să vedem unde ne duc. Să studiem terenul.

— Bani ai ?

— O soldă-ntreagă. Nu apucasem să cheltuiesc mai nimic. I-am schimbat pe mărci la soldatul care ne aducea masa. L-am lămurit că leii sînt mai de folos dacă ajunge în România. Și... am făcut un schimb convenabil pentru el. O să-i împărţim pe din două.

— Ei, încercă să protesteze Crivăţ. Să nu crezi că...

— Nu mai discutăm, domnule căpitan. Sîntem fraţi de suferinţă, trebuie să ne ajutăm. Dumneavoastră aţi fi făcut la fel, sînt sigur. Acuma ar fi bine să dormim. Mîncarea e groaznică și trebuie să ne păstrăm forţele.

— Ai dreptate, spuse Crivăţ.

Rămase treaz multă vreme, gîndindu-se la trecut și încercînd să privească în viitor. Dar viitorul îi apărea întunecat și tulbure, lipsit de speranţă. Oftă, ascultînd ţăcănitul roţilor care-l purtau mereu mai departe, în necunoscut.

Din scrisoarea lui Ivan Mărginean, preot greco-catolic deportat de autorităţile maghiare la Zambor

Prea Venerat Consistor Arhiepiscopicesc !

Umilit subscrisul, silit fiind ca deja mai mult de 2 luni să petrec în orașul Zambor unde întreţinerea în timpurile acestea anormale este atît de grea îndrăznesc a mă întoarce către Prea Veneratul Consistor cu următoarea rugare :

Ridicat fiind cu totul pe neașteptate din sînul familiei și dintre credincioși eu nu mă așteptam să petrec atîta vreme prin străini. Prin urmare nici nu m-am pregătit ba nici nu mă puteam pregăti ca să petrec pe vreme mai îndelungată într-un orașiu cum e Zamborul. Și nu puteam să mă prevăd cu cele de lipsă pe o vreme mai îndelungată din motivul că fiind un tată de familie, pe lîngă necazurile casnice trebuia să mă îngrijesc și de cei 3 feciori cari sunt sub arme...

Capitolul VII

1.

ÎNALT ORDIN DE ZI NR. 25

În luptele de la Oituz Regimentul Ştefan cel Mare nr. 13, fiind atacat de forţe mult superioare, a luptat timp de trei luni cu o bravură şi un avînt fără seamăn, respingînd pe inamic şi producîndu-i pierderi însemnate.

Pentru curajul şi devotamentul ce au arătat pe cîmpul de luptă — atît ofiţerii, cît şi trupa — acest regiment a binemeritat de la patrie.

Pentru ca faptele eroice săvîrşite de acest regiment să rămînă neşterse în amintirea tuturor fiilor ţării, se decorează drapelul Regimentului Ştefan cel Mare nr. 13 cu ordinul militar „Mihai Viteazul" clasa a III-a.

Dat de Marele Cartier General, astăzi la 31 decembrie 1916.

FERDINAND

Şeful statului major
general al armatei,
General de divizie adjutant
PREZAN

Locotenentul Ionescu îşi puse mănuşile îmblănite şi îşi îndreptă, cu dosul palmei, ochelarii de pe frunte. Marginea de cauciuc o simţi rece pe tîmplele înfierbîntate. Comandantul escadrilei se apropie de avion, puse un picior pe marginea planului, de parcă ar fi vrut să se urce şi el.

— Uită-te și la cazematele din pădure, spuse. Statul major vrea să știe cum a mers artileria.

Ionescu încuviință din cap. Căpitanul îi făcu un semn zîmbind. Mecanicul se apropie de elicea mare, cu pale late.

— Contact ! strigă el.

— Contact ! răspunse locotenentul.

Mecanicul răsuci elicea. Motorul dădu cîteva rateuri și se opri. Mecanicul mai învîrti o dată, lăsîndu-se cu toată greutatea pe pala rămasă în poziție aproape orizontală. Zadarnic.

— E rece ! strigă el. Gaze complet !

Locotenentul controlă maneta de gaze. Era împinsă la maximum. Făcu un semn din cap. Elicea se oprise oblic în sus ; mecanicul se agăță de ea cu mîinile, ca un gimnast la bară, și trase cu toată puterea. Motorul porni, însfîrșit, și omul, sărind repede din fața elicei, rîse cu toată fața spre pilot.

Ionescu urmări puțin turația motorului. Il lăsă să se încălzească, apoi făcu semn și mecanicul scoase calele de la roți. Avionul se puse în mișcare, duruind mărunt pe zăpada bătătorită a pistei. Gaze în plin, o mișcare ușoară a manșei și avionul, căpătînd viteză, se desprinse lin de pămînt.

Locotenentul trăia întotdeauna bucuria zborului. Era la al zecelea zbor de luptă, după cursul intensiv, foarte scurt, care-l trecuse în rîndul piloților de război. Privi în jos. Sub aripa vibrîndă a avionului se contura, ca un fir de argint-viu, apa Siretului. Zîmbi amintindu-și cu cîtă uimire fusese primită la început cererea lui : „Ești ofițer de marină, domnule, ce să cauți la aviație ?“ Explicase că după retragerea Escadrei în deltă și după venirea înghețului, Grupul apărării sub apă încetase practic să mai participe la război ; bărcile fuseseră trase pe mal, la iernat, depozitele de mine sigilate, pe de altă parte aviația făcuse apel în toată armata pentru recrutarea de observatori aerieni...

În cele din urmă, izbutise. Mai greu a mers cu formele decît cu școala propriu-zisă. Instructorul de zbor, un căpitan francez care luptase și fusese rănit pe frontul de vest, își arătă entuziasmul pentru un asemenea elev îndemînatic și-l propuse pentru aviația de vînătoare, acolo unde mă-

iestria în pilotaj și reflexele rapide hotărăsc viața și victoria.

...Și iată-l acum zburînd pe deasupra Moldovei, spre munții din zare... Identifică ușor culmile Vrancei, rontunde, acoperite de păduri, cu satele albind ici-colo între văi. O luă puțin spre dreapta, mergînd aproape paralel cu șoseaua dintre Focșani și Adjud. Cîmpia îmbrăcată în zăpadă, un pustiu alb fără capăt, iar colo, departe, acoperișurile orășelului. Pe șosea se înșira o coloană de artilerie ; pilotul scăzu viteza, trecu pe deasupra ei și-și salută camarazii cu o legănare din aripi. Văzu ostașii cum își fluturau spre el căciulile negre, apoi liniștind caii speriați de zgomotul motorului... Aruncă o privire spre aparatele de bord ; totul era normal, motorul torcea în turație constantă, vîntul șuiera plăcut printre planurile late, dreptunghiulare ; făcu cîteva manevre ușoare, de teamă să nu-nghețe comenzile direcției ; locotenentul, formînd un singur trup cu mașina suplă și docilă, sensibilă la orice mișcare, se abandonă plăcerii fără pereche a zborului...

De la Adjud la Onești știa că mai are de zburat un sfert de ceas. Mări turația și trase puțin de manșă. Avionul începu să cîștige lin înălțime ; munții albaștri se profilau în față ; deasupra lor, nori mărunți și albi punctau vasta pustietate transparentă ca sticla. Începu să vadă apoi fumul salvelor de artilerie ; se afla deasupra pozițiilor noastre. Pe Valea Oituzului, cîțiva curenți de aer făcură avionul să se zmucească în cîteva rînduri, pierzînd înălțime ; dar pilotul trase cu gesturi delicate de manșă, acționă palonierele, îndreptă aparatul pe direcția de zbor. În dreapta și-n stînga, departe, sub aripi, plesniră ca niște flori de lumină exploziile antiaerienei germane. Făcu un viraj brusc la stînga, spre Cașin, trecu pe deasupra copacilor într-un zbor razant care-ar fi umplut de încîntare pe cel mai exigent instructor și înaintă paralel cu linia frontuului, în spatele tranșeelor inamice. Artileria dușmană tăcuse ; manevra îndrăzneață a avionului îi pusese în încurcătură pe nemți. Pilotul apăsă de cîteva ori la rînd pe declanșatorul aparatului fotografic montat sub fuzelajul avionului. Văzu cazematele lovite de artilerie, văzu tripla rețea de sîrmă ghimpată ruptă ici și colo, își însemnă în minte locurile. Cartie-

rul armatei își punea mari speranțe în aceste trageri de distrugere, dar iată că ele nu dădeau rezultatele așteptate ; lanțul apărării inamice era aproape intact, dac-ar trage mai concentrat, își făcu el socoteala...

În clipa aceea ridică privirea aproape instinctiv ; o neliniște fără nume îl făcuse să simtă primejdia cu o clipă mai devreme ; dindărătul piscului împădurit al Șandrului țîșniră trei aeroplane inamice, trei vînători în formație de luptă, care veneau spre el trăgînd rafale scurte cu mitralierele de bord. Fără să se tulbure, alese într-o clipă manevra menită să-i scape viața și să-l ducă la victorie : viră brusc spre stînga, pierzînd înălțime și mărindu-și astfel viteza ; cînd ajunse pe fundul văii, la o sută de metri de pămînt, ridică brusc avionul și ținti pîntecele lucios al aparatului dușman care, aflat încă deasupra Șandrului, nu îndrăznise să coboare în preajma pădurii. Clipele treceau, avionul inamic rămînea mereu în centrul aparatului de ochire ; cînd ajunse foarte aproape de el, apăsă pe declanșatoarele mitralierelor. Văzu sclipirea unei explozii și mult fum negru răspîndindu-se din fuselajul dușmanului ; atunci viră scurt la dreapta, de-a curmezișul văii, aproape atingînd vîrfurile copacilor cu trenul de aterizare, și trecu în goană peste linia frontului. Întoarse capul : cei doi dușmani făceau cale-ntoarsă. Simți bucuria gîtuindu-l ; desfăcu iute curelușa căștii de pilot, dădu un strigăt adresat văzduhului prietenos, cîmpiei albe fără margini ; salută iarăși coloana de tunuri înșirată pe șosea — ce ciudat, o regăsea aproape în același loc, ca și cum nu se clintise ! — apoi se uită la ceas și constată cu uimire că raidul său nu durase mai mult de-un sfert de oră...

2.

— Domnișoară, vino mai aproape, să te-ntreb ceva.

Rodica se apropie, curioasă. Țăranca, în bundă soioasă, cu o broboadă neagră de lîngă groasă ca pătura înfofolind-o pînă la ochi, se aplecă spre ea confidențial :

— Vă trebuie carne ?

— Cum să nu !

— Sșșt ! Încet ! Umblă spurcații de șpioni pe-aici, de nu știi de unde răsar. Numa ei să-mănînce, mînca-i-ar moartea.

— Cum ați adus-o aici ?

— Să nu mă-ntrebi. Sîmbăta trecută am adus un purcel. La barieră, omu-mpăratului : „Ce-ai acolo ?“ „Duc copilul la spital, mînca-l-ar mama !“ Neamțul face semn că nu pricepe. Strig la el „Kinder, înțelegi ?“ „Aha, Kinder“, spune neamțul și rîde. O fi avut și el copii acasă. Gata să mă lase să trec. Dar spurcatul de lîngă el, un țivil cu pălăria pe ochi, îi spune ceva pe nemțește și se răstește la mine : „Să-l vedem ! Prea tace din gură !“ Dă scutecele deoparte, vede că în loc de copil duc în brațe un jambon, mi-l smucește din mînă. Plîng, țip la el, nimic. S-au făcut cu friptură pe de-a moaca, domnișoară. Ba cînd am început să țip mai tare, țivilul m-a amenințat : „Taci, babo, zi bodaproste că ai scăpat cu-atît. Vrei s-ajungi la închisoare ?“ La închisoare s-ajungi tu, vînzătorule, i-am spus în gînd. Și-am plecat, ce era să fac ? Mai aveam în coșniță niște bucăți, acolo nu s-a uitat. Dac-ar fi după ei, lumea ar trebui să moară de foame. Au venit și ne-au numărat găinile din cotețe. Ne-au luat vaca și ne-au dat o *irtie*, ce să fac cu irtia lor ? Dă lapte irtia nemțească ?

— Hai înăuntru, spuse Rodica repede.

— N-aveți vreun dușman în gazdă ?

— Nu. Ne-au ocolit pîn-acuma.

— Mare blestem pe capul nostru, oftă țăranca.

— Și-acuma cum ai adus-o ?

Femeia intră în bucătărie, se așeză pe taburet, puse coșnița jos.

— Păi cum ? Ne-am întovărășit vreo trei vecine. Tăiarăm porcul, aveam doi, unul ni l-au luat tot cu o irtie de nici popa n-a izbutit să deslușească ce spunea în ea. A pus-o bărbatu-meu în dosul icoanei. Zice că odată și-odată o să le scoatem pe nas irtiile astea, dar eu nu cred.

— De ce nu crezi, mătușă ? Îți închipui că nemții s-au instalat aici pentru vecie ?

— Ce să se *istaleze ?* spuse femeia. Or să plece, draga mamii. Păi pe băiatul meu l-au luat la Moldova, cînd au plecat ai noștri. Tot leatul lui e dus acolo. Îi face soldați, la

primăvară o să aibă Averescu armată proaspătă. Atunci să-i văd eu pe spurcaţii ăştia, n-or nimeri pe un'să fugă.

— Dacă-i aşa, de ce spui că n-o să facem nimic cu hîrtiile lor ?

— Ei, dreptatea e de mai multe soiuri. Ţăranul, ştii-mneatale, n-are dreptate niciodată. Ăi mari de învîrtesc treburile au grijă să nu iasă-n pagubă. Şi ţăranul rabdă, că d-aia e ţăran.

Scoase din coşniţă carnea învelită în ziare şi o balanţă străveche.

— Nu mi-ai spus cum aţi scăpat de data asta.

— Păi nu-ţi spusei ? Ne puserăm vreo trei vecine, tăiarăm porcii, după aia un coşciug şi hai la Bucureşti cu mortul. Cînd la barieră, iar soldatul împăratului, că să stăm. Se uită în căruţă, prin paie, noi în urmă, jeleam 'şi plîngeam. Dă neamţul de sticla cu vin, bea din ea după ce risipeşte o picătură pe jos, de sufletul răposatului, pe urmă vrea să se uite şi în coşciug. Avuserăm noroc cu tălmaciul. Era un om înalt, adus de spate. „Nu-i lăsa să ia capacul, i-am spus. Moş Ignat ăsta dinăuntru a murit de lingoare, şi asta se ia. Dacă-şi vîră nasu-acolo, santinela împăratului o să-i ţină de urît peste vreo zece zile !" Atunci omul adus de spate i-a spus ceva repede neamţului şi neamţul a făcut semn să plecăm mai repede, cu mort cu tot.

— Tot nu pricep, spuse Rodica.

Femeia ridică balanţa, aşeză un pachet cu carne pe taler, mişcă greutatea pînă cînd cumpăna rămase în echilibru, apoi puse balanţa jos :

— Asta e. Două kile, cu bătaie, draga mamii. Cum de nu pricepuşi ? Porcii erau în coşciug. Tăiaţi frumos şi înfăşuraţi, fiecare partea lui, să nu s-amestece. Pe urmă aveam noi o gazdă, pe Viilor. Am tras acolo, am desfăcut coşciugul, ne-am luat fiecare partea lui şi-am plecat s-o vindem. Păi ce, de dragu-mpăratului să lăsăm Bucureştiul fără carne ?

Numără banii cu grijă, îi împături şi-i puse în colţul basmalei. Ieşi, traversă curtea cu paşi mărunţi, iar cînd ajunse la poartă scoase mai întîi capul cu prudenţă, şi privi în lungul străzii. Trînti poarta la loc şi veni repede înapoi.

— Nu scap de el, draga mamii. E colea-n capul străzii.

— Cine ?
— Tălmaciul ăla adus de spate.
— Crezi că te-ar cunoaşte, de te-ar vedea ? întrebă Rodica.
— Ştiu şi eu ?
— Hai în casă. O să pun coşniţa în cămară. Doar n-au să-mi cotrobăie prin oale, ce Dumnezeu !
Intrară. Bătrîna îşi reluă locul lîngă soba rece, pe taburet. Rodica ascunse coşul şi reveni mai liniştită. Soneria sună prelung. Ţăranca sări în sus, speriată mai întîi de zgomot, apoi de teama că va fi, fără-ndoială, descoperită. Începu să umble de colo-colo prin bucătărie, înfăşurîndu-şi broboada şi murmurînd grăbită :
— 'Mne apără şi păzeşte... Ce mă fac eu acuma ! Se uita cocoşatul ăla la mine azi-dimineaţă, să mă străpungă cu ochii. Mă ţine minte negreşit, ticăloşi ca el au ţinere de minte... Nu-i da drumul, draga mamii. Or dă-i, dar nu-i spune de...
Rodica o bătu încurajator pe umăr şi se duse să deschidă.
— Bună ziua, spuse omul adus de spate. Îl caut pe domnul Bistriţeanu.
— Prea tîrziu, spuse ea încet. Nu ştiaţi că a murit ?
— A murit ? se holbă spionul. Cînd a murit ?
— Acum o lună. A avut un atac de cord. Pe stradă. A mai trăit cîteva zile şi într-o noapte...
— Iertaţi-mă, domnişoară. Condoleanţele mele.
— De ce-l căutaţi ? Cine sînteţi dumneavoastră ?
— Un vechi prieten...
— Îi cunosc pe toţi prietenii tatii.
— Nu chiar prieten. Un... cunoscut, mai bine zis. Un om care-i împărtăşeşte opiniile. Ca ardelean, ca om care simte româneşte... Ştiţi, vrem să găsim o soluţie politică pentru situaţia ţării. Un grup de patrioţi au luat iniţiativa să formeze un partid independent... Dumneavoastră, ca fiica unui patriot, aţi putea să-i continuaţi opera...
— Şi ce soluţie propune partidul dumneavoastră ?
— O pace strîmbă e de preferat unui război drept... Atîta mizerie şi aici, şi-n Moldova... Floarea ţării, zeci de mii de tineri căzuţi pe cîmpul de luptă... Ce speranţe mai putem avea ? Pace cu Puterile Centrale, asta-i soluţia noastră. Dacă vreţi, există o listă unde se-nscriu ade-

ziunile. Semnăturile celor care suferă aici i-ar putea înduplеca pe rege și pe miniştrii de la Iași, care continuă politica lor ambițioasă, dar lipsită de șanse... O simplă semnătură, domnișoară.

— Nu, spuse ea încet. Cunosc bine ideile tatei. E drept că era un patriot. Și că simțea românește. Dar cred că n-ar fi aprobat ideile dumneavoastră. O pace strîmbă, cum spuneați ? O pace care să ne înrobească pe vecie ?

— Măsurați-vă vorbele, domnișoară. N-aş vrea să vă văd pe lista dușmanilor Germaniei și aliaților ei.

— Credeți că-mi pasă de lista dumneavoastră ? Cine l-a ucis pe tata ? L-a ucis sunetul fanfarelor şi tropăitul armatei de ocupaţie. O armată care ne propune acum o pace strîmbă, preferabilă unui război drept. Luaţi-vă lista, domnule. Pe *această* listă, n-o să mă vedeți trecută niciodată !

— Să nu regretati, spuse omul adus de spate. Noi nu rugăm pe nimeni. Noi ştim că domnul Bistrițeanu a dorit acest război, că a scris pledînd pentru Ardeal. Văd că nu vreți să-i răscumpărați vina.

— I-aş întina amintirea, domnule. Cred că e tot ce aveam să ne spunem în această chestiune.

— Evident, evident, aprobă spionul. Nu mai e nimic de adăugat. Cel mult un avertisment. Va veni ceasul socotelilor.

— Asta voiam să spun eu, domnule. Va veni, într-adevăr, ceasul socotelilor. Numai că vorbim despre ceasuri diferite.

— Oricum, vă recomand să respectaţi cu grijă legile. La cea mai mică greşeală, veți avea mari necazuri.

— Sînt convinsă, domnule. Puteţi să mă arestaţi chiar acum. Deși am auzit că nu mai e loc prin închisori. Cam mulți adversari, nu găsiți ? Ar trebui să transformaţi toată țara într-o închisoare.

Omul adus de spate se înclină ceremonios :

— E bine să punem punct aici discuției noastre. Altfel riscați un proces, ca duşman al Puterilor Centrale.

— Sînt prea slabă pentru un asemenea adversar. Puterile Centrale nu-și bat capul cu dispute politice ; preferă să dea glas tunurilor. Voi fi curioasă să ştiu dacă găsiţi

mulți aderenți pentru partidul dumneavoastră „independent“...

Omul adus de spate închise repede lista goală și o vîrî în buzunar. Plecă fără să salute. Țăranca deschise binișor ușa bucătăriei :

— A plecat, arză-l focul de slugă nemțească. Și cum vorbea ticălosul, să crezi că ți-e frate. Lup în piele de oaie, draga mamii. A-nceput-o cu frumosul, pe urmă și-a dat în petic... Ei, de-acuma m-oi duce și eu.

— Mai vino pe-aici cînd ai ceva de vînzare, spuse Rodica. Dacă vezi că nu răspund, să știi că m-au luat cu ei...

— Ferească sfîntul, draga mamii, nu vorbi așa că tragi a rău. Așteaptă numai să se desprimăvăreze ; că Averescu strînge oaste mare acolo, la Moldova, și-om scăpa de necaz...

3.

Generalul Averescu trînti receptorul pe masă. Ofițerul de serviciu îl luă pe furiș și-l puse la loc, pe cutia aparatului.

— Poftim, Sturza a hotărît să rupă lupta ! izbucni generalul. Nu mai are comandant, nu cere aprobarea nimănui ! A *hotărît !*

— Și doar avea o poziție foarte tare lîngă Soveja, spuse șeful biroului operații.

— Și nici forțele nu-i lipseau. Zece batalioane, douăsprezece escadroane, plus bateriile, adăugă ajutorul șefului de stat major. De fapt ni s-a semnalat că are niște purtări ciudate, domnule general. Vorbește peste tot despre superioritatea armatei germane. L-am întrebat într-o zi : „Credeți, într-adevăr, în armata germană, domnule colonel ?“ Mi-a răspuns : „Faptele vorbesc, domnule colonel. Germanii sînt mai tari decît noi, au armament mai bun, trupe mai multe și mai bine instruite“. „Bine, asta o știm cu toții. Dar nu înseamnă să depunem armele și să ne dăm bătuți“. „Nu, nicidecum“. „Atunci de ce vorbiți în fața soldaților despre tăria inamicului ?“ „Tocmai ca să le insuflu curaj. Știind că au un adversar puternic, se vor bate cu mai mult

avînt !" Ce spuneți de explicația asta, domnule general ? Dacă privim lucrurile filosofic...

Generalul îl privi pe sub sprîncene :

— Nu-i vreme de filosofie. Haideți să vedem ce urmări poate avea retragerea brigăzii Sturza !

Se aplecară cu toții asupra hărții. Șeful biroului operații făcu cîteva semne cu creionul în raionul încredințat brigăzii.

— În caz de retragere, spuse el, o nouă linie ar putea fi stabilită la Răcoasa. Dar asta înseamnă că lasă descoperit flancul stîng al Diviziei 15. Din față, inamicul presează. Retragerea deschide o breșă de zece kilometri, prin care inamicul ar putea pătrunde spre Trotuș...

— Ce forțe avem în zonă ? Mă gîndesc la rezerve.

Ajutorul șefului de stat major răspunse pe nerăsuflate :

— Divizia de Don, pe care ne-au dat-o rușii, și două brigăzi din Divizia 7. Mai avem și companiile de grăniceri...

— În noaptea asta, să pornească în direcția Pralea-Soveja, spuse generalul. Iar dacă Sturza izbutește totuși să oprească ofensiva inamică, e cu atît mai bine...

Telefonul sună din nou. Generalul luă receptorul cu un gest iute :

— Alo ! Ce notă telefonică ?... Eu, generalul Averescu ! Bine, vorbește... Cum ? Ei, drăcie, cînd au ajuns așa de iute acolo ? Raportează colonelului Sturza să se prezinte neîntîrziat aici, la Bacău. Să lase în locul său, provizoriu, pe șeful de stat major... Repetă, băiete ! Așa !

Se întoarse către ofițeri, cîntărind receptorul în mînă :

— Vești proaste, domnilor. Sturza a și ajuns cu grosul brigăzii la vest de Răcoasa.

— În mai puțin de-o oră ? strigă șeful biroului operații Înseamnă că începuse retragerea mai demult...

— Dați ordine în consecință. Trupele de ajutor să plece imediat. Învîrti manivela telefonului : Alo ! Fă-mi legătura cu generalul Grigorescu !

— Prin noua ordine de bătaie colonelul Sturza era numit comandant de divizie, murmură un ofițer.

— N-am alcătuit eu ordinea de bătaie, spuse Averescu agresiv. Telefonul sună scurt, generalul strigă în receptor : Alo ! Domnule general Grigorescu, situația fron-

tului... Da, eşti la curent ? Ce spui de toate astea ? L-am chemat pe Sturza la mine... Ţi-am trimis întăriri, la noapte vei avea forţe pentru un contraatac. Restabileşte situaţia cît mai grabnic... Nu, nu mi-a dat nici o explicaţie. Voi raporta Marelui Cartier să-l mute de aici. N-am nevoie de asemenea comandanţi în armata mea !

După ce stabili amănuntele contraatacului, generalul îi lăsă să plece pe ofiţerii de stat major. Rămase cu el numai aghiotantul. Generalul părea că îmbătrînise brusc. Se rezemă de spătarul scaunului, închise ochii. După o clipă păru că se scutură de gîndurile negre :

— Ressel, fii bun şi caută-l pe ofiţerul acela de informaţii, profesorul de istorie.

— Sublocotenentul Ulieru ?

— Tot sublocotenent a rămas ?

— Asta-i soarta rezerviştilor...

— Ei bine, cheamă-l. Dar vezi, fără zarvă multă. Vreau să am cu el o discuţie confidenţială.

În aşteptare, generalul se plimbă încruntat prin încăpere, ciupindu-şi mereu barbişonul. Se apropie de fereastră. Văzu, în stradă, un automobil care nimerise într-o groapă şi încerca zadarnic să pornească mai departe. Roţile se învîrteau pe loc, împroşcînd zăpadă şi noroi ; motorul urla, scotea fum, dar nu izbutea să treacă de marginea gropii. Cîţiva trecători se apropiară, puseră mîna şi împinseră maşina. Automobilul, un cupeu mare, negru, zvîcni înainte şi trecu victorios împroşcînd noroiul pînă la ferestre. Generalul avu vreme să arunce o privire înăuntru : pe bancheta din spate era aşezată o legătură de lemne. Se gîndi cu o strîngere de inimă la soţia lui. Plecase în refugiu, împreună cu cîteva familii prietene ; îi întîlnise pe toţi la Mărăşeşti, în gară, între două şuierături de tren. Sărmana Moldovă, gîndi. Cu drumuri proaste, cu lemne puţine, cu o armată întreagă de hrănit... şi-acum refugiaţii. Vom rezista oare ?

— Permiteţi, domnule general ?

— Intră, domnule Ulieru. Ia spune-mi dumneata, care ești profesor : cum va arăta în cartea de istorie pagina pe care-o trăim acum ?

— Depinde mai întîi cum va arăta cartea, domnule general. Istoria lumii, așa cum o cunoaștem, este o listă de regi și de războaie. Dacă societatea de mîine își va revizui optica, vom avea și o istorie a popoarelor...

— Nu cumva ești socialist, Ulierule ?

— Sînt patriot, domnule general. Un patriot nu-și poate ignora poporul. Trecutul lui, lupta lui pentru dreptate...

— Prin popor înțelegi țăranii ? Vrei să-mi vorbești de nesupunerea lor, de răscoalele lor ?

— Nu-i iubiți pe țărani, domnule general. Și totuși sînteți în fruntea lor. Nu dormiți noaptea pentru ei. Căutați soluții, încercați imposibilul ca să nu fie învinși.

— Aceia nu sînt țărani. Sînt soldați, Ulierule. Îi iubesc ca soldați și am grijă de ei. Destinul lor înseamnă destinul țării. Cîtă vreme purtăm armă...

Ulieru își stăpîni zîmbetul. Glasul generalului era tăios și neted, fraza lui nu admitea replică. Istoria, gîndi profesorul cu grad de sublocotenent. Un general care-a întors tunurile asupra țăranilor și care acum, în fruntea lor, se luptă să salveze țara de primejdie. Ce va spune istoria despre acest episod ? Oftă. Peste cincizeci sau o sută de ani...

— Ulierule, spuse generalul, ești un om în care am încredere. În ziua de azi sînt tot mai puțini oameni în care poți avea încredere. Dumneata te-ai dovedit un ofițer destoinic și devotat.

Ulieru ridică din umeri. Elogiul acesta îl stingherea. Nu intrase voluntar în armată cu gîndul la carieră ; știa că după război se va întoarce la liceul lui, la lecțiile despre Cezar și Alexandru Macedon și Bonaparte.

— Îmi fac datoria, domnule general.

— Ți-o faci cu pricepere și devotament, spuse generalul. Pricepere și devotament... murmură el. Două calități care nu stau totdeauna laolaltă. Îl cunoști pe colonelul Sturza ?

— Îl cunosc. Un bun strateg, așa se spune despre el. Cu înaltă școală germană. Se spune că printre inamicii noștri de acum are mulți foști colegi.

Generalul așteptă, cîntărind parcă spusele celuilalt.

— Iată, Ulierule, ce s-a întîmplat : colonelul Sturza s-a retras fără știrea mea, primejduind frontul de pe Trotuș. Nu înțeleg ce a fost acolo, dar povestea asta m-a pus pe gînduri. Du-te în sectorul brigăzii și ține-mă la curent cu evenimentele. Mă refer, se înțelege, în primul rînd la colonelul Sturza. Voi raporta și regelui despre purtarea lui ; mi se pare inexplicabilă retragerea fără aprobare și alte acțiuni mai vechi.

— V-am mai raportat despre discuțiile lui cu ofițerii, domnule general. Cînd are ocazia, îi ridică-n slăvi pe strategii germani, se plînge de înzestrarea noastră și-și exprimă neîncrederea în conducerea armatei...

— N-aveam ce-i face. Nu eu l-am numit acolo. Cine a făcut-o, a săvîrșit o mare greșeală...

— Presupuneți că ne trădează, domnule general ?

— Cuvîntul e foarte aspru, Ulierule. Știu că Sturza e simpatizat în rîndurile trupei...

— Da, are obiceiul să umble printre soldați. Îi întreabă de hrană, de felul cum sînt adăpostiți, iar cînd soldații au nemulțumiri, dă vina pe administrația superioară. Mă gîndesc că prin această metodă ațîță trupa împotriva autorității de stat.

— Voi raporta și asta, murmură Averescu. Așadar, supraveghează-l cît mai discret cu putință. Îți repet : despre acest lucru nu trebuie să știm decît noi doi. Ce efect ar avea asupra militarilor noștri ideea că un comandant de rang înalt e bănuit de trădare ? Nimeni nu trebuie să afle. Cu atît mai puțin Sturza însuși. Vreau să știu pe unde umblă, cu cine stă de vorbă... Am cerut Marelui Cartier să mi-l ia de aici. Dar pînă atunci nu pot să-l destitui, mai ales că la Pralea se dau lupte. Ce-ar spune soldații din brigadă, auzind că au rămas fără comandant ? Așadar treci la fapte. Tot ce ai de raportat — mie personal, și numai prin viu grai.

— Am înțeles, domnule general

4.

Era un castel vechi. construit după tipicul medieval pe o stîncă, la care ajungeai numai după un drum anevoios, din piatră-n piatră ; bucătarul lagărului a povestit într-o seară ce auzise și el de la ghizii care-l vizitau în vreme de pace : materialul fusese adus pe un drum abrupt, cu măgarii ; exista și acum drumul, căruia-i spuneau din această pricină Calea Măgarilor. Drumul se termina pe marginea unei rîpe înguste și adînci, care înconjura castelul ca o semilună ; stăpînii locului socotiseră că este cel mai bun mijloc de apărare și puseseră pe iobagi să sape, în continuarea ei, un șanț adînc care întregea cercul în jurul castelului și-l făcea invulnerabil. Era destul să se ridice, cu lanțurile grele și cu vîrtejuri sprijinite între stînci, podul de la intrare ; castelul era astfel izolat și numai pasărea ar fi putut pătrunde înăuntrul zidurilor. Cu asemenea poziție, castelul n-a fost niciodată cucerit, repetau ofițerii germani fiecărei noi serii de prizonieri. El poate fi apărat și de niște copilandri. Nimeni n-a izbutit să fugă de aici. Au fost cîteva încercări ; osemintele acelor îndrăzneți se află și astăzi acolo, jos, în fundul rîpei...

— De fapt, povesti francezul, adevărul e puțin diferit de varianta oficială. Nu toți cei care-au încercat să evadeze au murit. În iarna trecută, un pilot francez a izbutit să iasă, ascuns în coșurile cu rufe care erau duse în vale, la spălătorie ; doi englezi au evadat și ei, cu ajutorul unei frînghii, dar după două zile i-au găsit cîinii jandarmilor, ascunși într-un stog de fîn din curtea unui țăran. Unul dintre ei era rănit și celălalt nu vroia să-și continuie drumul, ci rămăsese cu el...

Culcat pe spate, în cămăruța friguroasă din preajma porții, Crivăț, își aminti toate aceste amănunte. I le povestise în drum, lui și aviatorului francez venit cu același tren, ordonanța trimisă în întîmpinarea acestuia. Omul își dăduse drumul la gură știind că nici unul dintre soldații din escortă nu cunoștea franceza. Crivăț încerca să ignore singurătatea în care-l țineau de cîteva ore. Comandantul lagărului invocase regulamentul, care pretindea ca fiecare nou-venit să stea în carantină pînă la completarea for-

melor. Doar nu m-or ține și peste noapte aici, își spuse îngrijorat, privind pietrele ude care pavau încăperea. Acum aș fi fost la București, dacă...

Dacă ! Încercă să nu se mai gîndească la nenorocirea lui. Mai simțea încă pe umăr mîna grea a gardianului care-l oprise pe stradă, tocmai cînd ieșea din casa lui Samoilă : „Actele !“ Poate că n-ar fi trebuit să ezite, ci să fugă, să se piardă printre trecători... Care trecători ? Strada era aproape pustie, iar gardianul avea, la un pas sau doi mai încolo, un ajutor cu arma-n cumpănire. Ar fi fost o veritabilă vînătoare de oameni, gîndi.

Auzi un zgomot ușor la geam. Sări să vadă ce-i. Pe alee, un om în uniformă franceză fără grade se aplecase după altă pietricică. Ridică privirea, îl văzu, zîmbi. Crivăț deschise geamul, făcu semn cu mîna printre gratii. Francezul aruncă o piatră ceva mai mare, care nimeri chiar prin fereastră. Pe cînd se rostogolea prin încăpere, hîrtia în care era înfășurată se desfăcu. O luă cu nerăbdare și o citi:

„Cine ești ? De unde vii ? De cît timp ești prizonier ? Știi ceva despre front ? Cred că ești român. Armatele ruse și române au oprit ofensiva dușmană pe Siret. Răbdare, camarade, și încredere...“

Nu, nu era singur ! Cînd reveni la geam, după ce citise biletul, îl văzu pe francez depărtîndu-se cu mîinile în buzunare. Prin fața ferestrei trecu un subofițer din paza lagărului ; fără-ndoială, francezul se ferise de el. Păcat ! Bucuria se amesteca cu nerăbdarea de a sta de vorbă cu acest om care nu-l uitase și găsise mijlocul să-i trimită, din nenorocirea lui, cîteva cuvinte de îmbărbătare ; un salut ; o veste din țară...

Spre seară, un locotenent urmat de santinelă veni să-i dea drumul. Locotenentul se prezentă Walter și-i spuse cu multe ifose povestea castelului din care nu putea fugi nici un prizonier. Crivăț îl ascultă politicos. Walter îi puse în vedere să respecte disciplina și porunci santinelei să-l conducă în dormitorul comun, apoi salută țeapăn și porni înainte, fără să-i mai arunce o privire. Crivăț îl urmă pe soldat ; aerul iernii de afară, încălzit de-o geană de soare, părea o primăvară blîndă pe lîngă umezeala înghețată a

carcerei. Traversă curtea largă, pietruită, văzu șiroaie anemice de apă curgînd de pe acoperișul înzăpezit. Respiră adînc și se miră de ciudățenia climei. Soldatul german rări și el pasul ; era un tinerel cu ochi albaștri, casca părea prea largă pentru capul lui mic și rotund, tuns mărunt ; ai fi zis că-i un copil care se joacă de-a soldații. N-o duce prea grozav armata imperială, dacă păzește lagărele cu liceeni, gîndi Crivăț cu satisfacție.

Santinela îl conduse în corpul central al castelului, pe un lung coridor întunecat, apoi deschise o ușă și-l invită înăuntru cu un gest politicos.

Crivăț se opri în ușă, încercînd să se deprindă cu semiîntunericul. O hală largă, probabil fostă sală de concerte a castelului, fusese amenajată ca dormitor ; paturi de spital, aliniate pe lîngă pereți, o masă enormă în mijloc, unde cîțiva ofițeri scriau și citeau ; într-un colț unul cînta încet la vioară, alții stăteau pe paturi cu fața-n sus și cu mîinile sub cap. Brunetul care-i trimisese biletul se ridică iute de pe pat și-i veni în întîmpinare ; Crivăț se prezentă, iar francezul îi strînse mîna cu căldură :

— Mă numesc Mohammed, din regimentul de lăncieri de gardă. Încet, încet, o să-i cunoști pe toți. Sînt și englezi, și ruși, și italieni. Dumneata ești primul român care nimerește aici. Pune-ți lucrurile pe patul ăsta, e liber. Poate vrei să te odihnești...

— M-am odihnit destul toată ziua, în chilia aceea...

— A, da ! Mai bine ar fi să ieșim puțin la aer.

— E voie să te plimbi liber ? se miră Crivăț.

— Liber, în curtea unui castel-închisoare ! Oricum, după o zi la „ermitaj"...

Rîse. Crivăț își așeză sacul cu lucruri pe patul de lîngă perete. Ieșiră amîndoi în curtea care părea mai îngustă, datorită zidurilor înalte care-o înconjurau.

— Nu văzusem un castel german decît în poze, mărturisi Mohammed. Și nu mă gîndeam să am prilejul... M-au prins într-o împrejurare prostească. Un proiectil mi-a ucis calul, în timpul unei șarje nereușite ; ai mei au făcut cale-ntoarsă, eu am rămas, îmi prinsesem piciorul în scară, m-am pomenit cu o lance atingîndu-mi pieptul. Aveam de ales : să ridic mîinile într-o clipă sau să mă las străpuns în clipa următoare... Dumneata cum ai ajuns aici ?

— Am căzut prizonier acum o lună, povesti Crivăț. Ghinionul meu, o grenadă care-a explodat la cîțiva pași. Era în decembrie, în timpul bătăliei pentru București. Cîteva zile n-am știut de mine ; m-am pomenit în tren, în inima Germaniei. Ne-au dus pe țărmul Balticii, într-un lagăr pentru ofițeri. Am găsit acolo camarazi care m-au ajutat. Aveam un singur gînd : să scap, să mă-ntorc la ai mei cu orice risc. Pretextam că vreau să mă perfecționez în limba germană și am rugat pe un subofițer din garda lagărului să-mi facă rost de-un manual. Mă gîndeam că voi obține o indicație cît de vagă asupra locului unde mă aflam. Ei bine, am avut noroc. Una dintre lecții era despre Germania și drept ilustrație avea o hartă destul de bună. Știam că trebuie să ajung la Berlin. Sublocotenentul cu care fusesem prins mi-a strecurat un mesaj pe care i-l dăduse cineva în gară, cînd porneam spre Germania : *„Dacă reușești să fugi, du-te la Berlin, pe Rosenstrasse. O clădire mare pe colț. Întrebi de domnul Samoilă, e cineva care te poate ajuta să ajungi în țară“*. Pe urmă am început să fac provizii. Din rația mizerabilă a lagărului îmi opream pîinea și o uscam pe sobă, seara. Nu-ți spun ce-am îndurat, cred că n-aș mai putea repeta experiența...

— Crezi ? zîmbi Mohammed. Așa am spus și eu după prima evadare. Pe urmă am încercat-o pe a doua, în condiții și mai grele. Iar acum, după a treia, m-au prins și m-au adus aici, de unde se spune că nimeni nu poate să fugă. Povești. De fapt m-am gîndit la un plan. Cred că fiecare dintre cei de-aici s-a gîndit la un plan...

— Dacă-mi dai voie, te însoțesc și eu, spuse Crivăț.

— Ah ! Vezi ? Spuneai că n-ai mai repeta experiența. Ce nu face omul ca să poată fi iarăși liber !

Clopotul cel mare de la poarta castelului începu să sune.

— Ora apelului, murmură Mohammed.

— Ora apelului ? Așa repede ? se miră Crivăț.

— Timpul trece mai ușor cînd stai de vorbă. Ei, bine, prietene, o să mai discutăm despre planul nostru.

Prin ușa mare a clădirii principale se revărsau grupuri de prizonieri. Pe platoul de adunare, locotenentul Walter, numai în veston, lovind nervos carîmbul cizmei cu cravașa, se plimba de colo-colo.

— Mai repede, mai repede ! strigă el. Alinierea ! Care nu-i peste un minut în front, pierde dreptul la scrisori pe timp de o lună !

— Am mai auzit povestea asta, mormăi Mohammed. Să-ndrăzniți, numai.

— Totdeauna ai ceva de spus ! strigă Walter agitîndu-și cravașa. Încep cu dumneata. De mîine n-o să mai primești scrisori timp de o lună, ai înțeles ?

Un murmur amenințător răsună între zidurile austere ale castelului.

— Tăcere, strigă Walter. Sînteți în lagăr, nu la pension. O faceți pe eroii. Dacă erați, într-adevăr, eroi, nu ajungeați aici !

Strigăte de revoltă țîșniră în mai multe limbi :

— Ticălosul, ne jignește !

— Dă-mi și mie un pistol, și pe urmă vedem cine-i eroul !

— Să ne plîngem comandantului !

Un glas începu să intoneze Marseieza. I se alăturară, sfidător, alte zeci. În castelul din Turingia, cîntecul melodios și tonic avea o rezonanță specială. Crivăț cînta cît îl ținea gura, alături de ceilalți. Își aruncă privirea pe pasarela care înconjura zidurile și care servea, pe vremuri, drept adăpost pentru apărătorii castelului. Santinelele își scoseseră armele de pe umăr și le îndreptaseră spre cei din curte. Pînă și mitraliorul de la poartă întorsese țeava piesei către prizonieri.

— Tăcere ! țipă iarăși locotenentul făcînd cîțiva pași înapoi.

Atunci apăru pe scara sălii principale însuși comandantul lagărului, în halat de casă și cu pipa-n gură. Prizonierii, îndîrjiți, se țineau de braț și cîntau mai departe. Walter le surprinse privirile și întoarse capul. Văzîndu-l pe comandant, se dădu deoparte, ca și cum, învins, ar fi aruncat răspunderea pe umerii lui. Comandantul așteptă liniștit, fără un gest, să se termine cîntecul. Apoi ridică mîna și se făcu liniște.

— Nu știam că vă place muzica atît de mult, spuse el calm. Remarcabil cor, într-adevăr remarcabil. Ce se petrece, domnilor ? Sărbătoriți un eveniment, probabil ?

Zeci de glasuri, zeci de pumni se ridicară amenințător. Comandantul ridică iarăși mîna :

— Vreau să vă amintesc că sînteți soldați. Nu putem vorbi toți odată. Cel mai mare în grad vă poate reprezenta, sper.

— Da, spuseră prizonierii.

Făcură loc unui colonel în vîrstă, care șchiopăta sprijinindu-se în baston. Purta o beretă scoțiană, trasă adînc pe sprînceana dreaptă. Comandantul lagărului coborî o treaptă a scării :

— Vă ascult, domnule colonel.

— Domnule comandant, sub ochii dumneavoastră ni se încalcă demnitatea. În acest lagăr legile războiului sînt nesocotite sistematic. Dar niciodată n-am fost jigniți atît de profund. Protestăm împotriva comportării locotenentului Walter. Dacă nu-și cere scuze imediat și nu încetează cu jignirile, ne vom plînge Crucii Roșii. Am spus bine, domnilor ?

Prizonierii aprobară zgomotos. Cîinele comandantului ciuli urechile și mîrîi amenințător. Comandantul așteptă iarăși să se facă liniște, cu privirea ațintită undeva, peste capetele lor. Își scoase doar pipa din colțul gurii :

— Walter, ești bun să-mi dai o explicație ?

— Ei sînt de vină, spuse posac locotenentul. Se mișcau greu la apel.

— Te-ai transformat în comandant de grupă ? zîmbi subțire comandantul. Nu uita că ai în față ofițeri, oameni trecuți prin focul luptei. Noi, germanii, știm să-i prețuim pe luptători.

— Nu se prea vede, spuse colonelul scoțian. Nu știm cîte zile a stat pe front domnul locotenent, subalternul dumneavoastră.

— N-are importanță, zise stingherit Walter.

— Ba are, spuse comandantul cu același zîmbet subțire.

Scoțianul făcu un pas înainte.

— Ne-a dat să înțelegem că ne socotește lași, de vreme ce am ajuns prizonieri. Poate nu știe cum se petrec lucrurile pe front. Am evitat vărsări de sînge inutile. Nu din lașitate, ci din omenie am depus armele, cînd ne-am dat

seama că totul e pierdut. Ar fi murit inutil oameni din ambele tabere. Spun bine, domnilor ?

— Așa e ! Dă-i înainte, bătrîne ! strigară prizonierii.

Comandantul se întoarse de-a binelea către locotenent :

— Walter, nu vreau să se mai petreacă asemenea incidente. În lagărul acesta, socotesc că eu singur sînt îndreptățit să vorbesc cu adevărat despre război. Făgăduiește că n-o să se mai întîmple.

— N-o să se mai întîmple, spuse funebru locotenentul.

— Mulțumiți, domnilor ? Vreau ca pe viitor să păstrăm relații cordiale. Ne-am înfruntat pe front, e de ajuns. Nu vreau conflicte aici, în lagăr ; orice plîngere să-mi fie adresată mie. Iar Walter, ați auzit bine : își regretă izbucnirea și n-o va mai repeta. Ce sens are să vă plîngeți Crucii Roșii, cînd lucrurile se pot rezolva camaraderește, aici, între noi ?

Se întoarse brusc și dispăru pe ușa înaltă și îngustă, urmat de cîinele său. Walter își înghiți cu greu furia. Încercă să pară calm și izbuti să desfășoare apelul de seară fără incidente. După ce se întoarseră în camerele lor, prizonierii începură să comenteze întîmplarea.

— Aici îți trebuie răbdare, spuse colonelul scoțian. Am pierdut jumătate de regiment apărînd o poziție săptămîni de-a rîndul, și el mă face fricos.

— Comandantul în schimb pare mai omenos, spuse aviatorul nou venit.

Scoțianul făcu o strîmbătură :

— Omenos pe naiba ! Se tem cu toții de povestea cu Crucea Roșie. Kaiserul vrea să convingă lumea că armata germană aduce cu ea dreptatea și civilizația. Opinia publică nu știe nimic despre tratamentul prizonierilor.

— Acum înțeleg de ce n-am primit răspuns la scrisoare, zise alt ofițer. Te pomenești că nici n-au expediat-o.

— Depinde de ce-ai scris în ea.

— Am făcut un tablou al vieții de aici.

— Cenzura lor nu doarme.

— Dacă scap din lagăr, mă duc la toate marile ziare din Europa și povestesc ce se întîmplă, spuse aviatorul cu hotărîre.

— Întrebarea e cum scapi. Publicitatea, după aceea...

Ușa se deschise, trîntită de perete. Prizonierii îl măsurară neprietenos pe soldatul oprit în prag.

— Ce dai buzna ? mormăi colonelul scoțian.

Santinela salută milităreşte şi spuse :

— Domnul ofițer român să-și ia lucrurile. Escorta îl aşteaptă.

— Ce onoare pe mine ! spuse ironic Crivăț. Unde plec ?

— Nu ştiu, domnul plutonier știe. A luat foi de drum și hrană pentru două zile.

Mohammed se apropie, îi spuse încet :

— Nu te grăbi cu îmbrăcatul. Întîrzie cît poți.

Soldatul se retrase din ușă. Crivăț se apucă să-și strîngă lucrurile : scoase din saltea mica provizie de pezmeți adunați pentru orice eventualitate, ascunse într-un colț al căptușelii cele două monede de aur care-i mai rămăseseră de la prima evadare, își strînse sacul cu lucruri, în care avea un prosop, rufărie de schimb și articole de toaletă. În acest timp, Mohammed umbla de la unul la altul, șopteau în colțuri : Crivăț sesiza foiala tuturor dar nu înțelegea prea bine ce e.

— Gata ? întrebă santinela de afară.

— Încă cinci minute, strigă Crivăț îndesînd sacul.

Mohammed veni lîngă el, se așeză pe patul sărăcăcios, puse pe pat, alături, cîteva monede de aur, o batistă, un pulover și un fes de schior :

— Din partea noastră, a colegilor de suferință.

— Bine, dar eu... încercă să protesteze Crivăț.

— Ia-i și lasă politețea, zise Mohammed. Toate acestea reprezintă un ajutor din partea armatelor aliate. Dacă izbutești să fugi, îți trebuie bani și hartă și haine groase. Ține totul asupra dumitale, poate găsești la gară sau în tren vreun moment prielnic. Ai pe batista asta harta Germaniei. Pregătită de un chimist. Cît e uscată nu se vede nimica ; dac-o uzi, apare harta. Dacă o usuci iarăși, dispare. O mică scamatorie, știi, pentru percheziție...

— Mulțumesc, mulțumesc tuturor, spuse Crivăț punînd bine lucrurile.

— Îmbracă puloverul și pune deasupra uniforma de lagăr. La nevoie, arunci haina, îți pui fesul pe cap și semeni cu un lucrător care s-a repezit pînă la colț să bea un rachiu !

Cîțiva prizonieri se grupaseră în jurul ușii, alții se apropiară să mascheze deghizarea lui Crivăț. Santinela deschise iarăși ușa și se dădu deoparte. Intră un plutonier în manta, cu chipiul pe cap :

— Pierdem trenul, domnule căpitan !

— Sînt gata, spuse Crivăț.

Își luă rămas bun de la frații de suferință. Strînse mîinile care i se întindeau, răspunse urărilor care i se făceau în engleză, rusă, franceză, italiană :

— Drum bun ! Mult noroc ! La revedere, dar... nu aici !

Cu o ultimă privire de adio, din ușă, Crivăț îl urmă pe plutonier. Simțea că transpiră în puloverul gros, dar cînd ieși, îl cuprinse bine frigul umed din coridorul înalt și îngust ca o tranșee.

— Mergem la camera de gardă, la control, spuse plutonierul grăbit. N-aș vrea să pierdem trenul. Dacă aveți ceva ascuns, mai bine declarați de bunăvoie, ca să cîștigăm timp. Altfel riscăm să dormim pe-o bancă în gară.

— N-am nimic ascuns, spuse Crivăț repede. Cîteva monede, dar astea nu sînt primejdioase.

— Prizonierii n-au voie să țină bani asupra lor...

Crivăț scoase una din monedele de aur pe care le simțea calde încă în buzunar. Calde de la mîinile prietenilor, își spuse, apoi se încurajă singur : la urma urmei, un sacrificiu necesar. Vîrî moneda în palma rece a plutonierului :

— Averea mea mi-am împărțit-o în două. Aveam doi bani ca ăsta, unul ți-l dau dumitale.

— Domnule, un militar german...

— Lasă prostiile, spuse Crivăț repede. Preferi să le ia locotenentul Walter pe-amîndouă ?

Simți degetul neamțului strîngîndu-se în jurul banului și zîmbi în sinea lui.

•

Dimineața, în trenul spre Stralsund, înțelese că n-are nici o șansă. Plutonierul luase cu el încă doi soldați care-l păzeau cu schimbul ; în mulțimea din gările unde schimbaseră trenul, în învălmășeala de la urcare, sau pe culoarul vagonului, în drum spre toaletă, pretutindeni simțise în ceafă respirația fierbinte a unuia dintre păzitori.

Orice încercare de fugă s-ar fi terminat prost. Va trebui să încerce tot acolo, la lagărul de unde fugise prima oară...

O revoltă surdă îl stăpînea. Cum de-a scăpat prima ocazie, ce coincidență nefericită pusese agenții pe urmele lui tocmai cînd, pregătit de drum lung, cu indicații exacte și merinde, cu haine potrivite și proaspăt ras, ieșea din casa lui Samoilă ? Iar acest Samoilă, cine era el ? Un român care locuia de mulți ani în străinătate, i se spusese. Persoană de încredere, oricum. Și soția lui cît de amabilă era, cu cîtă compasiune a ascultat povestea tristă a lagărului de pe țărmul mării ! O s-ajungi să bănuiești pe toată lumea, se mustră singur. Oamenii păreau de bună-credință : altfel, ce rost ar fi avut să-i pregătească atît de meticulos alimentele pentru drum ? Ar fi fost mai simplu să iasă pentru un minut din cameră, sub un pretext oarecare, și să cheme poliția. Mai degrabă portarul putea fi bănuit că-l trădase. Îl văzuse intrînd, și în clipa aceea el, Crivăț, numai a om pașnic nu semăna ! Neras de trei zile, cu hainele ponosite, cu o legăturică în mînă, ce căuta această arătare într-un elegant blochaus din centrul Berlinului ? Un dezertor, un hoț sau un vîntură-lume, s-o fi gîndit bietul portar. Dar anume l-a întrebat de domnul Samoilă, ca să arate că a venit la cineva cunoscut. În timp ce urca scările, simțise în ceafă privirea insistentă a portarului. Poate omul e plătit chiar de poliție pentru asemenea treburi, mai știi ? Oricum, dacă arestarea lui n-a fost o simplă dovadă de zel a patrulei de pe stradă, atunci poliția secretă a Kaiserului își merită leafa !

Frămîntat de aceste gînduri, abia observă că se apropiau de gară. Roțile țăcăneau mai puternic trecînd peste macazuri ; liniile se încrucișau, pe lîngă ei țîșni un alt tren, în sens invers, văzu iarăși platforme cu tunuri, le numără mecanic, fără să știe dacă asta-i va aduce vreun folos, apoi se luă singur în rîs. Nici acum nu te astîmperi, gîndi, ce-ar folosi generalilor noștri să afle că de-aici, din nordul Germaniei, au pornit spre sud tunuri de 105 ? Din tren zări pe o străduță de periferie o coadă imensă în fața unei brutării și înțelese că Puterile Centrale n-o duc pe roze în privința alimentelor, dar nici asta nu-i va folosi la nimic, se gîndi, cel mult ca să-și dea seama cu un minut mai devreme că în lagăr are toate șansele să flămînzească...

În mulțimea de pe peron mai speră o clipă — plutonierul se grăbise spre ieșire, cu gînd să vadă dacă-i așteaptă cineva ; unul din soldați plecă după el, un grup de oameni îl despărți pe Crivăț de cei doi, dar cînd să facă pasul salvator, simți pe umăr mîna celei de a doua santinele care-i zîmbea. Zîmbi și el ; incidentul se închise fără urmări. La ieșirea din gară îi aștepta o întreagă delegație : plutonierul din garda lagărului, o santinelă cu baioneta ia armă și un soldat prizonier, despre care plutonierul lămuri că-i va fi ordonanță.

— Cum te cheamă ? îl întrebă Crivăț pe soldatul român.

— Caporal Dragomir, din Cinci vînători. Dați-mi bagajul, domnule căpitan.

— Cum ai ajuns aici ?

— Am fost prins la Bran, în octombrie. Am evadat și m-au prins iarăși. Și m-au adus aici ca ordonanță.

— N-am mai auzit ca ofițerii din lagăre să aibă ordonanțe.

Caporalul își potrivi sacul pe umăr și porni alături de căpitan. În urma lor, tropăiau cei doi soldați cu armele întinse pieziș către spinările lor.

— Au făcut plîngere francezii prin Crucea Roșie, domnule căpitan. Lagărul ăsta are un regim special. Aici sînt aduși cei care-au încercat să evadeze... Cînd ne-au adus, ne-a ținut o cuvîntare comandantul, un om dat naibii, domnule căpitan. Spune că din lagărul lui n-a izbutit să fugă nimeni niciodată.

— Am mai auzit cîntecul ăsta, spuse căpitanul. Cam frig pe aici...

— Frig ? Săptămîna trecută de-ați fi fost. Era un ger de înghețau ouăle sub corb, cum se zice.

Mergeau pe șoseaua curată, printre troienele de zăpadă înalte cît omul. Crivăț privi înapoi cu coada ochiului. Cei doi nemți, oameni în vîrstă, din *Landsturm*, desigur, mergeau legănat, cu armele întinse, și vorbeau încet între ei.

— Auzi, spuse Crivăț, ce-ar fi s-o zbughim amîndoi deodată, unul la dreapta, unul la stînga, pe după troienele astea ?

— N-avem șanse, spuse soldatul potolit. Ne-ar prinde cu cîinii. Au cei mai grozavi cîini din toată regiunea, așa spun.

Plutonierul se întoarse și spuse în românește :

— Are dreptate. N-aveți șanse, domnule căpitan.

— Ce surpriză, spuse Crivăț ironic. Să găsesc aici un compatriot ? De unde știi românește, amice ?

— Am trăit în România, ca și părinții mei. Dar cînd ne-a chemat împăratul, m-am prezentat la datorie...

— Împotriva țării care te-a hrănit ?

— Și împotriva cerului, dacă ordonă maiestatea sa, spuse țanțoș plutonierul.

Merseră mai departe în tăcere. Crivăț nu mai deschise vorba, știind că plutonierul înțelege fiecare cuvînt. Caporalul mergea alături de el, cu sacul în spinare, cu privirea în pămînt. Cînd ajunseră la lagăr, ofițerii români și ruși se îngrămădiră pe aleea de la intrare, dornici să vadă cine a venit, dacă nu cumva e vreun cunoscut, să mai afle vești de pe front sau din patrie. Ignorînd protestele plutonierului, Crivăț dădu mîna cu cîțiva dintre prizonieri, repetînd aceeași frază :

— N-am noutăți... Am evadat din alt lagăr și m-au prins...

Dezamăgirea și tristețea se zugrăveau pe chipurile acelea pline de speranță pînă acum o clipă. Auzi un strigăt :

— Dom'căpitan !

— Tu erai, Bebe ! Va să zică ai încercat totuși ?

— Am încercat, dar rezultatul...

— Unde te-au prins ?

— Tocmai cînd mă credeam scăpat, la Berlin, în ușa lui Samoilă.

— Gata, dom'căpitan, că recurg la forță, spuse plutonierul amenințător. Ne prezentăm la comandant, se face controlul, după aia aveți timp să stați de vorbă pînă se-ncheie pacea.

Crivăț porni înainte, întunecat. Aruncă peste umăr plutonierului :

— Ești convins că rămîn aici pînă se-ncheie pacea ?

Plutonierul rînji și-și îndreptă tocul revolverului sub centura lată. Se apropiau de clădirea principală.

Crivăț trebui să asculte un discurs asemănător celui pe care-l mai auzise de cîteva ori. Comandantul lagărului, un maior bătrîn, gras, cu respirație astmatică, îl mustră pentru nesocotința de a fi încercat să înșele veghea soldatului german și-i aduse la cunoștință că drept pedeapsă pentru că încercase să evadeze, va sta o săptămînă la carceră.

— Protestez, spuse Crivăț cu gîndul la colonelul scoțian. Mă voi plînge Crucii Roșii...

— Lasă asta, îl întrerupse maiorul cu răceală. Asemenea fraze sînt bune pentru socialiștii din fortul Marienburg. În personalul lagărului meu nu există socialiști. Sîntem soldați ai împăratului. Crucea Roșie nu se vîră-n treburile noastre. Te previn încă o dată că orice încercare de evadare va fi reprimată cu asprime. Soldații mei n-au gloanțe oarbe în puștile lor !

Făcu un semn și plutonierul îl scoase din încăpere. Pe sală se opri să-i cotrobăie minuțios prin lucruri

— M-au căutat alții înainte, rîse Crivăț. Nimic suspect, te asigur.

Plutonierul zîmbi și continuă percheziția.

După o săptămînă de detenție într-o baracă izolată din marginea lagărului, îndurînd frigul cumplit și singurătatea, Crivăț ieși, însfîrșit, și ajunse între camarazii lui. Cel dintîi care ținu să-i vorbească fu sublocotenentul Bebe Dumitrescu.

— Domnule căpitan, știți ce-a fost aici ? Un individ ne-a oferit eliberarea din lagăr în schimbul unei semnături. Un angajament că nu vom lupta împotriva Puterilor Centrale și că nu vom combate măsurile luate de guvernul teritoriului ocupat.

— Uimitor ! spuse Crivăț. Pînă unde merge neobrăzarea unor oameni !

— Dar altceva și mai uimitor : cine credeți că era omul care ne spunea toate astea ?

— Cel care ți-a dat adresa lui Samoilă, cînd a plecat convoiul de prizonieri.

Bebe Dumitrescu înghiți în sec și clipi des :

— Asta-i... asta-i culmea ! De unde știți ?

— Deducție logică, zîmbi trist Crivăț. Cum arăta individul ?

— Înalt, adus de spate...

— Cu părul cenușiu, întregi Crivăț.

— Chiar așa ! Îl cunoașteți, va să zică !

— După semnalmente. Erau la mine, într-un dosar, pe vremuri...

5.

O zări, însfîrșit, pe Floarea venind pe drum. Femeia păși sprinten peste șanț, o luă pe poteca dinspre portiță. Înainte de a intra, privi iute în jurul ei, apoi puse jos legăturica pe care o purta în mînă și-și legă mai bine testemelul. Victor Popescu o urmărea de la fereastră. Cînd o văzu înnodîndu-și basmaua — semn că nu-i nici o primejdie — puse arma deoparte și-i ieși în întîmpinare :

— Ia spuneți, ce noutăți ?

Floarea Ungureanu intră, închise ușa și rămase cu mîna pe clanță :

— Vești proaste, domn'nvățător. Îl ridicară pe ăl mic.

— Pe Ionel ? tresări sublocotenentul.

— Da. Îl duseră la Raci, și-l țin în școală. Mîine au de gînd să-l trimită la Turnu Severin, la trebunal.

Victor Popescu începu să se îmbrace grăbit. Își luă căciula și-și puse cojocelul.

— Floare, spuse el, dă fuga la Gheorghe și spune-i că ne întîlnim deseară la troiță, pe deal. Ne ducem la Raci, să-l liberăm pe Ionel.

— Au să vă prindă spurcații, dom'vățător. Îs mulți și umblă cu armele gata...

— Arme avem și noi, Floare. Și-apoi sîntem la noi acasă. Să simtă vrăjmașul că-i arde pămîntul sub tălpi. Hai, du-te și spune-i cum ți-am zis eu !

Floarea plecă. Se duse pînă la poartă, iscodi în lungul drumului pînă la șosea, pe urmă făcu iarăși gestul acela, puse legăturica jos și-și legă mai bine testemelul. Sublocotenentul văzu semnalul, ieși, cu arma ascunsă sub cojoc, și o porni peste deal, ocolind șoseaua. Mergea încet, cu

ochii-n toate părțile. Avea vreme pînă-n seară. Să umble și să gîndească.

De două luni, de cînd se despărțise de ai săi, își schimba mereu ascunzătoarea. Dar nu se simțea ca un lup hăituit, dimpotrivă : oamenii știau de el, îl ajutau, îl găzduiau pe furiș, la vreme de noapte, în casele lor, și-i spuneau mișcările dușmanilor. Cînd vreo patrulă pornea să cerceteze vreun sat unde bănuiau că s-ar ascunde Victor Popescu, oamenii aflau ca prin minune, dădeau de veste și sublocotenentul pierea din calea vrăjmașului. Zadarnic îl căutaseră la coliba din pădure, găsiseră doar cenușa caldă încă în vatră ; zadarnic arestaseră bărbați și femei, somîndu-i sub amenințarea morții să spună unde se ascunde „haiducul". Răspunsul era mereu același : „Nu știu !"

Victor Popescu era recunoscător tuturor acestor prieteni ai săi, cunoscuți și necunoscuți, care-l ajutau în fel și chip. Administratorul unei moșii îi trimise o traistă cu cartușe ; bătrînele de prin sate coceau noaptea pîine pentru haiducul Victor și ai lui ; țăranii purtau știrile, îi îndrumau către el pe prizonierii evadați din lagăr sau pe soldații rătăciți de front. Sublocotenentul începuse să-și închege ceata ; avea acum, pe lîngă oameni de prin sate care așteptau semnalul lui, un adevărat detașament. Ajutoarele lui erau elevul de școală militară Ion Prunescu și plutonierul Gheorghe Ioana, un vîlcean, scăpat și el din încercuire, care omorîse cîțiva dușmani în sat la el și fugise de acasă. Oamenii din satele Gorjului știau să deosebească prietenii de dușmani. Ei îi luau pe militarii rătăciți, îi cercetau cu grijă ca să nu se strecoare vreo iscoadă printre ei și-i trimiteau, folosind căi ascunse și semnale știute dinainte, la „haiducul Victor".

Și totuși, cine l-a denunțat pe Prîslea ? se întrebă încruntat sublocotenentul. Dacă aflu — și aflu eu pîn-la urmă ! — o să fie vai și-amar de pielea lui ! Grăbi fără voie pasul. Cunoștea bine locurile, de cîte ori nu străbătuse, ca învățător, drumurile grele și pitorești ale Gorjului ! În capătul drumului se ivi curînd troița. Începuse să se însereze ; sublocotenentul își scoase pușca la iveală, de teama vreunei patrule care ar fi prins de veste că vine aici. Dindărătul unei tufe mari de alun, plutonierul se ivi

și el. Purta cojoc și pălărie de cioban, dar în loc de toiag avea o carabină.

— S'trăiți ! îl salută de departe. V-am văzut venind tocmai de pe deal. Dacă era vreun nepoftit pe urmă, îi dădeam un glonț ca amintire.

— Păstrează gloanțele, spuse Victor Popescu încet. Știi de ce te-am chemat.

— Am auzit. Bietul băiat, să-l ia așa, ca din oală...

— Gheorghe, spuse sublocotenentul, e cineva care ne vinde.

— Și eu zic tot așa, dom' sublocotenent. Prea îi nimeriră tot unul și unul, oameni de-ai noștri. Cum face unul o mișcare, hop cu patrula la poartă, să-l ducă la Severin între baionete, ca pe tîlhari. Aflăm noi pîn-la urmă cine s-a dat cu vrăjmașul...

Porniră pe drumul de care, cu băltoace înghețate în făgașuri ; după o creastă de deal văzură luminile sărace ale satului.

— Tocmai pe ăl mic îl găsiră, mormăi plutonierul dîndu-și pe ceafă căciula mițoasă. Și doar băiatul era bine ascuns.

— Bine ascuns, întări sublocotenentul. Nici alde tată-său nu știa pe unde-și are vizuina.

— În schimb știa vînzătorul, murmură Gheorghe. Dom' sublocotenent, eu am o bănuială. Eu zic că părintele Toma nu-i străin de povestea asta. Prea se nimeriră toate : el, ardelean, pripășit la Tismana, și-acum slujește la Bolboși.

— Dacă-aș ști că-i el... zise răgușit Victor Popescu. Numai să i se întîmple ceva bietului Prîslea, că răscolesc tot județul ca să-l aflu pe vînzător și să-i dau ce merită.

— Deocamdată trebuie să vedem ce-i cu băiatul. V-ați gîndit cum facem ?

— Om vedea la fața locului. Zice că-i închis la primărie și mîine-l pornesc spre Severin, la judecată. Dacă aveau oameni destui, îl trimiteau de azi. Înseamnă că n-au pe cine lăsa în comună. Or fi doi-trei nemți, acolo. Oamenii din sat au să ne-ajute. Fii pe pace, ne descurcăm noi !

Merseră mai repede în tăcere, fiecare cu gîndurile lui. Drumul nu era lung, dar întunericul și bălțile inghe-

țate îl făceau anevoios. Mergeau fără spor, unul în urma celuilalt, orbecăind prin lutul negru, cu pojghiță de gheață deasupra.

În marginea satului, la prima casă, un om tuși lîngă gard.

— Care ești acolo ? întrebă Victor Popescu.

— Credeam că-s niscaiva nemți, spuse o voce groasă. Dom' vățător ?

— Eu sînt, neică. Ce e pe-aici ?

— Veniră trei, cu un băietan arestat.

— Mulțumesc. E un nepot de-al meu.

Omul rîse încet.

— Ne gîndirăm noi că e ceva. De-aia vă dădurăm de veste. Nu știam de-o să aflați la vreme.

— Aflarăm, mulțumesc. E păzit bine băiatul ?

— Trei inși, atîta. Traseră la primărie, făcură focul că e ger, și noi, ca să-i încălzim mai bine, le dădurăm o vadră de vin. Le place și lor zaibărul nostru. Cînd îl gustară, se-nveseliră pe dată. Acum vreun ceas fusei pe-acolo, tot se mai veseleau. Pe urmă mă trimise dom' primar să stau p-acilea, poate vine cineva. Să am grijă să nu rătăcească drumul.

— Înseamnă că mergi cu noi.

— Nu, dom' vățător. Rămîn aici. Dacă mai vine cineva încoace, așa-mi spuse dom'primar : să am grijă să rătăcească drumul !

Plutonierul rîse încet în întuneric.

— Ești bun de gură, neică !

— Mai facem și noi haz de necaz, altfel am ieși cu toporul la drumul mare. E tare greu cînd te stăpînesc străinii !

— Lasă, că nu mai e mult, spuse Victor Popescu cu căldură. Așteaptă să-nvie codrul, și-om învia și noi !

Plecară pe ulița mare a satului. În capătul ei, pe un loc mai ridicat, se vedeau luminile primăriei.

— O căldare de zaibăr ! spuse Victor Popescu urmîndu-și un gînd cu glas tare. Știau ei că n-o să-l lăsăm pe Prîslea în mîna nemților. Să poftească cineva să le ceară socoteală de ce s-a întîmplat. Am vrut să-i omenim pe

soldați. Pe gerul ăsta, un pahar de vin prinde bine oricui. Ce vină avem noi, dacă soldații întrecură măsura ?

— Să fi cerut ajutor în sat, spuse plutonierul întrebător.

— N-aș vrea să-i amestecăm și pe ei. Au oamenii familie. Iar nemții nu se joacă. Una-două, dau foc la case și-i iau pe oameni între baionete. Eu zic că ne-om descurca și singuri, Gheorghe. O vadră de zaibăr nu e glumă.

— Pentru trei bărbați zdraveni...

— E tocmai cît trebuie, întregi sublocotenentul.

Primăria era o clădire mică, din trei încăperi. De pe prispa cu stîlpi groși intrai într-o sală, de unde se făceau la dreapta și la stînga biroul primarului și biroul notarului. Nemții îl duseseră pe Ionel în camera din dreapta, care avea gratii la ferestre ; ca să nu mai pună santinelă la ușă, se instalaseră cu toții în săliță. Puseseră căldarea pe masă, luau vin cu cănile de pămînt, închinau ciocnindu-le în sus, deasupra capetelor, la mijlocul mesei, și beau toți odată, după obiceiul german. Rezemate de masă, la-nde-mînă, străluceau în lumina lămpii baionetele puștilor.

— Sînt făcuți tocmai bine, șopti plutonierul după ce se uită pe după stîlpul prispei. Dăm un picior în ușă, năvălim, tragem amîndoi odată... Nici n-au vreme să se atingă de arme...

Sublocotenentul îi puse o mînă pe umăr :

— Nu, Gheorghe. Fără vărsări de sînge. Te gîndești că nemții ar da foc satului și-ar omorî oameni nevinovați ? Satul n-are nici un amestec ; vrem să-l scăpăm pe Ionel și atîta tot. Ai răbdare.

Nemții cufundară iarăși cănile în căldare. După felul cum își vîrau mîna pîn-la cot, cei doi de afară înțeleseră că vadra se înjumătățise.

— O țîră de răbdare, repetă Victor Popescu. Ți-e frig ?

— În cojocul ăsta ? Mă simt ca-ntr-o plapumă. Poate dumneavoastră...

— Pe mine mă-ncălzește gîndul că facem ceva. Săptămîni la rînd fugirăm de colo-colo ; noroc cu Floarea, că-mi dădu adăpost cumsecade.

— Femeie bună, spuse plutonierul. Și-și pune viața-n joc. Dac-ar ști nemții...

— Le e greu să afle. Ai văzut casa ei ?

— Nu. Mi-ați poruncit să nu mă arăt prin preajmă.

— Ei bine, e la marginea satului, departe de șosea. Nu se poate apropia nimeni pe furiș. Și chiar dacă vine, mai are o ușă-n spate, care dă în grădină și de-acolo în luncă. Ar trebui un regiment întreg ca să mă prindă...

Plutonierul rîse încet :

— Ați ticluit-o bine. Un stat major în lege.

Dinăuntru se auziră strigăte vesele. Sublocotenentul își dădu urechea mai aproape.

— Inchină pentru împărat, traduse el. Ce-i al lor e-al lor, disciplinați cum nu se mai află. Nici cînd pun mîna pe pahar nu-l uită...

— Niște robi, spuse plutonierul ușor dezgustat. Îi mînă prin toată lumea, la război, ca pe vite.

— Dar și cînd s-or răscula...

— Ăștia, să se răscoale ? Nu-i vedeți ? Beau vin și-n loc să se gîndească la neveste, închină pentru împărat.

— De ochii gradatului, explică sublocotenentul. Uite-i cum se întrec să-i aprindă luleaua...

Un tropăit greu se auzi pe drum. Cei doi dispărură îndărătul prispei, cu armele pregătite.

— E straja, om din sat, suflă Victor Popescu la urechea tovarășului său.

Straja se apropia-ncet de primărie. Lălăia un cîntec ; abia cînd ajunse mai aproape, înțeleseră că nu era un cîntec, ci un mesaj adresat lor, niște cuvinte puse pe melodie numai pentru urechile nemților :

— Fraților, haiducilor,
Nu mai stați și dați-i zor,
Faceți-vă treab'acum,
Că vin călăreți pe drum !

Mai cîntă o dată strofa aceasta și se depărtă. Măcar de-aș putea să-i mulțumesc, gîndi Victor Popescu. Dar nu-i vreme de mulțumiri, nemții sînt pe-aproape, se vede

treaba că au primit întăriri și Ionel al nostru, de-l lăsăm acum, nu-l mai vedem !

— Nu vreau moarte de om, repetă el. Ne-om descurca noi și fără gloanțe. Lăsăm puștile-aici, s-avem mîinile libere.

— Bine, șopti plutonierul.

Își rezemară armele de prispă. Apoi plutonierul se izbi zdravăn în ușa șubredă, se prăvăli înăuntru, doborî cu o lovitură de picior arma rezemată de masă și sări asupra primului neamț. Sublocotenentul se aruncă peste gradatul din partea cealaltă a mesei. Al treilea neamț, năucit de atac, se ridicase clătinîndu-se :

— Predau ! Predau !

— Mîinile sus ! spuse Victor Popescu.

Plutonierul luase o armă și o ațintea asupra nemților. Sublocotenentul încercă ușa din dreapta ; era descuiată. Strigă din prag :

— Hai, Prîsleo, ieși afară, acum ești prizonierul nostru !

Băiatul țîșni din cameră, cu ochii mijiți de lumina bruscă.

— Nea Victore, dumneata ? îngînă el. Credeam că nu mai veniți... Mulțumesc că m-ați scăpat...

— Dar ce credeai, nepoate, că-mi las statul major descompletat ? Acuma hai să mergem, că vin niște călăreți încoace și n-aș vrea să dau ochii cu ei. Armele le luăm cu noi, ca amintire. Și cartușe cîte-om găsi.

Ionel și plutonierul cotrobăiră în cartușierele prizonierilor și-și umplură buzunarele cu încărcătoare, apoi adunară armele.

— Ce voiau de la tine, Prîsleo ? întrebă sublocotenentul.

— Să le spun unde se ascunde Victor Popescu și banda lui.

— Aha, spuse sublocotenentul înveselit. Păi să le spunem c-am fost pe-aici. Ieșiți repede. Ne-ntîlnim pe ulicioară, către biserică !

Cei doi o zbughiră pe ușă, cu armele nemților cumpănite pe umăr ca niște cobilițe. Victor Popescu le acoperi retragerea cu pistolul întins spre nemți. Cu mîna liberă depărtă poalele cojocului, scoase din buzunarul hainei o

carte de vizită cam ponosită și o aruncă pe masă. Gradatul neamț întinse gîtul și citi cu glas tare :

— Zub-lo-cotenent Victor Popescu...

— Eu, spuse Victor Popescu în germana lui școlărească. Voi nu afară. Interzis. Soldat afară... pac ! și arătă pistolul. Înțeles ?

— Da, spuse gradatul, pocnind călcîiele. Am înțeles !

— Ce ți-e și cu disciplina nemțească ! se minună Victor Popescu și ieși trîntind ușa.

Capitolul VIII

1.

— Cum te simţi in noua locuinţă ?

Fräulein Grete intinse braţul şi-l lăsă să cadă leneş pe spătarul canapelei stil Ludovic XV.

— Minunat, domnul meu. Am mai văzut aşa ceva într-un film suedez, cu o contesă... Păcat că pianul...

— Ei, a ajuns şi el pe mîini bune. L-am dat colonelului de la aprovizionare. Îţi dai seama, un om ca el, cu atîtea probleme pe cap, merită o clipă de destindere. I l-am instalat fără să ştie ; l-am aşteptat aseară, cînd se-ntorcea de la Comandatură, să văd ce figură face. S-a aşezat la pian, cu mantaua pe el, şi a cîntat „Dunărea albastră“ fără partitură. Te rog să mă crezi.

— E un bărbat fin, spuse Grete visătoare. În general la aprovizionare sînt oameni subţiri. Păcat că e aşa distant.

— Ah, nu-l cunoşti. Dac-ai sta de vorbă cu el mai amănunţit...

— Tocmai că voiam să stau de vorbă. Am descoperit o mică mină de aur, dar n-o pot deschide fără încuviinţarea lui.

Omul adus de spate se aşeză pe canapea, îşi potrivi cu grijă dunga pantalonilor şi întoarse încet capul spre ea :

— Despre ce e vorba ?

— Nu-mi place să tratez prin intermediari.

— Vrei să mă superi ? Fără mine nu poţi ajunge la el nici peste un secol. Împărţim frăţeşte ; totdeauna ne-am înţeles bine noi doi. Te-am ajutat, nu uita asta. Îmi da-

torezi mai mult decît un zîmbet. Crezi că ești prima care descoperă o mină de aur ? Îți mai trebuie și încuviințarea noastră. Și alți colegi ai mei s-au lansat în afaceri. Dar cu știrea șefilor, păpușo.

— Sper că n-o să-mi mai spui niciodată „păpușo".

— Ești creația mea, rîse omul adus de spate. Te gîndeai că o să ajungi vreodată să joci de trei ori pe săptămînă la „Național" ? Hai, cîntă, păpușo.

— Un domn pe care-l cunosc are nevoie de *ausweiss* ca să fabrice săpun. E vorba de cantități mari. E dispus să plătească autorizația cu o sumă importantă.

Omul adus de spate se ridică, făcu cîțiva pași pe covorul moale, un Buhara autentic, salvat ca prin minune din mîna grupelor de rechiziții.

— Da, spuse el gînditor. Se poate face, cu puțină bătaie de cap. Nu te-ntreb cît primești pentru asta, nici nu-ți cer bani. Îți cer să-mi afli de unde procură materia primă.

— Vrei să-i faci concurență ? rîse ea.

— Aș ! Trimit o patrulă tare, i-o confiscă, pe urmă i-o vînd înapoi. Simplu și eficace. Între altele, mă pricep și la comerț.

— Un comerț cam ciudat.

— Vrei hîrtia aia sau nu ? întrebă el agresiv.

— Fie. O să fac așa cum spui. În cîteva zile îl pun să mă plimbe prin toate depozitele lui secrete. E îndrăgostit de mine, înțelegi.

— Da. O să-l cam coste dragostea asta. Să facă o petiție și să ți-o dea ție în mînă. Spune-i așa : vrei să te convingi că este o afacere serioasă. Că dacă nu garantezi tu pentru el, vor cere alții să-i cunoască resursele, și-atunci e pierdut.

— Știam eu c-o să reușesc.

— Ca să-l pui puțin pe jăratic, spune-i că ți-a mai cerut cineva o autorizație pentru săpun. Dă-i să înțeleagă că alegerea depinde de tine.

— Ești diabolic, spuse ea cu admirație.

Omul adus de spate ridică din umeri :

— Încerc să mă descurc !

Fräulein Grete se răsuci puțin pe canapea.

— Bem ceva ? întrebă timid.

— Bem, dar înainte de asta am să-ți mai dau o misiune. De la o vreme, a apărut o adevărată piață clandestină. Militari germani vînd negustorilor pe nimica tacîmuri de argint, covoare, ba chiar și încălțăminte militară. Află ce se-ntîmplă cu aceste mărfuri ; adresa unde sînt depozitate. Avem ordin să le recuperăm. Toată secția noastră aleargă ziua și noaptea. Ajută-mă.

— Bine, spuse ea. O să mă interesez. Mi-am făcut niște prieteni la „Princiar" ; de la ei o să aflu cîte ceva. E mult pînă dau de-un fir...

— Așa-mi placi, se bucură omul adus de spate. Acuma poți să-mi dai un păhărel.

— Domnule Petrea, sînt bucuros să vă revăd.

— Dar nu vă cunosc, domnule.

— E și firesc. Sînt un biet anonim, pe cînd dumneavoastră, un ziarist celebru...

— Cu cine am onoarea ?

— Ah, e un nume pe care nu merită să vă dați osteneala să-l rețineți. Sînt un admirator al dumneavoastră, încă înainte de război. Păcat că în ultima vreme nu mai scrieți.

— Unde să scriu ? Ziarul meu și-a dat duhul în ajunul ocupației, iar la ziarele germane n-o să scriu nici tăiat în bucăți.

— Greșită optică, domnul meu, spuse omul adus de spate. Politica e una, meseria de ziarist cu totul altceva. Nu vă obligă nimeni să scrieți în favoarea regimului de ocupație. Există oameni care au făcut-o și-o fac, cu mai mult sau mai puțin talent. Dar nu despre asta e vorba. Vrem semnătura dumneavoastră, atîta. Scrieți despre ce vreți : venirea primăverii, de pildă. Nici o îngrădire, nici o presiune din partea noastră. Subiecte la liberă alegere. Doar atîta : să nu aibă orientare antigermană.

— Credeți c-aș putea scrie un rînd care să nu aibă orientare antigermană ? Dacă mi s-ar îngădui să scriu adevărul despre mult cîntata onestitate a armatei imperiale, nu mi s-ar publica un rînd. De aceea nici nu-ncerc.

— Știu că vă iubiți meseria, iar acum vă aflați într-o situație vecină cu șomajul. Ziarele noastre își plătesc bine colaboratorii, cred că știți.

— Am aflat-o mai demult. Din dosarul Günther, mai precis. Lista celor cumpărați de Germania dezvăluia și... prețurile. M-am convins că misterioșii apărători ai alianței cu Puterile Centrale nu se puteau plînge de zgîrcenia patronilor...

— Vă exprimați cam liber, domnule Petrea.

— Dacă nu mi se îngăduie să scriu ce simt, măcar să pot spune ce simt.

— Să iau cuvintele acestea drept un refuz ?

— Categoric. Un refuz categoric.

Omul adus de spate făcu o mimă dezamăgită. Apoi se aplecă peste masă cu o energie nouă și spuse repede :

— Vreau să vă reamintesc un fapt mărunt : ați scris zeci de articole împotriva Germaniei. Sînteți pasibil oricînd de o pedeapsă, potrivit legilor statornicite de trupele de ocupație. Lupta pentru o cauză pierdută are partea ei de risc. Așadar, libertatea în schimbul colaborării dumneavoastră la presă. Bănuiesc că e ușor de ales.

— Vreau s-o văd și pe-asta, un gazetar arestat pentru lucruri scrise cu luni de zile în urmă ! Vă expuneți la un scandal inutil, dumneavoastră și cei ce v-au trimis.

— Ne crezi naivi, domnule Petrea. N-o să te acuzăm pentru ce-ai scris acum nu știu cît timp. Dar simplul fapt că te numeri printre adversarii Germaniei este un delict. Așadar, nu vrei să-ți repari greșeala ?

— N-o consider greșeală. Mi-am făcut datoria de patriot.

— Noțiunile sînt relative, domnule. În ziua de astăzi, a fi patriot înseamnă altceva decît acum un an. România a fost tîrîtă într-un război pe care nu-l putea duce. Cum v-au ajutat aliații ? Cum și-au respectat promisiunile ? V-ați pomenit aproape singuri, aproape dezarmați, în fața celor mai puternice trupe din lume. Vitejia soldaților, jertfa lor, sacrificiile — la ce-au folosit ? Au întîrziat ocuparea țării, dar n-au putut-o împiedica. Disproporția dintre forțe era prea mare. Orice om înțelept ar trebui să învețe din asta. Un grup de patrioți se străduiește să scoată țara

din dezastru. Se duc tratative pentru formarea unui guvern al teritoriului ocupat. Un guvern care să se desprindă de cel de la Iași, eventual să renunțe la dinastie și să încheie pacea cu Puterile Centrale.

— Și Ardealul ?

— Ardealul ! spuse încurcat omul adus de spate. Ați încercat să-l cuceriți cu forța armelor...

— Să-l eliberăm, spuse apăsat ziaristul. E o mare diferență.

— Iarăși cuvinte ! Ești un romantic, domnule Petrea! Din păcate, secolul romantismului a trecut. Trăim în epoca faptelor concrete. Îți oferim o șansă.

— Nu-mi trebuie o șansă. Cu semnătura mea nu faceți mare lucru. V-ar trebui semnătura a milioane de oameni. A țăranilor cărora le-ați luat grîul și vitele. A soldaților căzuți pe front. A intelectualilor care fac coadă la pîine și dorm cu paltoanele pe ei fiindcă n-au lemne. A copiilor care nu pot merge la școală. Cînd veți avea semnăturile tuturor, voi semna și eu în ziarul dumneavoastră.

Spre seară, omul adus de spate sună la ușa ziaristului. El îi deschise cu o mișcare de neplăcere :

— Iarăși dumneata ?

— De data asta în calitate oficială. Ești arestat, domnule Petrea. Fă-ți bagajele. Nu încerca să opui rezistență.

Petrea văzu, îndărătul vizitatorului, pe stradă, doi soldați înarmați.

— Ți-a fost frică să vii singur ? rîse.

— Mi-a fost frică să nu fugi.

— Dacă era să fug, nu te așteptam pe dumneata. Dar vreau să știu pentru ce mă arestezi.

— Ai fost denunțat că vorbești de rău politica germană și te împotrivești tendințelor pacifiste ale fruntașilor politici rămași în București.

— Și cine anume m-a denunțat ?

— Eu. Voi depune la tribunalul militar împotriva dumitale. În interesul dreptății.

— Dreptatea voastră ! rîse amar ziaristul. Pot să-mi iau cu mine cîteva lucruri ?

— Desigur, spuse omul adus de spate. Ia-ţi şi cărţi de citit, dacă doreşti. N-o să te închidem într-o pivniţă. Sîntem oameni civilizaţi, domnule Petrea !

2.

Statul major al brigăzii colonelului Sturza era instalat la Panciu, în casa unui podgorean bogat. Aici se dădeau recepţii fastuoase, la care participau notabilităţile oraşului ; aici se concepeau afişele către populaţie, prin care micul monarh neîncoronat al sectorului ocupat de brigadă ţinea legătura cu populaţia. Afişele, cu ton de decret, răstălmăceau evenimentele şi semănau cu subtilitate neîncrederea şi panica printre locuitori. Colonelul Sturza îşi alesese drept birou salonul cel mare ; îi plăcea să lucreze la lumina candelabrului şi să-şi poftească vizitatorii pe fotoliile cu spătar înalt, rămase de la vechiul proprietar al casei.

— Domnule colonel, un plic confidenţial de la Marele Cartier, spuse locotenentul Wachman, aghiotantul, oprindu-se respectuos în uşa salonului.

— Da ? spuse distrat colonelul. Ce mai vrea Marele Cartier ?

— Nu mi-am permis să-l desfac. E confidenţial, repetă aghiotantul.

— Ei, mofturi. Deschide plicul, amice.

Locotenentul rupse sigiliul, scoase hîrtia, o citi şi bolborosi :

— Domnule colonel, sînteţi... sîntem pierduţi.

— Ce ?

Îi smulse hîrtia din mînă. O citi dintr-o privire.

— Totuşi au îndrăznit... murmură el. Ei bine, Wachman, odată şi-odată trebuia să se întîmple şi asta. Numai că momentul e cam nepotrivit... Statul major e aici ?

— Sînt cu toţii în biroul operaţii, vă aşteaptă.

Sturza se ridică ţeapăn. Îşi încheie nasturele de sus al vestonului şi copca de la guler ; îşi trecu mîinile prin păr, tuşi şi zîmbi.

— Ce e mutra asta de înmormîntare ? Capul sus, Wachman. Cine rîde la urmă, rîde mai bine !

Se îndreptă cu pas energic spre ușă. Făcu semn aghiotantului să-l urmeze în camera alăturată, sufrageria casei, transformată în biroul operații. Ofițerii adunați în jurul mesei mari din mijloc pocniră călcîile. Sturza îi salută înclinînd ușor fruntea și se opri în capul mesei lungi :

— Domnilor, am primit un ordin surprinzător de la Marele Cartier. Sînt numit în altă funcție, în interiorul țării. Nu vă ascund că regret nespus împrejurarea care mă desparte de dumneavoastră. Vreau să vă spun mai multe deseară, la masa de adio. Deocamdată mă duc să inspectez trupele din linia-ntîi. Vreau să las o situație limpede în sectorul brigăzii. Wachman, dă ordin să-mi pregătească sania.

Locotenentul ieși. Ulieru, care stătea în celălalt capăt al mesei, făcu o mișcare și Sturza își îndreptă privirea spre el :

— Cum stăm cu informațiile ?

— Tocmai întocmesc o hartă a pozițiilor de unde trag bateriile inamice, domnule colonel. Astăzi voiam să mă duc pe linia-ntîi...

— Du-te, firește, spuse ex-comandantul brigăzii. Ia-o de la flancul drept ; mi s-a raportat că aseară a fost focul mai puternic în zona aceea.

— Am înțeles, domnule colonel.

Caporalul Marin Năstase, ordonanța colonelului, un ostaș vînjos, intră în cameră și se opri respectuos lîngă ușă :

— Trăiți, dom'colonel, sania e gata !

— Bine. O să mergem spre Valea Păurii. Cum e drumul într-acolo ?

— E bun, dom'colonel. Au fost niște troiene de la viscol, dar le-au dat artileriștii la o parte.

Sturza se îndreptă cu un zîmbet subțire spre Ulieru :

— Te-aș fi luat cu mine, dar n-avem același drum.

— Mă descurc, domnule colonel. Sînt deprins cu mersul pe jos.

— Asta e, spuse colonelul și-și luă chipiul. Îmi pare rău că ne despărțim, domnilor. Dar... războiul nu s-a ter-

minat. Sper să mai avem prilejul să luptăm împreună...

Se opri o clipă, vorbi cu alt ton : Pînă mă-ntorc, puneți la punct toate documentele : starea efectivelor, munițiile, aprovizionarea... Desearã, vă repet, sînteți invitații mei.

Salută cu aceeași înclinare ușoară a frunții și ieși pe ușa pe care Wachman se grăbi s-o deschidă.

Ulieru porni la drum îndată după plecarea colonelului. Îl intriga micul discurs rostit în fața statului major. Îl intriga plecarea aceea grăbită. Deobicei Sturza își anunța din vreme inspecțiile și-i plăcea să fie primit cu toate onorurile. Regimentele îl întîmpinau în careu, cu tot echipamentul de război, cu drapelul în flancul drept ; corniștii sunau onorul cînd îl vedeau de departe, iar comandanții îi ieșeau în cale în pas de defilare, cu sabia la umăr. Venea însoțit de o întreagă suită — șeful de stat major, șeful aprovizionării, medicul-șef, aghiotantul, un furier, agenți, soldați de ordonanță. Acum plecase numai cu Wachman și cu caporalul. De ce ?

Știa că la Valea Păurii este comanda Regimentului 25 infanterie, flancul stîng al brigăzii. Iar pe el îl trimisese tocmai la flancul drept. Simplă coincidență ? se întrebă. Voia oare să-l știe departe pe ofițerul de informații ? Are vreo legătură acest fapt cu temerile generalului Averescu, sau cu ordinul de mutare ?...

Se hotărî repede : după el ! Chiar dacă-l surprinde în sectorul trupelor din flancul stîng, o să-i explice că s-a încurcat, că niște cercetași i-au semnalat mișcări de artilerie tocmai în această parte... Niște explicații se pot găsi oricînd, își spuse optimist sublocotenentul. Totul este să nu-l scap din ochi...

Trecu pe lîngă o baterie. Roțile tunurilor erau acoperite pînă la jumătate de zăpada moale, pufoasă. Război de tranșee, gîndi. Nici noi, nici inamicul nu mai avem putere să luptăm pe vremea asta.

Ajunse la punctul de comandă al Regimentului 25. Conductorul saniei adăpa caii cu o căldare găurită. Un șuvoi subțire de apă însoțea pașii soldatului de la bucătărie la sanie.

— Colonelul Sturza e aici ? îl întrebă.

— Este, să trăiți. Stă de vorbă cu dom'colonel Crăiniceanu.

— Cine mai e cu ei ?

— Nimeni. Ordonanța s-a dus în adăpostul agenților, e mai cald acolo. Dom'colonel a zis că-l cheamă cînd o fi nevoie.

Sublocotenentul se duse și el în adăpostul agenților. Caporalul Năstase se ridică de lîngă foc :

— Să trăiți, dom' sublocotenent. Mă mai încălzesc și eu.

— Stai liniștit, spuse Ulieru. Pe unde-ați fost ?

— Am trecut pe la sonde și dom' colonel a vorbit cu ofițerii. Acuma mi-a dat liber. Are de vorbit cu dom' colonel Crăiniceanu.

Sublocotenentul își scoase mantaua și se lungi pe-o laviță.

— Caporale, vreau să mă odihnesc nițel. Azi-noapte am cutreierat pe dealuri, să văd de unde trag nemții. Cînd pleci, mă scoli și pe mine. Nu mă lăsa aici, auzi ? Sînt în stare să dorm o zi și-o noapte.

— Am înțeles, zîmbi caporalul. Dormiți fără grijă, dom' sublocotenent.

Dar nu putea să doarmă. Gîndurile nu-i dădeau pace. De ce s-a oprit Sturza la colonelul Crăiniceanu ? Ce legătură poate fi între ei ? Crăiniceanu, fiul generalului, un comandant bun, iubit de soldați ?

Dar parcă Sturza nu era iubit de soldați ? Știa să-i atragă de partea lui, le dădea dreptate cînd ei se plîngeau de greutățile frontului, îi certa cu asprime pe ofițerii cu aprovizionarea, chiar în fața soldaților... În ce scop ? Numai ca să le dea satisfacție ? Să-i facă să-l asculte orbește ?

Privi pătura soioasă, cîrpită în cîteva locuri, care ținea loc de ușă bordeiului. Cine-ar putea ridica un colț al păturii care acoperea aceste lucruri fără înțeles ?

Un soldat dădu pătura la o parte ; lumina de afară străluci deodată ca un fulger și Ulieru închise fără voie ochii.

— Hai, dom'caporal. Te-așteaptă colonelul.

— Dom' sublocotenent, auzi glasul caporalului, treziți-vă.

Se ridică în capul oaselor :

— Măi, dacă mă mai lăsai, dormeam pînă mîine. Nu-i spune colonelului că sînt pe-aici, o să creadă că m-a ajuns lenea și m-am vîrît la căldură.

— De ce i-aș spune ? se miră caporalul. Nu vorbesc niciodată ne-ntrebat în fața lui.

— Chiar dacă te-ntreabă...

— Am înțeles, spuse caporalul. Nici o vorbă, dom' sublocotenent.

Ulieru se întinse la loc, pe laviță. Caporalul își luă căciula și arma, se încinse cu centura și ieși, aplecîndu-se, pe ușa joasă a bordeiului. După cîteva minute, sublocotenentul ieși și el. Se apropie de santinela punctului de comandă :

— Ei, a plecat seful ?

— Plecat, să trăiți, spuse soldatul. A luat pe dom'căpitan Jinga și încă un ofițer pe care nu-l cunosc.

— Fir-ar să fie ! M-a prins somnul și am rămas pe-aici. Încotro au luat-o ?

— Încolo, spre Varnița. Dacă mergeți repede, îi ajungeți din urmă. Îs troiene mari pe partea ceea.

Porni pe urmele săniei. După vreo jumătate de oră, văzu sania întorcîndu-se. În dreptul lui, sania opri scurt.

— Gata inspecția ? întrebă. Unde-i domnul colonel ?

— A rămas să inspecteze linia-ntîi, spuse căpitanul Jinga.

— De ce nu v-ați dus cu el ?

Căpitanul ridică din umeri :

— Ne-a ordonat să ne întoarcem. Eram prea aproape de linia frontului. O sanie, un grup de ofițeri... țintă excelentă pentru artileria dușmană, așa a spus. Mergeți cu noi ?

— Nu. Mă interesează artileria dușmană. Pînă mîine trebuie să am gata raportul. Dar de ce nu l-ați așteptat pe domnul colonel ?

— Spunea că se-ntoarce pe alt drum. Are el socotelile lui.

— Sînt convins, spuse Ulieru. Mă duc să văd cum e cu artileria.

— Mergeți cu grijă, spuse vizitiul. Țineți-o pe urma saniei, n-o luați pe scurtătură. Îs troiene mari.

— Mulțumesc. Așa o să fac. Am onoarea !

— Succes, îi ură căpitanul Jinga.

Sania plecă, răspîndind o pulbere fină de zăpadă. Sublocotenentul plecă și el mai departe, ținînd-o cu grijă pe urmele late ale tălpicelor. Drumul urca ușor către Ploscani. Urmele saniei erau aici mai adînci, semn că zăpada era mai mare. O patrulă de grăniceri veni tot așa, călcînd pe urmele saniei. Plutonierul și cei doi soldați se opriră, se feriră din drum.

— Noroc, băieți.

— Trăiți, dom' sublocotenent, spuse plutonierul. Încotro ați luat-o ? Inamicul e la două sute de metri. Să nu vă nimerească un glonț.

— Îl caut pe comandantul brigăzii, spuse Ulieru. Aud că a luat-o încoace.

— Păi da. Mare curaj pe dumnealui. Nemții au pus dincolo de rîpă niște ochitori buni. Cum văd unul de-al nostru, trag.

— Să nu-l fi nimerit și pe el.

— Noi venim dintr-acolo. Nemții n-au tras nici un foc.

— I-o fi răzbit frigul și s-au ascuns, rîse Ulieru. Am ordin să observ pozițiile artileriei. Poate m-or lăsa în pace ochitorii ăia grozavi.

— Oricum, păziți-vă, îl sfătui plutonierul.

Porni mai departe. Curînd văzu urmele saniei rotindu-se în cerc și zăpada bătătorită. Mai departe se vedeau doar urme de pași. Sublocotenentul porni înainte, ținîndu-se tot după aceste urme. Trecu pe lîngă un post înaintat al grănicerilor ; puse întrebări ; da, comandantul brigăzii a trecut pe aici, cu aghiotantul și ordonanța ; au luat-o încolo, spre pichet...

Drumul deveni tot mai rău. În marginea văilor abrupte, linia stîlpilor cu sîrmă ghimpată se întrerupea ; cine-ar fi îndrăznit să treacă prin vale era o țintă sigură pentru pușcașii de sus. Zăpada rămăsese necălcată în văile acestea, un fel de „pămînt al nimănui" ; nimeni n-ar fi putut scăpa cu viață, dac-ar fi încercat o incursiune...

Ulieru mergea înainte, luptîndu-se cu zăpada tot mai mare. Deodată tresări. Văzu într-o văioagă un om culcat cu fața în jos. Alergă la el. Îl întoarse pe spate. Era caporalul Năstase, împușcat în frunte.

— Dumnezeule ! spuse tare sublocotenentul.

Privi în jur. Tăcere pretutindeni ; vîntul șuiera subțire prin șirurile de sîrmă ghimpată. Cercetă terenul. Din văioaga unde-l găsise pe caporal, urmele urcau mai departe, spre liniile vrăjmașe. Sus, pe dîmb, zăpada era spulberată de vînt și urmele se pierdeau. Porni să urce și el dîmbul acela ; ajuns sus, cîteva gloanțe îi șuierară pe la urechi. Se trînti la pămînt. Vîntul aduse abia acum zgomotul împușcăturilor. Înțelese : colonelul fusese vorbit cu nemții. Dacă se rătăcea din întîmplare pe dîmb, ar fi căzut victimă ochitorilor grozavi. Dar aceștia nu trăseseră nici un foc. Și totuși, cine-l împușcase pe caporal ? Urma glonțului dovedea că s-a tras de aproape...

Istoria, gîndi sublocotenentul cutremurîndu-se. Cum va arăta istoria acestui război ? Ce vom spune urmașilor noștri despre fapta colonelului Sturza ? Nu, nu se poate, e prea monstruos... Și ce-a avut cu caporalul ? Desigur, n-a vrut să-l urmeze. Și-atunci un glonte de pistol... Monstruos, într-adevăr !

Se întoarse, coborî în fugă dîmbul, o luă spre pozițiile pichetului următor. Întrebă soldații care erau de veghe. Nu, colonelul Sturza nu trecuse pe la ei. Nu auziseră împușcături. Decît adineauri, înainte de venirea lui.

— Au tras în mine, spuse sublocotenentul. Dar mai înainte, acum un ceas sau două ?

— Nimic, dom' sublocotenent. Un singur foc, dar slab. Mai degrabă de pistol decît de pușcă.

Sublocotenentul Ulieru învîrti manivela telefonului.

— Alo ! strigă el în receptor. Vreau să vorbesc cu domnul general Averescu.

— E plecat la Tîrgu-Frumos.

— Dă-mi Tîrgu-Frumos, dar repede, băiete !

Așteptă, cumpănind receptorul în mînă. De-acuma, nu mai e nici o grabă, își spuse cu amărăciune. Ce-a fost să se întîmple s-a întîmplat...

— Alo ! se auzi o voce timidă în receptor.

Ulieru strigă iarăși, lipindu-și buzele de aparat.

— Domnule general !

— Nu e generalul, i se răspunse. Domnul general e în conferință cu maiestatea sa. Aici adjutantul regal. Ce s-a întîmplat ?

— Raportați că colonelul Sturza a dispărut împreună cu adjutantul său, locotenentul Wachman.

— Unde s-a întîmplat asta ?

— În sectorul Regimentului de grăniceri. Am găsit cadavrul ordonanței, împușcat în cap. Continuăm cercetările !

— Bine, mulțumesc, spuse vocea aceea depărtată. Voi raporta imediat !

Sublocotenentul Ulieru puse receptorul la loc, ieși din adăpost. Vîntul șuiera cu putere : dinspre pozițiile germane se vedea ici și colo fumul focurilor de bivuac. Gerul și viscolul țintuiseră cele două armate în adăposturi. Își strînse mai bine mantaua și-și îndesă căciula pe cap. Trecu pe lîngă o groapă de obuz ; pe marginea gropii văzu o raniță cu lucrurile din ea răvășite, ca și cum cineva ar fi scormonit în grabă căutînd ceva. Bandaje, desigur, gîndi sublocotenentul ; ultima consolare pentru un muribund, că a-ncercat să-i vină cineva în ajutor. Oamenii ăștia mor fără să se vaiete, cu dinții încleștați, își dau cea din urmă suflare îndemnîndu-și camarazii : „Nu vă lăsați, fraților !". Merse mai departe, spre pozițiile învăluite în vifornița ale liniei frontului. Ce căuta Sturza la Crăiniceanu, înainte de plecare ? se întrebă pentru a zecea oară. Oamenii mor pentru fiecare metru de pămînt, rămîn pe poziții, se lasă pisați de mortiere și sfîșiați de baionete, dar nu dau înapoi. Iar unul dintre ei, cu o vorbă, retrage cu zece kilometri frontul brigăzii, o mișcare pentru care dușmanul ar fi consumat un tren de obuze și ar fi sacrificat sute de oameni. Un țăran român, devenit caporal, primește un glonț în cap pentru că n-a vrut să-l urmeze pe drumul rușinii, drumul trecerii spre inamic. Cum va arăta acest episod, într-o carte de istorie de peste un veac ? se întrebă cu amar sublocotenentul. Dar Crăiniceanu ? Ce amestec are Crăiniceanu în toată povestea ?

De la alt post înaintat reuși în cele din urmă să ia legătura cu generalul Averescu. Îi povesti amănunțit întîmplarea și generalul îl întrebă ce are de gînd mai departe.

— Rămîn în zonă, domnule general. Continui cercetările.

— Bine, Ulierule. Alo ! Mă auzi ? Ia-ți ajutoare cîțiva ofițeri pe care-i cunoști. Spune că din ordinul meu.

— Ultimul om cu care a vorbit înainte de plecare a fost locotenentul-colonel Crăiniceanu.

— Crăiniceanu ? Fiul generalului Crăiniceanu ? strigă Averescu în telefon. Fii rezonabil, Ulierule, nu exagera. Generalul Crăiniceanu este un patriot...

— Nu e vorba de el.

— De fiul lui, am înțeles. Totuși e absurd... Alo !

— Da, domnule general !

— Vezi ce faci acolo. Nu jigni inutil oamenii, fii atent.

Și totuși, gîndi Ulieru mergînd cu greu prin zăpada afînată, spulberată de vînt, ce avea de vorbit cu Crăiniceanu ? Oare numai ca să-și mascheze intenția ? Sau să-și explice prezența în linia întîi ? Sau... complotau împreună ? Își aminti cuvintele generalului : „Fiul generalului Crăiniceanu ? Fii rezonabil, Ulierule !"

Două zile, sublocotenentul se învîrti pe pozițiile înaintate ale Regimentului 25 infanterie. Cu harta în mînă interoga soldații, îi punea să arate de unde au observat plecarea salvelor rare cu care inamicul își făcea simțită prezența. Pretextul era tocmai bun ca să poată ține sectorul sub observație. La 10 februarie, o oarecare mișcare se produse în avanposturile regimentului. Un caporal veni la el și-i spune emoționat :

— Dom' locotenent, au venit niște soldați de-ai noștri de la nemți !

— Cum așa ? Soldați de-ai noștri de la nemți ! Fii mai clar, caporale.

— I-am adus cu mine. Vreți să vorbiți cu ei ?

Sublocotenentul ieși din bordei. Cîțiva soldați cu mantăi noi, fără grade, îl salutară :

— Trăiți, dom' sublocotenent !

— Ce-i cu voi ?

— Sîtem prizonieri. Ne-au trimis nemții încoace, să vorbim cu soldații să se predea.

— Și... ați vorbit ?

— Noi ? Să împlinim porunca dușmanului ? Ferit-a sfîntul, dom' sublocotenent.

Ulieru privi în jur. Soldații care-i escortaseră pe prizonieri ascultau cu privirile-n pămînt. Caporalul stătea și el cot la cot cu ei, nehotărît.

— Voi duceți-vă la locul vostru, spuse sublocotenentul. Nu spuneți nimănui ce-ați auzit. Dacă mai vin alți soldați, aduceți-i la mine fără vorbă multă, s-a-nțeles ?

După ce se depărtară, Ulieru se întoarse spre prizonieri :

— Care-i mai mare în grad ?

— Eu, dom' sublocotenent. Caporalul Geană, de la transmisiuni.

— Hai înăuntru, să-mi povestești cum a fost. Și voi, ceilalți. Veniți încoace.

— Cu hîrtiile astea ce facem ? Că ne frig degetele, dom' sublocotenent.

— Dă-le-ncoa.

Desfăcu sulul de hîrtii pe care i-l întindea caporalul. Citi cu ochi uimiți :

CHEMARE

Eu, colonelul Alexandru Sturza cu care ați luptat cot la cot, vă cer ca repede să vă hotărîți, căci iată cum stăm acum : țara și oștirea au rătăcit sub conducerea nepricepută a unor capete slabe. Am fost amăgiți prin cuvinte înșelătoare despre un ideal național : ați văzut cum acest ideal s-a prăbușit din cauza ușurinței și ticăloșiei lor. Lepădați-vă de cei care v-au înșelat amar. Ați jurat credință țării românești, iar nu unor netrebnici care vă duc la pieire. Dacă aveți încredere în brațul vostru, în mintea și sfatul meu, veniți îndată la mine, în munții Vrancei. Voi elibera pe prizonierii voștri. Totul este pregătit. Treceți fără întîrziere, cu arme cu tot, spre mine.

Colonelul A. D. STURZA

Ulieru cercetă teancul de hîrtii. Toate purtau același text, tipărit cu îngrijire, cu litere mari, să înțeleagă toți. Ridică privirea spre caporal :

— Știi ce-ai adus aici, măi, băiete ?

— Știu, dom' sublocotenent. Ne-au poruncit să le-mpărțim soldaților din tranșee.

— Ai împărțit vreunul ?

— Dar ce, sînt vînzător de țară ? spuse caporalul revoltat. Ne-au ales patruzeci de inși și ne-au pus otrava asta în brațe.

— Cine anume ?

— Nemții și cu colonelul Sturza. Colonelul ne-a ținut și o cuvîntare. Ne-a făgăduit marea cu sarea. I-a vorbit de rău pe rege și pe generali. A spus că Germania e tare și o să învingă și noi să fim de partea ei, ca să se facă pace și să ne întoarcem la casele noastre. Pe urmă ne-au dat hîrtiile, să le împărțim soldaților.

— Unde-s ceilalți ? Spuneai că ați fost patruzeci de inși.

— I-au trimis pe ici și pe colo, tot în zona brigăzii. Colonelul ne-a spus că totul e pregătit ; nemții au tăiat vite pentru hrana soldaților care-or veni, le-au repartizat cazărmi încolo, spre Soveja...

Sublocotenentul clătină din cap. Își îndreptă privirea către ceilalți, care stăteau buluc în spatele caporalului :

— Și voi ce gîndiți despre asta ?

Soldații se foiră, apoi izbucniră cu toții :

— Noi nu ne vindem țara !

— Să dăm mîna cu dușmanul, cînd ne-a ars satele ?

— Nu facem tîrg cu vînzătorii !

— Lăsați-ne pe front, să le-arătăm nemților ce vrem !

Sublocotenentul chibzui. Împrejurarea era atît de stranie, de neașteptată, încît îl descumpănise.

— O să raportez generalului, hotărî el. Voi rămîneți aici pînă la noi ordine. Hîrtiile adunați-le toate la un loc. Caporale, faci un pachet și mi-l dai să-l sigilăm. Nu vă clintiți de-aici pînă nu vin eu.

— Am înțeles, spuse caporalul. Dom' sublocotenent, o vorbă mai vreau să zic. Vedeți ce-i spuneți generalului. Să nu creadă că ne-am dat cu dușmanii. Nu le-am făcut pe voie, dom' sublocotenent. Noi nu ne călcăm jurămîntul !

— Așa e, spuseră ceilalți. Am venit cinstit să spunem ce-a fost. Credeți-ne, dom' sublocotenent !

— Vă cred, spuse Ulieru. Voi n-aveți nici o vină. Cei vinovați au să răspundă pentru ticăloșia lor !

Plecă, lăsînd o santinelă la ușa adăpostului. În drum spre comanda regimentului, întîlni alți soldați cu aceleași mantăi bune, curate, fără grade. Spuse din mers caporalului care-i escorta să-i ducă lîngă ceilalți.

De ce tocmai la regimentul lui Crăiniceanu ? se întrebă Ulieru. Mai alaltăieri, Sturza de vorbă cu el înainte de plecare ; acum prizonierii cu manifeste. E ceva necurat aici. „Fiul generalului ? Fii rezonabil, Ulierule !“ Să fiu rezonabil, desigur. Dar faptele...

A doua zi, sublocotenentul se gîndi să rămînă în preajma lui Crăiniceanu. Dar ca să nu bată la ochi, ceru cîtorva ofițeri pe care-i cunoștea să-l țină la curent cu întîmplările, iar el rămase undeva, într-un adăpost apropiat din prima linie. Spre prînz, un curier îi aduse un bilet din partea sublocotenentului Mihăilescu, comandant de pluton la statul major. Biletul, nesemnat, îl avertiza că „persoana a plecat spre linia-ntîi“. Ulieru îi trimise răspuns, rugîndu-l să vină la avanposturi cu o patrulă, apoi plecă și el spre linia santinelelor din posturile înaintate. Îl văzu curînd pe Crăiniceanu, însoțit de un sergent, ordonanța lui. Mergea de-a lungul liniei de tranșee ; cînd și cînd se oprea și privea cu binoclul spre pozițiile inamice. În preajma unei înălțimi împădurite, îl văzu cum se desparte de ordonanță și pleacă singur mai departe. Ulieru grăbi pasul spre sergent.

— Unde-i comandantul ? întrebă el repede.

— Mi-a spus să-l aștept. A luat-o încolo, spre pădure.

— Ce caută acolo ?

— Nu știu. Știu doar că l-a strigat cineva pe nume.

— Sergent, spuse sublocotenentul, fugi la avanposturi. Caută-l pe sublocotenentul Mihăilescu și spune-i să vină-ncoace.

— Bine, dar eu am ordin să...

— Răspund eu pentru ordin. Tu fă ce-ți spun, înțelegi ? Nu pierde un minut !

Sergentul plecă în fugă. Sublocotenentul se urcă tîrîş către marginea platoului. Printre copaci se vedeau tranşeele inamice. Îndreptă binoclul într-acolo. Între căştile germanilor, zări chipiul colonelului român. Oftă şi-şi cercetă pistolul. Vîrî un cartuş pe ţeavă şi trase piedica, apoi se întoarse la marginea pădurii.

După vreun sfert de oră, veni sublocotenentul Mihăilescu împreună cu doi soldaţi înarmaţi şi cu ordonanţa. Ulieru îi luă pe toţi şi se adăpostiră îndărătul unui copac doborît. Apoi Crăiniceanu se ivi pe înălţimea platoului.

— Staţi aici şi fiţi gata, spuse Ulieru în şoaptă.

Se ridică, merse în întîmpinarea ofiţerului care cobora nepăsător poteca.

— Am onoarea, domnule colonel.

— Am onoarea. Ce-i cu dumneata aici ?

— Observ poziţiile artileriei.

— Aha ! Se pare că azi nu prea trag.

— Nu trag deloc. Nici artileria şi nici puşcaşii din linia-ntîi. Nu vi se pare ciudat ? Aţi fost spre liniile lor ?

— Da. Am cercetat avanposturile.

— Dar avanposturile noastre sînt în urmă, domnule colonel.

— Ascultă, domnule, se răsti Crăiniceanu, ce tot vrei de la mine ?

— Vreau să ştiu unde aţi fost.

— Ţi-am spus : în inspecţie la avanposturi.

— Pot să văd ce aveţi în pachetul acela ?

Crăiniceanu duse mîna la tocul revolverului. Sublocotenentul fu mai iute ; scoase pistolul şi-l îndreptă ameninţător spre el. Dindărătul copacului prăbuşit se ridicară ceilalţi, cu armele întinse.

— Te paşte Curtea Marţială, sublocotenent, strigă Crăiniceanu. Ce-i asta, rebeliune ?

— Vreau să văd pachetul, spuse rece Ulieru. Dacă vă împotriviţi, fac uz de armă. Mihăilescule !

Mihăilescu smulse pachetul din mîna trădătorului. Un soldat tăie sfoara cu vîrful baionetei. Sulul se desfăcu, hîrtiile se împrăştiară pe jos. Literele negre jucau pe albul zăpezii :

Eu, colonelul Alexandru Sturza cu care ați luptat cot la cot, vă cer repede să vă hotărîți...

— Sînteți arestat, domnule colonel. Dați-mi pistolul!

— Ressel, vreau să merg să stau de vorbă personal cu ostașii care-au adus manifestele.

— Mașina e gata, domnule general. Doar dacă nu ne-o prinde ninsoarea pe drum...

Cu cîteva zile înainte, pe drumul de la Tîrgu-Frumos la Bacău, mașina generalului se înzăpezise și el trebuise să călătorească cu un vagon tras de o locomotivă.

— N-o începe iar viscolul, spuse generalul cu optimism. Si-apoi, pînă la Coțofenești nu-i departe. Cu ocazia asta mergem și la Onești. Vreau să vorbesc cu ofițerii, să-mi dau seama de moralul lor. O asemenea întîmplare poate să zdruncine pe cei mai slabi de înger.

— N-aș spune asta, domnule general.

— Dar de Crăiniceanu ce ai de zis?

— Crăiniceanu... o excepție. Erau înțeleși dinainte.

Generalul dădu nemulțumit din cap și-și luă șuba. Întîmplarea îl frămînta mai mult decît evenimentele de război propriu-zise. În mașină deschise iarăși vorba:

— Sturza, înțeleg. Cei de la Marele Cartier ar fi trebuit să deschidă mai bine ochii. Un filogerman, un om educat în Germania, care a lucrat acolo. Admit. Dar Crăiniceanu, fiul unui general care împarte cu trupa sa greutățile frontului... Nu pricep nimic.

— Faptele sînt fapte, domnule general. Trebuie chemat în fața justiției.

— E prea de tot, dragă Ressel. Îți imaginezi ce efect ar avea în ochii trupelor și ai opiniei publice? Doi ofițeri superiori, doi comandanți, descoperiți ca trădători! Ajunge unul singur, eu așa zic.

— La ce vă gîndiți? întrebă Ressel.

— Acest Crăiniceanu să aibă măcar tăria de a-și da singur pedeapsa ce i se cuvine pe drept.

— Pentru un gest ca acesta, trebuie puțin eroism, domnule general. Un trădător nu poate fi totodată un erou.

— Da, dar trebuie să încercăm. Lucrurile s-ar simplifica enorm. N-ar mai fi procesul și tot acest cortegiu de lucruri neplăcute. Poporul și ostașii, ce gîndesc ei oare aflînd ce se petrece în rîndurile conducătorilor ?

Dînd ochii cu el, Averescu înțelese din prima clipă că proiectul său este o utopie. Nedormit, neras, cu hainele în dezordine, Crăiniceanu părea să-și fi regizat cu grijă starea, pentru a-și impresiona singurul spectator. În cămăruța care-i servea drept arest era destul de cald, totuși prizonierul își pusese un fular în jurul gîtului ; văzîndu-l pe general salută și vru să spună ceva, apoi începu să tușească ținînd mîna la piept. Instinctul de militar îl făcu pe general să se revolte. Nu-i plăceau simulanții.

— Ajunge, spuse el sec.

— Domnule general, bîlbîi Crăiniceanu, salvați-mă, vă implor. Sînteți singurul om care mă poate scăpa. Nu dați nici un curs acestei întîmplări nenorocite. Aveți o inimă nobilă : într-o inimă nobilă trebuie să existe și iertare.

— Omule, dar ești inconștient ! strigă deodată generalul. O faptă ca asta, și vorbești de iertare ? Explică-te cel puțin : ce te-a determinat s-o faci ?

— A fost... o copilărie, un gest necugetat. De fapt nu m-am gîndit să trădez. Sînt un bun român și...

— Un bun român ? îl întrerupse generalul. Ai știut de plecarea lui Sturza ?

Crăiniceanu tăcu. Plecă privirea, nu suporta să se uite-n ochii generalului. Averescu reluă :

— Să zicem că te-ai dus numai așa, de formă, ca să-i faci pe plac. Ce-ai discutat cu nemții ?

— Îmi cereau să vin la ei cu tot regimentul.

— Și credeai, nenorocitule, că soldații te vor urma ? Oamenii ăștia necăjiți, care și-au lăsat familiile și gospodăriile în prada dușmanilor, credeai că se vor da de partea lor ?

— Nemții mi-au sugerat să fac asta. Împreună cu Sturza erau doi ofițeri germani care mi-au spus că totul e pregătit...

— Am aflat, spuse generalul scîrbit. Niște naivi. Au tăiat pînă și vitele pentru hrana trupelor care vor dezerta.

Cum şi-au închipuit ?... De fapt nu-i de mirare, cu mentalitatea lor despre disciplină. Au presupus că dacă vine comandantul, soldaţii îl vor urma orbeşte. Uite că nu l-au urmat ! Ştii că din patruzeci de soldaţi, treizeci şi opt s-au prezentat singuri cu manifestele ? Pe ceilalţi doi am dat ordin să-i judece. Ca şi pe Sturza şi pe Wachman. Nişte trădători josnici. Nu mi-am închipuit că o să ajungi în tagma lor.

— A fost o rătăcire, repetă Crăiniceanu. Cunoşteam situaţia frontului... Speranţe de ajutor de nicăieri... Nemţii cu manifestele lor... Aproape că mi le-au dat cu forţa, domnule general.

— De ce n-ai fost cinstit măcar în ultima clipă ? Ce intenţii aveai cînd te-ai întors de la ei ? Dacă spui că ţi-ai dat seama de greşeală, de ce n-ai predat hîrtiile acelea infame ? Mi s-a raportat că în momentul arestării ai încercat să le ascunzi, să te scapi de ele. Cum rămîne cu „gestul necugetat" ? Ce-ai să spui în faţa Curţii Marţiale ?

Crăiniceanu asculta, doborît, acest rechizitoriu. Ridică fruntea într-un tîrziu :

— Domnule general, în faţa Curţii Marţiale n-am nici o scuză. Dacă ajung la proces, sînt pierdut. Gîndiţi-vă la mine, la tata. Sînteţi colegi. Va fi zdrobit de ruşine, dezonorat. Un camarad de arme ! Aveţi inimă, domnule general. Puneţi-vă în locul tatălui meu, ce-aţi face ?

Generalul sări ca ars :

— Ce-aş face, dac-aş avea un fiu care şi-a trădat drapelul ? I-aş da pistolul încărcat şi l-aş lăsa singur cu conştiinţa lui !

Îi căută privirea. Crăiniceanu holbase ochii, înspăimîntat de o viziune de coşmar : el, singur, într-o cameră goală, îndreptînd încet pistolul spre tîmplă...

— Domnule general, nu cred că aţi avea inima asta. Vreau să scap. Nu mă nenorociţi, domnule general !

Generalul îl privi cîteva clipe. Spuse scîrbit :

— Eşti şi laş pe deasupra. Dacă ai fi avut un ultim dram de simţ al onoarei, în clipa asta mă aşteptam să-mi ceri pistolul şi cartuşul. Ai uşura şi suferinţele bietului tată-tău, un ofiţer valoros, un patriot, un om întreg. Dar

ești prea egoist ca printr-un gest curajos să-l cruți de rușinea supremă a unui părinte : aceea de a-și vedea propriul fiu judecat ca trădător !

— Domnule general...

Dar generalul se ridică și ieși din încăpere. Santinela de la ușă îi prezentă arma. Era un bărbat între două vîrste, cu uniforma ponosită, cu fața înăsprită de vîntul și gerul tranșeelor. Generalul se opri o clipă :

— Din ce regiment ești, soldat ?

— Trăiți, dom' general, din Regimentul 25 infanterie.

— Știi pe cine păzești aici ?

— Știu, domnule general.

— Ce gîndești despre el ? Doar ți-a fost comandant.

Soldatul șovăi.

— A vrut să ne dea pe mîna nemților, rosti el încet. Ce să gîndesc despre un comandant ca ăsta, domnule general ?

ORDINUL DE ARESTARE NR. II 247/17
din 17 februarie 1917
emis împotriva locuitoarei Mihalyasa Constantine
din Cîmpul lui Neag

...După invazia dușmanului valah... a făcut înțelegere cu inamicul, ospătînd o parte din soldați în locuința sa, declarînd că are suficiente alimente și le oferă soldaților valahi fiindcă aceștia sînt oamenii ei, iar nu ungurii ; de asemenea a transportat alimente de la locuința ei trupelor valahe din partea muntoasă numită Zănoaga...

Crîvăț intră pe ușă precipitat :

— Acum e momentul ! Lumina dinspre grajd nu arde, afară-i viscol și santinelele stau în gherete.

— Plecați ! spuse Bebe Dumitrescu sărind de pe pat. Ce să fac ? Cum să vă ajut ?

Începu să se învîrtească fără rost prin baracă ; răsturnă tabla de şah în jurul căreia se adunaseră cîţiva prizonieri, lovi pe unul care tocmai scria o scrisoare, cotrobăi inutil sub saltea.

— Ţine-ţi firea, îl sfătui Crivăţ. Îmi trebuie haine groase şi ceva bani. Şi cîteva indicaţii cum să ajung la gară.

— Imediat, spuse locotenentul. Haine groase. Da, scurta din pătură pe care am meşterit-o săptămîna trecută. Gata-gata să mi-o ia nemţii. Şi şapca de automobilist a lui Petrache. N-au băgat-o de seamă la percheziţie. Am aici cincizeci de mărci.

— Toată averea ta ! se miră Crivăţ. Opreşte-ţi din ei, nu-i pot lua pe toţi.

— Luaţi-i fără grijă, domnule căpitan. Pînă ne dau nemţii solda mai sînt cîteva zile.

— Îţi las fisele mele, spuse Crivăţ. Ce idee pe ei, să ne plătească cu fise care n-au circulaţie dincolo de poarta lagărului !

— Domnilor, spuse tare sublocotenentul, avem nevoie de ajutor. Cineva încearcă să evadeze, ne trebuie bani.

Prizonierii ridicară privirile. Începură să se scotocească ; fiecare scotea cîteva monede din cele mai diferite ascunzători.

— Şi un cleşte de sîrmă, adăugă Crivăţ.

Un maior cărunt veni şchiopătînd lîngă sobă, dădu lada de cărbuni deoparte şi scoase un cleşte nou-nouţ :

— Ia-l, căpitane. Îl păstram pentru mine, dar cu piciorul ăsta, slabă nădejde să mai plec curînd.

— Sper să vă treacă, spuse Crivăţ în chip de mulţumire.

Alt ofiţer se apropie ţinînd în mînă o cutie de conserve :

— Ia-o. Mă gîndeam să-ncerc şi eu, dar cu degerăturile de la picioare nu pot s-ajung departe. Aştept să se desprimăvăreze.

— Vă doresc noroc, spuse Crivăţ.

— Noroc dumitale, spuseră ceilalţi în cor. Du veşti despre noi celor de-acasă.

— Aş ! O să uite cînd ajunge acolo. Mai bine să-i dăm o listă.

— Da, o listă ! Trece-mă şi pe mine !

— Ți-aș da cîteva rînduri...

— Ajunge! se răsti maiorul cărunt oprindu-se în mijlocul barăcii. Sînteți copii, ce naiba? Cum să-i dăm liste și scrisori? Dacă-l prind și-l percheziționează? Nici un fel de document, oameni buni!

— Am memorat tot, fiți pe pace, îi liniști Crivăț. Măcar să ajung în țară; voi duce vești pentru fiecare.

— Mergi sănătos, domnule căpitan!

— Succes!

Ieși din baracă, ascunzînd sub scurta de pătură cleștele. Într-o mînă avea o geantă ponosită, pe care prizonierii o cumpăraseră de la meșterul tîmplar venit să repare ușile și ferestrele.

— Rămîneți cu bine, mai spuse el din ușă.

— Haideți, îl grăbi Bebe Dumitrescu. Becul ăsta stins e un fel de mană cerească.

— Și viscolul, întregi Crivăț. Și cleștele. Băieți buni, îmi pare rău după ei. Au sărit toți să mă ajute.

— N-ați fi făcut la fel? replică liniștit sublocotenentul.

— Du-te și ține de vorbă santinela.

— Dom' căpitan... Am și eu o prietenă, la Iași... Lucra la spitalul de campanie, infirmieră. O cheamă Matilda.

— Bine, nici o grijă. Hai, zece minute conversație cu santinela. Dacă nu izbutesc în zece minute, mă-ntorc înapoi.

— Succes, șopti sublocotenentul.

Își strînseră mîinile. Curtea întunecată a lagărului era pustie. Vîntul spulbera trîmbe mari de zăpadă, care se vedeau în ferestrele luminate ca niște cearșafuri albe fîlfîind. Crivăț porni spre gardul din partea grajdurilor. Studiase zile de-a rîndul această parte a lagărului și se încredințase că e cel mai potrivit loc pentru o evadare: locul era pustiu, grajdul era folosit pentru depozitarea lemnelor, iar lemnele se distribuiau numai dimineața. O singură santinelă străjuia această zonă, căci dincolo de gard se întindea o mlaștină încurcată, cu noroi înșelător și cu tufe care-ar fi zădărnicit orice încercare de fugă. Numai că paznicii lagărului nu puseseră la socoteală gerul năprasnic din ultimele zile, care transformase mlaștina într-o pistă de gheață tare ca betonul. Crivăț își aminti

îngîmfarea cu care comandantul lăudase poziţia geografică a lagărului :

— Aici sîntem ca pe o insulă, domnilor. Pe o rază de zece mile nu poate călca picior de om. Nici măcar vînătorii din partea locului nu s-ar aventura în mlaştini. Dacă-i întrebi de ce, îţi vor spune că asta ar însemna curată sinucidere...

Păşi sigur de el în spatele remizei lungi. Umbra deasă a nopţii de februarie estompa reliefurile ; doar zăpada spulberată îi dădea o idee despre direcţia în care mergea. Studiase în amănunt, de la distanţă, locul acesta ; putea să meargă cu ochii-nchişi ; ştia cîţi paşi are de parcurs pînă la gard, apoi, acolo, distanţa dintre cele două şiruri de sîrmă...

Se tupilă lîngă gard. Scoase foarfeca şi aşteptă un şuier puternic al vîntului. Atunci tăie cel dintîi fir. I se părea că merge ciudat de uşor. Tăie şi firul de jos, stînd tot aşa, culcat, lîngă stîlp. Trecu la al doilea gard. Auzi glasuri în spatele lui. În întuneric zări un om care se urca încet pe stîlp, să înlocuiască becul ars. Foarfeca începu să-i tremure în mînă. Dacă nu umblu repede, sînt pierdut !

Apăsă din răsputeri.

Mînerele îi tăiau palmele ; la prima tăietură nu simţise ce apăsare formidabilă trebuia pentru ca unealta să reteze sîrma groasă, împletită în două. Fiecare nouă mişcare sporea durerea palmelor zdrobite. Apăsă cu amîndouă mîinile, scrîşnind din dinţi. Clănţănitul foarfecii se îngemănă cu sunetul pe care-l făceau uneltele electricianului pe stîlp.

Crivăţ se tîrî pe coate şi genunchi prin spărtură. Cînd să se ridice, se încurcă în ghimpii reţelei. Făcu o mişcare bruscă, hotărît să se elibereze. Simţi cum ghimpii de oţel îi sfîşiie umărul, dar durerea nu izbuti să-i întunece bucuria : scăpase, era liber !

O săptămînă întreagă călători de-a lungul Germaniei, spre sud, mereu mai aproape de ţinta aventurii lui disperate. Prima bucată de drum, prin mlaştina îngheţată, îi adusese o mare pacoste : într-un loc gheaţa era mai subţire ; piciorul i se afundase în apă pînă la gleznă.

Apa înghețase imediat în jurul bocancului, iar pantalonul se făcuse ca tabla. Zadarnic încercase să se încălzească alergînd ; gerul era puternic. Abia la un canton de cale ferată izbutise să dea de un moșneag milos și cam surd și care înghiți pe nerăsuflate povestea.

— Sînt spaniol, înțelegi ? Lucrez la fabrica de zahăr și m-am rătăcit.

— Aha, spuse cantonierul. Spania, țară frumoasă.

— Și caldă, adăugă Crivăț. Mai cald decît la voi, oricum.

Bătrînul îi făcu loc lîngă sobă, îi puse ciorapii să se usuce, îi dădu un rachiu. Apoi Crivăț îl întrebă pe departe ce trenuri opresc în halta aceasta fără nume. Nu voia să trezească bănuiala bătrînului, dar cu toată dibăcia lui, neamțul își dădu în cele din urmă seama că are de-a face cu un prizonier. Dar apucase să bea destule păhărele de rachiu ca să mai dea prea mare importanță acestui fapt. Crivăț îl lăsă dormind și porni pe jos către gara următoare. Își făcu socoteala că bătrînul n-o să anunțe poliția, de teamă să nu fie luat la zor că găzduise un prizonier.

...Din tren în tren, din oraș în oraș, izbuti să ajungă nevătămat pînă la Petroșani. Aici își dădu seama de nenorocirile care se abătuseră asupra românilor după retragerea armatei : văzu case dărîmate și arse, femei îndoliate... De la o biserică făcu rost de haine preoțești, socotind că se va strecura mai lesne spre front sub înfățișarea de om al bisericii. Porni, cu pas domol, pe drumul care șerpuia printre munți, spre Tîrgu-Jiu. Un țăran îl luă în sanie, fără să țină seama de mormăitul nemulțumit al santinelei care-l însoțea. Țăranul îl privi o vreme bănuitor și răspunse în doi peri la întrebările privind starea de lucruri din țară ; în cele din urmă izbucni :

— Uite ce e, părintele, neamțul de colea nu înțelege boabă din ce vorbim, așa că n-ai martori, dacă vrei să mă vinzi nemților.

— Cum să te vînd, fiule ? se miră Crivăț.

— Se mai văzură de-astea. Avem noi prin părțile noastre un călugăr care-a făcut destul rău oamenilor.

— Acela nu-i călugăr, ci slugă de-a satanei, rosti „preotul“ cu încredințare. Cum se numește netrebnicul ?

— Chiar de ţi-l spun, n-ai cum să-l cunoşti. A venit de prin Ardeal, şi nemţii îl puseră să ne slujească la biserica în sat. Dar el, în loc să-l slujească pe Dumnezeu, îi slujeşte pe nemţi.

— Blestemat să fie, rosti Crivăţ făcînd semnul crucii. O să fac o moliftă pentru pedepsirea lui după dreptatea cerească. Dar ce-a făcut, omule ? Cu ce fapte rele şi-a mînjit obrazul ?

— Apoi, uite, o să-ţi spun. Şi dacă zici că de la mine ai aflat, eu o să zic că nu, chiar de m-ar arde cu fier roşu. N-ai cum să dovedeşti că eu ţi-am spus.

„Preotul" se întoarse către el şi-l fulgeră cu privirea :

— Măi creştine, te-ai întrecut cu gluma. Vei fi fiind dumneata supărat, dar nu se cade să vorbeşti aşa. Dacă vrei să spui, spune. Dacă nu, zăvoreşte-ţi gura şi nu-l mînia pe Cel-de-Sus, umilindu-i slujitorii.

— Iartă-mă, părinţele, spuse omul cu un ochi la santinela care moţăia în coşul căruţei. Uite, sînt supărat şi eu. Din vina călugărului ăla, de-i zicem părintele Toma, îl luară nemţii pe cumnatu-meu. Cu chip că i-a dus mîncare şi haine haiducului Victor.

— Dar cine-i haiducul Victor ?

— Da de unde picaşi, părinte ?

— De peste munte. Am fost la spital, că sufăr cu splina, bat-o focul. Două luni am zăcut şi n-am ştiut de lume. Iar dumneata vorbeşti de haiducul Victor... Spune-mi povestea lui, dacă tot ai început-o.

Ţăranul plescăi din limbă, îndemnînd fără convingere caii, şi-şi răsuci o ţigară ţinînd biciul la subţioară. Părea că anume lungeşte vorba, ca să facă povestea mai interesantă. Scăpără amnarul, pufăi îndelung din ţigara groasă cît degetul, răsucită-n foaie de ziar, şi după aceea spuse confidenţial :

— Haiducul Victor, ehei ! Om tare, părinţele. Îşi făcu ceată în pădure, şi-i pedepseşte pe nemţi. Era învăţător într-un sat vecin cu noi şi cînd se-ncepu războiul, îi deteră sabie şi haine şi-i spuseră sublocotenent, dar lumea aşa-i spunea : dom'văţător. Veniră nemţii şi-i tot împinseră pe-ai noştri pas cu pas. Cît sînge-a mai curs prin munţii ăştia, numai Dumnezeu ştie. Pe urmă i-au încercuit, şi soldaţii fugiră prin codru. Sublocotenentul şi-a lăsat mun-

dirul și chipiul, s-a îmbrăcat țărănește și-a hotărît să bată război cu nemții. Lumea îi zice acum haiducul Victor. A strîns soldații rătăciți de regimente. Are ascunzători prin pădure. Cum face neamțul o pradă într-un sat. hop și el. Zici că are tilifon în toți copacii din pădure, așa iute ce prinde de veste. Și neamțul repede potere pe urma lui, și unde vine potera, haiducul Victor nu mai este și se pomenesc călăreții împăratului cu haiducii-n urma lor, trăgînd din pistoale. Asta-i, părințele. Neamțul, de ciudă că nu-i dă de rost, își varsă focul cum poate, ia oamenii din așternut și-i duce la Severin, să-i cerceteze. Și nici unul nu-l vinde pe haiducul Victor, că el e nădejdea noastră în vremea asta de urgie. Acum pricepuși, părinte ?

— Am priceput, zise Crivăț încet. Omule, te-ai încrezut în mine și mi-ai spus toate astea. Mă-ncred și eu în dumneata și-ți spun pe șleau : știam de haiducul Victor, la el mergeam, să-i spun o vorbă la ureche. Poate mă ajuți să-l găsesc.

Țăranul îl măsură cu coada ochiului, zîmbind numai cu jumătate de față :

— Eu ? Îți arde de glumă, părințele. Mă crezi prost ? Nu știu unde-i haiducul Victor, și chiar de-aș ști, n-aș spune nici lui tata. Poate ești iscoadă nemțească, de-alde părintele Toma, vînzătorul. Ce-ți spusei eu pîn-aici, știe toată lumea, și nemții mai abitir decît toți. Comandirul lor din Severin puse să bată toba prin sate, să spuie care ce știe de haiducul Victor. Da' să afle de la mine unde-i ? He-he...

Cloncăni din limbă îndemnînd caii și rămase mut pînă-n marginea satului.

— Neiculiță, zise Crivăț, mie nu-mi arde de glumă. Am nevoie să vorbesc cu haiducul Victor. Uite, găzduiește-mă la dumneata. Și dă-i de veste că-l caut, și de-o veni și n-o vrea să vorbească cu mine, sînt în puterea dumitale.

Trebui să aștepte pînă cînd țăranul își răsuci o nouă țigară, pe-ndelete, în timp ce sania trecea încet pe ulița mare a satului. Omul își aprinse, însfîrșit, trabucul strîmb și scurt, pufăi îndelung, tuși și-și drese glasul :

— Și mahorca din pod ne-o luară, sta-le-ar în gît ! Uite ce e, părinte. Oamenii din ziua de azi îs răi și ascunși, nu te

poți încrede cu una cu două. Eu nu-ți pot făgădui nimic ; nu știu de haiducul Victor și n-am amestec cu ceata lui. Pe cumnatu-meu îl luară degeaba, legat cu sîrmă la mîini, ca tîlharii ; ba tîlmaciul care fuse cu ei zicea că nemții, cînd au necaz pe cineva, îi dau foc la casă. Doarme alde sor-mea cu vadra de apă la căpătîiul patului, că de ! munciră din greu să-și adune bruma de gospodărie, și neamțului nu-i pasă de munca ta.

Crivăț ascultă cu răbdare acest discurs întortocheat, nădăjduind că în cele din urmă va obține ce dorea. Un cîine se luă după sanie, lătrînd întărîtat ; neamțul, care pînă atunci stătuse liniștit, puse carabina la ochi și trase. Cîinele făcu un salt, se dădu peste cap și rămase lat în marginea drumului.

— Ce-avuseși mă cu el, sacramentu-parlamentu ! strigă țăranul supărat.

— Lasă-l, spuse Crivăț. O să-i vină și lui rîndul.

Țăranul îl privi iarăși cu coada ochiului. Oftă adînc :

— Așa ne fac spurcații ăștia de cînd ne potopiră. Ne iau vitele, se-agață de muieri, omoară cîinii. Îmi vine să las toate baltă și să mă duc în codru, la haiducul Victor. Să-i dau o mînă de ajutor la răzbunare.

— Și de ce nu te duci ?

— Ei, părinte, de-ar fi toate după voia omului ! Îmi muri băiatul ăl mare, numai ce se-nsurase și avea un copil de două săptămîni cînd plecă pe front. Era în opșpe Gorj, regimentul lui Victor Popescu, oltenași de-ai noștri de se bătură cu nemții o sută de zile, noi cu baioneta și neamțul cu aeroplanul și cu tot soiul de mașinării. Și-l ajunse o mașinărie de-asta, și-acuma rămase nor-mea cu ăla mic, și eu îi sînt nădejdea. Că de n-ar fi fost toate astea, zău că m-aș fi dus la el.

— Parcă spuneai că nu știi unde e.

— E unde trebuie să fie, părinte. Poate află că-l cauți și-ți trimite vorbă. Eu nu mă bag. Da așa, ca om de omenie, te poftesc să-mi fii oaspete. Vii de la drum, ăi fi flămînd și înghețat. Uite c-ajunserăm. Eu mă duc cu Moartea-cîinilor ăsta dincolo, în satul vecin ; între timp stai și te ospătează și-ți dezgheață oasele. Acuma nu-i timp de umblat pe drumuri.

— Nevoia, spuse încet Crivăţ.

— Nevoia, bat-o focul, încuviinţă ţăranul şi strigă spre casă : Anico ! Anico !

O femeie cu bundă neagră şi broboadă tot neagră se ivi în prag :

— Ce răcneşti aşa, omule ?

— Muiere, fă focul în casa mare că avem oaspeţi. Vezi de omeneşte-l cum trebuie pe sfinţia-sa ! Eu mă duc pînă devale cu cumătrul ăsta şi mă-ntorc !

Sania plecă. Crivăţ rămase în faţa porţii, cu legătura 'n mînă, încercînd să nu pară stingherit cu sutana pe el.

— Poftim înăuntru, părinte, spuse femeia.

— Bună seara, părinte.

— Bună seara.

— Aud că-l cauţi pe Victor Popescu.

— Da, spuse Crivăţ.

— Dar eu nu te cunosc, părinte. Am afară cîţiva oameni înarmaţi. Dacă te-ai gîndit la o capcană, cel prins în capcană eşti dumneata, nu eu. Cu toate că nu-mi vine a crede că o faţă bisericească...

— Nu sînt preot, zise căpitanul încet. Sînt ofiţer, prizonier, evadat din lagăr.

Victor Popescu pocni călcîiele şi-şi îndreptă umerii :

— Sublocotenent Victor Popescu, spuse el.

— Căpitan Crivăţ. Domnule sublocotenent, vreau să ajung pe linia frontului...

Iaşi, 12 februarie 1917

ÎNALT ORDIN DE ZI NR. 32

In spitalul Veniamin nr. 272/103 din Iaşi, comisia medicală de reformă a fost de părere ca soldatul Muşat Constantin, din Regimentul 2 Grăniceri, să fie reformat din cauză că i se amputase braţul stîng ca consecinţă a unei plăgi provenite din împuşcare pe cîmpul de luptă.

Cu multă bărbăţie şi însufleţit de cele mai frumoase sentimente de dragoste de ţară, numitul soldat a stăruit

să nu fie reformat și să fie retrimis pe front, ca aruncător de bombe, avînd mîna dreaptă în bună stare.

Cinste lui, pentru pilda frumoasă ce dă camarazilor lui de arme.

Dat la Marele Cartier General, astăzi 12 februarie 1917.

FERDINAND

Șeful Statului major general al armatei,
General de corp de armată adjutant
PREZAN

4.

Apăsă din răsputeri pe palonierul stîng. Avionul nu mai răspundea la comenzi. De n-ar lua foc, spuse locotenentul cu glasul tare. Era la un pas de linia frontului, avionul german care-l atacase se prăbușea trăgînd după el o coadă de fum negru. Încercă spre dreapta. De data aceasta văzu orizontul fugind ușor, nourașii exploziilor rămaseră în stînga, parcă mutați de o mînă sigură și fără grabă. Apoi motorul începu să tușească și se opri. Conductele de benzină, îi trecu prin minte. De-acuma nu mai am nici o scăpare...

Inclină aparatul pe-o parte și privi în jos. Văzu orașul departe, în urmă ; spre sud sclipeau vag acoperișurile încă cufundate în ceață ale Brăilei. Avionul continua să se rotească încet, pierzînd înălțime. Aterizare forțată, gîndi. Singura soluție...

Cercetă cu o privire iute împrejurimile : valea unui rîu secat, apoi linia ferată și dincolo, spre Bărăgan, pătratele verzi ale grîului abia răsărit. Pe drum nu se vedeau coloane ; armata inamică era departe, spre Siret, părțile sedentare se îngrămădiseră în orașe. Știa bine dispunerea trupelor germane, doar făcuse atîtea zboruri de recunoaștere. Va ateriza pe cîmp, se va ascunde în vreun cotlon și-apoi n-au decît să-l caute nemții cît vor pofti !

Într-o tăcere amenințătoare, pe care fîșiitul aerului printre hobane o făcea și mai aspră, pămîntul se apropia.

Avionul pluti peste un grup de case ; pe deasupra unei livezi ; ţărani cu căciuli, încremeniţi cu capul pe spate, priveau avionul care cădea ; apoi covorul neted al grîului...

Mai aterizase pe arătură. Manevra cerea o tehnică deosebită, trebuia să atingă pămîntul cu o anumită înclinare, altfel roţile înfundate în pămîntul moale ar fi frînat brusc şi avionul s-ar fi dat peste cap. „Pescăruşul", îi fulgeră prin minte. De ce m-or fi poreclit aşa ? Poate fiindcă sînt marinar. Sau poate datorită avionului. Om-pasăre, visul tuturor. Şi uite pasărea rănită, căzînd neputincioasă spre pămînt — şi ce va fi după asta ?

Gîndul pe-o parte, mîinile la treaba lor — manşa uşor spre el, mai mult, slăbeşte-o, acum... gata !

Avionul se tîrî prin bolovanii scormoniţi de plug. De sus pămîntul părea aşa de neted, cu catifeaua verde a grîului abia răsărit...

Cu o ultimă zmucitură aparatul se opri, în sfîrşit. Pilotul îşi scoase ochelarii şi sări din carlingă pe planul lat. Examină în fugă carcasa motorului. Zeci de gloanţe perforaseră tabla subţire. Nu stătu să le numere ; îşi trecu doar, îndurerat, palma pe suprafaţa ciuruită. Îşi luă harta şi pistolul. Dinspre şosea văzu cîţiva oameni alergînd spre el. Dacă sînt nemţi, o să trag pînă la ultimul cartuş ! gîndi.

Se adăposti în coada avionului. Bine că n-a luat foc. „Pescăruşul" avea să-i aducă un ultim serviciu : să-l apere de gloanţele celor care fugeau prin arătura reavănă... Se uită pe după fuselaj. Văzu că oamenii nu purtau uniformă şi îi veni inima la loc. Se îndreptă spre ei cu braţele deschise.

— La obraz ? Eah ! O schijă cît un vîrf de ac, ce te văicăreşti aşa, mamă ?

— Pînă se-nsoară îi trece, spuse tatăl cu glas gros.

— Ţi-o fi foame, tresări mama şi dispăru pe fugă.

— Tată, trebuie să mă-ntorc la ai mei.

— Uşor de zis, spuse tatăl tulburat. Pe malul Siretului stau duşmanii soldat lîngă soldat. Nici pasărea nu trece de răul lor. O să rămîi ascuns aici la noi. Ajungă-ţi

cu războiul. Te-ai bătut destul. Mai lasă-i și pe alții. Se ridică tineretul ; numai din sat de-aici au plecat vreo zece flăcăi cu armata, în retragere. Leatul lui nouă sute șaptespe. Lasă-i pe ei. Zi bodaproste că ai scăpat cu viață. Or veni alții în locul tău...

— Da, dar ei nu știu să umble cu „Pescărușul", spuse ca pentru sine locotenentul, apoi schimbă vorba : Și... cum o duceți pe-aici ?

— Greu, tare greu, spuse bătrînul. Scorpia aia, cu hanul ei, e o iscoadă nemțească. As-toamnă a tot tras cu ochiul prin ogrăzile oamenilor, a plecat urechea la ce vorbeau duminica, lîngă-un pahar de rachiu. Știa, blestemata, tot rostul satului. Cine-a îngropat porumb și grîu, cine are oi la izlaz, unde și-au dosit oamenii mierea și tutunul... Cînd au venit nemții, s-a pus în slujba lor. Umbla cu bavarezii după ea prin sat : „Scoate grîul !" „N-am grîu", spunea gospodarul. „Lasă, știu că ai. L-ai îngropat în vie, lîngă nuc !" Omul n-avea încotro, dădea grîul, pînă i-a băgat în sperieți. Pe urmă venea singură la ușă. „Nu vinzi niște grîu ?" „Cu cît ?" întreba omul. „Păi cu un leu kilul". „Da ce, l-am furat ? Mai bine-l las unde e". „O să-ți pară rău cînd ți l-or lua fără bani..." Și omul dădea grîul, și coana hai cu el la Brăila, la moară, că avea *aisvais* de la nemți... Și-l vinde cu trei lei kilogramul, înțelegi ? Așa trage foloase, năpîrca, de pe urma nenorocirii noastre...

— Dar văd că grîul a crescut frumos.

— Păi ? Ne-au pus să arăm, ne-au dat și cai, ne-au dres plugurile... Organizație, ce crezi ? Armata lor ce să mănînce ? Ne-a spus un soldat de-al lor, care-a fost acasă. În Germania e foamete mare. Mănîncă și cojile de la cartofi. Aici le e nădejdea, la grîul și la vitele noastre...

Oftă.

— Ne-au scos cu santinelele de-am arat și am semănat. Au însemnat în condici fiecare prăjină de pămînt, au cîntărit sămînța... Ți-am spus : organizație. Hai, ia și mănîncă. Ne hrănim și noi cu ce-a rămas neluat de ei.

Locotenentul începu să mănînce. Deodată rămase cu lingura în aer :

— Zi... mă sfătuiești să rămîn aici ? Să mănînc ce-a rămas neluat de dușman ? Să stau ascuns în vreme ce pe front curge sînge ?

— Grele vremuri, oftă bătrînul. Mă gîndesc la mamă-ta. Cît a plîns cînd a primit vestea că te-ai dus la aeroplane ! O să cadă de-acolo, spunea și jelea. Băiatul meu, să-i rămînă oasele pe coclauri...

— Uite că nu mi-au rămas. Și-o să mă duc înapoi. Păcat de meseria ce-am învățat, știi ? Pînă și francezul care mi-a fost profesor se mira. M-am bătut cu trei nemți odată. Săptămîna trecută m-am întors din recunoaștere cu zece gloanțe în avion. Am ajuns cineva în escadrilă, tată. Și-acuma să stau și să m-ascund sub pat cînd trece o patrulă pe uliță ?

— Uite merindele, spuse Maria Sîrbescu. Pîinea am înfășurat-o într-o bucată de hîrtie. Să nu arunci hîrtia. Sînt pe ea niște semne, cum ne-am înțeles cu ai noștri. Le-o dai în mînă, cînd ajungi dincolo.

— Înțeleg, spuse locotenentul.

— Așa. Acuma uită-te la hartă. Am adus-o de la școală, s-o repar. Nemții m-au iscodit ei, dar n-au avut încotro și m-au lăsat. Încă n-au intrat la bănuială.

— Și cînd or intra, ce-o să fie ?

Invățătoarea îl privi fix :

— Dumneata te-ai întrebat ce-o să fie cînd te-or doborî cu avionul ?

— Eu sînt soldat, spuse locotenentul.

— Toți sîntem soldați în ziua de azi.

— Ați mai ajutat și alți ofițeri ?

— Destui.

— Sînteți o eroină.

— Nu fac eu totul. Sîntem mai multe din sat. Avem haine pregătite și bani și provizii. Am trecut spre front zeci de ofițeri. Unul evadase din lagăr, era bolnav. L-am îngrijit trei săptămîni. Cînd s-a pus pe picioare, a plecat.

— Cine i-a adus la dumneavoastră ?

— Prea multe vrei să știi. Dacă te prind nemții și-ți cer să-i denunți ?

— Prima ați fi dumneavoastră.
— Singura. Pe ceilalți n-o să-i afli.
— N-aveți încredere, spuse locotenentul. Atunci de ce m-ați primit ?
— Pentru mine răspund eu singură. De ce să-i vîr și pe ceilalți în necaz ? Pe dumneata cine te-a adus la mine ?
— Tata m-a trimis la un moș dintr-un cătun. Moșul m-a găzduit peste noapte, a plecat și s-a întors cu un cioban. Ciobanul m-a adus pînă-n marginea satului și mi-a arătat casa dumneavoastră. Aici am găsit adăpost și o hartă. Cine vă organizează ?
— Țara, spuse ea încet. Eram o simplă învățătoare, învățam copiii să scrie și-i învățam să-și iubească țara. Dar dragostea de țară se vede la greu. Acum uită-te la hartă. De-aici, din Lopătari, o ții drept pe apa Slănicului pînă la izvor. Treci muntele și dai iar de-un pîrîu. Mergi la vale pînă-n sat la Nereju. Întrebi de un anume Pavel Macovei. De-acolo or să te ajute ei mai departe.
— Vă mulțumesc din suflet. Îmi pare rău că n-am cum să vă răsplătesc...
— Pe dumneata cine te răsplătește ? Mergi sănătos, domnule locotenent, și ferește-te de nemți. Iar dacă te prind totuși, uită pe cei care te-au ajutat.
— Vă făgăduiesc, spuse el.
Mai aruncă o privire pe harta școlărească, devenită un adevărat plan de stat major. Potecile șerpuiau printre creste, urmau fire subțiri de apă albastră, se opreau la satele înconjurate cu creion roșu : Mînzălești, Nereju, Păulești, Vidra...
— La Vidra trebuie s-ajungi. Vei găsi oameni care să te treacă la ai noștri. Nu le știu numele, dar știu că sînt oameni de credință și te vor ajuta. Au ajutat zeci și sute de ostași și ofițeri să-și găsească locul pe front...

Ciobanul mergea iute, legănîndu-și brațele lungi. Abia se putea ține după el. Cînd și cînd se oprea, privea în jur. Într-un tîrziu locotenentul întrebă îngrijorat :
— Nu cumva am rătăcit drumul ?

— D-apoi ! rîse omul potolit. L-am făcut de zeci de ori, domnule ofițer. Un ceas de mers și ajungem la moara lui Vasile Chilian.

— Cine-i Vasile Chilian ?

— Omul generalului, cine să fie ! Cînd a trecut Putna, generalul l-a chemat la el și i-a dat poruncă : „Rămîi aici, te dai bine cu nemții și afli tot ce pun la cale. Iar de vin la tine ostași de-ai noștri, ajută-i să treacă apa !" Zis și făcut. S-a dat badea Vasile cu nemții, l-a găzduit pe comandantul nemțesc chiar în casa lui, că are casă mare și arătoasă, de om gospodar și cu stare. Și-a băut vin cu el și l-a-ntrebat că ce are de gînd. Aștept artileria, o fi zis neamțul. Și badea Vasile a băut vin și a băgat la cap. Cînd a trecut un ofițer peste apă, i-a dat hîrtie la mînă și i-a spus din gură : „Raportează-i generalului că nemții așteaptă artileria !" Și uite-așa, generalul nostru știe tot ce se mișcă-n tabăra nemțească, și badea Vasile bea vin cu dușmanul. Întîi l-au cam înjurat oamenii, că s-a dat cu răii, dar au înțeles repede cum e treaba. Vrîncenii îs oameni ageri, nu le trebuie vorbă multă ca să priceapă. Și-acum îl ajută tot satul. O văduvă a ținut la ea în casă un plutonier bolnav de tifos și l-a îngrijit și l-a pus pe picioare. Iar preoteasa Caterina a găzduit doi fugari din lagăr de la Slatina.

— Și pe unde trecem apa ? Nu păzesc nemții ?

— Ba păzesc ei, dar badea Vasile are leac pentru toate. A luat *aisvais* de la nemți să facă moară pe apa Putnei, tocmai la Balta Colacului. Pe-un mal nemții, dincolo ai noștri. Noaptea, are el mașinăria lui, de-i trece pe oameni prin urma santinelelor. O să vezi și dumneata. Badea Vasile e isteț cum nu se mai află. Păi de ce l-a ales generalul tocmai pe dînsul ?

Rîse încet, fără veselie, și grăbi mai tare pasul.

— Cum te cheamă ?

— Ion Moldoveanu. Îs născut, crescut aici, de mic copil am bătut potecile munților și mă doare inima cînd văd dușmanul cum ne împușcă cerbii și taie copacii din pădure.

— Nu-ți place stăpînirea nemțească...

— Dracului îi place, izbucni ciobanul. De mi-ar sta în putere i-aş izgoni cu mîinile goale din ţară. Dar ce să fac ? Duc pe domnii ofiţeri la ai noştri. Atîta slujbă pot aduce şi eu ţării.

— Bună slujbă, nea Ioane, spuse locotenentul. Fără dumneata, am orbecăi prin păduri şi-am cădea pe mîna patrulelor vrăjmaşe. Atîţia oameni pe care i-ai salvat... Ai merita decoraţie.

— Dar ce, numai eu ? Să fii dumneata sănătos cîţi de-ai noştri, din munte, şi-au luat singuri slujba de călăuze. Păi muntenii noştri îs oameni mîndri, de ce să le poruncească neamţul ?

Pe înserat, ajunseseră la Vidra. Văzute de sus, de pe deal, casele păreau înşirate ca mărgelele pe apa Putnei. Podeţe frumoase de lemn treceau apa din loc în loc, dar erau păzite de soldaţi nemţi cu baioneta la armă.

— Să nu-ţi pese de ei, zise repede Ion Moldoveanu. Toţi mă cunosc, badea Vasile m-a purtat pe la comandatura lor ca să mă cunoască şi să-mi dea pace. Le-a spus că aş fi un om de-al lui, care-i tocmeşte treburile morii. Iar dumneata eşti muşteriu la moară, de te-ntreabă cineva.

Coborîră poteca abruptă spre marginea satului. Departe, printre copaci, se zărea un acoperiş de ţiglă roşie al morii. În faţa morii erau trase cîteva căruţe.

— Badea Vasile e pe-acolo, se bucură călăuza, apoi rîse : În ia-sară iar o vorbi cu generalul !

— Cum să vorbească cu generalul ?

— Uite cum : el trimite militarii de-aici, le arată pe unde să treacă apa, îi învaţă să se ferească de sîrme...

— Ce sîrme ?

— Păi nici neamţul nu-i prost. A pus sîrme în lungul apei, să nu treacă nimeni. Dar badea Vasile le ştie rostul, a aflat un loc unde sîrmele stau numai deasupra apei. Dacă te apleci oleacă şi-ţi vîri capul sub apă, ai scăpat de ele.

— Şi pe urmă ? Cum vorbeşte cu generalul ?

— Dacă oamenii trec treferi şi ajung cu bine, generalul pune să tragă două ghiulele către Tichiriş. Adică trecerea a izbutit, şi generalul îi mulţumeşte lui Vasile. Cei

care știu povestea, se bucură și rîd : „Iar vorbește generalul cu bădia Vasile !"

Se opriră lîngă un fag mare și bătrîn. Călăuza scoase un colț de jurnal și un pachet de tutun :

— Să sucim o țigară, îl îndemnă pe locotenent.

Locotenentul clătină din cap, în semn că nu. Ion Moldoveanu își făcu pe-ndelete țigara, o aprinse, tuși și zîmbi vinovat :

— Păi să luăm și poșta, dacă tot am ajuns aici. Se întinse spre scorbura copacului, scoase de acolo un ghemotoc de frunze, îl desfăcu, găsi o hîrtiuță și o întinse locotenentului : Poate citești dumneata ce spune-n hîrtia asta. Eu n-am știință de carte.

Locotenentul își aruncă privirea pe hîrtie. Cu creionul bine ascuțit erau trecute acolo mișcările trupelor germane din zonă : șase tunuri mari de la Focșani la Odobești... Un batalion intră în repaus la Soveja... Au dres podul de peste Rîmnic...

— De unde-au apărut toate astea ?

Ciobanul rîse viclean :

— He-he, de la domnișoarele noastre. Le dau nemții tîrcoale, fete frumoase, cîntă la pian, știu și-o boabă-două din nemțeasca lor... Seara vin să stea de vorbă. Așa a poruncit, se vede, Chilian. Să nu-i alunge pe nemți. Dar nici să-i lase, știi, să-și facă de cap... Muzică, vorbărie, o dulceață și gata : „*Heraus !* Fiecare la casa lui !" Și nemții ce să vorbească ? Vorbesc de întîmplările lor. Cînd pleacă în altă parte cu regimentul, vin să-și ia rămas-bun, iar domnișoarele scriu frumos pe hîrtie, să afle generalul...

Locotenentul simți că prinde aripi. Învățătoarele din sate culeg informații ; păstorii călăuzesc ofițerii pe potecile ascunse spre front, un morar înțeles cu generalul nostru găzduiește în casa lui comandamentul inamic... Ce oameni avem, se bucură, și tu, moșnege care urci neobosit potecile stîncoase, și frații tăi din Vrancea și din Buzău și din partea Jiului, și regimentele din Moldova — ni se cuvine altă soartă, vrem gloanțe și vrem tunuri și aeroplane, și vrem poruncă să ne azvîrlim cu toate puterile spre vrăjmaș, să-l izgonim de pe pămîntul care-a crescut oameni ca aceștia !

— Pămîntul nostru, murmură...

— Ei da, pămîntul, spuse ciobanul cu glas înăsprit. Ne-or făgăduit de ani de zile și ne-am bucurat, puterea noastră asta este, pămîntul. De-am termina cu nemții, e-apoi ne-om rîndui și treburile din casă, domnule ofițer !

Țigara se terminase demult, dar bătrînul nu se hotăra să plece. Mai răsuci una, o aprinse pe-ndelete și o fumă tăcut. Apoi se arătă dintre copaci, neauzit, un bărbat înalt, între două vîrste, îmbrăcat orășenește, cu cravată și pălărie.

— Badea Vasile, spuse bătrînul ridicîndu-se.

Locotenentul sări în picioare, salută cu mîna la căciulă.

— Vă așteptam, domnule locotenent, spuse Vasile Chilian. O să treceți chiar în seara asta. Am pregătit aici niște documente ; să vedem dacă domnișoarele mi-au mai scris vreo scrisorică.

— Au scris, zise grăbit ciobanul și scoase hîrtia la iveală.

Vasile Chilian dădu ocol poieniței, își aruncă privirile spre vale.

— Domnule locotenent, am informații de mare preț. Am pătruns în biroul comandantului. Ieșise-n uliță să întîmpine niscaiva mărimi de-ale lor. M-am prefăcut că le duc vin și cafele, pentru oaspeți. Am aruncat o privire pe hartă. Ce-am văzut acolo, am trecut mai apoi pe harta noastră. Ți-o dau în grijă, păstreaz-o ca pe ochii din cap. I-o dai în mînă domnului general Văitoianu, nimănui altul. Dacă te prind nemții, arunc-o, rupe-o fărîme, să n-ajungă în mîna lor. Ei nu trebuie să știe că noi știm ce au de gînd.

— Înțeleg, spuse locotenentul. Sînt aviator de recunoaștere, știu ce preț are o hartă a dispozitivului dușman.

— Așa. Eu mă duc înainte, cu chip că iau niște scule de la altă moară. O să cercetez pe podul către Tarnița, să văd de n-au pus rețele de sîrmă. Cînd se înnoptează, o să scapăr de trei ori amnarul, pe pod. Înseamnă că poți trece.

— Mulțumesc, spuse Ionescu cu emoție. Îmi faceți un mare serviciu...

— Serviciul îl fac mai întîi țării. Apoi dacă-i vorba, și dumneata îmi faci mie un serviciu, cu harta.

— Tot țării îl fac și eu, zîmbi locotenentul.

Aproape de miezul nopții, Vasile Chilian opri moara și se așeză cu ciobanul la taifas, pe lavița din bătătură. O patrulă, trecînd de-a lungul apei, se apropie de ei, atrasă de lumina felinarului. Ostașii germani dădură cuviincios bună seara ; Chilian îi pofti să șadă și făcu semn bătrînului să aducă o oală de vin și niște pahare. Le umplu în tăcere, gînditor. Nemții așteptau cuminți, cu armele pe genunchi, ca gazda să guste din vin.

Două lovituri de tun sparseră liniștea nopții.

Vasile Chilian zîmbi și ciocni paharul cu oaspeții săi.

Capitolul IX

1.

ÎNŞTIINŢARE

Prin consiliul de război al Diviziei de la 21 februarie 1917, supuşii români Dima şi Rădulescu, pentru delictul prevăzut de paragraful 4 din dispoziţia comandantului suprem al armatei, grupa Mackensen, din 6.XI.1916, au fost condamnaţi fiecare la cîte 5 ani muncă silnică pentru că intenţionat au tăiat fire de telefon german.

Prezenta sentinţă am confirmat
Focşani, 21 februarie 1917

Judecător ELSTERMAN von ELSTER.
locotenent general

— Un gigantic complot, la care ia parte o ţară-ntreagă, răbufni omul adus de spate. Cel fel de popor e ăsta ? Nu înţelege că trebuie să se supună ? Unde-i resemnarea învinşilor, unde-i umilinţa celor doborîţi ? Mergi pe stradă şi-ţi rîd în nas. Într-o zi am luat blana unui domn bătrîn. Profesor sau ce-o fi fost. Nu s-a împotrivit defel — eram cu două cătane zdravene după mine — dar a zîmbit batjocoritor : „Poftim, *Kultur !*" Atîta a spus. Mă mir că m-am abţinut să-i trag un glonţ în scăfîrlie.

— După ce i-ai furat paltonul ? rîse Fräulein Grete.

— Nu era un furt, ci o captură. Sîntem în război, nu ?

Dansatoarea îl privi cu coada ochiului şi ridică sticla cu coniac. Fără o vorbă, omul adus de spate dădu paharul mai aproape. Ea turnă şi vorbi insinuant :

— Hai mai bine să-ți spun cine-i în oraș.
— Sultanul turcilor, mîrîi el.
— Nu ghicești. Pariez pe... Ba nu, plata pe urmă. După ce o să apreciezi informația.
Omul adus de spate dădu coniacul peste cap și se oțărî de tăria alcoolului.
— Obicei vulgar, îl mustră ea. Coniacul nu se bea ca un basamac oarecare.
— Termină cu fasoanele. Spuneai de-o informație. Asta mi-e pîinea de cînd mă știu. Informații.
— Ei bine, ai și ghicit pe jumătate. Un ofițer de informații. Căpitanul Crivăț.
— CINEEE ?
Fräulein Grete rîse batjocoritor :
— Știam eu c-o să te bucuri.
— Ce naiba caută aici ?
— Îl cunoști ?
— De pe urma lui era să intrăm la apă și Herr Iulius, și eu, și alții... mai de sus. Unde este ?
— Doar nu-ți închipui că s-a întors în casa coanei Didina, proprietăreasa lui.
— Multe mai știi despre el !
— Eram prieteni.
— Prietenii ți-i alegem noi.
— O, asta a fost demult, înainte de război. Ești prost dispus astăzi, domnule... Ce-ar fi să-ți dau totuși un nume ?
— Dă-mi mai bine adresa căpitanului Crivăț.
— L-am văzut intrînd la un vechi prieten al lui, avocat, pe strada Caselor.
Omul adus de spate se ridică brusc și-și luă pălăria :
— Cît spuneai că mă costă ?
— E gratis. Cu o condiție : n-aș vrea să-l... Înțelegi, m-ar mustra conștiința dac-aș ști că a murit din vina mea.
— Ne crezi niște începători ? rîse el aspru. Ar fi prea simplu să-l omorîm. La un semn al maiestății sale imperiale, pe front mor mii de oameni într-un ceas. O viață mai mult sau mai puțin... Nu, păpușico. Am gînduri mari. Vreau să-l umilesc, să-l fac să-și simtă înfrîngerea. O să-i propun să intre în serviciul nostru.

— Nu-l cunoști deloc. N-ar accepta nici tăiat în bucăți.

— Nu, firește. Dar propunerea l-ar durea mai mult decît un glonte.

— Îl urăști.

— Ți-am spus de ce. Era pe punctul să ne dea peste cap toată rețeaua. În frunte cu Herr Iulius. Herr Iulius o să fie fericit cînd l-o vedea cu cătușe la mîini. Mulțumesc pentru coniac, adăugă cu mîna pe clanță. Și pentru informație. Strada Caselor, zici.

— Da. Caselor, douăzeci.

— Caselor, douăzeci, repetă omul adus de spate, trîntind ușa după el.

Crivăț stătea la fereastră și privea strada de după storurile pe jumătate lăsate. În lapovița nesfîrșită a începutului de martie, Bucureștiul părea și mai trist. Pe trotuare, pe lîngă ziduri, lumea se strecura printre șiroaiele de apă scurse de sus, de pe streșini ; mulțimea aceasta pedestră, care odinioară folosea trăsuri și automobile... Ah, iată și o trăsură. Înfofolit în blană, cu capul plecat, un ofițer german de administrație strîngea la piept o geantă cu documente ; nu se uita nici în dreapta, nici în stînga, ignora mulțimea pe care roțile trăsurii o stropeau în goană. Vizavi, sub un copac desfrunzit care-l ferea prea puțin de priviri indiscrete, un soldat turc se tocmea cu doi gură-cască pentru niște mărunțișuri pe care le tot scotea și le vîra la loc în buzunarele mantăii zdrențuite. Crivăț îl examină atent pe soldat. Îmbrăcămintea turcului era un amestec ciudat de uniforme al căror scop de căpetenie era să nu-și lase stăpînul să înghețe de frig. O clipă, căpitanul îl compătimi pe osteanul inamic, a cărui înfățișare era departe de imaginea festivă pe care gazetele germane se străduiau s-o impună despre „cuceritorii" Bucureștiului. La urma urmei, gîndi căpitanul, Bucureștiul nici măcar n-a fost cucerit ; pe străzile lui nu s-au dus lupte ; am preferat să-l predăm dușmanilor decît să-l apărăm zadarnic, prefăcîndu-l în ruine și golindu-l de locuitori !

Locuitori care, de voie de nevoie, își vedeau de necazurile lor ; mergeau la muncă ; zăboveau în fața brutăriilor la cozi interminabile ; procurau prin mijloacele cele mai felurite, un braț de lemne sau un kilogram de cartofi — și REZISTAU ; trebuie să rezistăm, își spuse Crivăț, totdeauna am rezistat, prin valurile istoriei, cu dușmani mai numeroși și mai bine înarmați ; strămoșii lui Victor Popescu s-au ascuns prin același codru, de unde au izbit pe cotropitori ; au mîncat scoarță de copac, au cules fructele aspre ale pădurii, au fiert rădăcini, s-au hrănit cu puțină mîncare și cu multă speranță și AU REZISTAT !

Soneria sună prelung și Crivăț tresări : cine să fie la ora asta ? Prietenul său, care-l găzduise pentru o noapte, înaintea plecării spre front, era singur ; nu aștepta nici o vizită, așa-i spusese. Îl văzu intrînd palid în salon :

— Nu-nțeleg cine poate fi.

— Poate poliția germană ?

— Nu, e un bărbat singur. Ei umblă mai mulți și-i însoțesc patrule de soldați. Dar pe omul de la ușă nu-l cunosc...

— Poate fi o simplă întîmplare, spuse Crivăț. Nimeni nu știe că mă aflu aici.

— Pentru orice eventualitate, treci în camera de alături ; fereastra ei dă în curtea dindos, iar de-acolo, e un gard înalt care ne desparte de vecini. Nu-i cunosc, dar n-am văzut lumină la ei, or fi plecați în refugiu ; curtea lor dă într-o ulicioară pe unde te poți strecura.

Soneria sună iarăși, interminabil parcă.

— Deschide, spuse Crivăț cu hotărîre. Dacă e ceva, nu-ți face griji pentru mine. Îți mulțumesc pentru ospitalitate și o să-ți trimit vești...

Intră în camera alăturată și încuie ușa cu cheia. Auzi și cheia ușii dinspre stradă scrîșnind. Lipi urechea de canatul ușii.

— Domnule, spuse o voce, nu mă cunoașteți. Vreau să vă fac un bine.

— Poftiți, spuse avocatul.

— Am prins din zbor o vorbă. Locuiesc într-o casă unde s-a mutat o dansatoare din Viena. O vizitează un copoi de-al nemților și-am auzit-o spunîndu-i adresa

dumneavoastră. Am venit într-o fugă pînă aici, să vă previn. Nu știu despre ce e vorba, poate fi o alarmă falsă, dar dacă aveți ceva care-ar interesa poliția secretă...

— Ce să avem ? Il întrerupse avocatul. N-am nici un amestec cu...

— Vă privește, spuse omul. Eu atîta am auzit și am venit să vă previn. Poate ajută la ceva. În tot cazul, grăbiți-vă. Eu am venit pe jos, ei au automobile. Pot să apară din clipă-n clipă...

— Vă mulțumesc, domnule.

— Mi-am făcut datoria, spuse omul. Bună seara !

Crivăț se repezi la fereastra dinspre stradă. Îl văzu pe om, un bărbat scund, rotofei, depărtîndu-se ; dinspre bulevard, un automobil dădu colțul și înaintă pe pavajul grosolan. Înțelese că erau nemții. Sări pe fereastră, în curte, pe cînd în ușă răsunau bătăi zdravene, soldățești. Gardul spre curtea vecină era o nimica toată ; îl sări dintr-un elan și parcurse în fugă curtea lungă și îngustă, mărginită de ziduri cu ferestre întunecate. Avocatul avusese dreptate, aici nu putea găsi sprijin ; trebuia să fugă ; încercă poarta, era încuiată ; escaladă gardul înalt, cu un brîu de beton și continuînd cu zăbrele frumoase din fier forjat ; cînd ajunse sus, zări în capul uliței un om înalt, adus de spate, cu pistolul în mînă.

În sfîrșit, față-n față, îi fulgeră lui Crivăț prin minte.

— Crivăț, stai ! strigă omul adus de spate.

Căpitanul sări pe trotuar ; auzi gloanțele șuierîndu-i pe lîngă ureche ; se dădu pe după un felinar,întinse pistolul și trase de două ori la rînd. Omul adus de spate se prăbuși chiar lîngă trotuar, acolo unde se adunase apă multă din troianul de zăpadă îngrămădit lîngă bordură. În lumina slabă a felinarului din colț apărură siluetele atît de cunoscute ale soldaților germani. Crivăț fugi spre capătul celălalt al străzii. Dădu un strigăt de disperare : strada era o fundătură, nu putea trece mai departe. Văzu o clădire scundă, ieșită cu vreo jumătate de metru din alinierea gardurilor. Se ascunse în umbra ei, explorînd cu o privire deznădăjduită împrejurimile. Un gard, apoi acoperișul înclinat al maghernițel cu firma ieșită în afară : „Cismărie". Dintr-un salt fu sus, pe acoperișul de carton gudronat. Acoperișul era atît de șubred, încît simțea

scîndurile lăsîndu-se sub genunchi. De nu s-ar dărîma, se gîndi. Ar fi culmea ! Să se pomenească printre stinghii rupte și rafturi cu șoșoni, iar patrula să-l ia de guler : „Crivăț, stai !“ Omul adus de spate așa strigase. De unde știa de el ? Cine să-i fi dat o informație atît de precisă ? Se trase, precaut, spre marginea dinspre stradă a acoperișului. Unul dintre soldați se aplecase asupra omului căzut ; celălalt se oprise chiar în dreptul magherniței, nehotărît, cu arma-n cumpănire.

— După el, Linke, ce stai ? strigă primul soldat.

— Potolește-te, făcu celălalt. Am copii acasă. Să-i așteptăm și pe ceilalți. Ce-i cu agentul, e mort ?

— Nu, dar pierde sînge. Două degete mai sus și-l curăța.

— Ochitor bun, spuse soldatul uitîndu-se în jur.

— Stai de pază spre fundul uliței. De-aici n-are cum să scape.

Crivăț ascultă acest dialog căutînd cu ochii o scăpare. Acoperișul se termina brusc în calcanul unei clădiri cu zece metri mai înaltă. Iar dincolo, o curte goală și iarăși un zid. A dracului capcană, gîndi.

— Hei !

Strigăt, șoaptă sau părere ? Ridică puțin capul.

— Cine ești ? reluă șoapta.

— Fugar. Mă caută nemții.

— Asta am văzut și eu. Ce-ai făcut ?

Se tîrî în partea înclinată a acoperișului. Dincolo de pătratul negru al curții, un zid cenușiu. În zid, o ușă înaltă, în două canaturi. Unul întredeschis. În întunericul dindărătul ușii i se păru că distinge o umbră albă. Din stradă se auzea un glas autoritar dînd ordine în germană și pașii grei ai soldaților care se răspîndeau pe trotuare, pe la porți.

— De ce te caută ? întrebă umbra.

— O poveste lungă. În orice caz, nu pentru furt de găini.

— Scoate-ți pantofii și sări jos.

— Vrei să mă ajuți ? întrebă prostește.

— Dacă stai mult pe gînduri, n-o să te poată ajuta nici diavolul.

Își scoase pantofii, sări neauzit in mijlocul curții mici, asfaltate. La geamurile din jur, nici o lumina. Ușa aceea se deschise larg. Se strecură înăuntru. Pași soldățești tropăiră pe caldarîm, plescăiră prin băltoace. Rămase nemișcat. Ușa se închise în urma lui tot așa, fără zgomot.

— M-ai salvat, domnișoară. Sau... doamnă.

— De protocol îți arde acum ?

— Ai salvat un ofițer român fugit din lagăr.

— Sper că n-am făcut o prostie, domnule ofițer. Deși casa noastră e vizată de comandatură.

— Toate casele sint vizate, mai mult sau mai puțin. Mă cheamă Crivăț. Căpitan Radu Crivăț.

De ce-i spusese numele adevărat ? Poate pentru că acum nu mai contează, își răspunse. Își aminti strigătul spionului : „Crivăț, stai !"

— Mulțumesc din suflet, domnișoară.

— Mi-am făcut datoria.

— Am mai auzit vorba asta, acum cîteva minute. Un om a rostit-o, după ce mi-a dat de veste că mă caută nemții. Credeam că bucureștenii s-au împăcat cu nemții aici.

— Ciudată presupunere. După ce se poartă ca niște brute, să-i acceptăm ca amici ?

Încercă să-i ghicească silueta în bezna din casă. Își dădu seama doar că e aproape cît el de înaltă.

— Ai apărut tocmai la timp, spuse el. Destinul, probabil.

— Nu. Am auzit zgomot de mașini și am sărit la geam. Pe aici numai nemții umblă cu mașinile. L-am văzut și pe cel care te urmărea. A fost și la noi în casă.

— Ca prieten ?

— Ca agent german. Îl căuta pe tata. Tata e scriitorul Bistrițeanu.

— Ah, spuse Crivăț. Îl admir. Un patriot și-un adversar al nemților. Și ce voia agentul de la el ?

— O semnătură.

— N-o să mai ia semnături de la nimeni.

— Bine i-ai făcut, spuse ea. Am oroare de moarte, dar de data asta...

— Şi domnul Bistriţeanu e plecat la Iaşi ?

— N-a vrut să plece. L-au invitat colegii, ministrul... Am insistat şi eu... Zadarnic. Voia să-i înfrunte pe nemţi chiar aici, în oraşul ocupat. Dar n-a mai apucat...

— Îmi pare rău. Ce s-a întîmplat ?

— Un atac de inimă. Suferea mai demult. Dar cînd a auzit fanfarele germane... O lovitură pentru el.

— Sărmanul. Indirect, tot nemţilor li se datorește această pierdere.

Portiţa dinspre stradă făcu un zgomot puternic : izbită sau dărîmată. Crivăţ simţi mîna fetei apucîndu-i încheietura.

— Repede, în pod. Pe aici. Nu pot să fac lumină. Îi ţin pe loc pînă ajungi sus. Uite scara. Dacă ai noroc, scapi.

— Scăpăm, o corectă el. Te expui unui mare risc...

— Lasă riscurile. Fugi, că au intrat în curte.

Pipăi treptele cu piciorul. Urcă într-o clipă. Auzi bătăi în uşă.

— Ești înarmat ? întrebă ea.

— Da, dar n-aş folosi arma aici. Cum te cheamă ?

— Rodica. Hai, că deschid.

Crivăţ atinse chepengul. Îl ridică, sări în pod, îl coborî iarăși cu grijă. Prin lucarna din stînga venea o fişie de lumină de pe stradă, îngustă ca o sabie. Păşi încetişor spre ea. Dădu de o ladă mare, se ascunse îndărătul ei, în spaţiul dintre acoperiş şi geamul mic, prăfuit. Auzi jos glasul poruncitor de mai-nainte : „Cercetaţi casă cu casă !" Apoi scîrţîitul scării sub paşii grei. Chepengul sări într-o parte. Lumina unei lămpi electrice săgetă încolo şi-ncoace grinzile vechi, se plimbă peste ciurucurile îngrămădite prin colţuri. Soldatul coborî lăsînd chepengul desfăcut. Îl auzi cum raportează :

— Sus nu e nimic, domnule locotenent.

Dobitocule ! îl certă în gînd. Și plantonul de la ușa Biroului Informaţiilor s-ar fi uitat după lăzile astea mari. Sau ar fi văzut vreo urmă în praful adunat de ani. Dar învingătorii sînt prea siguri de ei...

— În pivniță nu-i nimeni, spuse altă voce cu accent tirolez.

— Bine, mergem mai departe, hotărî locotenentul, apoi o dădu pe românește : Stimat tomnișoara, scuzat deranj. Datorie zoldat. *Gute Nacht !*

Îl auzi pocnind călcîiele.

— Noapte bună, spuse fata.

Ușa trîntită. Apoi ea :

— Poți să cobori, domnule căpitan. Am scăpat. Și nu-mi vine să cred.

Coborî, puțin umilit că-i datora salvarea. Ea ținea în mînă un sfeșnic cu o lumînare groasă aprinsă. Abia acum o vedea : înaltă, cu părul negru desfăcut pe umeri, cu fața încă palidă, ca un personaj de tragedie antică. Peste cămașa de noapte purta un halat lung, bărbătesc, cu mînecile suflecate.

— Ești așa cum mi te-am imaginat după glas, spuse el.

Ea se îmbujoră brusc în lumina pîlpîitoare.

— Cum adică ?

— Înaltă, subțire, cu păr lung, ca o zînă din basme. O zînă binefăcătoare. De fapt zînele nici nu pot fi altfel decît binefăcătoare.

— Ce cadru ai găsit pentru complimente, zîmbi ea regăsindu-și cumpătul.

— Nu e un compliment. M-ai salvat cînd nu mai vedeam nici o șansă. O poteră întreagă pe urmele mele. În cap cu ticălosul ăla. M-a strigat pe nume, știi ? Eram pierdut sută la sută.

— Acum nu mai ești.

— Rodica, să vorbim o clipă serios. Îți dai seama cît ai riscat deschizînd ușa unui fugar ?

— E singurul lucru pe care-l pot face împotriva lor.

— Îndată ce trece primejdia, plec. Nu vreau să te supun unor riscuri...

— N-ai unde pleca, spuse ea cu asprime. Nu-i cunoști dacă-ți închipui că renunță așa ușor. Cît despre riscuri, o să le împărțim pe din două. Și-acuma hai la bucătărie,

să-ți fac un ceai. Nu-ți scoate paltonul, e destul de frig acolo. Și... dumnezeule, încalță-te imediat! Ai umblat destul în ciorapi în seara asta!

Intrară în bucătăria spațioasă, rece, curată. Rodica aprinse focul în soba mare, puse ceainicul pe plită și se așeză pe un taburet:

— Și-acum, să-mi spui povestea dumitale și a omului pe care l-ai...

Nu găsea cuvîntul și Crivăț o ajută:

— L-am rănit numai. Aș fi vrut să-l ucid. Omul acesta a făcut mult rău. Probabil că n-a făcut niciodată în viața lui o faptă bună. Vreau să-ți vorbesc despre el. Nu-l cunosc personal, n-am stat niciodată față-n față cu el, dar îi știu dosarul. Eram în două tabere opuse. Trebuie să-ți spun că sînt ofițer de contrainformații. Sau... am fost.

— Cum „ai fost"? Vrei să spui că ți-ai întrerupt cariera?

— Am întrerupt-o cînd am început războiul. Menirea mea era să lupt împotriva spionilor. Omul acela era unul dintre ei. Are la activul lui zeci de fapte pentru care ar fi meritat să ajungă în banca acuzaților. Apare peste tot, ca un simbol al nenorocului. Dar nu despre asta vreau să-ți spun acum. În timpul luptelor de la Neajlov am fost rănit și m-au luat prizonier. Am ajuns într-un lagăr din inima Germaniei. Nu încerc să-ți descriu chinurile și suferința sufletească de acolo; poate îți închipui și singură. Vreau doar să-ți spun că gîndul evadării mi-a venit din prima clipă în care m-am trezit, alături de alți camarazi, captiv în miinile germanilor. Fiecare avea un plan, o speranță de evadare. Unii au reușit. Pe alții, i-au prins chiar în timpul tentativei sau puțin după aceea. Eu am avut noroc, sau m-am pregătit mai bine, nu știu. Cert este că am izbutit să ajung pînă la Berlin. Acolo am luat legătura cu un om care putea să mă ajute. Adresa lui o primisem în lagăr, la plecare, de la un camarad. Pe cînd ieșeam, cu bani și merinde din casa acestui om, am fost oprit de o patrulă.

— Ce ghinion! spuse ea revoltată.

— Am spus și eu la fel: ghinion. M-au dus înapoi în lagăr. După cîteva zile, cel care-mi dăduse adresa, și care evadase înaintea mea, a fost prins și el. În aceleași îm-

prejurări. Cu diferența că a-ncercat iarăși să fugă, chiar în timp ce-l aducea înapoi în lagăr. L-au prins, l-au bătut cu sălbăticie. L-am întrebat mai apoi de unde avea adresa omului din Berlin. I-o dăduse, la plecarea spre lagăr, un binefăcător, riscînd să fie prins de santinelele germane. Ei bine, acest binefăcător e omul care-a tras în mine astă-seară...

— Nu-nțeleg, spuse ea tulburată.

— Nici eu n-am înțeles. Sau mi s-a părut prea monstruos, dincolo de marginile posibilului. Gazda din Berlin era o capcană pentru prizonierii care-ar fi vrut să evadeze. O combinație savantă a omului adus de spate...

— Într-adevăr, nu mi-aș fi închipuit... murmură ea. Ceainicul începu să clocotească. Rodica se ridică, dădu ceștile mai aproape, rîndui totul ca o bună gospodină.

— Puteai fi dumneata în locul lui acolo, pe stradă...

— Da. Nemții se tem de evadări. În primul rînd pentru că ele sînt o dovadă de slăbiciune a armatei lor. În al doilea rînd, orice evadat înseamnă un inamic în plus — un pușcaș, un aviator, un artilerist sau un strateg. Dar cel mai grav e altceva : povestirile prizonierilor despre tratamentul din lagăr îi îndîrjesc pe ostași, și-i fac să lupte cu și mai multă înfocare. De aceea nemții au născocit pedepse speciale pentru evadați. Și măsuri de pază dintre cele mai iscusite. Gazda din Berlin este una dintre aceste măsuri. O evadare nereușită este o mare lovitură pentru moralul prizonierilor. Așa a pățit locotenentul de care-ți spun. Abia împlinise douăzeci de ani... Și era să fie omorît din bătaie, din vina acestui ticălos în care-am tras astă-seară. Nu trebuia oare să trag ?

— Trebuia, spuse cu tărie Rodica. O răzbunare dreaptă.

DECRET

Art. 1. Conferim următorilor ofițeri și gradelor inferioare decorațiile de război, astfel după cum urmează :

[...] Medalia „Virtutea Militară" de război clasa a II-a.

Domnișoarei Teodoroiu Ecaterina, din legiunea de cercetași „Domnul Tudor", pentru vitejia și devotamentul

ce a arătat pe cîmpul de luptă. S-a distins în toate luptele ce Regimentul 18 infanterie a dat cu începere de la 16 octombrie 1916, dînd probe de vădită vitejie, mai ales în luptele ce s-au dat la 6 noiembrie 1916 în apropiere de Filiaşi. A fost rănită de un obuz la ambele picioare.
[...].

Dat în Iaşi, la 10 martie 1917. — Ministru de Război
FERDINAND — VINTILĂ BRĂTIANU

...Din scrisoarea lui Grigore Novac, fost militar în armata austro-ungară, prizonier în Rusia, adresată autorităţilor române la 11 martie 1917 :

Poporul român, cu toate aspiraţiunile lui, îmi este aproape de sufletul meu... Am simţămîntul că şi în viitor numai în jur românesc m-aş putea simţi fericit. Această împrejurare mă îndeamnă ca să intru ca voluntar în armata română, luptînd umăr la umăr cu fraţii mei de acelaşi crez...

2.

La începutul lunii martie, generalul Averescu inspectă cîteva dintre unităţile de pe front şi cele în refacere. Armata, învinsă în prima etapă a războiului, îşi regăsea forţele ; contingente noi de tineri, înarmaţi cu armele primite în timpul iernii, se pregăteau cu sîrg, dornici să pornească într-o înfruntare hotărîtă cu inamicul care cotropise ţara. Pe general îl îngrijora însă izbucnirea revoluţiei ruse ; unităţile ruseşti de pe front erau în mare fierbere, peste tot aveau loc mitinguri, ofiţerii cunoscuţi pentru sentimentele lor ţariste erau înlăturaţi şi adunările soldaţilor proclamau alţi comandanţi ; în tranşee circulau manifeste, cuvîntul „libertate" răsuna pretutindeni.

La Piatra-Neamţ, în cursul unei inspecţii, maşina generalului se opri în preajma pieţii centrale. O adunare a ostaşilor ruşi era în plină desfăşurare ; folosind drept estradă un automobil blindat, oratorul — un soldat roşcovan, cu vocea puternică — ţinea o cuvîntare înflăcărată.

— Pricepi ceva, Ressel ? întrebă generalul.

— Nu prea, domnule general. Vorbeşte despre libertate, atîta înţeleg şi eu.

— E un cuvînt la modă, mormăi generalul. Cînd spui „libertate" într-o trupă, disciplina începe să se clatine. Cum va arăta ofensiva noastră, dacă soldaţii vor pune la vot ordinele comandanţilor ?

Maiorul Ressel îl privi încurcat. Nu înţelegea mare lucru din cele ce se petreceau în armata aliaţilor ; zvonurile contradictorii, deformate, exagerate, îl derutaseră.

— Domnule general, în faţa inamicului soldatul are o singură atitudine de luat, spuse el cu prudenţă.

Generalul deschise portiera şi coborî. Cîţiva soldaţi, cu căciulile pe ceafă, cu mantăile descheiate, întoarseră capetele spre el. Îşi şoptiră unul altuia ceva ; încurcaţi ei înşişi la gîndul că un general român a nimerit în toiul manifestaţiei, nu ştiau ce atitudine să ia. Generalul se îndreptă hotărît spre ei. Soldaţii făcură smirna şi salutară. Erau oameni în vîrstă, soldaţi cu vechime ; respectul pentru superior le devenise o a doua natură.

— Sînt generalul Averescu.

Înregistră cu satisfacţie bucuria şi respectul de pe feţele lor. Numele trecea din gură-n gură ; generalul se văzu înconjurat de zeci de feţe necunoscute, zîmbitoare, care se înghesuiau să dea mîna cu el. Din mulţime se ivi pe dată un interpret, care se oferi să-l ajute pe general.

— Ce faceţi, flăcăi ? întrebă generalul.

— Revoluţie, răspunseră zeci de glasuri deodată.

— Şi ce înseamnă revoluţia voastră ?

— Ţarul nu mai este. Avem libertate !

— O să primim pămînt !

— Sîntem sătui de război !

— Libertate !

Generalul ascultă zîmbind toate aceste fraze înflăcărate, apoi ridică mîna și se făcu tăcere.

— Dar cu nemții ce facem ?

Soldații nu mai ascultară traducerea. Înțeleseseră întrebarea din zbor, izbucniră în rîs, strigară iarăși, toți odată. Interpretul de ocazie se grăbi să traducă :

— Îi batem pe nemți, pe urmă ne-ntoarcem să facem regulă în țară la noi. Acuma avem libertate, ne cerem dreptul nostru !

— Hai, Ressel, spuse încet generalul. S-o luăm din loc, că ne molipsim de entuziasmul lor !

Aclamat și salutat de soldați, generalul plecă mai departe. Abia după ce ajunseră la clădirea garnizoanei, deschise iarăși vorba :

— Mă întreb dacă ideile astea nu sînt molipsitoare. Oare ce fac socialiștii noștri ? Dar liberalii ?

— Am auzit că am intrat în legătură cu revoluționarii ruși, spuse Ressel.

— Ar trebui să-l prevenim pe rege. Să fie intransigent. În situația noastră, o mișcare ca aceea din Rusia ne-ar fi de-a dreptul fatală. Ai auzit ce se-ntîmplă la București. Oamenii nemților sugerează să răstoarne dinastia, să formeze un nou guvern și să încheie pace separată.

— Iertați-mă, domnule general. Nu mă pricep la politică...

Din Notițele zilnice ale generalului Alexandru Averescu :

5. IV.

Regele a sosit din nou. Nici prin minte nu-mi putea trece adevăratul motiv !...

În orice caz, este o zi de mare însemnătate și denotă că o stare de foarte serioasă îngrijorare domnește în cercurile înalte ale țărei.

Probabil că au contribuit mult la producerea ei și evenimentele din Rusia, cari devin din ce în ce mai complicate.

M.S. Regele a inspectat centrul de instrucție, a asistat la un mic exercițiu tactic la cîmp și apoi s-au vizitat spitalele „Regele Ferdinand" și „Cazarma 4 Obuziere"...

După amiază (masa a fost luată în vagon) am mers la cele două divizii în refacere, a 8-a la Răcăciuni și 1-a la Negri.

După revistă și defilare, în fiecare loc, regele a pus a se strînge trupa în careu și a ținut o cuvîntare cam la fel. În rezumat, după o introducere, în care arată mulțumirile sale pentru bravura desfășurată în trecut și nădejdea ce pune în bravura viitoare, prin care se va izbuti a se elibera țara de dușmani, a dat soldaților făgăduiala că pămîntul, pentru care luptă, va fi al lor.

Cuvîntarea, deși într-un mediu exclusiv militar, avea în partea ei finală un caracter eminamente politic.

Am crezut că nu era în căderea mea să răspund regelui, căci ar fi fost o necuviință să ignorez în răspunsul meu partea politică a cuvîntării, iar pe de altă parte, atingînd acel punct, m-aș fi amestecat în lucruri care ieșeau din sfera atribuțiilor mele.

Am tăcut.

3.

— Tot nu-ți pare rău că ai plecat ?

Rodica își scutură capul, fără să răspundă. Se opriră pe culmea unui deal, în preajma șoselei. Străvechiul drum al Rîmnicului li se desfășura la picioare, mărginit de pomii abia înverziți. De-o săptămînă pribegeau așa, din ascunzătoare în ascunzătoare, din pădure în pădure, apropiindu-se tot mai mult de linia frontului. Mai întîi, după plecarea patrulei germane, ascultase povestea căpitanului.

— Și-acum ce vrei să faci ? întrebase ea la sfîrșit.

— Să termin ce-am început. Victor Popescu a stăruit să rămîn cu el acolo, la Tîrgu-Jiu. Și-a adunat o mică oaste : are refugii prin codru, are legături și iscoade care-l țin la curent cu ce se petrece. Vrea să-i lovească pe nemți, „să le frigă pămîntul sub tălpi", așa spunea. Are arme ascunse prin sate și oameni care-i îndeplinesc ordinele.

Cînd a căpătat încredere în mine mi-a spus că mai are și prizonieri fugari în ceata lui. Un subofițer, doi elevi de școală militară, cîțiva soldați români și italieni.

— De ce n-ai rămas ?

— Era un sector limitat. Meseria mea e alta, ți-am spus. I-am explicat și lui : să parcurg toată țara, să aflu tot ce pot afla despre armata germană, apoi să trec frontul la ai noștri, cu sacul doldora de informații. Mi-a dat și el dreptate și m-a ajutat să plec. Am trecut prin multe pîn-aici. Și-acuma, cu spionul ăsta... Dacă nu erai tu, nu știu cum o scoteam la capăt. Trebuie să ajung dincolo, asta-i tot.

— Ia-mă cu dumneata, spusese calm Rodica.

— Lasă gluma. Cum crezi că aș accepta ? Un asemenea drum e presărat cu mii de primejdii ; n-avem acte, e încă frig, satele sint înțesate cu pichete și tot felul de funcționari ai comandaturii.

— Și-aici ce să fac ? Am rămas pentru că tata nu voia să plece ; m-am angajat ca soră la spital. Acuma au trimis acasă răniții, ca să-i aducă pe ai lor. Și au destui, ce să mai vorbim ! În ianuarie, cînd lucram încă acolo, au venit sute într-o singură zi. Toți spuneau același lucru cînd îi întrebai : „Nămoloasa"... Pe urmă au adus personal german ; în Germania e foamete și-atunci, cu cît aduc mai multă lume aici, cu atît au mai puține guri de hrănit acolo, în țară la ei...

— Ești bine informată.

— Ca toată lumea. Am auzit că au venit pînă și chelnerițe din Germania... Și-atunci ? reluase ea întrebarea de la început. Ce să fac ? Pentru ce să rămîn aici ?

În cele din urmă, acceptase s-o ia cu el. Plecaseră într-o noapte urîtă, cu zloată, care ținea în gheretele lor exigentele patrule de la bariere ; în prima zi au făcut douăzeci de kilometri, iar cînd un căruțaș le-a spus că nemții fac razie prin sate, au găsit la văduva unui preot adăpost și calitatea vremelnică de slugă la gospodărie...

A șaptea zi, o ploaie urîtă îi surprinse pe drum. Grăbiră pasul. Rodica rămînea mereu în urmă, de aici întrebarea lui, pe care-o voise ironică, dar el însuși era la capătul puterilor, după marșul acesta fără de sfîrșit, prin ploaia rece, cu spic de zăpadă. Se simțea apropierea mun-

tilor, dar Rodica mergea voinicește, nu părea să se dea bătută — și iată-i în pragul satului aceluia întins, cu casele risipite pe malurile unei rîpe, în fundul căreia curgea un firicel de apă fără nume.

Ajunseră în sat ; intrară pe ulița din mijloc, singura pe care se putea merge acum, prin ploaia deasă, printre șuvoaie de humă galbenă tîrîte la vale zgomotos, spre buzele rupte ale rîpei — apoi deodată :

— Bună seara.

— Bună seara, tăicuță, spuse Crivăț.

— Da-ncotro pe vremea asta cîinoasă ?

— Nevoia ne mînă, tăicuțule. De bine nu pleacă omul din cuibul lui... Nu știi pe-aproape o gazdă miloasă ? Sîntem obosiți și înghețați, se face seară, iar seara nu-i voie să umble lumea pe drumuri.

— După care lege ? se oțărî bătrînul.

— După legea nemțească.

— Neamțul să facă lege-n țara lui, nu aici.

— Cum vorbești, taică ? îl întrebă Crivăț. Nu ți-e frică ?

Bătrînul rîse hîrîit, un rîs care se termină cu o tuse ; umerii gîrbovi i se cutremurau ; cînd izbuti să se liniștească, împunse cu un deget pieptul căpitanului :

— De tine să-mi fie frică ?

— Nu de mine. Îi iubesc pe nemți tot atît cît și dumneata.

— Atunci ? Ce să caute nemții aici ? Decît iscoade să trimită. Veți fi și voi niscai iscoade, ai ? Ne lămurim noi. Luați-o înainte, către casa aia.

— Și dacă nu mergem ? Cine-i primar în sat ?

— N-avem primar. Au pus nemții unul, dar nu mai e.

— L-ați... ?

— Nu. A plecat într-o zi, s-a dus la comandatură și-a spus singur că nu mai vrea să fie primar. Au trimis doi polițai de-ai lor în cercetare. S-au pierdut pe drum. De-atunci ne ocolesc. Aici sînt oameni răi, așa spun. Satul cu oameni răi.

— Dumneata nu pari om rău.

Moșul tuși mai tare, într-un fel anume. Dindărătul unui gard se arătă un flăcău înalt, cu o pușcă la subțioară. Mîneca stîngă îi era goală, vîrîtă în buzunarul surtucului.

— Ce-i cu ăștia, tataie ? întrebă el domol.
— Ei zic că-s drumeți, spuse moșul. Întreabă-i și tu.
Rodica se zgribuli, își strînse paltonul mai bine pe ea.
— Am înghețat, tăicuțule, spuse. N-am putea sta de vorbă undeva, la căldură ?
Flăcăul făcu un semn și de după o poartă se ivi un bărbat înalt, cu un sac în cap și cu o pușcă în mînă.
— Avem oaspeți, spuse moșul. Hai cu noi, Vasile.
Porniră către casa mare, cu stîlpi cenușii la intrare. În poartă îi întîmpină lătratul aprig al unui dulău. Din vecini se dezlănțui un întreg cor de lătrături. Moșul se răsti la dulău, apoi lămuri :
— Nu le plac oamenii străini. După ce se-ntunecă, le dăm drumul. Noaptea, nu se apropie nimeni de satul nostru.
Casa era mare, frumoasă, cu o tindă curată la care urcau două trepte. În tindă era frig ca afară. Moșul tropăi, își scutură căciula de apă, deschise ușa din dreapta. Odată cu lumina, îi învălui o căldură plăcută și un vag miros de gutui. Intrară într-o odaie largă, cu masă în mijloc, cu velințe pe pereți. Patul, în dreptul ferestrelor, avea la capete măciulii strunjite și date cu bronz.
— Stați jos, îi pofti moșul.
Se așezară, Crivăț și Rodica pe patul înalt și tare, care scîrțîi ușor, moșul cu ai săi pe scaunele din jurul mesei. O vreme tăcură cu toți. Crivăț se simți stingherit. Cei trei aveau un aer nepătruns, misterios, parcă ar fi fost membrii unui tribunal ciudat, iar ei doi, împricinații. Flăcăul fără o mînă se uită atent la ei, apoi se aplecă la urechea moșului și-i spuse ceva în șoaptă.
— Eee ! se miră moșul. Întreabă-l, dacă vrei.
Băiatul se foi în scaun, puse pușca jos, își scoase căciula cu mîna teafără.
— Vă cheamă Crivăț ? întrebă el.
Crivăț tresări. Nu-i venea a crede.
— Așa mă cheamă.
— S'trăiți, dom'căpitan. Vă știu de la divizie. Eram în escadronul de cercetare. Nu mă cunoașteți, nu-i așa ? Sergentul Manole Anton, din plutonul doi.
— Nu-mi amintesc, îi spuse Crivăț cu regret.

— N-aveţi cum. Din mii de oameni, e greu. Dar noi vă ţinem minte. Aţi fost cu noi într-o noapte, la Ciuc, să dăm de bateria inamică. Amarnic mai trăgea, şi nu ştiam de unde. Am dibuit-o, ce-i drept. Dar o patrulă de-a lor a prins de veste şi-a dat alarma.

— Unde-ai fost rănit ?

— La Oituz, cînd au venit bavarezii. Trei zile ne-au pisat cînd cu artilerie, cînd cu atacuri la baionetă. Pe urmă s-a supărat domnul general...

— Eremia Grigorescu ?

— Eremia Grigorescu, şopti cu evlavie bătrînul.

— Da, spuse flăcăul, dom'general Eremia Grigorescu. Am dat contraatacul pe Piatra Runcului şi i-am aruncat peste graniţă. Ne-am săpat măşti şi am aşteptat. Pe mine m-au pus să escortez capturile. M-a prins din urmă o ghiulea de mortier. Ştiţi cum merg alea, n-ai cînd să te fereşti. Mi-a luat mîna din cot. Maiorul de la ambulanţă mi-a spus că...

Înghiţi în sec şi tăcu. Rodica se strîngea lîngă umărul lui Crivăţ, înfiorată.

— Şi cum ai ajuns aici, dom'căpitan ? întrebă moşul.

— M-au prins în Neajlov. Acopeream retragerea batalionului. M-au lovit. Cînd mi-am venit în fire, eram în tren. Ne-au dus în Germania, am fugit, m-au prins iar...

— Oho, făcu Vasile. Ai petrecut multe, dom'căpitan.

— Ca la război. A doua oară cînd am fugit, nu m-au mai prins. Am ajuns în Oltenia, am dat de-un sublocotenent, Victor Popescu, scăpat din încercuire. Şi-a adunat o ceată în pădure şi-i necăjeşte pe nemţi.

— Olteni, ai ? zise Vasile cu admiraţie.

Moşul rîse încet şi rîsul se preschimbă, ca de obicei, în tuse.

— Şi eu îs o juma'de oltean, spuse. Tată-meu era craiovean. Şi l-au prins pe sublocotenet pînă la urmă ?

— Cum să-l prindă ? Îl ajută oamenii din sate, îl ascund, îi duc merinde. De-ar fi mulţi luptători ca el...

— Or mai fi, da nu-i ştii dumneata, spuse bătrînul. De ce-ai plecat de la Victor Popescu ăsta ?

— Trebuie să ajung pe front. La unitatea mea. Sînt militar, vreau să lupt. Nu-i firesc ?

— E firesc, da n-o să fie ușor, oftă bătrînul. Crezi că nemții te lasă să umbli slobod ? Cum te prind pe drum, îți pun șpaga-n piept : „*Aisvais !*" Și dacă n-ai *aisvais*, s-a zis cu tine. Șpion, zice. Mulți oameni au pățit așa. Ai *aisvais*, domnule căpitan ?

— N-am. Nu mi-a dat prin gînd să le cer.

— Atunci... slabă nădejde să răzbești. Și... dînsa ?

— E din București. Nu mai are pe nimeni. A lucrat la spitalul militar, pînă au venit nemții. Vrea să ajungă la ai noștri.

— Decît să-i aud pe nemți trecînd pe sub ferestre... spuse Rodica.

— Nici nouă nu ne place din cale-afară tropăitul lor, mormăi Vasile. Dar ce să facem ? Unde să ne ducem ? Stăm aici și așteptăm zile mai bune.

— Nemții ar lua și pielea de pe noi, de-ar putea, adăugă moșul. Umblă prin sate cu condica : „Cîte oi ai ?" întreabă tîlmaciul. Și neamțul scrie. „Cît grîu ai ?" Și neamțul scrie. „Cojoc ? Dă-l încoa". I-a prins iarna pe front, și-s cam goluți, sărmanii. Dau cojocul meu din spate, eu cu ce rămîn ? Tălmaciul ridică din umeri : „Ordin, spune. Dați de bună voie, că altfel..."

— S-aude că în Ialomița au împușcat niște țărani, care au vrut să ascundă grîul, spuse flăcăul.

— Greu... oftă Vasile. Stăpînire străină, fără milă și fără cruțare... Ce să faci ? Trebuie să răbdăm.

— Cît să răbdăm ? izbucni deodată bătrînul. Ne iau vitele din bătătură și le taie pentru oastea lor, și fînul din coșare, să-l dea la cai, și dovlecii și cartofii și tot ce avem.

— Văd că aveți arme...

— O biată pușcă, scăpată ca prin minune. Am purtat-o într-un sac cu paie, din poartă în poartă, cînd au venit să scotocească. Nu era vreme s-o îngropăm. Și nici cartușe nu prea sînt. Cu ce să te lupți ?

— De-aș fi teafăr... oftă flăcăul.

— De-aș fi oleacă mai tînăr... adăugă bătrînul.

Crivăț îi privea gînditor. Cei trei tăceau. De la bucătărie se auzea zgomot de crătiți.

— V-o fi foame, spuse bătrînul. Acuși e gata. Pînă atunci, poate gustăm o țuică, ce zici, Vasile ?

— Lăsaţi ţuica, spuse Crivăţ brusc. Oameni buni, de ce vă feriţi de mine ? Aţi aflat cine sînt. Dacă puteţi, ajutaţi-mă să ajung pe front. Dacă aveţi nevoie de ajutor, pot să vă fiu de folos.

— Adică cum ? întrebă moşul mijind ochii.

— Să nu-mi spuneţi că puşca asta e singura armă din sat. Că nu sînteţi pregătiţi. De unde-a răsărit sergentul, cu arma-n mînă, cînd ai tuşit odată ? Şi unde stătea dumnealui, nea Vasile, că i-a fost destul un semn ?

— Ei, om mai vorbi mîine, rîse bătrînul. Povestea e lungă şi avem timp berechet. Acuma să vedem ce-i cu ţuica aia.

Vasile se ridică, ieşi în tindă, reveni cu o sticlă şi o strachină în care avea ceşti de pămînt. Bătrînul făcu semn să toarne şi începu :

— Aşteptam nişte *musafiri*, domnule căpitan. Dacă n-au venit azi, mîine sînt aici negreşit. Le-am pregătit o capcană. Nu ţi-am spus de la-nceput ; nu ştiam cu cine am de-a face. Mă gîndeam că v-a trimis neamţul înainte, să vedeţi cum e drumul. Dar dacă vrei să dai o mînă de ajutor, s-o găsi o puşcă şi pentru dumneata. Iar după povestea asta, om vorbi şi despre drumul către front. E vreme pentru toate.

Rîse iarăşi, cu rîsul acela ciudat care se preschimba în tuse.

— Aşteptarea asta, spuse Crivăţ.

Rodica încheie cusătura, rupse aţa cu dinţii.

— Trebuie să ai răbdare.

— Au plecat de două ceasuri, şi nici o veste.

— Gata, ţi-am întărit toţi nasturii.

— Taie-i şi coase-i din nou, rîse el. Şi tu eşti nervoasă.

Cineva tropăi în tindă. Căpitanul sări în picioare, îşi luă scurta, îşi înfipse pistolul la brîu, sub curea. În încăpere intră moşul victorios :

— A mers ca pe roate, dom'căpitan. Veneau cu furgonul spre gară. Cînd a ajuns la groapa noastră, caii au simţit-o şi au sărit peste vreascuri, dar roata s-a înfundat şi s-a rupt. Nemţii au tras în dreapta, au tras în stînga, n-au izbutit să-l clintească. Groapa e adîncă, ştii ? Şi n-aveau

cum s-o vadă. Erau şase. Doi au plecat înapoi, călare, după ajutor. Ceilalţi patru au rămas de pază.

— Ce au în furgon ?

— Grîu, ce să aibă ? Acum trei zile a mai trecut unul, l-am lăsat în pace. Avea pază mai zdravănă. Dac-au văzut că nu se întîmplă nimic, au muiat-o cu paza. Duc lipsă de soldaţi pe front, asta-i. Ce zici, mergem ? Nu ţi-ai schimbat gîndul ?

Crivăţ rîse, îşi luă căciula, se întoarse din uşă către Rodica :

— Venim repede.

— Care-om mai veni, spuse moşul şi rîse şi tuşi ca totdeauna.

La marginea satului îi aştepta Anton, cu armele pregătite.

— Am pistol, spuse Crivăţ.

— Eu mă-ncred mai mult în carabină, spuse Anton. Am scos-o din ascunzătoare anume pentru dumneavoastră.

Crivăţ o luă, îi cercetă închizătorul ca la inspecţia de dimineaţă.

— Bine, sergent, spuse. Arma e curată.

Bătrînul dădu admirativ din cap.

— Şi nea Vasile ? întrebă căpitanul.

— E tot acolo. Îi pîndeşte să vadă ce au de gînd.

Porniră pe drum, fără să mai vorbească. Abia la liziera din vîrful pantei, Anton îi opri :

— Să-l chem pe nea Vasile. Furgonul e jos în vale. În stînga e un mal mai înalt, unde coteşte şoseaua.

— Cum facem ? întrebă bătrînul. Sîntem patru şi ei patru, ce zici, dom'căpitan ?

— Ne apropiem cît putem. După aia, tragem toţi. Doi pe-o parte şi doi pe-o parte, pe şosea. Merge ?

— Merge. Ieşim de după cot şi-l luăm ca din oală. Am ales bine locul pentru capcana aia. Antoane, ia-o înainte. Vezi ce spune Vasile.

Flăcăul grăbi pasul. Se opri în faţa dîmbului şi se culcă deodată. Crivăţ şi bătrînul coborîră în şanţ, cu armele gata. Continuară să se furişeze pînă aproape de cei doi. Vasile se ridică din şanţ. Era plin de noroi pînă-n albul ochilor.

— Nu ne putem apropia prea mult. Au pus pe unul de strajă în fața căruții, și altul în spate. Ăilalți doi au făcut focul sub mal și fierb cafea. Au armele la-ndemînă.

— Dacă umblăm repede, n-apucă să le folosească, spuse Crivăț. O luăm prin șanț. Cînd trag eu în santinelă, ochiți-i pe cei doi de lîngă foc. Cu al patrulea ne răfuim pe urmă. Haideți !

Porniră prin șanțurile șoselei. Crivăț înainte, în urma lui Vasile, ceilalți doi în șanțul din dreapta. La colț, Crivăț zări acoperișul negru al furgonului. Pe urmă, coiful țuguiat al soldatului de pază. Crivăț ridică arma. Neamțul îl văzuse și el ; dădu un strigăt. Traseră amîndoi odată. Santinela căzu. Cei de lîngă foc se culcară și începură să se tîrască spre arme. Din dreapta, bubui carabina moșului, apoi pistolul lui Anton pocni de cîteva ori la rînd. Cei doi nemți de jos rămaseră nemișcați ; doar santinela din celălalt capăt trăgea de la adăpostul furgonului. Crivăț îl așteptă, ochind cu luare-aminte, și apăsă pe trăgaci în clipa în care coiful țuguiat se ivise deasupra roții. Ostașul căzu peste roata furgonului. Atunci se apropiară. Cei patru dușmani erau morți. Le luară armele. Bătrînul numără tuburile goale, care mai fumegau încă în zăpada murdară.

— Cînd au avut vreme să tragă atîtea ? se miră el. Soldați, nu glumă, nemții ăștia ! Vasile, urcă-te și fă semn să vie căruța.

— Cui să facă semn ? întrebă Crivăț.

— Am pe-un văr de-al meu în clopotniță. Organizație, dom' căpitan, ce crezi ? Ăla o să vă fie călăuză pînă-n Lopătari, la un cumătru de-al meu. Acuma să fumăm o țigară de tutun și să așteptăm.

Aprinseră țigările. Crivăț își pierdu răbdarea :

— Ziceai de un cumătru.

— Păi da. Cumătrul ăsta știe drumul către Vrancea, unde-i frontul. Parcă acolo vrei să ajungi, nu-i așa ?

— Frontul e mare, spuse Crivăț.

— Au ei un loc anume pentru trecere. Se zice că un om de-al generalului ajută soldații să treacă la ai noștri, în Moldova.

— Care general ?

— Multe vrei să mai știi, îl mustră bătrînul. Mai bine hai să vedem ce au nemții în furgon.

Lovi cu patul armei zăvorul. Ușile se deschiseră. În furgon erau saci peste saci. Dintr-unul, găurit de glonț, se scurse un firișor de boabe aurii.

— Vasile, vino-ncoace. Ia te uită, grîul nostru !

— Îl dați înapoi la oameni ?

— Păi cum ? rîse moșul. Ca haiducii din vechime : luăm de la bogați și împărțim la săraci.

— Cartușele le păstrăm noi, spuse Anton.

— Erau multe ?

— Sute. Au să ne prindă bine.

— Păi da, întări moșul. De-acuma trebuie să ne retragem la bordeiul din pădure. După isprava asta, au să caute prin sate. Dom' căpitan, o să plecați chiar azi, cît nu prind nemții de veste. Pînă la Lopătari îs tot de-ai noștri, n-o să vă ceară nimeni *aisvais*. Iar de-acolo, cumătrul ăla al meu știe un drum pe unde n-a călcat picior de neamț !

Rîse iar, se înecă, tuși.

— A dracului țigară ! izbuti să spună într-un tîrziu.

Capitolul X

1.

COMUNICAT OFICIAL NR. 254
din 24 aprilie 1917, ora 21

FRONTUL ROMÂNESC. Pe frontiera de vest a Moldovei, un atac pe care inamicul a încercat să-l pronunțe asupra unor porțiuni de tranșee de pe malul stîng al rîului Oituz a fost respins, prin focul de baraj al artileriei, iar inamicul a fost silit să reintre în tranșeele sale.

— Astăzi a mai murit un medic, spuse Rodica încet.
— Tot de tifos ?
— Tot.
— Nu erau destule gloanțele de pe front, murmură Crivăț.

Rodica își săpuni cu energie mîinile.

— Medicii sînt tot oameni, spuse ea. Și nu sînt invulnerabili. Ce săpun îngrozitor !

Săpunul de rufe, galben pămîntiu, nu făcea deloc spumă. Îl puse deoparte, se clăti cu apă și-și turnă pe mîini o soluție vag violetă.

— În fiecare zi îmi spun : cum mi-o fi norocul, zîmbi ea Etuvele nu mai prididesc cu fiertul hainelor. Dar e mare aglomerație, greu cu igiena... Hai să mergem.

O ajută să-și scoată halatul. Ea aruncă o privire fugară în oglinda de deasupra chiuvetei crăpate.

— Ești frumoasă, zîmbi el.
— Ah ! Nu prea am figură de domnișoară care iese la plimbare.

— Știi cît te-am căutat ? Nu reușeam să dau de tine. Am fost la trei spitale. Cineva îmi spunea că te-ai dus la Iași.

— La Iași ! Vreau să fiu aici, în preajma frontului. Dar uite că în loc de răniți îngrijesc bolnavi de tifos.

— Te expui cam mult.

— N-am de ales. Și apoi cazurile mortale au mai scăzut. Dar tu... spune-mi, ce faci ?

— Ce să fac ? Instrucție. M-am dus la vechea mea meserie. Acum toate unitățile au birouri de informații. Îi pregătim pe ofițerii de la regimente. Ca să fiu sincer, altfel vedeam întoarcerea pe front.

— Visai bătălii, zîmbi ea. Poate că bătălia cea mai mare este să rezistăm. Să trecem de acest moment greu. Moldova asta știi cîtă lume adăpostește ? Sînt aproape un milion de soldați ruși, așa am auzit. Plus armata noastră. Plus refugiații. Plus prizonierii, sute și mii de oameni. Mă și mir cum izbutesc brutăriile să pregătească pîinea pentru toți. Ia spune, cînd începe ofensiva ?

Mergeau alături de șoseaua stricată de roțile tunurilor. O companie de pionieri trecu, ducînd lopeți și tîrnăcoape pe umeri.

— Încă nu sîntem gata, oftă Crivăț. Ne-au venit tunurile din Franța, dar muniția s-a poticnit undeva pe drum. Trebuie trenuri mai multe pentru transportul trupelor. Și bucătării și fabrici de pulbere pentru cartușe. Și cîte și mai cîte...

Se însera. Pe șosea apărură perechi timide, strecurîndu-se în umbra copacilor de pe margine. Bărbați în uniformă ; fete îmbrăcate ușor, bucurîndu-se de căldura serii de primăvară.

— Mi-a fost dor de tine, spuse Crivăț cu glas coborît. Mă întrebam tot timpul cum te-ai descurcat. Îți port de grijă, știi ? Chiar dacă n-o arăt.

— Răsare luna, șopti ea. Ascultă, Radule, te-ai gîndit vreodată la puterea care mînuiește viețile oamenilor ? Uite, presupunem că în noaptea aceea nu mă uitam pe fereastră...

El o luă pe după umeri. Se apropiau de ieșirea din sat : perechile dinaintea lor și din urmă mergeau în același ritm, păstrau între ele o distanță ocrotitoare, cu sfiala proprie îndrăgostiților. Toți vorbeau în șoaptă, chiar și risetele izbucnite ici și colo se înăbușeau repede, ca și cum nimeni n-ar fi cutezat să strice pacea acestei seri.

— Tot ne-am fi întîlnit, spuse Crivăț încet. Indiferent în ce împrejurare. Dar ne-ar fi fost mai greu să ne apropiem. Suferința și primejdia sfărîmă barierele pe care oamenii și le ridică singuri în calea propriei lor fericiri.

— Nu te știam filozof, rîse ea.

El o atrase ușurel spre sine. Rodica nu-l respinse ; se ghemui la pieptul lui, îi puse capul pe umăr, continuară să meargă așa, pe drumul întunecat, în același pas cu al perechilor din jur.

— Mi-ai lipsit mult în săptămînile astea, zise Crivăț. Nu mă gîndeam că voi suporta așa de greu depărtarea. Știi ce-nseamnă asta ?

Rodica tăcu, și se strînse mai tare la pieptul lui.

— Înseamnă... spuse el cu o ezitare. Înseamnă că te iubesc.

— Și eu, veni șoapta ei abia auzită.

Se opriră, la porunca inimii. Se îmbrățișară îndelung, în umbra ocrotitoare a pomilor mari care-i apărau de clipirea încă timidă a celor dintîi stele.

„Haiducul Victor" ieși din pădure și se apropie neauzit de oamenii lui :

— Gata, băieți ?

— Gata, dom' sublocotenent.

— Mai e cineva de venit ?

— Sînt toți.

— Atunci o să vă citesc și vouă. Să vă dați cu părerea.

Se înfundară iarăși în crîngul de la Poiana Mărului. Doi inși rămaseră de pază ; altul aprinse un felinar, îi potrivi lumina cît să se vadă hîrtia din mîna ofițerului ; se

lungiră pe iarbă, aprinseră țigările și ascultară în tăcere. Glasul lui Victor Popescu răsuna stăpînit dar ferm :

Domnilor primari !
Frați români !
Soldați !

Trăim timpuri grele și vom trăi și mai greu dacă nu ne vom uni și dacă ne vom pîrî unii pe alții germanilor și ungurilor. Deșteptați-vă și înviați odată, cum a înviat și codrul. Arătați fiecare din voi că mai aveți sînge românesc în vinele voastre. Puneți mîna pe coasă, pe topor, sapă și pari și cîntați „veșnica pomenire" dușmanului, care ne batjocorește femeile și fetele noastre, ne ia hrana și laptele de la gura copiilor...

Soldați de toate categoriile !

Eu, ofițerul vostru, vă ordon ca fără nici o întîrziere să vă prezentați la statul meu major din pădure, pentru ca, împreună cu ofițerul vostru, să luptați și să vă faceți datoria...

— Foarte bine, îl întrerupse un glas.

— Ați adus-o bine, dom' învățător !

— Tăceți măi, s-auzim mai departe !

După ce le citi proclamația, Victor Popescu desfăcu pachetul cu afișe trase la șapirograf și le împărți în cîteva teancuri.

— Le luați chiar în noaptea asta, spuse el, și le lipiți pe unde știți că trece lume mai multă : pe zidurile primăriilor, în tinda bisericii, la școală, pe stîlpii de telegraf. Să afle tot omul că sîntem aici și nu ne dăm bătuți.

— Să intre groaza-n dușmani !

— Și-n slugile lor !

— Să-ncepem cu părintele Toma !

— Moarte vînzătorului !

— Gata, grăbiți-vă, spuse Victor Popescu. Cu Aftanghel Toma o să ne răfuim noi cît de curînd.

— L-aș sugruma cu mîinile mele, spuse plutonierul Gheorghe Ioana cu ură. Zeci de oameni pătimesc de pe urma pîrilor lui. Dați-mi mie ordin, dom' sublocotenent.

Sau mai degrabă daţi-mi dezlegare. Să terminăm odată cu ticălosul.

— Nu aşa, de unul singur, spuse Victor Popescu. Vreau să-l judecăm cu toţii şi să-i hotărîm pedeapsa. Să ştie lumea că noi, haiducii, ne-am răzbunat. Şi să afle că de mînia poporului nu scapă nimeni !

Strigăte de încuviinţare întăriră hotărîrea sublocotenentului.

•

— Dom' căpitan Crivăţ, vă cheamă domnul general jos, la dînsul.

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Nu ştiu. Santinelele de azi-noapte povestesc că au prins un om venit de peste munte, din tabăra inamică. Poate pentru el vă cheamă

Crivăţ îl lăsă pe ajutorul său să urmeze lecţia, îşi luă carnetul şi creionul bine ascuţit şi-l urmă pe agentul care tropăia pe sala largă.

Plantonul de la uşa generalului pocni călcîiele :

— S'trăiţi ! Dom'general a plecat. A dat ordin să vorbiţi dumneavoastră cu...

Arătă vag spre uşă, apoi o deschise şi se dădu deoparte. Crivăţ văzu în dreptul ferestrei o siluetă subţire. Auzind uşa, omul se întoarse repede ; era netuns şi bărbos şi slab ca o arătare.

— Am onoarea, domnule căpitan !

— Hei ! Nu cumva eşti... spuse tulburat Crivăţ.

— Eu în persoană, sublocotenent Bebe Dumitrescu.

Se îmbrăţişară ; Crivăţ îi simţi, prin hainele ponosite, slăbiciunea trupului.

— Ai izbutit, aşadar ! Mă bucur nespus, frăţioare. Credeam că ţi-au pus nemţii pielea pe băţ.

— Nici mult nu mai aveam, spuse sublocotenentul. După a doua încercare de fugă, m-au trimis la o fortăreaţă. Cu targa pînă la gară, iar în tren, doi oameni cu schimbul la căpătîiul meu. Abia mă puteam ridica să înghit o gură de apă. Îşi făcuseră bine serviciul bestiile, cînd m-au prins.

— Pînă la urmă ai scăpat teafăr, spuse Crivăț examinîndu-l din cap pînă-n picioare.

— Două luni am zăcut. Credeam că rămîn infirm pe viață. Un loc blestemat, ce să vă spun ! Ca peste tot, comandantul lagărului se jurase că de acolo n-a evadat nimeni niciodată. Curînd m-am convins că nu spunea minciuni. Fortul slujise drept cazarmă armatelor lui Napoleon, o clădire veche și sumbră, cu gratii la uși și la ferestre, împrejmuit cu ziduri groase și din loc în loc foișoare de pază. Mîncarea ajungea cît să nu murim de foame : ciorbă de gulii și cartofi, pîinea cu mare economie. Am protestat, am amenințat că ne vom adresa Crucii Roșii. Pe urmă am băgat de seamă că și ostașii care ne păzeau mîncau aceeași fiertură mizerabilă. Cum spunea un francez, care-a murit pe urmă : „Dacă boșii o duc atît de prost cu alimentele, înseamnă că nu mai rezistă mult. Degeaba au ei tunuri și aeroplane ; n-au cu ce hrăni trupele. Au să ceară pace cît de curînd, și-o să ne vedem acasă..." N-a mai apucat să vadă dacă a avut dreptate. Cred că un sfert din prizonierii lagărului și-au dat sufletul între zidurile acelea...

— Cum ai scăpat totuși ?

Locotenentul zîmbi, își netezi barba neagră și creață.

— Abia aștept să scap de podoaba asta. Risc să nu mă mai cunoască nici maică-mea. Ei bine, barba m-a ajutat într-un fel. Era epidemie de tifos, piereau cîte zece oameni pe zi. Nemții, metodici, ca să nu se-ntindă epidemia, ne puneau să scoatem morții și să-i îngropăm în afara lagărului. În compania de pază erau niște copilandri ; abia știau să țină pușca-n mînă. Ne puneau să încărcăm morții în căruțe ; ei stăteau departe și numai în drumul spre cimitir mergea cîte unul, ca să nu fugă groparii. Ei, bine, domnule căpitan, am scăpat făcînd-o pe mortul. Eram în echipa care încărca morții. Cînd s-au schimbat santinelele, am profitat de ocazie și m-am lungit în căruță. Cel care era cu mine, un marinar francez, a holbat ochii : „Ce te-a apucat ?" „Taci, i-am spus. Fă-te că mă strigi, să creadă că am plecat la dormitor !" „Bine, omule, dar te poți îmbolnăvi. Iar bol-

nav, aici, înseamnă moarte !" I-am răspuns în șoaptă : „Ei, parcă sănătos, aici, nu-i tot moarte ? Cel puțin am mîngîierea că am murit în libertate !" Neamțul s-a apropiat, i-a poruncit camaradului meu să numere morții și să-i așeze mai cu socoteală. Pe urmă au scris în registru și au dat bice cailor. Nu și-a dat seama că era un mort în plus. Acolo, în lagăr, o viață de om înseamnă așa de puțin...

Oftă. Crivăț îi respectă tăcerea ; își făcu de lucru cu cana de ceai, dădu biscuiții mai la-ndemîna oaspetelui.

— Greul a început abia după ce m-am aflat dincolo de zidurile fortăreței. Singur, fără bani, fără acte, cunoscînd limba numai aproximativ... Mi se părea că văd pretutindeni ochi care mă suspectau. Dar oamenilor nu le ardea să mai suspecteze pe un nevoiaș oarecare, prost îmbrăcat, slab și cu barba încîlcită. Aveau ei durerile lor, pe care le șopteau în trenuri, la colț de stradă, în hărmălaia bodegilor. Mai degrabă îi suspectau pe oamenii bine îmbrăcați, cu pălărie tare și haine de comandă ; vedeau în jur numai informatori sau agenți secreți. De aceea se fereau să intre-n vorbă cu necunoscuți și m-au lăsat în pace. Iar eu n-aveam deloc nevoie să deschid vorba cel dintîi... Așa am ajuns în munții Buzăului, unde nădăjduiam să găsesc oameni de-ai noștri care să mă ajute să trec frontul. În lagăr, cei care mai evadaseră vorbeau despre o veritabilă asociație a învățătoarelor și doctorițelor din partea locului, care găzduiau prizonieri chiar sub nasul comandaturii germane.

— Nu era o comandatură în fiecare sat, zîmbi Crivăț.

— Nu, firește. Tocmai de aceea se încumetau să înfrunte riscurile. Fiindcă riscuri au fost. Nu mai departe, această Maria Beșliu, o femeie foarte de treabă. A doua zi după ce-am plecat de la ea, am auzit că a fost arestată de nemți. Dar eu apucasem să plec, urma să mă duc la un anume Vasile Chilian...

— Vasile Chilian ? tresări Crivăț.

— Da, sărmanul. Cînd am ajuns în sat la el, cu vorbă pentru un om să mă ducă la moară, omul acela m-a oprit : „Domnule ofițer, trebuie să treci prin altă parte. Aici nem-

ții au prins firul și-au arestat jumătate din sat. Umblă vorba că pe badea Vasile or să-l condamne la moarte"...

— Un om de preț, spuse Crivăț încet. De-ai ști pe cîți i-a ajutat să ajungă iarăși la unitățile lor... Eu sînt unul dintre aceia, știi ? Am deci motive speciale să-l regret.

— Poate că scapă, spuse Bebe Dumitrescu. Puterea nemților a slăbit ; se tem de revoluție în țara lor, lumea vorbește de rău pe împărat, aliații plănuiesc ofensiva... Poate că n-or să fie prea aspri de data asta.

— Eu zic că dimpotrivă, tocmai ca să-și ascundă slăbiciunea vor da o pedeapsă sălbatică. Cu gînd să-i descurajeze pe oameni...

— Cum i-au descurajat, se vede bine : locul lui Chilian și al rețelei sale l-au luat alții. Chiar dacă riscul a crescut, ei ajută mai departe ofițerii și soldații evadați din lagăre. Pe mine m-a călăuzit încoace tot unul dintre aceștia ; am urcat la Soveja, pe o potecă pe care cei din partea locului o țin secretă față de nemți. Ba mi-au dat și ceva informații despre bateriile și trupele aflate prin preajmă. Aveți o hartă, domnule căpitan ?

Crivăț scoase o hartă mare a regiunii Oituz-Putna, o desfășură pe masă și îi puse la îndemînă creioane colorate :

— Poftim, descarcă-ți sacul, frățioare. Oamenii aceia și-au pus viața-n joc ca să ne procure informațiile. Mai tîrziu, cînd s-o termina războiul, vor afla cît a prețuit strădania și sacrificiul lor pentru armata noastră, pentru neamul nostru...

2.

— Ei, de-acuma putem să vorbim și despre Aftanghel Toma, zise Victor Popescu.

— Știți ce cred eu, dom'sublocotenent ? spuse plutonierul. Că a fost înțeles cu nemții de la începutul începutului. E în simbria lor, dar de cînd ? Cum s-a brodit el tocmai la Tismana, din Ardeal ?

— Nu avem vreme să-i scormonim viaţa, ripostă Victor Popescu cu ochii scăpărînd. Ce ştim este că ne-a trădat. Se mai îndoieşte careva ?

— Nu, strigară într-un glas „haiducii lui Victor".

— Atunci să hotărîm cu toţii pedeapsa pentru un trădător ca el.

— Moarte ! strigară iarăşi toţi.

Victor Popescu ridică glasul :

— Vreau să se ştie că dacă izbutim să-l pedepsim, asta nu e răzbunarea unui om, ci un act al poporului. Atîta vreme cît ţara e ocupată, iar noi nu ne supunem nemţilor, vorbim în numele poporului. Nu Victor Popescu îl ucide pe Aftanghel Toma, dintr-o răzbunare personală. Moartea trădătorului poporul a hotărît-o. Înţelegeţi, fraţilor ?

— Da, spuseră ceilalţi.

— Ne e duşman tuturor !

— Să afle toţi vînzătorii că aşa vor păţi !

Victor Popescu încuviinţă din cap :

— Asta o să-i mai potolească şi pe nemţi. Au să vadă că ştim să răsplătim răul prin rău, cum spunea domnul Tudor !

„Haiducii lui Victor" porniră la drum pe căi ascunse, ocolite, către satul Bolboşi, unde părintele Toma slujea, din porunca nemţilor, la biserică. Oamenii ştiau că trădătorul îşi petrece nopţile în casa unei văduve. Victor Popescu lăsă de-a lungul drumului cîţiva pîndari, care să dea de veste dacă-i ameninţa vreo primejdie. Pe la miezul nopţii, ajunseră în sat la Bolboşi. Victor Popescu, Gheorghe Ioana şi Ion Prunescu intrară în grădina văduvei. Nici un zgomot nu tulbura pacea satului. Ion Prunescu se apropie binişor de geamul odăii în care dormea călugărul. Bătu uşor în geam.

— Cine-i ?

— Părinte Toma, veniţi imediat la Raci că vă aşteaptă domnul Barany !

— Bine, vin îndată ! răspunse călugărul tot în şoaptă.

În cîteva minute, gata de drum, Aftanghel Toma ieşi pe uşă. Se pomeni înhăţat de mîini voinice ; ţeava unei arme îi împungea pieptul.

— Dacă sufli o vorbă te omorîm chiar aici, pe prispă, spuse Victor Popescu încet hotărît. Ți-a bătut ceasul, slugoiule !

Porniră pe drumul întunecat. Din loc în loc, străjile puse din vreme ieșeau la iveală. Nici o primejdie de nicăieri. Noaptea liniștită, înstelată, ocrotea parcă ea însăși mișcările haiducilor.

— Cine sînteți ? Ce vreți de la mine ? întrebă călugărul după o vreme de tăcere.

— Eu sînt Victor Popescu, pe care umbli să-l vinzi nemților. Atîta lume a pătimit de pe urma pîrilor tale. Vrem să te judecăm și să facem dreptate.

— Iertați-mă, fraților, bolborosi călugărul.

— Nu ești frate cu noi, spuse Gheorghe. Ești frate cu dușmanul care te plătește. Ți-ai vîndut frații pentru treizeci de arginți, cîine !

— Recunoști că ai dat domnului Barany vești despre drumurile noastre ? întrebă cu asprime sublocotenentul.

— Recunosc, spuse călugărul. Sîntem cu toții creștini, fraților, iertați-mă.

— Să te ierte Cel-de-Sus, dacă poate. Dar nu prea cred. L-ai înșelat și pe el ; te-a trimis în sat să citești Evanghelia, nu să spionezi și să-ți vinzi frații.

— Am greșit, spuse călugărul tînguitor. Aveți milă, oameni buni !

— Milă ? izbucni Victor Popescu. Știi cum se poartă nemții cu bieții români pe care-i iau și-i duc la comandatură ? Știi că îi bat și-i schingiuiesc ca pe tîlhari ? Cum n-ai avut tu milă de ei, nici noi nu putem avea milă. Ți se cuvine moartea, Aftanghel Toma. Așa a hotărît poporul și așa va fi. Nu putem avea milă de trădători !

— Am ajuns, vesti unul dintre haiduci.

— Ne oprim chiar la răspîntie, hotărî Victor Popescu. Pe-aici trece multă lume ; curînd o să afle toată Oltenia despre pedeapsa dată trădătorului. Afișul e gata ?

— Gata. Am scris pe el cu litere mari : „Așa vor păți toți aceia care își trădează frații și stau în slujba dușmanului".

— Bine. Fă-ți rugăciunea, Toma.

Comandamentul Stațiunii de Etape
imperiale și regale din Petreștii de Sus

către

Comandatura de Etape nr. 22 Tr. Severin

Poșta de etape nr. 247 din 24 iunie 1917

Răspuns la telegrama nr. 19728 din 12 iunie 1917. Pleșan din comuna Găgești este șeful bandei, Victor Popescu. (...) Preotul din Peșteana de jos, Grigore Roșoga, ne-a mai declarat că ar fi auzit cum că Victor Popescu și banda sa ar obișnui a sta ascuns și la Covrigi, la cumnatul bătrînului Popescu, învățătorul Nicolae Popescu, precum și la Horăști, în pădurea proprietarului (nume necunoscut) unde s-ar afla o ascunzătoare subterană.

Spre lămurirea lucrurilor observăm că jandarmeria noastră locală întrebuința ca confident (spion) al ei pe un călugăr cu numele de Aftanghel Toma din Tismana, care aparținea raionului Comandaturii de Etape de la Tg. Jiu. Acel călugăr a locuit la Bolboși în raionul nostru. Din momentul ce s-a dat de urma bandei, (...) șeful bandei a prins probabil bănuială că călugărul a atras atențiunea asupra sa. Prin urmare, în noaptea de 30 spre 31 mai a.c., dispuse ridicarea lui prin șapte oameni înarmați. De atunci călugărul a dispărut cu desăvîrșire.

Se înțelege de la sine că preotul din Peșteana de Jos are frică de răzbunarea îndrăzneței bande. Acest preot se oferă a face în secret noi cercetări, spre a afla cine anume mai stă în legătură cu Victor Popescu. Preotul ne-a mai comunicat că administratorul moșiei de la Peșteana de sus, Constantin Naum, acum o lună, prin pădurarul său Constantin Podaru, ar fi trimis bandei un sac cu munițiuni. Amîndoi inculpații se află arestați aici la noi. (...)

SOKOL
locotenent imperial și regal

Un singur avion întîrzia. Locotenentul Ionescu își privi ceasul cu un gest nerăbdător. I se păru ciudat ; minutarul rămăsese pe loc. Apoi își dădu seama că se mai uitase la

ceas numai cu cîteva clipe în urmă. Se apropie de comandantul escadrilei :

— Benzina, domnule căpitan ?

— Nici pentru un sfert de oră. Cred că s-a întîmplat ceva...

Un strigăt al soldatului din foişor îi făcu să tresară. Avionul venea la aterizare într-o poziţie ciudată, aproape în picaj. Dintr-o latură a fuselajului flutura o bucată de pînză, ca un steag.

— A păţit ca şi mine, spuse Ionescu. Antiaeriana nemţilor e foarte tare. Măcar de-ar fi teafăr, bietul băiat !

Avionul ateriză violent, lovind puternic cu roţile iarba cîmpului de aterizare, făcu un salt de cîţiva metri, reveni pe pămînt şi rulă spre capătul pistei, apoi o luă pieziş spre hangare. Zeci de oameni alergară spre el.

Cînd ajunse lîngă avion, ambulanţa era deja acolo. Ionescu urmări cu tristeţe cum brancardierii îl scoteau din carlingă pe pilotul rănit grav la ambele picioare. Automobilul de ambulanţă se depărtă sunînd puternic din sirenă. Cîţiva mecanici înconjurară avionul, începură să-i numere stricăciunile.

— Avionul e bun, domnule căpitan, raportă şeful tehnic. Cîteva schije au pătruns în carlingă şi l-au lovit pe pilot. Ruptura de la fuselaj se poate drege într-o oră.

— Daţi-mi-l mie, spuse Ionescu încet. Să duc pînă la capăt ce-a început bietul Prodan.

Fără o vorbă, comandantul încuviinţă din cap.

ORDIN DE ZI NR. 263
dat pe Corpul 30 de armată rus

12 iunie 1917, Tecuci

Escadrila franco-română F.4 a fost ataşată acestui corp de armată din luna ianuarie a.c.

Cu toată lipsa de mijloace, comparativ slabe, această escadrilă a săvîrşit pe tot frontul acestui corp de armată tot

lucrul aerian ca : recunoaşteri, fotografii asupra poziţiilor inamice, reglarea tirului artileriei, legături de infanterie şi bombardament.

(...) În special s-a remarcat lucrul căpitanilor Schreiberg şi Thauvin, locotenentului Gheorghiu Emil, plutonierului Pîrvulescu şi al sergenţilor Vîlcea şi Vincent, de asemenea al sublocotenentului Caşolteanu Avram, al plutonierului Rotaru şi al mecanicului Chatain.

(...) Modul cum şi-au îndeplinit misiunea aviatorii este mai presus de orice laudă, lucru pentru care mulţumesc din inimă comandantului Grupului 2 aeronautic franco-român, maior Popovici Andrei, comandantului Escadrilei F.4., căpitan H. Grossanu.

Comandantul Corpului,
general-locotenent GAVRILOV

— Tu erai, Merine ? Mai să nu te cunosc. Măi, şi te făcură sergent !

Se îmbrăţişară, sub privirile uimite ale recruţilor din tranşee.

— Păi cum ? rîse Merin. Făcui şcoală, mă. Credeai că mănînc pîine de pomană acolo, la divizie ?

Un soldat cu mustaţa abia mijită se apropie sfios :

— Dom' sergent, eu vă cunosc. Aţi fost leat cu frate-meu, Cernăianu. Mă bucur că sînteţi cu noi.

— Eşti frate cu Cernăianu ? spuse Merin. Bravo, mă. Păcat de bietul frate-tău...

— Ştiu, spuse recrutul. Primiră alde tata scrisoarea şi decoraţiile. Le luai cu mine, în refugiu. Aşa, să nu pună nemţii mîna pe ele.

— Ce-o fi mă, pe la noi pe-acas' ? întrebă Merin.

— Povestiră nişte prizonieri, începu Negreanu. Cică dom'văţător al nostru se făcu haiduc, cu nişte oameni din sate şi cu soldaţi răzleţiţi de front. Lumea le dă mîncare şi-i ascunde, şi ei pîndesc patrulele nemţeşti prin pădure. Cică

nemţii nu mai pot de răul lui, şi puseră afişe prin sate şi prin biserici, că cine-l aduce pe sublocotenentul Victor Popescu ia cinci mii de lei.

Celălalt scuipă în lături şi-şi dădu capela pe ceafă :

— S-aştepte cinci mii de ani. Nu-l vînd gorjenii noştri pe dom'vătător.

— Se găsi unul să-l vînză, un călugăr de la Tismana.

— Fugi, măi. Călugăr ?

— Călugăr. Da-l găsiră pe urmă oamenii împuşcat la răspîntie, cu afiş pe piept în loc de giulgiu : „Aşa păţesc vînzătorii". Amarnic om, dom'vătător al nostru ! Şi cum fuse la Bacău, dom' sergent ?

— Ia lasă-mă cu dom'sergent, se supără Merin. Cum să fie ? Armată de n-ai loc pe uliţă. Lumea încoa şi-ncolo după pîine. Boierii în caleaşcă, săracii pe jos.

— Da ceva fete ?

— Fete, ei ! De v-aş spune, nu credeţi. Mai bine nu vă spui. Da voi ?

— Noi ? rîse strîmb Negreanu. Cam tot aşa : în gropi, mai cu noroi, mai cu zăpadă... Al mai greu fu cu păduchii. Ne mîncară de vii iarna asta. Noroc cu baia.

— Ce baie ?

— Păi dădu ordin generalul şi făcură o baie de vîră-n ea o sută de inşi odată. Laşi hainele la intrare şi intri golpuşcă. Sanitarii le iau frumos şi le bagă la etuvă. Cînd ieşi pe dincolo, lăut şi frumuşel, hop şi hainele, curate, despăducheate, mirosind a abur şi-a medicament. Şi scăparăm de păduchi, vere. Acuma aşteptăm porunca. Doar că n-avem comandant de pluton.

— Avem, spuse încet Merin. Eu îs ăla.

— Tu vere ?

— Eu. Uite ordinu-aici.

— Tii,o văzui şi p-asta, se bucură Negreanu.

— Crezi că de eşti judeţ cu mine, o să-ţi fie mai moale ?

— Şi crezi că mi-e frică mă, nărodule ? O să mă bat mai al dracului cu neamţul. Am o datorie la el, de astă-toamnă.

— Da ceva trageri făcurăţi ? îl întrerupse sergentul.

— Pune-ne la probă, dom' sergent, zise recrutul roşind.

21 iunie 1917

Generalul Berthelot, şeful Misiunii militare franceze în România, către domnul Ministru de Război. Statul major al armatei. Biroul 2 I Paris

RAPORT NR. 15

Armata română. *În armata română starea de spirit continuă să fie excelentă ; ideea ofensivei s-a conturat. Concentrarea se face în bune condiţiuni. Artileria grea se află în întregime gata de acţiune fără a fi atras atenţia inamicului. Transporturile pe calea ferată şi deplasările pe jos ale infanteriei române sînt în curs. Trupele vor fi aduse în zonele lor de concentrare la 25 iunie.*

3.

Generalul Averescu se întoarse de la conferinţa comandanţilor de pe frontul Siretului cu o îndoială în suflet. Ofensiva era un plan bine întocmit, dar artileria i se păruse neîndestulătoare. Cineva sugerase să mai ia obuziere de pe frontul Diviziei 13, de la Oituz.

— Ar fi o imprudenţă, răspunsese generalul. Dacă nemţii încearcă la Oituz o contraofensivă ?

Generalul Cerbacev făcuse un gest liniştitor :

— Nu mi se pare probabil. Şi chiar dacă s-ar întîmpla, ce importanţă poate avea înaintarea unui regiment sau a unei brigăzi pe o direcţie oarecare ?

„Direcţia oarecare" e pămîntul nostru, gîndise Averescu amărît. Şi dacă atacul nu se limitează la un regiment sau o brigadă ? Făcuse un gest asupra hărţii :

— Domnule general, priviţi puţin harta. Direcţia Tîrgu-Ocna ar avea mare valoare pentru inamic. Ne-am putea pomeni cu el în spate...

— Opozant ca totdeauna, rîse generalul rus. Lăsaţi, domnule general, o să ne descurcăm noi. Domnilor, dacă nu mai sînt întrebări, vă invit să luăm masa împreună !

La masă, comandanții români și ruși, alături de ofițerii misiunii franceze, discutaseră prietenește și cu optimism viitorul ofensivei. După dejun, generalul rus propusese să facă o fotografie împreună. Ședeau pe treptele clădirii comandamentului, tot așa, ruși, francezi și români, umăr la umăr, simbolizînd parcă alianța care pecetluia efortul viitoarelor bătălii.

Generalul, în drum spre Bacău, se gîndi la toate aceste întîmplări cu un sentiment de iritare. Cu două săptămîni în urmă, o discuție asemănătoare fusese purtată la Iași, în fața regelui. Susținuse și atunci, zadarnic, ideea unei ofensive în Transilvania, în locul operației riscate din sud, în plină cîmpie, propusă de generalul Prezan. Ofensiva în munți ne-ar fi favorizat în apărarea flancurilor, pe cînd în cîmp deschis, ofensiva declanșată în centru ne-ar creea două flancuri descoperite. Regele ascultase vădit nervos disputa dintre Averescu și Prezan. Nu dăduse cîștig de cauză nici unuia. În schimb, generalul Golovin pusese capăt disputei, afirmînd cu liniște :

— Eu am ales acel sector, din cauza condițiilor locale. Cred că spargerea e mai sigură în sectorul Nămoloasa.

La Adjud îl găsi pe generalul Eremia Grigorescu, mutat recent de la Oituz la comanda Corpului VI din Armata I. Averescu îi împărtăși ideile sale în legătură cu planul ofensivei.

— Cred că aveți dreptate, spuse Eremia Grigorescu. Sînt convins că inamicul va încerca o contralovitură pe direcția Oituz. Îmi pare rău că plec tocmai acum.

— Și pe frontul Armatei I sînt destule de făcut, îl consolă Averescu. Vă doresc mult succes, domnule general !

Aprinse lampa și se uită la ceas. Era patru dimineața. Se dădu jos din pat ; simțind mișcare, ordonanța se arătă în ușa adăpostului. Era un ostaș bătrîn, fost fecior de casă mare, îndemînatic și cicălitor.

— Aduc imediat cafeaua, spuse el, apoi mormăi : Nici nu v-ați dezbrăcat, domnule general.

— Nici n-am dormit, rîse scurt generalul. Cu bateriile astea la capul meu...

O nouă salvă îi întrerupse vorba la jumătate. Ordonanța zîmbi și dispăru în sălița care ținea loc de anticameră. Generalul bău cafeaua gîndindu-se la manevra reușită de ieri după-amiază : în pauza formidabilului atac de artilerie, repezise înainte patrule puternice, simulînd un atac. Mitralierele germane începuseră să tragă, descoperindu-și astfel pozițiile. Artileria și-a îndreptat apoi focul asupra lor...

Ieși, urcă în grabă pe colina unde-și instalase observatorul. De sus, generalul avu într-adevăr întreaga priveliște a bătăliei care începea. În stînga, flăcările satului Mărăști, incendiat de inamic, încingeau cerul. În dreapta, spre Poiana Încărcătoarea, trosniră primele salve de pușcă. Generalul duse binoclul la ochi. Văzu, în lumina palidă a zorilor, coloanele infanteriei înaintînd. Apoi începură să bubuie grenadele, semn că ajunseseră corp la corp...

După vreun ceas, telefonul observatorului începu să sune. Rapoartele veneau unul după altul :

— Înaintăm pe dealul Mărăștilor !

— Atacăm Încărcătoarea !

— Am ocupat Dealul Teișului !

— Satul Mărăști e în mîinile noastre, continuăm urmărirea inamicului !

— Am capturat o sută de prizonieri !

— Am luat bateria de obuziere !

Ofițerii din statul major abia pridideau să înregistreze veștile îmbucurătoare de pe front.

— Merine, acu-i acu' !

— Lasă, vere, că mai văzurăm noi d-astea !

Negreanu distinse dinții albi ai sergentului în întuneric. Îl auzi scormonind în sacul de merinde ; făcea, desigur, ce făcuse și el acum o clipă : îndesa încărcătoare pline cu cartușe în locul pîinii și fripturii primite de la artelnicul grijuliu al campaniei.

— Fraților, să nu ne simtă că-i de rău. Ați văzut de-aseară cum sînt locurile, spuse locotenentul Firoiu, comandantul companiei. Artileria îi ține cu capu-n pămînt, în vremea asta noi ne cățărăm către tranșeele lor și așteptăm semnul. Nu care cumva să tragă vreunul vreun foc,

fără ordin. Sinteţi cătane bătrîne, ştiţi ce-nseamnă un atac prin surprindere !

„Veteranii" tropăiră nerăbdători în tranşee, cu ochii aţintiţi spre întunericul spart de explozii. Apoi ordinul de înaintare sosi, însfîrşit, şi gorjenii porniră înainte, fără o vorbă. Coborîră de pe deal spre vadul Limpejoarei, trecură nepăsători prin apa rece, începură să urce povîrnişul din faţa lor. Sus, pe coastă, proiectilele explodau cu un huruit aproape continuu, ca zgomotul a zeci de trenuri care aleargă spre o ţintă neştiută. Urcuşul era tot mai anevoios ; grenadele de la brîu, puşca, sacii cu cartuşe, le îngreunau mersul. Se opriră gîfîind în preajma crestei scormonite de explozii. Rachetele duşmanilor luminau zadarnic împrejurimile ; nici un observator n-ar fi cutezat să stea deasupra pămîntului în clipele acelea şi să numere umbrele tăcute ale soldaţilor români care urcau, urcau mereu...

La ora patru dimineaţa, cînd zorile abia începeau să dea relief tufelor negre de pe deal, o rachetă ţîşni dindărătul pădurii. Gorjenii ieşiră din adăposturile lor vremelnice ; alergară spre tranşeele duşmane, unde ţărîna celor din urmă explozii abia se liniştise.

Merin ajunse cel dintîi în faţa liniei de tranşee ; se poticni de parii cu sîrmă ghimpată, rupse sîrma cu patul puştii, trecu mai departe, azvîrli o grenadă spre şanţurile de unde clipeau focurile dese ale apărătorilor. În dreapta şi-n stînga lui auzi strigătele celorlalţi şi clănţănitul foarfecelor de tăiat sîrmă ; apoi un ţipăt de durere.

— Înainte, flăcăi ! strigă el.

Dealul Mărăştilor, întărit de inamic, stătea ca o redută în calea atacatorilor. Gropi şi capcane de tot felul, baraje de sîrmă, copaci doborîţi — toate mijloacele fuseseră folosite pentru stăvilirea unui atac ; dar gorjenii, îndîrjiţi, loveau cu grenada, cu lopata, cu patul armei, înlăturau pe rînd piedicile din drum, se apropiau mereu de culmea dealului, unde lătrau mitralierele duşmane. Curînd, şirurile atacatorilor începură să se rărească ; porunci tari răsunară din gurile comandanţilor şi ostaşii săriră spre şanţuri cu o furie îndoită. Grenadele răbufneau ici şi colo în lumina blîndă a zorilor ; apoi din tranşeele pe jumătate dărîmate începură să iasă cei dintîi duşmani cu mîinile sus...

— I-am bătut ! strigă Merin cu arma avîntată spre cer. Cercetați tranșeele, băieți !

Din urmă, de la comandament, veni ordin ca trupele să-și refacă rîndurile și să se odihnească înainte de a porni mai departe. Artileria bătea acum foc de baraj, în fața lor, împiedicînd inamicul să trimită ajutoare. Recrutul fără mustață se apropie de Merin :

— Asta fuse, dom' sergent ?

— Ei, rîse Merin ștergîndu-și năduseala de pe frunte. Asta fuse așa, ca de-nceput. Mai stăm să ne tragem răsuflarea și o pornim iar către deal. La Cotu Roșca e puterea neamțului. Acolo să te văd, Cernăiene !

Făcură apelul ; gorjenii pierduseră cîțiva oameni, dar către spatele frontului se scurgea o coloană lungă de prizonieri inamici. Se așezară să mănînce ; după prînz porniră iarăși la atac, strigînd și chiuind, nepăsători la gloanțele care se revărsau asupra lor de sus, din întăriturile dușmane.

— Tunurile, bă ! strigă Negreanu și aruncă o grenadă către servanții lor care, adăpostiți îndărătul scuturilor, încercau să opună rezistență.

Grenada explodă, cîțiva tunari căzură, ceilalți ridicară mîinile. Merin se apropie cu plutonul lui. Patru obuziere de 105, cu muniție cu tot, reprezenta captura regimentului. Stăpîni pe Cotul Roșca, gorjenii se opriră și începură să-și întărească pozițiile luate de la dușman. Brancardierii se arătară și ei, adunară răniții. În dreapta, spre Încărcătoarea, lupta continuă cu violență pînă seara tîrziu.

Căpitanul Crivăț se întoarse spre prizonier :

— Din ce unitate ești ?

— Regimentul 5 Landwehr, Divizia 218 germană.

— Ce știi despre trupele voastre ?

— La Soveja ne vin întăriri. Urmau să înlocuiască divizia noastră, care are pierderi.

— Ce știi despre artilerie ?

— Șase baterii grele au sosit de cîteva zile la Tulnici.

Crivăț consemnă cu grijă răspunsurile prizonierului, apoi trecu la altul. Aceleași întrebări, aceleași răspunsuri : „șase baterii grele la Tulnici..." Nu cumva e un șiretlic ? se întrebă căpitanul. Prea seamănă răspunsurile între ele...

Hotărî să semnaleze această ipoteză cartierului Armatei a doua.

Comandamentul Armatei a II-a
Biroul Informațiilor

către

Marele Cartier General
Biroul Operații

BULETIN DE INFORMAȚIUNI NR. 332

24 iulie 1916

Recunoașteri aeriene

S-au făcut zboruri de supraveghere a frontului și reglare a tirului artileriei. La ora 8.25 s-a observat infanterie inamică masată pe dealul Flămînda (la sud de Cîmpurile de Jos).

O intensă mișcare de convoaie (căruțe și chesoane) între Soveja și Rotilești, în ambele sensuri ; pare însă că mișcarea spre front predomină.

Aplecat asupra hărții, generalul Averescu făcu un bilanț mintal al ofensivei. Zi cu zi, frontul Armatei a II-a înaintase de la Mărăști tot mai departe, spre inima Țării Vrancei ; Vizantea, Soveja, Dragoslavele fuseseră rînd pe rînd eliberate de regimentele române care trecuseră ca un vifor peste rezistențele dușmane. Generalul își aminti cu un fior de ordinul pe care-l primise în seara a doua a ofensivei — să suspende operațiile pînă la noi ordine, datorită situației generale de pe frontul oriental. Atunci generalul chemase la telefon Marele Cartier, stăruise, dăduse explicații, și obținuse ceea ce dorea : să continue ofensiva ; o cerea nu numai logica specialistului, ci sentimentul ostășesc : ce vor spune soldații opriți din avîntul lor, după atîtea jertfe ? Datorită stăruințelor lui, ofensiva continuase cîteva zile, pînă cînd se lovise de rezistența înverșunată a unor trupe proaspete aduse de inamic de pe alte fronturi.

Dar și așa, ce victorie morală, își spunea Averescu. Frontul inamic zdrobit pe o lungime de treizeci de kilometri și împins cu douăzeci în adîncime ; treizeci de localități eli-

berate, zeci de tunuri capturate, mii de prizonieri... Şi-acum ce va mai fi ? se întrebă el iarăşi. Frontiera din nord ameninţată ; fără-ndoială că acestei ameninţări i se va adăuga alta la sud ; după doctrina germană clasică : acţiuni simultane pe flancuri...

Începu să frunzărească rapoartele din ultimele zile.

Comandamentul Armatei a II-a
Biroul Informaţiilor

Către
Marele Cartier General
Biroul Operaţii

BULETIN DE INFORMAŢII NR. 337
29 iulie 1917

Pe plaiul Măgurei s-a prins un caporal din IV/82 Kaiserliche und Königliche, român de origină, care declară că a sosit la 24 iulie pe front, venind de la partea sedentară a regimentului, din Orăştiile, cu batalionul 28 de marş, compus din trei companii a 150 de oameni fiecare. Odată cu ei au venit şi 5 000 oameni pentru Brigada 8 munte şi Divizia 1 Cavalerie.

Recunoaşteri aeriene. *Între cota 1137 (4 km sud-est Oituz) şi muntele Clăbucul s-a văzut, la ora 10, o coloană de infanterie în marş spre muntele Clăbucul. Această coloană a fost apreciată de observatorul sublocotenent Lucy la 6 batalioane, 15 pînă la 22 camioane automobile stînd pe şosea în coloană... În Ozsdola circa un batalion, pe valea rîului Kisret 150—160 căruţe.*

Aşadar Oituz, îşi spuse generalul. E drept, orice strateg s-ar gîndi la asta. Trupele de la Mărăşti formează un intrînd spre vest, iarăşi ideea clasică a nemţilor — atac pe flancuri...

De data asta, flancurile erau mult mai aproape, sub ochii săi : la sud, Mărăşeştii ; la nord — trecătoarea Oituz. Generalul oftă şi se apucă să strîngă harta. Manevra germană i se contura limpede, tot mai limpede, pe măsură ce se gîndea la ea : un cleşte care să strîngă, din sud şi din vest, trupele din Valea Putnei. Mackensen pe Siret, iar Gerock în regiunea Oituzului, apoi în Valea Trotuşului, întîlnindu-şi confratele la Adjud şi închizînd astfel cercul în jurul Armatei a II-a române şi Armatei a IV-a ruse...

Oituz, repetă generalul și schiță pe hartă pozițiile probabile ale noilor batalioane pe care comandamentul german le grupa către Moldova. Încercă să calculeze raportul de forțe.

Trecătoarea spre Moldova, gîndi. Trecătoarea de fier, cum îi spusese un ziarist. N-au izbutit s-o străpungă în toamnă, cînd trupele erau istovite de drumurile fără sfîrșit, slăbite de luptele grele, demoralizate de neșansă. Dar acum, după victoria de la Mărăști, cum ar putea fi ele îngenuncheate ?

— Trecătoarea de fier trebuie să reziste, spuse generalul cu glas tare.

Cineva bătu la ușă. Ressel, colonel acum, intră îngrijorat :

— Mi s-a părut că ați chemat pe cineva, domnule general.

— Da, Ressel. Am nevoie de știri exacte. Pe ce forțe ne putem bizui la Oituz.

— Dar știți care-i ordinul, domnule general. Trupele ruse pleacă pe frontul din Bucovina, trebuie să le înlocuim treptat. Din rezervele noastre.

— Și să rămînem iar fără rezerve ? spuse cu amărăciune generalul.

— Domnule general, ați ordonat să vă amintesc ce facem cu trofeele de pe front.

Generalul se învioră :

— Ah, trofeele ! Cum să uit una ca asta ? Hai să ne gîndim, Ressel. Eu zic ca fiecare divizie să-și înregistreze capturile, după dreptate, nu-i așa ? O să împărțim cîmpul de luptă în patru zone. Fiecare zonă, o divizie. Trebuie să se lucreze repede și metodic, căci nu știm ce ne aduce ziua de mîine... Și încă ceva, Ressel. Aș vrea ca statul major să-și concentreze atenția către Oituz.

— Oituz ? repetă colonelul Ressel.

— Da, Oituz. Mă temeam demult că dușmanul va încerca o lovitură în direcția aceea. Iar acum se pare că lovitura e iminentă.

Capitolul XI

1.

Informaţii militare
Sursa engleză

Berna, 29 iulie 1917

(...)

Ofensiva austro-germană în România. Informatorul a avut o convorbire cu un ofiţer turc din Statul major general, care i-a declarat că în prezent ofensiva austro-germană este pe punctul să se desfăşoare împotriva forţelor ruso-române în Moldova. Forţele generalului Boehm-Ermoli, care acţionează în Bucovina, au indicaţii să forţeze între armatele ruse şi române pentru a le separa pe acestea din urmă. Dacă operaţia reuşeşte, aceste armate vor coborî pînă la Botoşani, în Moldova. În acelaşi timp, armata arhiducelui Joseph trebuie să ocupe Ocna şi armata lui Mackensen să treacă Siretul între Sasul şi Butuceni, iar apoi trebuie să atace şi să ocupe Tecuci...

— Avem necazuri, spuse omul adus de spate. Nici n-am ieşit bine din spital şi şefii m-au pus la lucru. Există un sistem de spionaj în spatele frontului. Generalii români ştiu tot ce se petrece cu trupele noastre. Crivăţ al dumitale...

— Al meu ? pufni Fräulein Grete.

— Păi cum ? Mi-ai vîndut o informaţie care era să mă coste viaţa.

Dansatoarea făcu cîţiva paşi şi se maimuţări în faţa oglinzii veneţiene care acoperea jumătate din perete.

— Ce zici de şalul ăsta ? L-am descoperit într-un scrin vechi. O să fac furori la toamnă.

— De șalul tău îmi arde mie ?

— Știi ceva ? spuse ea ridicînd sprîncenele în oglindă. Nu mă pricep la operațiile polițienești, dar cred că a dumitale n-a fost strălucită. Ți-am dat adresa exactă, te-ai dus cu o oaste-ntreagă acolo, împotriva unui singur om, și te-ai ales cu două gloanțe în burtă.

— N-ai spus că nu vrei să-l omor ? Nici șefii nu vroiau. Aveau socotelile lor. Căpitanul tău ar fi fost o pradă de preț.

— Cu prima ocazie o să-l prinzi negreșit. Îți urez din suflet.

Omul adus de spate oftă, se apropie șchiopătînd ușor de oglinda venețiană.

— Ascultă misiunea, spuse el. Ochii-n patru și mai ales urechile. Vrem să știm cine dirijează activitatea din spatele frontului. Se răspîndesc zvonuri despre ofensiva inamicului, despre pierderile armatei germane. Patrulele sînt atacate. Ni se fură arme și muniții, ni se taie firele de telefon. Cine face toate astea ? Cine ordonă ? De unde pornesc zvonurile ? Cine ascunde prizonierii evadați ? Unde sînt ofițerii răniți rămași în București ?

— Cam multă treabă pentru o biată fată ca mine.

— Străduiește-te. Avem bani destui, plătim fiecare informație. Cumpără tot ce poți.

— Rămîi la o cafea ?

— Peste o oră pleacă mareșalul spre front. Trebuie să-i asigurăm paza la gară. Ar fi culmea ca tocmai acum, un atentat...

Fräulein Grete rîse palid :

— În mijlocul atîtor divizii, un atentat ? Urează-i drum bun mareșalului dumitale. Ce-ar fi să vin și eu la gară ?

— Protocolul e strict : cîțiva ofițeri din statul major, cîțiva înalți funcționari români din teritoriul ocupat... Mareșalul nu vrea fast. De data asta vrea să apară ca un soldat care pleacă la luptă.

— Cînd mai vii ? îl opri ea în ușă.

— Curînd. Cînd vei putea să-mi dai știri despre...

Făcu un gest semnificativ și ieși.

Trăsura îl lăsă în fața Gării de Nord după căderea întunericului. Trecu fluturîndu-și legitimația printre patrulele întărite. Peronul la care era tras trenul special părea

pustiu. Dar îndată ce se apropie, dindărătul unui stîlp se arătă un zdrahon cu priviri cercetătoare. Îl liniști și pe el cu legitimația și-și luă locul, pe partea opusă a peronului, în dreptul vagonului salon cu care urma să călătorească mareșalul.

După o jumătate de oră de așteptare plicticoasă, mișcare în gară. Vardiști mustăcioși îndepărtară lumea ; patrule cu uniforme sclipitoare tăiară potecă între intrarea gării și peron, apoi răsunară pașii cadențați ai gărzii și, însfîrșit, înconjurat de rumoarea respectuoasă a micii sale suite, apăru mareșalul, bine dispus, pășind grăbit spre trenul care-l aștepta sub presiune. Omul adus de spate mai aruncă o privire asupra liniilor pustii, încredințîndu-se că nici un terorist nu se află prin preajmă, și se dădu mai aproape, cu tainica speranță că unul dintre mai-marii poliției secrete își va opri privirea asupra modestei sale persoane. Dar toți cei de față erau absorbiți de prezența mareșalului ; giranții posturilor administrative, numiți de trupele de ocupație, așteptau respectuoși ca Mackensen să dea mîna cu ajutoarele sale din *Oberkomando,* apoi strînseră și ei cu zel mîna întinsă, de pe scara vagonului, scurt și cam fără chef.

Mareșalul mai urcă o treaptă, privi decis spre locomotivă și rosti cu siguranța de sine a omului care știe că vorbele sale vor rămîne în istorie :

— La revedere, domnilor, peste două săptămîni, la Iași !

În noaptea de 5 spre 6 august 1917, pe cînd mareșalul se odihnea în vagonul confortabil ce-l ducea spre front, artileria germană dintre Siret și Făurei începu să bombardeze atît trupele rusești din față, cît și pozițiile române de peste rîu. Trei divizii formau prima linie de atac, care asculta cu înfiorare bubuitul tunurilor. În zorii zilei, proiectilelor explozive li se adăugară bombe cu gaze toxice. Un nor otrăvitor, ajutat de ușoara briză a dimineții, se răspîndi peste liniile Diviziei 34 ruse. Apoi cele trei divizii plecară la atac. Trupele ruse, cu rîndurile împuținate de canonadă, începură să se retragă. Diviziile germane trecură Putna, apoi Scovarga și Putna Seacă, înaintînd mereu

spre nord. Comandamentul rus se adresă Corpului 6 armată român, cerînd ajutor...

Corpul 6 Armată își avea punctul de comandă la Ivești, într-o casă frumoasă de pe șoseaua națională. Generalul Grigorescu tocmai stabilea graficul de mișcare a diviziilor 5 și 9, care urmau, potrivit ordinelor Marelui Cartier, să înlocuiască trupele ruse de la vest de Siret, cînd veni vestea despre atacul german.

Mesajele se succedau cu iuțeală, în fiecare minut, subliniind parcă gravitatea situației :

— Inamicul a trecut Putna...

— Comandamentul rus cere ajutor în artilerie...

— Comandamentul Armatei ordonă să luăm toate dispozițiunile necesare pentru restabilirea situației...

— Podul de vase trebuie menținut cu orice preț...

— Inamicul atacă pe aripa dreaptă, încearcă să treacă Siretul...

— Marele Cartier ordonă să grăbim trecerea peste Siret...

— Ordin să trimitem un regiment de infanterie și un divizion de artilerie în pădurea Nemțeanca...

Fără să se lase copleșit de această avalanșă, generalul își alcătui cu sînge rece planul de acțiune. Pe hartă se adunau mereu elementele nou intervenite în situația frontului ; telefoniștii repetau frînturi de mesaje, telegraful de campanie țăcănea de zor ; agenți de legătură intrau și ieșeau...

— Pornim imediat la acțiune, ordonă generalul. Divizia 5 să trimită un regiment de infanterie și toată artileria în ajutorul Diviziei ruse !

Regimentul 32 Mircea din Divizia 5 primi ordin să ocupe dispozitivul de luptă în sectorul Moara Albă-Străjescu. După un marș forțat de patru ore, prin căldura toridă a după-amiezii de august, infanteriștii trecură pe înserat marele pod de la Cosmești, din spatele frontului, și începură să se apropie de poziții. Batalionul întîi o luă spre satul Străjescu. Graba cu care se desfășuraseră evenimentele nu îngăduise o cercetare a terenului ; cui îi mai

ardea de cercetare cînd frontul era spart ? Înaintînd în toiul nopţii spre satul cufundat în beznă, batalionul fu atacat prin surprindere, de la mică distanţă, cu foc de mitraliere. Într-o clipă zeci de morţi şi răniţi ; ostaşii se adăpostiră, începură să-şi sape, la lumina rachetelor şi exploziilor, măşti şi şanţuri de apărare. Istoviţi de marşul forţat, lucrară toată noaptea, sub focul duşman. În zorii zilei de 7 august, primele patrule de cercetare inamice se apropiară de liniile lor.

— Nu trage nimeni ! strigară comandanţii de companii. Lăsaţi-i să se apropie... Fiţi gata... Foc !

Sute de arme pocniră în aceeaşi clipă. Din flancuri le ţineau isonul mitralierele. Mulţi dintre cercetaşii duşmani căzură ; ceilalţi fugiră spre poziţiile lor.

— Nu le-a mers ! rîseră ostaşii.

Un avion de cercetare îşi făcu apariţia deasupra poziţiilor. Ostaşii îndreptară armele spre el. Avionul dădu roată peste tranşeele săpate în grabă şi dispăru de unde venise, urmărit de focurile infanteriştilor.

La ora 7, după recunoaşterea aeriană, artileria duşmană bătu cu îndoită precizie poziţiile regimentului. La 9,30 infanteria inamică încercă un nou atac. Armele şi mitralierele regimentului îi ţinură pe loc pe atacatori. Avionul de reglaj îşi făcu iarăşi apariţia. De astă dată, artileria germană părea hotărîtă să pulverizeze regimentul. Obuzele cădeau la fiecare pas, năruind slabele lucrări de apărare improvizate în grabă. Strigătele răniţilor răsunau de pretutindeni. Sanitarii abia izbuteau să lege în grabă rănile. Timp de o oră, artileria bătu cu violenţă poziţia regimentului. Apoi, îndată după încetarea bombardamentului, se arătă infanteria germană... Batalionul 2, aflat pe direcţia principală a atacului, primi duşmanul cu foc viu ; plutonul de mitraliere al sublocotenentului Caracaş L. Ion, din batalionul 3, îşi mascase mitralierele într-o margine şi lovea din flanc valurile de atacatori. Noi şi noi rezerve inamice încercau să întărească şuvoiul subţiat de focurile românilor, dar în zadar. Infanteria se retrase iarăşi pe poziţiile iniţiale şi artileria îşi reîncepu bătaia crîncenă.

— Mai aveţi cartuşe ? întrebă comandantul regimentului.

— Sînt pe terminate, se răspunse din flancul drept.
— Sînt pe terminate, comunică centrul.
— Sînt pe terminate, răspunse sublocotenentul Nicolau Emil. Terminăm cartușele, luptăm cu grenadele, terminăm grenadele, luptăm cu baioneta, dar din loc nu ne vom clinti !

Al treilea atac porni la ora 13. De astă dată dușmanul nu mai îndrăzni să atace direct, ci încercă să lovească flancurile. În dreapta regimentului, brigada trimise două batalioane din rezervă ; în stînga, primi ordin să atace batalionul 3, comandat de maiorul Ionescu Atanase.

Maiorul Ionescu se afla în adăpostul său, unde era mare zăpușeală. Stătea omul numai în cămașă. Și ceilalți ostași din batalion, sub soarele torid de august, își lepădaseră vestoanele și căștile. Cînd primi ordinul de contraatac, maiorul nu mai avu răbdare să-și rînduiască ținuta. Țîșni din adăpost, dădu ordinele cuvenite comandanților de companii, și se avîntă spre inamic. Electrizați de exemplul maiorului, soldații și ofițerii puseră mîna pe arme și se repeziră spre dușman.

Vederea acelei trupe ciudate, în cămăși albe și cu capul gol, semănă derută în rîndul atacatorilor. „Am crezut că sînt arfciani“, declarau mai apoi prizonierii nemți. Valul de atac bătu din nou în retragere...

Spre seară, din batalioanele 1 și 2 mai rămaseră teferi 160 de oameni, din care se constitui un singur batalion, trecut în rezerva sectorului.

2.

Nr. 40 din 7 august 1917

ORDIN OPERATIV
Către Armata I și a II-a

1. Inamicul, cu forțe deocamdată superioare, continuă să înainteze pe frontul Corpului 7 armată rus. În după-amiaza zilei de 7 august elementele sale au ajuns pînă la calea ferată Mărășești-Cosmești, între șosea și Siret.

2. Dată fiind situația creată prin această înaintare și în scopul de a se forma puternice rezerve cu care să se poată opri înaintarea inamicului și restabili situația, se ordonă :

a. Armata a II-a va retrage centrul și stînga sa pe linia dealul Slatinei (cota 855), cota 625, Momîia ; (...) retragerea va începe în noaptea de 8—9 august ; Comandamentul Armatei va grupa forțele sale astfel încît să poată dispune, în timpul cel mai scurt, înapoia aripei sale stîngi, de o puternică rezervă. (...)

Din înalt ordin
Șeful de stat major general al Armatei
General PREZAN

Ofensiva austro-germană de la Oituz începu la 8 august, ora 6 dimineața. Atacul infanteriei fu precedat de un puternic bombardament de artilerie. Rețelele de sîrmă și șanțurile românilor fură amestecate cu pămîntul ; numeroși morți și răniți se semnalaseră încă înainte de declanșarea atacului...

În sectorul Oituzului, direcția principală, inamicul rupse frontul Regimentului 16 Suceava, la flancul stîng. Cota Ungureanu, împresurată din toate părțile, era apărată cu deznădejde de ostașii companiilor 9 și 10. Atacuri și contraatacuri se dădură pentru fiecare palmă de teren ; cînd inamicul văzu că-și irosește forțele zadarnic, se retrase. Urmă un violent bombardament de artilerie. Exploziile preschimbară într-un imens cimitir dealul Ungureanu, care străjuiește valea Oituzului la nord-est de Grozești. Regimentul se retrase cu 700 de metri, pe vîrful Iordogatu.

În dimineața următoare, unitățile refăcute încercară un contraatac, dar după un kilometru de înaintare, un puternic baraj de artilerie le țintui pe loc. Atacul inamic, lovind simultan pozițiile din întregul sector, progresa. Spre seară, comandantul ordonă retragerea pe un aliniament mai scurt și mai puternic. Manevra se execută la adăpostul întunericului ; regimentele își ocupară noile poziții, pe crestele de deal din fața satului Grozești, și începură să-și sape adăposturi.

La 10 august. inamicul reîncepu ofensiva. Rămășițele unităților, care de două zile și două nopți nu cunoscuseră odihna, rezistau eroic. Comandantul Regimentului 16 Suceava adună vreo sută de oameni, ocupă cu ei creasta dealului Coșna, în dreapta Grozeștilor, și încearcă un contraatac. Căpitanul francez Paul Berge, atașat regimentului, căzu în timpul iureșului, strigînd : „Înainte, băieți, mereu înainte !"

Spre seară, recunoașterile furișate peste culmile împădurite aduseră vestea că pe șoseaua Oituzului s-a adunat cavaleria inamică și trei batalioane de infanterie se apropie de front. Era limpede că dușmanul se pregătea să forțeze defileul Grozeștilor, să-și deschidă drum spre Moldova...

11 august. În zorii zilei, cu caii în spume, cavaleriștii Diviziei 1 ajunseră la Onești. Erau primele întăriri pe care comandamentul izbutise să le aducă în sprijinul frontului de la Oituz. Un ofițer de stat major arătă comandantului diviziei, pe hartă, poziția pe care urmau s-o ocupe cavaleriștii la nord-est de Grozești, în fața dealului Coșna, unde în zilele precedente curseseră rîuri de sînge...

Cele două brigăzi, descălecate, se constituiră ca două batalioane, și-și împărțiră direcțiile de luptă. Două sate, Balina și Nicorești, din nordul văii, le slujeau drept bază de plecare...

Din amintirile generalului-locotenent în rezervă Marcel Olteanu, fost sublocotenent în Regimentul 5 roșiori

Atacul nostru a fost impetuos. Călăreții au înaintat, nepăsători de moarte, prin ploaia de gloanțe și grenade, lovind cu necruțare inamicul. În scurt timp, ei pun stăpînire pe Dealul Știborului și cuceresc linia Poiana lui Boboc — cota 629 est de Coșna. În fruntea escadronului său, căpitanul Brăileanu cade, răpus de o grenadă, cu îndemnul : „Înainte, băieți !" Ecoul pădurii amplifică șuieratul gloanțelor și tunetul mortierelor de tranșee. În pofida loviturilor primite, atacul progresează repede. Un

glonț străpunge casca locotenentului Emil Vasilescu, rănindu-l grav. Cîțiva ostași sînt secerați de mitraliere. În flancul stîng inamicul încearcă să stăvilească atacul nostru. Plutonul sublocotenentului Boboc, din linia a doua, intervine prompt și-l dă peste cap. Roșiorii înaintează urcînd panta abruptă, pînă la o sută de metri de meterezul dușmanului, unde stau la pîndă vînători de munte würtemburghezi, sprijiniți de patru mitraliere. Un „ura" formidabil despică văzduhul și călăreții se avîntă la atac, hotărîți să învingă ori să piară cu toții. Au învins!

De la Bogdănești, din spatele frontului, Regimentul 1 vînători primi și el ordin să înainteze spre Grozești. Cele două batalioane porniră unul prin dreapta, altul prin stînga șoselei. Artileria inamică încerca zadarnic să le stăvilească marșul. În livezile de la intrarea Grozeștilor căzură cei dintîi răniți. Apoi mitralierele vrăjmașe începură să tragă și ele. Dar vînătorii înaintau ca un val nestăvilit. Castelul Negroponte, de pe o înălțime din nordul satului, fuse cucerit de vînători. Pînă spre seară, luptele continuară pentru fiecare capăt de uliță, pentru fiecare casă. Grozeștii, satul din capătul defileului Oituz, rămase împărțit între cei doi adversari...

3.

Relatarea lui Burducea Alexandru, de 85 de ani, din orașul Tg. Bujor, făcută autorului în primăvara anului 1977

Eram sergent, șef de tun în Regimentul 28/3 obuziere. Am venit cu trenul de la Hîrlău, la Hanu Conachi ne-au debarcat și am plecat către Siret. Cînd să intrăm pe poziții, la Doaga, nemții trag cu greaua. Au lovit doi oameni și doi cai. Cin' să tragă tunul? Am pus mîna să-l împingem. Și colonelul împingea la tun.

Ne-am instalat și-am început focul. Trăgeau nemții, trăgeam și noi, de se loveau proiectilele în aer. Nu merge telefonul, du-te caporale și vezi ce-i. Caporalul mort.

Atunci mă duc eu. Nemții mă văd, trag pe lîngă mine. Noroc cu ploaia, că s-a-ntunecat și m-au pierdut nemții. Am legat firul, am venit înapoi.

Nu vă lăsați, ne-a spus colonelul. Nu vă lăsați, că neamțul vrea să bea cafea la Iași !

Și nu ne-am lăsat.

Regimentul 34 Constanța ajunse pe front cînd nu se luminase bine de ziuă. Împreună cu Regimentul 36, el forma prima linie a Diviziei a 9-a, care venise să înlocuiască trupele Diviziei 71 ruse. Ostașii se opriră pe șoseaua Panciu-Tecuci. Plutoanele începură să se înșire în șanțul de nord al șoselei și să adîncească adăposturile și gropile pentru trăgători.

— Săpați cu sîrg, fraților, spuse căpitanul Ștefănescu, comandant de batalion. Nemții sînt hotărîți să ne dea peste cap.

— Și noi sîntem hotărîți să nu-i lăsăm, rîse un sergent. Păcat că ne-au dat în rezerva regimentului.

— Ți-e teamă că n-o s-auzi gloanțele piuind pe la urechi, rîse căpitanul.

— Gloanțele ? spuse sergentul. Păi la Amzacea îmi ciuruiseră poalele mantăii.

Căpitanul surîse. Avea, în dreapta și-n stînga lui, cîțiva ostași cu chipurile bărboase, înăsprite de soare și vînt. Luptase împreună cu ei în Dobrogea, toamna trecută, pe cînd era încă locotenent.

— Sau la Topraisar, adăugă altul ștergîndu-și sudoarea de pe frunte.

— Acu te-ai găsit să vorbești de Topraisar ? se încruntă primul ostaș.

— Păi n-a fost isprava noastră ? Le-am luat nemților șapte tunuri...

— Și dom' căpitan a primit șapte gloanțe...

— Șapte ? se miră un recrut.

— Șapte, rîse căpitanul Ștefănescu. Se mirau și doctorii cum de-am scăpat cu viață.

Recrutul începu să sape mai îndîrjit, înfiorat de gîndul că aici, pe front, gloanțele sînt un lucru obișnuit, despre care se vorbește cu zîmbetul pe buze.

Bombardamentul de artilerie se dezlănţui de la amiază Obuze de tot felul cădeau în susul şoselei, zguduind pămîntul. Tăvălugul de foc avea în el ceva metodic : loviturile cădeau ca ploaia pe o porţiune de teren, pentru ca mai apoi să se mute, cu aceeaşi precizie, în zona alăturată. Din urmă, de pe malul Siretului şi pînă sus, pe dealuri, răspundea cu sîrg artileria ruso-română.

— Nu mai încetează odată ? strigă recrutul asurzit de explozii.

— Încă e bine. Cînd or înceta cu tunul, pornesc la atac, îi răspunse unul dintre veterani.

Într-adevăr, la ora 18,30 focul artileriei se mută deodată mult în spatele primei linii. Infanteria duşmană se ridică la atac. Din şanţurile lor, cu armele gata, ostaşii noştri priveau cu înfrigurare puhoiul de uniforme cenuşii ce invadau cîmpul din faţa lor. Deodată începură să tragă tunurile şi mitralierele noastre : un foc aprig, de baraj. Dar inamicul era prea numeros ; batalioane după batalioane se ridicau din tranşee şi porneau în fugă spre liniile româneşti. Lupta se dădea acum în faţa batalionului, în linia întîi de tranşee. Copleşiţi de năvala inamică, apărătorii acelei linii începură să se retragă. Un agent veni în fugă, aproape fără să se mai ferească de gloanţe, aducînd căpitanului Ştefănescu ordinul de contraatac.

— Înainte, băieţi ! După mine ! strigă căpitanul sărind din adăpost.

Valurile de ostaşi îl urmară, trăgînd din mers şi strigînd ura ; îndemnurile comandantului răsunau mereu, printre exploziile grenadelor şi pocnetele armelor : pas cu pas, inamicul începu să dea înapoi.

Lovit de un glonţ, căpitanul căzu ca fulgerat ; unul dintre comandanţii de companie ridică braţul, dădu un strigăt de încurajare şi plutoanele porniră din nou înainte. Din şanţurile pe care abia le ocupaseră, duşmanii începură să fugă.

— După ei, băieţi ! strigau comandanţii de plutoane.

— Pe ei, fraţilor ! răcneau sergenţii.

Ostaşii batalionului depăşiră linia cucerită pentru o clipă de inamic, trecură în goană peste „pămîntul nimănui", traversară Suşiţa Seacă şi ajunseră în prima linie de tranşee duşmană. Inamicii care nu putuseră scăpa cu fuga

ridicară mîinile. Batalionul captură 63 de prizonieri, între care și un ofițer.

— Săracul dom'căpitan, n-a avut noroc să ne vadă biruind, spuse sergentul.

— A avut moarte de erou, spuse un tînăr locotenent, ștergîndu-și sîngele care-i șiroia din rana de la frunte.

De la gară, șoseaua șerpuia printre pîlcuri de copaci și se pierdea în umbra dealurilor albastre din zare. Crivăț se opri o clipă pe scara vagonului, pînă cînd trenul încetini ; apoi sări din mers. În urma lui veneau alți ostași, cu ranițe, cu cutii de cartușe... O porni în pas grăbit spre clădirea frumoasă din Onești, unde știa că se află cartierul corpului de armată. În fața clădirii se opri surprins. Văzu ușile deschise, cîteva hîrtii răspîndite. Se apropie de santinela care-și răsucea o țigară :

— Ce-i pe aici, camarade ?

— Trăiți dom' căpitan, or plecat. Umblă vorba că nemții ne bat pe valea Oituzului și-au să vină încoace cu putere multă. Dar eu nu cred că-i lasă ai noștri așa ușor. Da cei mari așa au hotărît și s-or pus la camioane și-or plecat.

— Ai luptat și astă-toamnă ?

— Păi ! Două luni încheiate. Pe urmă m-a ajuns un pîrlit de glonț colea, sub coaste. Toți credeau că mă duc. Nu m-am dus...

— Și încotro au luat-o cu camioanele ?

— Mie nu mi-au lăsat vorbă. M-au pus de pază și eu stau de pază. Ordin. Se zice că vine generalul Averescu aici, la Oituz. Păi dacă vine el, e bine. Înseamnă că o să-i batem, nu-i așa dom' căpitan ?

— O să-i batem, îl încredință Crivăț.

Porni mai departe, pe șoseaua națională. Casele mai fumegau încă, după un colț un bătrînel care se străduia să stingă cu apă resturile unui șopron prăbușit. Mai încolo, în mijlocul șoselei se căsca o groapă uriașă. Își aminti vorbele unui tunar : cînd trage „greaua“, face niște gropi de poți adăposti casa în ele...

Îl ajunse din urmă un atelaj de artilerie cu patru cai,

dar fără tun. Făcu semn și ostașul de pe cheson trase de hățuri.

— Încotro, camarade ?

— La Grozești, dom' căpitan. E ordin să evacuăm artileria grea. O mutăm mai-napoi, că dacă se împinge dușmanul...

— Mă iei și pe mine ?

— Poftiți, să trăiți. Numai că o să ne scuture...

Crivăț urcă lîngă el, pe scaunul îngust de fier, acoperit cu o pătură veche, care ținea loc de capră. Caii porniră în trap ușor.

— Ce-i pe front ? întrebă căpitanul.

— Urgie mare, dom' căpitan. De trei zile ne pisează ca pe noi. Pe dealuri stau morții ne-ngropați, cu sutele.

— Pe unde-au ajuns nemții ?

— Pe șosea, au rămas între Herăstrău și Grozești, cu toată ofensiva lor. Se țin tari ai noștri. În dreapta, au luat Ungureanul, dar ai noștri stau pe Muncel și nu-i lasă să treacă valea. În stînga ar fi ajuns aproape de Sticlărie. Trei zile ca să înainteze un kilometru-doi. Nu ne lăsăm nici noi așa ușor...

Caii mergeau în trap, ușurați de povara pe care o trăgeau de obicei. Soldatul plescăi din limbă și-și trecu palma peste obrazul neras de cîteva zile. Crivăț îl privea cu coada ochiului și se gîndea la această mulțime anonimă, pe care în comunicate o exprimau doar cifrele : „pierderi — atîția oameni de trupă..." Dar ei duc greul războaielor, gîndi tulburat căpitanul. Ei sapă tranșee, rabdă de sete și de foame, merg zeci de kilometri pe jos... Văzuse din tren batalioanele în marș forțat spre Oituz. Văzuse escadroanele de cavalerie înșirate pe șoseaua Adjudului. Nu merită să piardă, își spuse. Sînt tari sufletește, sînt plini de speranță și de vigoare...

De la o vreme, bubuitul tunului începu să se audă distinct. Trecură pe lîngă o formație în marș. Marș forțat, ca de obicei. Aproape o fugă, spre frontul al cărui vuiet se auzea tot mai limpede în valea largă, mărginită de dealuri împădurite.

— Bogdănești, spuse soldatul arătînd cu biciul spre casele care se iviră de după un cot al drumului. De-aici au plecat azi-dimineață vînătorii. S-au dus pe două părți,

la Grozești. Unii spun că ar fi pus mîna pe castelul Negroponte, de-l luaseră nemții aseară. Acuma au început să ne vină ajutoare ; poate i-om dovedi...

4.

DARE DE SEAMĂ asupra evenimentelor petrecute pe frontul Armatei I de la 10 august 1917, ora 7, pînă la 11 august 1917, ora 7

La ora 17 atacul infanteriei s-a dezlănțuit pe întreg frontul Corpului 6 armată.

Frontul Diviziei 9. Atacul ajunge la prima linie de tranșee inamică, pe care o ocupă ; din cauza pierderilor mari suferite de trupele diviziei, această linie a fost părăsită, după ordinul comandantului diviziei, trupele retrăgîndu-se pe vechea linie.

La ora 20.15, în urma unei pregătiri de artilerie de o oră, Divizia 9, întărită cu Regimentul 35 infanterie, dezlănțuie un nou atac (...) înaintînd la aripa dreaptă cîteva sute de metri.

Divizia 5, în urma unui atac viguros, pune la aripa sa stîngă stăpînire aproape completă pe satul Doaga...

Comandantul Diviziei 9, generalul Scărișoreanu, cunoștea bine vitejia și puterea de rezistență a ostașilor săi. În Dobrogea și pe Neajlov, ofițerii și ostașii dăduseră probe de eroism înălțător ; recruții care completaseră rîndurile rărite ale regimentelor aflaseră de la „veterani" întîmplările pline de semnificație ale campaniei din 1916 și visau, la rîndul lor, fapte eroice...

La 11 august, după două zile de luptă, frontul diviziei era sinuos, în unele locuri se afla mai înaintat și primejduit de atacuri din flanc ; generalul hotărî să-și rectifice frontul, împingînd, printr-o ofensivă puternică, întreaga divizie pe linia Șușița-Valea Jugastru-Doaga. El întări frontul cu Regimentul 40 Călugăreni și cu Regimentul 35, păstrat în rezervă. Unitățile care suferiseră pierderi mari în

zilele precedente erau completate și reorganizate ; ostașii își ocupau, chiar sub focul dușman, bazele de plecare la atac...

În dreapta diviziei, dincolo de calea ferată Focșani-Mărășești, se aflau trupe din Armata a IV-a rusă comandată de generalul Ragoza.

La ora 16,30, generalul Scărișoreanu dăduse ordinul pentru atacul general. Cu cîteva minute înainte, primi vestea că trupele ruse din dreapta se retrag. Prin spărtura produsă, nemții înaintau năvalnic, amenințîndu-i flancul drept și spatele. Situația diviziei era disperată. Atacată din sud și din vest, ea trebui să-și retragă aripa dreaptă, formînd din Regimentul 40 un scut în fața satului Mărășești. Mitralierele germane secerau cu furie rîndurile regimentului ; nemții trecuseră de fabrica de zahăr și încercau să încercuiască regimentul. Ostașii luptară pînă la ultimul cartuș ; în fața pozițiilor se adunară mormane de morți și răniți ; inamicul se apropia de sat...

Rezistența Regimentului 40 întîrzie înaintarea germană. Iată din urmă, răzbunători, alergînd în ajutor ostașii Regimentului 9 vînători, ultima rezervă a diviziei. Trupele germane fură surprinse de acest atac și dădură înapoi ; din gară mitralierele române revărsau șuvoi de foc ; la fabrica de zahăr se instalaseră mitraliere care băteau flancul atacatorilor....

Căderea serii întrerupse lupta. Inamicul nu izbutise să pătrundă în satul Mărășești.

Telegraful de campanie țăcăni mărunt cîteva clipe. În încăpere era liniște ; deodată se auzi glasul telegrafistului care tălmăcea cuvintele pe măsură ce se desfășurau pe panglica îngustă.

— Generalul Cristescu... intenționează... să se retragă... la nord de Trotuș... I-am spus să mai... reflecteze. Ce părere ai... Grigorescule.

Generalul Grigorescu făcu cîțiva pași, iritat. Telegrafistul, un recrut tuns în cap, încerca să rînduiască banda îngustă de hîrtie care șerpuia pe dușumea. Generalul se apropie de el și-i arătă cu degetul spre manipulatorul telegrafului.

— Trebuie să rezistăm cu orice preț pe frontul pe care ne găsim, dictă el. A ne retrage înseamnă a ceda și restul Moldovei. De aceea, cu tot pesimismul unora, voi ține frontul cu forțele actuale și cu cele ce vor sosi în zonă.

Aparatul țăcăni iarăși și panglica albă începu să se desfășoare.

— Crezi că ai să ții frontul cu aceste forțe ? întrebă generalul Prezan. Îți iei răspunderea ?

— Voi ține frontul printr-o defensivă dîrză și încăpățînată. Îmi iau răspunderea.

Telegrafistul, în timp ce transmitea mesajul, își întoarse fața, brusc luminată, spre general. Grigorescu îi zîmbi și așteptă. Aparatul țăcăni iarăși ; telegrafistul tălmăci grăbit :

— Împărtășesc... punctul de vedere... al dumitale. Vei primi... imediat... ordin... în acest sens... Te... îmbrățișez... Grigorescule...

Ordinul veni la ora 22,30 : printr-o telegramă cifrată, generalul Eremia Grigorescu era numit comandantul Armatei I. Generalul nu păru emoționat de această veste ; dimpotrivă, rămase calm și împărți ordine în dreapta și-n stînga, după cum îi era obiceiul :

— Comandanții de corpuri și divizii să se prezinte la punctul de comandă la Cosmești... Vreau rapoarte despre starea frontului... Pregătiți ordine de numire pentru membrii statului major. Ofițerii de la Corpul 6 vor veni cu mine la Armată... Cineva să scrie ordinul de zi...

Aghiotantul avea carnetul pregătit. Generalul începu să dicteze :

12 august 1917

ORDINUL DE ZI NR. 32

În vremurile destul de grele prin care trecem iau conducerea încercatelor și bravelor divizii ale Corpurilor 3, 5 și 6 de armată române și Corpului 7 rus. Am deplină convingere că de la general pînă la soldat, toți ostașii Armatei I vor ști să disprețuiască moartea, apărînd cu pieptul lor pămîntul ce ne-a mai rămas nepîngărit de dușman, pînă ce ne vom învrednici să-l izgonim dincolo de hotarele locuite de români...

5.

— Domnule general, grănicerii întîrzie.

— Telefonul, spuse scurt Averescu.

Ressel învîrti cu sîrg manivela, chemă de cîteva ori zadarnic, apoi primi răspuns și întinse receptorul generalului.

— Alo ! spuse Averescu. Domnule colonel, trebuie să începeți atacul.

— Nu mi-a sosit încă batalionul trei și nici munițiile. Nu am grenade de mînă, domnule general. În față sînt rețele de sîrmă, cum le distrugem ?

— Trebuie să începeți atacul, repetă Averescu. Vom porni pe tot frontul odată. Nu admit întîrzieri !

Se întoarse spre comandantul Diviziei 6 :

— Atacăm simultan, pe tot frontul. Nu se poate altfel !

Era ora 8 dimineață, 13 august 1917. Contraofensiva de la Oituz părea să se clatine cînd nici nu începuse bine. Generalul se ridică nerăbdător și ieși în curte. Ceilalți îl urmară. De aici aveau perspectiva largă a dealurilor care înconjurau Grozeștii.

— Să plece brigada treisprezece ! spuse generalul. Dați-mi un binoclu.

Telefoniștii repetară ordinul în telefoanele de campanie :

— Să plece cavaleria spre Coșna !

Prin binoclu, se vedeau șirurile de ostași pornind la atac. Dealul Coșna, din dreapta Grozeștilor, era înțesat cu artilerie și mitraliere inamice. Patru baterii începură să tragă „la gura țevii", încercînd să împiedice urcușul impetuos al cavaleriștilor descălecați, al infanteriștilor și grănicerilor. Începură să cadă, loviți de gloanțe, cei dintîi dintre atacatori. Generalul privea cu o strîngere de inimă siluetele subțiri, înconjurate de fumul loviturilor de baraj ale artileriei. Sub creasta Coșnei, ostașii se opriră și se adăpostiră pe după pietre. De sus, din vîrf, mitralierele dușmane hohoteau pe întrecute. Cînd și cînd, pe povîrniș, se rostogoleau grenade care explodau printre copaci.

— Ieri am fost la Tîrgu-Ocna, spuse generalul parcă pentru sine. Batalionul de munte a făcut minuni. N-am

văzut încă oameni atît de hotărîți și fără frică. La Cireșoaia s-au purtat ca niște eroi.

— Pierderi mari ? întrebă comandantul diviziei.

— Necrezut de mici : doi morți și nouăsprezece răniți. Dar am salvat valea Trotușului...

— Vom salva și Oituzul, spuse încet comandantul diviziei. Priviți, domnule general. Grănicerii atacă iar pe Coşna.

Generalul duse binoclul la ochi. Văzu primii ostaşi ajunşi pe coastă. Printre ei crescură într-o clipă stîlpi de pămînt și de foc, dar iată tot batalionul ajuns sus.

— Bine, băieți, murmură generalul. Bravo, vitejilor !

...Locotenentul Ionescu înclină avionul şi privi spre pămînt. Sub copacii de pe malul Oituzului se vedea oarecare mișcare ; făcu un viraj, coborî mai mult şi o luă chiar pe firul văii. Încercă să aprecieze mărimea trupei care se odihnea, probabil după un marş lung și greu, pe malul apei. Cîțiva se spălau, alții rămăseseră cu ochii țintă spre avion. Mai încolo văzu caii păscînd pe o poiană, spre marginea satului. Cam două batalioane, își spuse. Misiunea îndeplinită. Acum iarăși înălțime și... spre casă !

Motorul își spori vuietul. În fața cercului transparent al elicei vedea cerul albastru, fără nori ; viteza crescuse, avionul urcă o pantă nevăzută, depărtîndu-se de pămîntul ocupat de dușman. Deodată un nouraş alb se iți sub planul stîng ; explozia abia se auzi prin vuietul motorului. De unde trag ? se întrebă înciudat pilotul. Trase cu grijă de manșă, avionul descrise o curbă îndrăzneață, al doilea norișor rămase spre stînga, mai jos decît primul. Al treilea proiectil explodă chiar în preajma carlingii. Simți ploaia de schije sfîșiind învelișul fuzelajului, împinse la maximum maneta de gaze și abia după aceea văzu pe picior, deasupra genunchiului, o pată întunecată. M-au lovit de data asta, gîndi. Numai de-aș ajunge...

Încercă să-și strîngă rana cu mîna. Durerea ascuțită, tot mai puternică, îl făcu să-și încleșteze dinții. Trecu de linia frontului și coborî spre șoseaua dinspre Onești. Locul era accidentat : în stînga o livadă, în dreapta un lan de porumb ; singura salvare — șoseaua !

Cu ultimele puteri izbuti să pună avionul pe direcţie şi să-l aşeze pe drum, cîţiva metri dincolo de o bucătărie de campanie ai cărei cai se ridicaseră, înnebuniţi de zgomot, în două picioare. Tăie contactul şi abia atunci văzu în faţa ochilor scînteioarele lucitoare, pe un fond cenuşiu tot mai întunecat, care vesteau apropierea leşinului. Cu ultimele puteri scrise de-a curmezişul hărţii : „Poiana Sărată-Oituz, 2 bat. inf." Apoi îşi pierdu cunoştinţa.

„Prizonierul declară că soldaţii germani care au fost la Verdun şi pe Somme nu au avut vreodată atîtea pierderi şi nici nu au văzut luptînd cu atîta înverşunare în contra lor ca aici".

Crivăţ puse creionul jos. Îşi aminti de aroganţa celui dintîi prizonier pe care-l interogase la începutul războiului. Un ofiţer trufaş, sigur pe el şi pe puterea armatei germane. Cît de departe i se păreau acele zile aspre şi romantice, pline de încrederea avîntului iniţial, pe drumurile Transilvaniei ! De atunci trecuse prin atîtea peripeţii, văzuse oameni murind în preajma lui, gustase pîinea amară a captivităţii şi înfăptuise planuri nebuneşti ; lumea cunoaşte numele generalilor, dar războiul îl fac de fapt mulţimile : un sublocotenent de rezervă care-şi adună o ceată de ţărani şi soldaţi rătăciţi şi atacă patrulele germane ; o învăţătoare care preschimbă hărţile de şcoală în documente preţioase pentru cartierul general ; un ostaş cu mîna amputată, care cere să revină pe front ca aruncător de grenade, fiindcă mai are o mînă teafără, şi a murit la datorie, în plină luptă ; vestea făcuse ocolul corpului de armată, umpluse de mînie inimile şi aşa mînioase ale soldaţilor — caporalul Muşat a murit ca un erou !...

— Domnule căpitan, atacul !

Sări din adăpost, mai-mai să se izbească de bîrna din susul intrării. Îşi puse la-ndemînă pistolul, dar agentul îi întinse o carabină şi o cartuşieră :

— Luaţi-o pe asta, domnule căpitan. Face treabă mai bună !

Grănicerii din ultimul batalion se pregăteau de luptă ; Crivăţ se duse în preajma comandantului, îl auzi strigînd cuvinte de îmbărbătare ostaşilor, apoi ridicînd pistolul :

— Înainte !

De sus, de pe Coşna, parcă fiecare copac începuse să scuipe gloanţe. În dreapta, în stînga, oameni cădeau fulgeraţi ; unii dădeau un strigăt, alţii mureau în tăcere, cu dinţii strînşi, cu mîinile încleştate pe arme...

Zece sau douăzeci de metri, îşi spuse Crivăţ. Pe hartă nici n-ai loc să-i scrii. Probabil că în comunicatele oficiale nici nu se pomeneşte de ele. Dar cît sînge, cîtă suferinţă, pentru aceşti zece sau douăzeci de metri !

Cota 730 ajunse iarăşi în mîinile românilor ; pînă spre seară, şapte atacuri inamice se străduiră zadarnic să-i izgonească de acolo.

La al şaptelea atac, Crivăţ se pomeni în mijlocul unei companii de ostaşi însîngeraţi, care trăgeau de zor în valurile atacatorilor. Comandantul companiei era rănit ; cîţiva ostaşi muriseră în gropile pe care le apăraseră cu atîta îndîrjire ; ultimii supravieţuitori continuau să tragă, să arunce grenade, să reziste.

— Ascultă comanda la mine, strigă Crivăţ. Înainte !

Era un prilej bun să cîştige un povîrniş pietros, ca un prag răsărit în coasta dealului, de unde puteau lovi mai de departe pe atacatori.

Ostaşii se ridicară din adăposturile lor improvizate, alergară spre locul acela şi se trîntiră la pămînt. De undeva, de sus, o rafală de mitralieră şfichiui piatra ; un glonţ ricoşat îl lovi pe Crivăţ în umăr ; se prăbuşi cu faţa la duşman.

6.

— Vine generalul, spuse Rodica îmbujorată de emoţie. Luptele de la Oituz s-au terminat ; nemţii n-au reuşit să treacă. De furie, au distrus Tîrgu Ocna cu tunurile.

— Mizerabilii ! scrîşni rănitul din fundul cortului.

Fata se întoarse spre el.

— Ai prins glas, domnule aviator ? Nu ştiu cum te cheamă. De cînd-ai venit aici n-ai scos nici o vorbă.

— Locotenent Ionescu, spuse aviatorul cu greutate. Va să zică am scăpat cu viaţă. Cum stau, soră ?

— Bine. Domnul doctor spune că peste două săptămîni poţi să dansezi.

— O să danseze la nunta noastră, spuse Crivăţ încercînd să întindă braţul teafăr spre Rodica.

— Fii cuminte, îl mustră ea. N-ai auzit că vine generalul ?

— Vă iubiţi, aşa-i ? spuse locotenentul Ionescu.

Crivăţ se aşeză pe patul lui, îi îndreptă pătura.

— Ţi-am spus : în două săptămîni facem nunta.

— Aşa grăbit ? rîse Rodica.

— În război viaţa e scurtă. Trebuie trăită clipă de clipă...

O mişcare se simţi la intrarea în cort. Fulgerară halate albe apoi în deschizătură se arătă silueta subţire a generalului.

— Bună seara, vitejilor, spuse el. N-o să vă spun cuvinte mari. Tot ce pot spune e că „Trecătoarea de fier" şi-a meritat numele. Duşmanul n-a trecut. Acolo, în trecătoare, s-a scris o pagină de istorie. Cu sîngele vostru, dragii mei. Cu sîngele celor care-au căzut la Oituz, pe cîmpul de bătaie. Cu sîngele soldatului român !

Acţiunea cărţii de faţă va continua într-o nouă lucrare, „Cîmpia de foc", inspirată din evenimentele de pe frontul Mărăşeştilor.

Redactor : E. GROZEA
Tehnoredactor : D. ANDREI

Bun de tipar 24.10.1977. Apărut 1977.
Tiraj 46.090 exemplare. Hîrtie ziar de 50 g/m². Format 16/54×84. Coli tipar 21½. B 267

Comanda nr. 70 530
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

EDITURA MILITARĂ

Personajele acestei cărți sînt soldații români din primul război mondial. Dar spunînd «soldați», ne gîndim nu numai la oamenii în haina militară. Alături de ei, mii și mii de luptători fără uniformă s-au împotrivit cu hotărîre dușmanului, într-un veritabil «război din umbră». Întregul popor s-a ridicat la luptă eroică împotriva ocupanților germani.
El, poporul, am năzuit să fie personajul principal al cărții.